T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE SOSYAL KORUMA KAPSAMINDA YAŞLILIK VE YAŞLILIKLA İLGİLİ UYGULANAN POLİTİKALAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
AYÇA KAHRIMAN

Tez Danışmanı
DOÇ. DR. SUAT UĞUR

Çanakkale-2014

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE SOSYAL KORUMA KAPSAMINDA YAŞLILIK VE YAŞLILIKLA İLGİLİ UYGULANAN POLİTİKALAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Ayça KAHRIMAN

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Suat UĞUR

Çanakkale–2014

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "Türkiye'de Sosyal Koruma Kapsamında Yaşlılık ve Yaşlılıkla İlgili Uygulanan Politikalar" adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

02.04.2014

Ad ve Soyadı

Ayça Kahrıman

İmza

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü' ne

Ayça Kahrıman' a ait **TÜRKİYE'DE SOSYAL KORUMA KAPSAMINDA YAŞLILIK VE YAŞLILIKLA İLGİLİ UYGULANAN POLİTİKALAR** adlı çalışma, jürimiz tarafından Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkiler Anabilim Dalı, **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Üye Doç. Dr. Suat UĞUR

(Danışman)

Üye Doç. Dr. Bünyamin BACAK

Üye Yrd. Doç. Dr. Celalettin YANIK

Tez No: 100311105

Tez Savunma Tarihi: 13/2/2014

ONAY

Doç. Dr. İbrahim Hakkı ÖZTÜRK

Enstitü Müdürü

03/04/2014

ÖZET

TÜRKİYE'DE SOSYAL KORUMA KAPSAMINDA YAŞLILIK VE YAŞLILIKLA İLGİLİ UYGULANAN POLİTİKALAR

Bu çalışmanın amacı yaşlılık kavramını dünyada ve Türkiye'de derinlemesine inceleyerek bugün ve gelecekte yaşlılıktan ötürü negatif yönde oluşabilecek sosyoekonomik dar boğazlara dikkat çekmek ve çözüm önerileri sunmaktır. Çalışmanın alt amaçları şu şekilde sıralanmıştır:

- Yaşlılığın tanımını yaparak dünyada ve Türkiye'de yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki yerini tespit etmek
- Yaşlı nüfusun dünyada ve Türkiye'de karşılaştığı sorunları tespit etmek ve bu sorunlar üzerinde üretilen sosyal politikaları belirlemek
- Araştırmanın bulgularına istinaden çözüm önerileri sunmak

Çalışmanın gerçekleştirilmesinde sadece ikincil veriler kullanmıştır. Çalışma için gerekli olan veriler internet üzerinde bulunan Ebscohost, Emerald, Jstor ve benzeri ikincil veri kaynakları ve üniversite kütüphanesinden toplanmıştır.

Araştırma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümünde, yaşlılık kavramının özüne inilerek, küresel yaşlanma hızına dikkat çekilmiştir. Araştırmanın ikinci bölümünde, sosyal koruma kapsamında yaşlıların karşılaştığı biyolojik, psikolojik, sosyal sorunlara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise Türkiye'deki durum üzerine odaklanmıştır.

Sonuçlar göstermiştir ki, gelişmiş ülkeler yüksek oranda yaşlı nüfusa sahiptir ve yaşlıların sağlık, sosyal ve ekonomik beklenti ve ihtiyaçlarıyla ilgili sorunların büyük bir kısmını çözmeyi başarmışlardır. Bunun yanında nüfusun yaşlanma hızının çok yüksek olduğu gelişmekte olan ülkelerde yaşlılık konusunda yeterli çalışmalar yapılmadığı için ileriki yıllarda büyük problemler yaşanması beklenmektedir. Ekonomik anlamda oluşabilecek sorunlara yönelik ise yaşlı bakımını sorun olarak görmek yerine, yaşamın son evresini fırsata çevirecek istihdam stratejileri oluşturulmalıdır.

Yaşlılıkla ilgili ülkemizde olan uygulamalar incelediğinde gelişmiş ülkelere kıyasla çok geride olduğumuz göze çarpmaktadır. Bu anlamda sosyal koruma yardım ve hizmetleri, asıl ihtiyaç sahiplerine ulaştıracak adil ve güvenilir yardım sistemleri oluşturulmalıdır. Yine, yaşlıların ihtiyaçlarının belirlenmesi, toplumsal hayata dahil olması, ekonomiye katkı sağlamalarının desteklenmesi gerekmektedir.

ABSTRACT

EXAMINATION OF ELDERLINESS AND POLICIES REGARDING ELDERLINESS IN THE CONTEXT OF SOCIAL SECURITY IN TURKEY

The ultimate objective of this study is to examine the issue of elderliness in the context of the world and Turkey to understand the negative consequences of the issue and to provide suggestions to overcome these negative consequences.

In this study, only secondary data was used. In this sense, online article sources such as Ebscohost, Emerald and Jstor were used for the data collection. Additionally, university's library was also used in the collection of the secondary data.

The work was formed by three sections. In the first section, elderliness was defined. In the second section, social security concept was defined and the problems that elderly people face with were examined. In the third part, the concept was examined in detail in the context of Turkey.

Findings showed that developed countries have much more elderly people and therefore, they dealt with their problems better when compared to developing countries. In fact, developing countries, although they have fast growing number of elderly, are not good in dealing with the elderly people's problems. Therefore, developing countries may come across with number of socioeconomic problems in the future.

Findings related to Turkey on the other hand showed that the country is far behind the developed countries in dealing with the issue. Therefore, it was suggested that the government need to take preventive measures to improve the current situation especially in creating help systems, and developing the professional staff for dealing with elderly people.

ÖNSÖZ

Tüm çalışmalarım boyunca her zaman bilgi ve deneyimleriyle yolumu açan değerli patronum aynı zamanda eniştem, Nahit Yanmaz'a, araştırmalarımda yardımcı olan çok değerli arkadaşım Gülşah Çalışkan'a, her türlü sabır ve desteği esirgemeyen canım oğlum Emirhan'a; bu zorlu ve uzun süreçte pozitif enerjisi ile yolumu aydınlatan değerli danışman hocam, Doç. Dr. Suat UGUR'a beni yalnız bırakmadıkları için çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **I**
ABSTRACT ..... **III**
ÖNSÖZ ..... **IV**
İÇİNDEKİLER ..... **V**
KISALTMALAR ..... **IX**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **XI**
GİRİŞ **1**
BİRİNCİ BÖLÜM **5**
DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE YAŞLILIK VE SOSYAL KORUMA KAVRAMI **5**
1. YAŞLILIK KAVRAMI **5**
2. YAŞLILIĞIN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ **9**
2.1. KÜRESEL YAŞLANMA 13
2.2. YAŞLILIĞA KÜRESEL YAKLAŞIMLAR YAŞLANMA EYLEM PLANLARI 14
2.3. LİZBON STRATEJİSİ 16
2.4. 2002 (MADRİD) ULUSLARARASI YAŞLANMA EYLEM PLANI 17
2.5. 2020 ULUSLARARASI STRATEJİSİ 18
3. DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE YAŞLILIK **19**
3.1. DÜNYA'DA YAŞLILIK 20
3.2. DÜNYA'DA DOĞUŞTA BEKLENEN YAŞAM SÜRELERİ 22
3.3. DÜNYA YAŞ KOMPOZİSYONU VE EKONOMİK BOYUTU 23
3.4. AVRUPA'DA YAŞLILIK 25
4. TÜRKİYE'DE YAŞLILIK VE SAĞLIKLI YAŞLANMA STRATEJİLERİ **27**
5. SOSYAL KORUMA KAVRAMI VE GELİŞİMİ **32**
6. DÜNYA'DA SOSYAL KORUMA **37**
7. TÜRKİYE'DE SOSYAL KORUMA **39**
8. SOSYAL KORUMA KAPSAMINDA YAŞANILAN SORUNLAR **42**
9. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ **46**
9.1. SOSYAL SİGORTA SİSTEMİ 49
9.2. SOSYAL YARDIM SİSTEMİ 50
9.3. SOSYAL HİZMET SİSTEMİ 54
İKİNCİ BÖLÜM **58**

DÜNYA'DA YAŞLILARIN KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR VE UYGULANAN POLİTİKALAR 58
1. SOSYAL KORUMA KAPSAMINDA YAŞLILIK SORUNLARI 58
1.1. BİYOLOJİK SORUNLAR 59
1.1.1. SAĞLIK SORUNLARI 59
1.1.2. TEDAVİ SORUNLARI 61
1.1.3. REHABİLİTASYON SORUNLARI 62
1.2. PSİKOLOJİK SORUNLAR 64
1.2.1. DEPRESYON 65
1.2.2. KAYGI 67
1.2.3. MUTSUZLUK 68
1.2.4. İNTİHAR 69
1.3. SOSYAL SORUNLAR 70
1.3.1. YOKSULLUK 72
1.3.2. YAŞLILIKTA KALİTELİ YAŞAM 75
1.3.3. YALNIZLIK 77
1.3.4. AYRIMCILIK 78
1.3.5. İSTİSMAR 80
1.3.6. İHMAL 82
1.3.7. İŞSİZLİK 83
1.3.8. EĞİTİM SORUNLARI 84
1.3.9. EKONOMİK GÜVENCESİZLİK 85
1.3.10. YAŞLILIK VE TEKNOLOJİ UYUM SORUNLARI 86
1.3.11. YAŞLILIKTA KAYIT DIŞI İSTİHDAM 87
1.3.12. BAKIM SORUNLARI 88
1.3.12.1. KURUMSAL BAKIM SORUNLARI 91
1.3.12.2. EVDE BAKIM SORUNLARI 92
1.3.12.3. AİLE İÇİ BAKIM SORUNLARI 95
1.3.13. MUHTAÇLIK 97
1.3.14. ŞİDDET 99
1.3.15. YAŞAM MEMNUNİYETSİZLİĞİ 100
1.3.16. SOSYAL VE TOPLUMSAL İZOLASYON DIŞLANMA 101

2. YAŞLILIK VE ÜRETKENLİK SORUNLARI 103
3. YAŞLI-GENÇ KUŞAKLARARASI UYUM SORUNLARI.....103
4. YAŞLILIKTA PASİF YAŞAM 105
5. YAŞLILIK VE EMEKLİLİK SORUNLARI 106
6. DÜNYA'DA YAŞLILIKLA MÜCADELEDE SOSYAL POLİTİKALAR 107
6.1. YAŞLI TAKİP HİZMETLERİ 109
6.2. AKTİF YAŞLANMA POLİTİKALARI 110
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 112
TÜRKİYE'DE YAŞLILARIN KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR VE ÇÖZÜM POLİTİKALARI 112
1. TÜRKİYE'DE YAŞLILIK SORUNLARI 112
2. TÜRKİYE NÜFUSUNUN YAŞLANMA SEBEPLERİ 115
3. TÜRKİYE'DE YAŞLI NÜFUS ORANLARI 117
4. TÜRKİYE'DE YAŞLILARA YÖNELİK POLİTİKALAR.....118
5. TÜRKİYE'DE YAŞLILARA YÖNELİK SOSYAL HİZMETLER 123
5.1. SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKFI 124
5.2. TÜRKİYE GÜÇSÜZLER VE KİMSESİZLER VAKFI 126
5.3. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ YAŞLI HİZMET UYGULAMALARI ..127
5.4. DÜNYA YAŞLILIK DERNEĞİ (DÜYADER) 128
5.5. TÜRKİYE'DE YAŞLILARA YÖNELİK YEREL YÖNETİM HİZMETLERİ....129
6. TÜRKİYE'DE YAŞLI HAKLARI.....131
7. TÜRKİYE'DE SOSYAL KORUMA KAPSAMINDA YAŞLI VE AİLELERİNE YAPILAN ÖDENEKLER 133
8. TÜRKİYE'DE EMEKLİLİK.....135
9. TÜRKİYE'DE YAŞLI KADIN OLMAK 138
9.1. YAŞLI KADINLAR VE İŞSİZLİK SORUNU 139
9.2. YAŞLI KADINLARIN ÇALIŞMA KOŞULLARI 140
9.3. YAŞLI KADINLAR VE ÜRETKENLİK 141
9.4. YAŞLI KADINLAR VE ÇEVRESEL SORUNLAR 142
9.5. YAŞLI KADINLAR VE SAĞLIK SORUNLARI 144
9.6. YAŞLILIKTA KADIN-ERKEK AYRIMCILIĞI 144
10. TÜRKİYE'DE ENGELLİ YAŞLILAR.....146

10.1. TÜRKİYE'DE ENGELLİ YAŞLILARA YÖNELİK UYGULAMALAR 148
10.2. TÜRKİYE'DE ENGELLİ YAŞLILARIN İSTİHDAMI 149
11. TÜRKİYE'DE YAŞLI BAKIMI SORUNLARI 150
11.1. EVDE BAKIM SORUNLARI 152
11.2. AİLE İÇİ BAKIM SORUNLARI 155
11.3. KURUMSAL BAKIM SORUNLARI 157
11.3.1. GÜNDÜZ BAKIM HİZMETLERİ 158
11.3.2. REHABİLİTASYON HİZMETLERİ 160
12. TÜRKİYE'DE YAŞLILIKTA DIŞLANMA 161
12.1. TÜRKİYE'DE DIŞLANMAYI OLUŞTURAN DİNAMİKLER 164
12.1.1. TÜRKİYE'DE YAŞLILARIN SOSYAL DIŞLANMASI 164
12.1.2. TÜRKİYE'DE YAŞLILARIN EKONOMİK DIŞLANMASI 166
12.1.3. TÜRKİYE'DE YAŞLILARIN TOPLUMSAL DIŞLANMASI 167
12.1.4. TÜRKİYE'DE YAŞLILARIN AİLEVİ DIŞLANMASI 168
12.1.5. TÜRKİYE'DE YAŞLILARIN COĞRAFİ DIŞLANMASI 169
12.1.6. TÜRKİYE'DE YAŞLILARIN PSİKOLOJİK DIŞLANMASI 170
12.2. TÜRKİYE'DE DIŞLANMA SORUNLARINA YÖNELİK ÇÖZÜM POLİTİKALARI 171
12.2.1. SOSYAL İÇERME POLİTİKALARI 172
12.2.2. MESLEKİ EĞİTİM VE İSTİHDAM UYGULAMALARI 174
12.2.3. İDEAL SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI 175
12.2.4. MANEVİ VE SOSYAL DESTEK HİZMETLERİ 176
SONUÇ 178
KAYNAKÇA 182
KİTAPLAR 182
MAKALELER 185
YAYIMLANMIŞ BİLİMSEL BİLDİRİLER 194
GAZETELER 202
TEZLER 203
İNTERNET KAYNAKLARI 204

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AYAGEM	: Türkiye' de Aile ve Yaşam Eğitimi Geliştirme Merkezi
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: United Nations Security Council
	(Birleşmiş Milletler Genel Kurulu)
CASE	: Sosyal Dışlanma Çözümleme Merkezi
	(The Centre For Analysis Of Social Exclusion)
DGB	: Deutscher Gewerkschaftsbund (Alman Sendikalar Birliği)
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DNBKA	: Dünya Nüfus Beklentileri Araştırması
DUNYAK	: Dünya Yaşlanma Konseyi
DÜYADE	: Dünya Yaşlılık Derneği
DYD	: Dünya Yaşlılık Derneği
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EAPN	: European Anti Poverty Network
	(Avrupa Yoksullukla Mücadele Ağı)
ESKHUS	: Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi
EUROSTAT	: European Community Statistical Office
	(Avrupa İstatistik Topluluğu)
GBM	: Gündüzlü Bakım Merkezi
GEBAM	: Geriatri Bilimi Araştırma Merkezleri
ILO	: International Labour Organization
	(Uluslararası Çalışma Örgütü)
İHED	: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SYDGM	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
TİSK	: Türkiye İşverenler Sendikası Konfederasyonu
TUSEV	: Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TPD	: Türkiye Psikiyatri Derneği
UNDP	: United Nations Development Programme
	(Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
UNECE	: The Unıted Natıons Economıc Commıssıon For Europe
	(Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu)
WHO	: World Health Organizations
	(Dünya Sağlık Örgütü)
WSI	: Wirtschafts- und Sozialwissenschaftliches Institut
	(Alman Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü)

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. 1: Dünya Ülkeleri Demografik Yapısı (Temmuz 2013) 7

Tablo 1. 2: Dünya Ülkeleri Mortalite Oranları (2013 Tahminleri) 11

Tablo 1. 3: Dünya Ülkeleri Doğurganlık Oranları (2013 Tahminleri) 11

Tablo 1. 4: Dünya Ülkeleri ve Türkiye'de Doğuşta Beklenen Yaşam Süreleri 12

Tablo 1. 5: Dünya Ülkeleri Ortanca (Medyan) Yaş (2013 Tahminleri) 21

Tablo 1. 6: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler Doğuşta Beklenen Yaşam Süreleri (2013 Tahminleri) 22

Tablo 1. 7: Dünya Ülkeleri 65+ Üstü Yaş Kompozisyonu (2013 Tahminleri) 24

Tablo 3. 1: Doğuşta Beklenen Yaşam Süresi Türkiye 2000-2023.....113

Tablo 3. 2: Türkiye'de Yaş Grubuna Göre İş Gücü Durumu 2010 135

Tablo 3. 3: Türkiye Medyan Yaş Projeksiyonları 2008-2013.....162

GİRİŞ

Yaşlılık, insan hayatında fiziksel ve mental kayıplara neden olan biyolojik evrim süreci, tüm dünya ülkelerini sosyoekonomik açıdan tehdit eden ve yaşam kalitesini etkileyen geciktirilemez kronolojik bir kavramdır. Dünya ülkelerindeki doğum ve ölüm oranlarındaki dengesizlikler, demografik yapıyı değiştirerek nüfusu hızlı bir şekilde yaşlılık sürecine doğru sürüklemektedir.

Yaşlılığın karşı konulamayan hızlı demografik değişimi özellikle gelişmiş ülkeleri, bugün ve gelecekte negatif yönde sosyoekonomik dar boğazlara sürükleyecektir. Çünkü bir ülkenin nüfusu aynı zamanda o ülkenin işgücünü de oluşturmaktadır. Nüfusun yaş gruplarına göre ayrılmasıyla mal ve hizmet üretiminde kullanılabilecek işgücü miktarı da genel hatlarıyla ortaya çıkar. İşgücü piyasasında yaş grupları itibariyle üretime katılma oranları incelendiğinde, yaşlı nüfusun ekonomik faaliyetlere katılımının sınırlı olduğu veya hiç katılımlarının olmadığı görülmektedir. Hangi yaş grubunun yaşlı olarak kabul edildiği konusunda tam bir uzlaşma olmasa da genel olarak 65 ve üzeri yaş grubu yaşlı olarak kabul edilmekte bu yaş grubu içinde yer alan nüfusun emekli olduğu düşünülmektedir. Bir başka bakış açısına göre ise yaş gruplarının belirlenmesinde toplumun sosyoekonomik özelliklerinin yanında işgücü piyasasının özellikleri de etkili olmaktadır. İşgücü piyasasında yüksek oranda işsizlik olması durumunda işsizliğe çözüm bulunması amacıyla emeklilik yaşının düşürülmesi, emeklilik ödemesine hak kazanılması ve emekli ödemesinin miktarı da yaş grubunun belirlenmesinde etkili olabilmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde günümüz itibariyle bir karşılaştırma yapıldığında görülen işgücü arzındaki farklılığın sebebi, gelişmekte olan ülkelerin nüfusunun gelişmiş ülkelerdeki nüfusa göre daha genç olmasıdır. Bu nedenle işgücüne katılım oranları açısından bakıldığında, gelişmekte olan ülkeler genç nüfusları nedeniyle işgücü arzında öne çıkarken nüfusun genel olarak daha yaşlı olduğu gelişmiş ülkelerde işgücü arzı yetersiz kalabilmektedir. Gelişmiş ülkelerde yaşlı nüfus toplam nüfus içinde artarken yaşlı nüfusun işgücüne katılımının da azaldığı görülmektedir.

İşgücü arzını belirleyen bir faktör olarak işgücünün verimliliği açısından konu incelediğinde ise yaşlı insanların bedensel ve zihinsel yıpranmışlıkları verimliliği düşüren bir faktördür denilebilir. Bu nedenle işgücü arzı da azaltmaktadır. Bu sebeple yaşlı nüfusun işgücü arzı üzerine bir diğer olumsuz etkisi yaşlı işgücünün verimliliğin düşük olmasından dolayı görülmektedir.

Yaşlı nüfusun toplam nüfus içinde artması ve buna bağlı olarak işgücüne katılım oranının düşmesi o ülkedeki işgücü piyasasında açığa neden olmakta ve işgücü kıt bir üretim faktörü olmaktadır. Bu nedenle, yaşanan bu işgücü açığı daha genç bir nüfusa sahip olan gelişmekte olan ülkelerden işgücü göçü yoluyla sağlanmaya çalışılmaktadır. Uluslararası boyutta olan işgücü göçü, göç alan ülkenin de nüfusunu gençleştirmektedir. Yaşlı nüfusun artışı çalışma hayatındaki nispeten genç nüfusun daha fazla çalışmasına ve böylelikle yaşlı nüfusun ihtiyaçlarını karşılamasına sebep olmaktadır. Toplam bağımlılık oranı açısından bu durum incelendiğinde çalışan işgücünün çalışmayan yaşlı nüfusu beslemek zorunluluğu yeni bir ekonomik sorun olarak algılanmakta ve bir çözüm arayışına girildiği görülmektedir.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere dünya üzerindeki ülkelerde nüfusun yaş grubuna göre sınıflandırılması o ülkenin işgücü arzını belirlerken buna bağlı olarak ekonomik büyüme hızı üzerinde de etkili olmaktadır. Bu nedenle toplam nüfusta meydana gelecek değişikliklerin ekonomi üzerindeki etkisi de göz ardı edilemez. Ülkedeki yaşlı nüfusun fazla olması toplam bağımlılık oranının yükselmesine ve sonuç olarak ek bir ekonomik yüke de sebep olmaktadır. Bir ülkedeki toplam nüfus içinde yaşlı nüfusun artması işgücü arzını azaltırken bakılması gereken nüfusu arttırarak ülkenin makro ekonomik performans düzeyini de olumsuz olarak etkilemektedir.

Ülke nüfusunda ortaya çıkan yaşlılık sadece ekonomik sonuçlar yaratmamaktadır. Yaslanan nüfusta eğer çözümler üretilmez ise son derece ciddi sosyal problemler de ortaya çıkmaktadır. Bunlardan başlıcaları kuşak çatışmaları, gelişen teknolojiye uyum, bakim, sağlık sorunları ve toplumsal uyumdur. Bu tarz sosyal sorunlar yaşlı tabir edilen toplum grubunu toplumdan soyutlamakta ve bu grubun kendini toplumdan soyutlamasına sebep olmaktadır. Yaşlanan dünya nüfusunda bu tarz sosyal sorunların bulunması ebetteki ekonomik sorunlar kadar ciddi bir hal almaktadır.

Bu bilgiler ışığında bu çalışmanın amacı yaşlılık kavramını dünyada ve Türkiye'de derinlemesine inceleyerek bugün ve gelecekte yaşlılıktan ötürü negatif yönde oluşabilecek sosyoekonomik dar boğazlara dikkat çekmek ve çözüm önerileri sunmaktır. Bu bağlamda çalışmanın alt amaçları şu şekilde sıralanabilir:

- Yaşlılığın tanımını yaparak dünyada ve Türkiye'de yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki yerini tespit etmek
- Yaşlı nüfusun dünyada ve Türkiye'de karşılaştığı sorunları tespit etmek ve bu sorunlar üzerinde üretilen sosyal politikaları belirlemek
- Araştırmanın bulgularına istinaden çözüm önerileri sunmak

Bu anlamda araştırmanın ilk bölümünde, yaşlılık kavramının özüne inilerek, küresel yaşlanma hızına dikkat çekilmek istenmiştir. Dünya ülkeleri demografik yapısının değişimi, bu hızlı değişimin önümüzdeki yıllarda ülkeleri tehdit ederek yaşlılık sorunlarıyla karşılaştıracağı gerçeği ve gelecek için önlemler alınması üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda gerçekleştirilen eylem planları, stratejiler, düzenlemeler ve mevzuatlardaki değişiklikler ile yaşlılık olgusuna farklı açılardan bakılmasının önemi vurgulanmak istenmiştir. Sağlıklı ve aktif yaşlanma önerileri getirilerek, yaşlılıkta beden ve ruh sağlığı yanında, yaşam kalitesini yükseltecek, hayatı kolaylaştırarak daha yaşanabilir kılacak toplumsal farkındalık stratejilerine yer verilmiştir. Yine bu bölümde, sosyal koruma kavramı ve kapsamı açıklanarak, insani hak olan sosyal korumadan dışlama, sosyal korumasızlık gerçeği ve sosyal koruma ihtiyacının dünya ülkelerinde yol açtığı sorunlara yer verilmiştir. Sosyal güvenlik, sosyal yardım ve sosyal hizmetler ile ülkeler arası eşitsizliklerin yol açtığı adaletsiz uygulamalarının, yaşam kalitesi üzerindeki negatif etkileri üzerinde durulmuştur. Var olan sosyal koruma hizmetlerinin eksik yönleri tespit edilerek, iyileşme sürecine yön verecek öncelikli politikalara dikkat çekilmek istenmiştir.

Araştırmanın ikinci bölümde, sosyal koruma kapsamında yaşlıların karşılaştığı biyolojik, psikolojik, sosyal sorunlara yer verilerek, sağlıklı yaşam standartları oluşturulmasının yaşlı hayatındaki etkileri üzerinde durulmuştur. Yaşlılıkta kaliteyi yakalamak için teknoloji ve tıptan faydalanarak fiziksel ve mental sağlığın korunması, buna yönelik alınması gereken önlemler ile birlikte, sağlıklı yaşlanma hedefleri belirtilmiştir.

Yaşlılıkta istismar, ihmal, işsizlik, sosyal güvencesizlik, dışlanma gibi yıkıcı etkiye sahip faktörlerin ortadan kaldırılması, toplumsal ve sosyal huzurun sağlanmasına yönelik oluşturulması gereken koruyucu uygulamalar vurgulanmıştır. Ageizm'i kalıp yargılardan kurtararak, aktif ve sağlıklı yaşlanma modelleri ile yaşlılıkta dışlanmayı önleyecek uyumlaştırma stratejileri ve çözüm önerileri getirilmiştir.

Üçüncü bölümde, Türkiye'de yaşlılığa bakış, hızlı değişimin uyum sürecine etkileri, Türkiye nüfusunun yaşlılık sorunları ile her geçen gün daha fazla yüzleşmek zorunda olduğu gerçeğine dikkat çekilmek istenmiştir. Ülke nüfusunun mercek altına alınarak, yaşlı haritalarının çıkartılması ve bu fotoğraftan hareket ederek yaşlılara onurlu yaşam standartları oluşturabilmenin insan hayatı üzerindeki önemi vurgulanmıştır.

Türkiye'de yaşlı nüfus ve yaşlılık sorunlarının hızla artışı sonucu yaşlılık eğitiminin önemi, sağlıklı yaşlanma platformları oluşturularak, sorunların çözümüne yönelik sosyo politik kararlar alınmasının aciliyetine dikkat çekilmek istenmiştir. Sosyal koruma uygulamalarında yaşanılan eksiklikler, sosyal koruma ve sosyal güvenlik reformlarının gelecekteki yansımaları, sosyal içerme, mesleki eğitim, istihdam politikalarının yaşlı hayatında ideal sosyal hizmet uygulamaları olarak yer edindirilmesinin toplumsal refaha etkileri açıklanmıştır.

Manevi destek açılımlarının yaşlı hayatı üzerindeki pozitif etkileri sorgulanmıştır. Ülkemizde yaşlı bakımı, bakımda yaşanılan toplumsal ve kurumsal sorunlar yanında, aile kavramının yaşlı bakımına yön veren boyutu, yaşlıların aile içi bakımını etkin kılacak alternatif modeller, alınacak stratejik ve politik kararların insan hayatındaki pozitif etkilerine yer verilmiştir. Türkiye'de yaşlılıkta dışlanma ve yaşanılan sorunlara dikkat çekilerek, yaşam kalitesini önemli ölçüde aşağıya çeken, sosyal, toplumsal, ekonomik ve ailevi dışlanmayı önleyecek çözüm önerileri sunulmuştur. Türkiye'de yaşlıların büyük ölçüde korumasız bir yaşam sürdürdüğü ve bu gerçeğin hızlı bir şekilde sosyal politikalarla iyileştirilmesi gerekliliği, bu doğrultuda gerçekleştirilecek dünya standartlarında içerme politikalarının, yaşamsal önceliğinin altı çizilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE YAŞLILIK VE SOSYAL KORUMA KAVRAMI

Korunma duygusu insanlığın var oluşundan beri süre gelen bir kavramdır. Gerçekten de, insanlığın ilk ortaya çıkışından bu yana bireyler hep hastalık, yaşlılık ve beklenmeyen doğa olayları gibi birçok korunma gerektiren olguyla karşılaşmışlardır. Bu anlamda her seferinde bu olgularla başa çıkmaya çalışılmış, mücadele edilmiş ve korunmaya çalışılmıştır.

Bu tarihsel gereklilik duygusu, insanlığın gelişmesiyle beraber herkesin olmazsa olmazı olmaya başlamıştır. Buna bağlı olarak oluşabilecek tüm risklere karşı önlem olması amacıyla sosyal güvenlik kavramı ortaya çıkmış ve insanların vazgeçilmezi olmuştur. İnsanlara minimum düzeyde de olsa güvenlik temin etmek amacı olan bu olgu zaman içerisinde araştırmacılar tarafından incelenen en önemli konulardan biri haline gelmiştir. Bu bağlamda yaşlılık noktasından hareketle, dünyada ve Türkiye'de sosyal koruma kavramını incelemek, çalışmanın bu bölümünün temel amacını oluşturmaktadır.

1. YAŞLILIK KAVRAMI

Yaşlılık insanoğlunun karşı koyamadığı biyolojik değişim süreci, küresel anlamda ise ekonomik, sosyal, kültürel ve toplumsal sorunların yaşanmasına neden olan bir gerileme dönemi olarak değerlendirilmektedir. Yaşlılık, yılların neden olduğu, fiziksel ve mental değişiklikler sonucu insanoğlunun etkinliğini yitirmesi durumudur.

Dünya sağlık örgütünün yaptığı gruplamada;

- 45-59 yaş aralığını orta yaş
- 60-74 yaş aralığını yaşlı
- 78-89 yaş aralığı ileri yaşlı

- 90 yaş ve üzerini ihtiyar olarak belirlemiştir."[1]

"Bu yaş aralıkları sosyal politikaları belirlemek için önemli olabilir, ancak yaşlılık kategorisi de diğerleri gibi özneldir; kimin yaşlı sayılacağı kültürden kültüre farklılık gösterir."[2] Gerçekten de yaşlılık kavramı incelenmesinde en önemli olgulardan biri de kavramın incelediği kültür veya ülkedir. Örneğin, gelişmiş ülkelerde yaşam süresi uzun olduğu için 60 yaş yaşlı sayılmayabilecekken gelişmemiş ülkelerde bu yaş oldukça yaşlı sayılabilir. "Yaşlılık tanımı, oldukça geniş olan, kişilerde değişimlerin ve kayıpların görüldüğü, sosyoekonomik, çevresel, eğitim, beslenme gibi faktörleri içeren bir kavramdır."[3] "Bireyin aktif çalışma yaşamının sonu ve genel emeklilik yaşı olan 65 yaş sosyal ve ekonomik yaşlılığında başlangıcı olarak tanımlanmaktadır."[4]

"Yaşlılık dönemi, dünya genelinde insanların kendilerini içinde bulmak istemedikleri ve korku hissiyle yaklaştıkları bir yaşamsal evredir. Çünkü yaşlılık kavram olarak zayıflıktır ve muhtaçlıkla özdeşleştirilmiştir. Bununla birlikte yaşlıya ve yaşlılığa önyargılarla ve olumsuz anlam içeren kalıplaşmış düşüncelerle bakılmaktadır."[5]

Son yıllarda yaşlı nüfusta gözlenen artış hızına sosyoekonomik kuruluşların yanıt verememesi, yaşlanma sorununun özellikle kültürel boyutlarını öne çıkartmaktadır. Yaşlılık her insanın geçireceği biyolojik bir evrim olmakla birlikte sosyal ve toplumsal bir olaydır. Yaşlılığın fiziksel, mental ve toplumsal boyutları irdelenerek başarılı bir yaşlılık süreci inşa edilebilir.

---

[1] DPT, "Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı", Sosyal Sektörler Koordinasyon Genel Müdürlüğü, 2007, Yayın No: 2741, s. 10.
<http://www.eyh.gov.tr/upload/Node/8638/files/Yaslanma_Ulusal_Eylem_Plani.pdf> (23.08.2012)

[2] Kenan Çayır, Müge Ceyhan Ayan, *Ayrımcılık, Çok Boyutlu Yaklaşımlar*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2012, s. 165.

[3] Ferhan Soyuer, Ali Soyuer, "Yaşlılık ve Fiziksel Aktivite", Erciyes Üniversitesi, *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi,* Cilt: 15, Sayı: 3, 2008, s. 219-224.

[4] T. Çakır, A. Kuzu, "Türkiye' de ve Dünya'da Yaşlı Profili ve Yaşlı Bakım Hizmetleri", 2008.

[5] Jake Harward, *Understanding Communication an Aging, Developing Knowledge and Awereness*, Sage Publications, California 2007, p. 6.

Tablo 1. 1: Dünya Ülkeleri Demografik Yapısı (Temmuz 2013)

Ülke	Nüfus (milyon)
Çin	1.349.5
Almanya	81.1
İngiltere	63.4
Japonya	127.2
Meksika	118.8
Rusya	142.5
ABD	316.4

Kaynak: CIA World Factbook, Population. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2119.html> (23.02.2014)[6]

Dünya ülkelerinde, nüfusun %40-45'i 15 yaşın altında, % 2-3'ü de 65 yaşın üstünde olan yerler genç nüfuslu ülke, nüfusun %20'si genç, %15 ve daha fazlası yaşlı olan ülkeler ise yaşlı nüfuslu olarak kabul edilmektedir. Dünya üzerinde yer alan, Afrika, Güneydoğu Asya, Güney Amerika ve Ortadoğu gibi nüfusun %40'dan fazlası 15 yaşın altında olan güney ülkeleri genç nüfuslu, Çin, Hindistan, Mısır ve Türkiye gibi nüfusun %30-40 arası 15 yaşın altında bulunan ülkeler orta yaşlı, K. Amerika, Avrupa, Rusya, Avustralya gibi nüfusun %30'dan aşağısı 15 yaşın altında olan kuzey ülkeleri ise yaşlı ülkeler olarak değerlendirilmektedir.

2011 yılı dünya nüfusu 6.974.036 iken, 2050 yılı için bu rakam 9.306.128 olarak tahmin edilmektedir. BM Nüfus Beklentileri Araştırmasına göre, 2010-2015 yılları ölüm hızı 6,30 iken, 2045-2050 yıllarında 9,7 olacağı tahmin edilmektedir. Dünya nüfusu ortalama yaşam süresi 2015 yılı için 69,31 olarak ifade edilmekte, 2045-2050 yılları için rakamsal değerin 75,59 olarak tahmin edilmesi, demografik yaşlanma gerçeğine dikkatleri çekmektedir."[7]

[6] CIA World Factbook, Population. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2119.html> (23.02.2014)
[7] TÜİK, Türkiye'nin Demografik Yapısı ve Geleceği, 2010-2050. Birleşmiş Milletler, Dünya Nüfus Beklentileri 2010. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13140> (05.12.2012)

Araştırmalara göre dünya bir demografik yaşlanma süreci içerisindedir. Yaşlı nüfusun dünya genelinde hızla ivme kazanması, insanoğlunun değiştirilemez biyolojik yapısında önlemler alınmasını zorunlu hale getirmektedir. Yaşlanan nüfus ile birlikte ülkelerin sosyal, ekonomik, ailevi, kültürel, toplumsal yaşamlarında değişmeler ve çözülmeler gözlemlenmektedir. Yaşlılık sorunları doğrultusunda sosyal koruma harcamalarının değişikliklere ayak uydurması, oluşturulacak politikalarla toplumların güçlü kılınması ve tüm dünya ülkelerinin yaşlılık sorunlarında kompozit çalışması gerekmektedir.

"65 yaş sınırı, genellikle kişilerin emekliye ayrılması sonrasında, bazı kişilerin sosyal güvenlik ve sağlık hizmetlerine özel olarak ihtiyaç duymasına işaret eden bir dönemin başlangıcı olarak telakki edilmektedir."[8] Uluslararası areneda, yaşlı uygulamaları ülkelerin gelişmişlik düzeyi, refah seviyesi, ekonomisi, kültürü, inançları, gelenek ve göreneklerine göre farklılıklar göstermektedir. Teknolojik ve endüstriyel gelişmeler ile bağlantılı olarak da yaşlıların statüleri ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir.

"Nüfusun yaşlanması ülkelerin daha rekabetçi, eğitim seviyesinin yüksekliğini ekonomik olarak güçlü olduğunu"[9] sağlık ve teknolojik alanlarda da daha üst seviyelere ulaşıldığını gösterir. "Yaşlılara yönelik üretilen veya üretilmesi düşünülen politikalar, sosyal politika alanındaki en önemli konulardan biri olarak bilinmektedir. Dünya ölçeğinde yaşlı nüfusunun gözle görülür bir şekilde artması, yaşlılara yönelik sosyal politikalara verilen önemin de daha çok artmasına yol açmaktadır."[10]

Küresel ölçeklerde aktif ve sağlıklı yaşlanma stratejilerinin sosyal koruma politikalarıyla işbirliği içinde olarak, dezavantajlı insanların hayatına pozitif değer katması beklenmektedir. "Günümüzde yaşlılık ile ilgili politikalar ve programlar yaşam kalitesini ve genel sağlığı arttırmaya odaklanmalıdır."[11]

---

[8] Ömer Z. Altan, Yener Şişman, "Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar", *Kamu-İş Hukuku ve İktisat Dergisi,* Cilt: 7, Sayı: 7, 2003, s. 2-36.
[9] Pınar Öğünç, "Türkiye Nüfusunun Yaşlanması", *Öz- Gıda İş Sendikası,* 2012.
[10] Faruk Taşçı, "Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri", Çalışma ve Toplum, 2010/1, 175-202.
[11] DPT, "Türkiye'de Yaşlıların Durumu…", s. 12.

2. YAŞLILIĞIN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

Toplumsal düzeyde değerlendirme yapılırken, yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı önem teşkil etmektedir. Bu anlamda örneğin, nüfusun %67'lik bir oranı yaşlı ise o toplum yaşlı olarak nitelendirilmektedir. Ancak bu oran hesaplanirken ortalama yaşam süresi doğum ve ölüm oranları, teknolojik ve sağlık alanlarındaki gelişmeler refah seviyesi, sağlıklı yaşam standartları göz önünde bulundurulmalıdır. Bunun en önemli sebebi daha önce de belirtildiği gibi bazı ülkelerde 60 yaş yaşlı olarak nitelendirilebilecekken (gelişmemiş ülkeler) bazı ülkelerde ise 60 yaş henüz yaşlı olarak kabul edilememektedir. Bu anlamda ortalama yaşam süresi hesaplanmadan bir değerlendirme yapmak doğru olamayacaktır.

Dünya ülkelerindeki demografik değişim küresel yaşlanma sorunlarına dikkat çekmektedir. "Yirminci yüzyıl ile birlikte gelişen en önemli kavram 'toplumların yaşlanması' sorunudur. Tıp, bilim ve teknoloji üçgenindeki gelişmeler ve doğum oranlarındaki azalma bu süreçte temel unsurlar olmuştur."[12]

Dünya'da ortalama yaşam süresi, 1950-2000 yılları için 20 yıllık bir artışla 66 olarak ifade edilmiş, bu artışın önümüzdeki on yıllarda daha da katlanarak %70'in üzerinde değer alacağı, yaşlı nüfus oranlarının Avrupa'da %20'den %28'e, Kuzey Amerika'da %16'dan %26'ya yükselmesi beklenmektedir. [13]

Ülkelerin doğuşta beklenen yaşam süreleri tahminleri, yaşam süresinin refah seviyesine eşit olan faktörlerinin insan ömrü üzerindeki etkileri, Somali, Afganistan, G. Afrika tahminleri ile Japonya, İtalya, Kanada yaşam süreleri arasındaki oransal farklılıkların insan hayatına pozitif anlamda müdahale edecek küresel önlemler almayı gerektirmektedir.

---

[12] Yeşim Gökçe Kutsal, *Geriatri*, TTB Yayını, Ankara 2007, s. 13-19.
[13] Yeşim Gökçe Kutsal, Yaşlanma Uluslar Arası Eylem Planı. 2002. s. 1. <http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/eylem.pdf > (15.10.2013).

"Bugün dünyada yaşayan her 10 kişiden biri yaşlı, yani 65 yaş üzerindedir ve son otuz yılda yaşlı nüfusu %63 oranında artış göstermiştir."[14] "1998 yılında dünya genelinde ilk defa yaşlı bireylerin oranı çocukların oranını geçmiştir."[15] Dünya üzerinde yaşlı nüfusun en yoğun olduğu ülkeler arasında Japonya ve İtalya ilk iki sırada yer almaktadır. En fazla yaşlı nüfusa sahip olan Japonya'da, 65 yaş ve üzeri yaşlı insanların oranları %21'e ulaşarak İtalya'yı geçmiştir.

"Birçok sanayileşmiş ülkede, doğum ve nüfus artışı, diğerlerine göre daha düşük kaldığından; Japonya, İtalya, Rusya Federasyonu, Almanya, Fransa ve İspanya gibi ülkeler, dünyanın en yaşlı ülkeleri olacaktır."[16] "Dünya genelinde her geçen ay yaklaşık 800 bin kişi yaşlılığa adım atmaktadır."[17] "Yapılan nüfus projeksiyonlarda 2020 yılında dünya nüfusunun 7,5 milyara ulaşacağı; 60 yaş ve üstü nüfus grubunun ise 1 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir."[18]

Dünya'da doğum oranları ve mortalite rakamlarındaki düşüş, teknoloji, eğitim, sağlık alanındaki gelişmeler, insan ömrünün uzaması dünya yaş kompozisyonunu etkilemektedir. Mortalite, bir bölgede, belirli bir nüfus ve zaman süresiyle ilişkili olarak ölüm yüzdesini gösteren istatistik terimidir. Tüm dünyada yaşlanan nüfus artışları göz önünde bulundurularak, değişmekte olan mortalite ve morbilite parametreleri baz alınarak sağlık ve sosyal hizmetler ile ilgili tüm mesleki eğitim programlarının yeniden yapılandırılması gerekmektedir.

---

[14] Kudret Ulusoy, Dünyanın ve Ülkemizin Nüfus Artış Hızındaki Gelişmeler. 2007. <http://www.turkhukuksitesi.com/makale_461.htm> (15.02.2013).
[15] Yeşim Gökçe Kutsal, *Yaşlanan Dünyanın Yaşlanan İnsanları, 65 Yaş Üzeri Yaşam Rehberi*, 1. Basım, Meditime Ltd. Şti.Yayını, İstanbul 2006, s. 36-42.
[16] Kudret Ulusoy, Dünyanın ve Ülkemizin…, s. 1.
[17] S. Maggi, K. Steel, "Planning Home Care Services: Which Data do We Need?", *Archives of Gerontology and Geriatrics*, Vol. 22-23, No. 8, 1996, 493-498.
[18] G. Gutman, "Global Aging", *1st International Care Congress*, 2-8 May 2005, İstanbul.

Tablo 1. 2: Dünya Ülkeleri Mortalite Oranları (2013 Tahminleri)

Ülke	Mortalite Oranı	Ülke	Mortalite Oranı
G. Afrika	17.36	**Danimarka**	10.21
Afganistan	14.35	**İsviçre**	8.08
Macaristan	12.71	**Türkiye**	6.11
Belçika	10.70	**B.A.Emirlikleri**	2.01
İsveç	10.22	**Ukrayna**	15.75
Makedonya	9.00	**Somali**	14.22
Avustralya	7.01	**Etiyopya**	8.87
Kuveyt	2.14	**Avusturya**	10.31
Rusya	13.97	**Japonya**	9.27
Nijer	13.07	**Çin**	7.31
Yunanistan	10.90	**Libya**	3.56
Polonya	10.31	**Katar**	1.54

Kaynak: CIA World Factbook, Death Rate. <www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2066rank.html#wfbtop> (23.02.2014)[19]

Tablo 1. 3: Dünya Ülkeleri Doğurganlık Oranları (2013 Tahminleri)

Ülke	Doğurganlık Oranı	Ülke	Doğurganlık Oranı
Nijerya	5.31	**Belçika**	1.65
Etiyopya	5.31	**Çin**	1.55
Hollanda	1.78	**İtalya**	1.41
İsveç	1.67	**Afganistan**	5.54
Kanada	1.59	**Fransa**	2.08
Almanya	1.42	**Danimarka**	1.73
Somali	6.17	**Rusya**	1.61
Türkiye	2.10	**Avusturya**	1.42
Avustralya	1.77	**Yunanistan**	1.40

Kaynak: CIA World Factbook, Total Fertility Rate. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2127rank.html> (23.02.2014)[20]

[19] CIA World Factbook, Death Rate. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2066rank.html#wfbtop> (23.02.2014)

2013 verilerine göre dünya genelinde mortalite (genel ölüm) rakamları bin kişi için 7,90 iken 2013 doğurganlık oranı ise kadın başına 2,45'tir. Aradaki oransal farklılık, dünya nüfusunun demografik yaş ortalamasını değiştirmektedir. Yaşlanmanın en yoğun hissedildiği Avrupa ve Kuzey Amerika'da genç nüfus göçü, doğurganlığın düşüşü ve ölümlerin ertelenmesiyle hız kazanan yaşlanma trendini hafifleten bir öğedir.

Tablo 1. 4: Dünya Ülkeleri ve Türkiye'de Doğuşta Beklenen Yaşam Süreleri

Ülke	2010- 2015 Yılları	2045-2050 Yılları
Afganistan	49.31	62.76
Somali	51.73	64.84
Güney Afrika	53.80	64.23
Hindistan	65.95	73.68
Endonezya	70.05	77.56
Mısır	73.53	79.06
Türkiye	74.60	78.50
Şili	79.32	82.91
Yunanistan	80.09	83.59
İspanya	81.80	85.82
İtalya	82.00	85.69
Avustralya	82.06	86.31
İsviçre	82.52	86.44
Çin	83.23	87.18
Japonya	83.66	87.41
Dünya Geneli	69.31	75.59

Kaynak: TÜİK, Türkiye'nin Demografik Yapısı ve Geleceği, 2010-2050. Birleşmiş Milletler, Dünya Nüfus Beklentileri 2010. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13140> (05.12.2012)[21]

[20] CIA World Factbook, Total Fertility Rate. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2127rank.html> (23.02.2014)
[21] TÜİK, Türkiye'nin Demografik Yapısı ve Geleceği, 2010-2050. Birleşmiş Milletler, Dünya Nüfus Beklentileri 2010. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13140> (05.12.2012)

BM'ler DNBKA 2010 yılı araştırması, doğuşta beklenen yaşam süresinin önümüzdeki on yıllarda daha da artacağına işaret ederek, bu artış oranlarının gelişmişlik ve ekonomik refah seviyesine endeksli olduğunu göstermektedir. Nüfus hareketliliğinin negatif yönde ivme kazanması, evrensel boyutlarda yaşlılık sorunlarına çözüm olanakları yaratacak, dünyanın her yerindeki yaşlılara fırsat eşitliği sunacak stratejiler geliştirilmesini gerektirmektedir.

"Dünya genelinde görülen bu duruma dikkat çekmek için DSÖ 1999 yılını 'Uluslararası Yaşlılar Yılı' olarak ilan etmiştir."[22] "Dünya nüfusunun yaşlanması sonucunda, sosyal, psikolojik ve ekonomik değişimlerin yoğun olarak yaşandığı yaşlılık döneminin, farklı disiplinlerin işbirliğiyle (disiplinler arası yaklaşımlarla) incelenmesini gerekli kılmaktadır."[23]

Küresel yaşlanma gerçeği rakamsal veriler ışığında tüm dünya ülkelerini sosyal, kültürel, ekonomik yönlerden etkilemektedir. Yaşlanma konusunda geliştirilecek en etkili stratejiler ise tüm dünya ülkelerini aynı amaç etrafında birleştirmelidir. "Yaşlılıkla ilgili politikalar ayrımcı olmayan ve sosyal sisteme dahil edilerek etkin ve üretken yaşlanmayı sağlamalıdır; yaşlı kimselerin yalnızca ihtiyaçlarının değil haklarının da olduğu unutulmamalıdır."[24]

2.1. KÜRESEL YAŞLANMA

Negatif değişim süreci olan yaşlılık konusunda atılan yenilikçi adımlar, günümüzde önemli sorunlara çözüm olanakları sağlamaktadır. 2012 yılının Avrupa Aktif Yaşlanma ve Nesiller arası Dayanışma Yılı olarak ilan edilmesi, dünyada yaşlılık ve sorunlarına dikkat çekilerek, yaşlılık sürecinde kalite, aktif, sağlıklı ve uzun yaşam planlamaları önemli bir gelişim sürecidir. Dünya hızla yaşlanmaktadır ve hızlı değişim gösteren demografik sürecin hızlı çözümler ile yeniden yapılandırılması gerekmektedir.

---

[22] T. Çakır, A. Kuzu, "Türkiye'de ve Dünya'da…".
[23] Duygu Alptekin, "Gerontososyoloji Ekseninde Yaşlılık Süresinin Sosyo- Ekonomik Boyutları", Cilt: 2, Sayı: 3, 2011, s. 8-14.
[24] Kemal Aydın, "Küresel Yaşlılık Artıyor", *Özgün Duruş Gazetesi*, 23.10.2009.

Gelişmiş ülkelerde demografik yapının değişimi, sosyal güvenlik sorunlarının önemini gündeme getirmektedir. Nüfus yapısının hareketliliği, doğum oranlarının azalması, insan ömrünün uzaması, sosyal güvenlik sisteminde finansal sorunlara neden olarak, maliyetleri yukarıya çekmektedir.

Bu anlamda; "Gelişmiş ülkelerde nüfusun yaşlanmasının sosyoekonomik yapıya olan etkileri üzerine birçok değerlendirme ve çalışma yapılmakta ve yaşlı nüfusun sosyal yaşamdan koparılmadan hayatlarını devam ettirmelerine yönelik çalışmalar önem kazanmaktadır."[25] Dünya ülkeleri tarafından doğuşta beklenen yaşam süresi 2012 tahmini rakamlarına göre ortalama 67,59 olarak tespit edilmesi, dünyanın hızla yaşlanmakta olduğu gerçeğinin yanı sıra insan sermayesine yatırım yapan ülkelerin gelecekte potansiyel güç elde edeceğine de işaret etmektedir.

Dünya nüfusunun yaşlanması kıtaların, ülkelerin demografik yapısının bozulmasına neden olmaktadır. Küresel anlamda bu gidişatın hızına dikkat çekilerek, geleceğe yönelik yatırımların bu alana kaydırılması gerekmektedir. Sosyal koruma ve sosyal güvenlik uygulamaları barınma, işsizlik, istihdam planlamaları, ekonomik sorunlarla mücadelelerde yaşlı insanları savunmasız bırakmayarak koruma altına alacak, öncelikli küresel hedefler oluşturmalıdır. Yaşlılık dönemini bir erozyon, bir son olarak görmek yerine üretken, sağlıklı, güvenceli, aktif hayat standartları sağlayan politikalar geliştirilmelidir.

2.2. YAŞLILIĞA KÜRESEL YAKLAŞIMLAR YAŞLANMA EYLEM PLANLARI

1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB) 22, 23, 25, 26, 27 ve 28. maddelerinde sosyal güvenlik, yeterli yaşam düzeyi, eğitim, kültürel yaşama katılma, hak ve özgürlüklerin gerçekleştiği sosyal ve uluslararası düzen hakkı sunumlarıyla, sosyal ve toplumsal adaleti sağlamaya yönelik evrensel bir belge niteliğindedir.

BM'ler tarafından 1982 yılında "1.Dünya Yaşlanma Asamblesi" ile belirlenen yaşlılık ilkeleri ve bu süreçte yaşanılan problemlere dikkat çekilerek, Uluslararası Yaşlanma Asamblesi kapsamında köylerde ve kentlerde yaşayan yaşlılara cinsiyet ayrımı yapılmaksızın, uyum içinde, hayattan kopmadan aktif yaşlılık dönemi geçirmesini sağlayacak stratejiler hedeflenmiştir.

[25] DPT, "Türkiye'de Yaşlıların Durumu…", s. 7.

1999 Dünya Uluslararası Yaşlanma Yılı Çalışmaları ayrımcılığa, dışlanmışlığa, eşitsizliğe karşı mücadele ederek yaşlılık olgusunun yaratılmasına katkı sağlanmıştır. "Dünya genelinde görülen bu duruma dikkat çekmek için DSÖ 1999 yılını "Uluslararası Yaşlılar Yılı" olarak ilan edilmiştir."[26]

"Uluslararası Yaşlılar Yılı olan 1999 yılının ana teması 'bütün yaşlar için bir toplum"[27] düşüncesi ile yaşlılık sorunlarına geniş bir perspektiften bakılmıştır. Yaşam boyu eğitim, bireysel gelişimin sürekliliği, kuşaklararası uyum ve yaşlı hayatında denge unsurunu oluşturma, uluslararası yaşlılık açılımları ve stratejik öneme sahip politikalara daha fazla yoğunlaşma alt başlıklarıyla yaşamın kıyısındaki insanların sorunlarına dokunacak hedeflere imza atılmıştır.

"Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (ESKHUS), ayrıntılı bir liste olarak bölgesel ve evrensel ölçeklerde kabul edilen belgelerde de yer alan Sosyal Haklar güvenceye almıştır."[28]Bu anlamda daha önceden herhangi bir bildirgede yer almayan ancak bazı bölgelerde kabul görmüş haklarda bir araya toplanarak sözleşmeye konu olmuştur.

2002 Yaşlanma Uluslararası Eylem Planı ise "Her yerde insanların güvenli ve saygın şekilde yaşamalarını ve aynı zamanda toplumu oluşturan bireylerin de bütün sosyal haklara sahip birer vatandaş olarak yaşamaya devam etmelerini garanti altına almayı hedeflemiştir"[29]Aynı zamanda "2002 yılında yapılan ikinci Dünya Yaşlılar Asamblesi'nde hazırlanan bu plan yaşlıların ekonomik ve sosyal durumunu iyileştirmeyi de hedeflenmiştir."[30] Bu anlamda yaşlıların sahip oldukları temel hakları dışında, eğitim, öğrenme, meslek edinme becerileri üzerinde durularak yaşlıları, toplumdan izole olmadan ekonomik olarak güçlendirmek hedeflenmiştir. Ayni zamanda plan çerçevesinde yaşlıları ayrımcılık, istismar, vatandaşlık, sağlık güvencesi, rehabilitasyon hizmetleri ve teknoloji gibi alanlarda da eğitmek amacıyla çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

---

[26] T. Çakır, A. Kuzu, "Türkiye' de ve Dünyada…".
[27] Yeşim Gökçe Kutsal, Yaşlanma Uluslar Arası…, s. 3.
[28] Mesut Gülmez, *Birleşmiş Milletler Sisteminde İnsan Haklarının Korunması*, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara 2004, s. 227-250.
[29] Yeşim Gökçe Kutsal, Yaşlanma Uluslar Arası…, s. 3.
[30] DPT, "Türkiye'de Yaşlıların Durumu…", s. 1.

2012 Avrupa Aktif Yaşlanma ve Nesiller Arası Dayanışma Yılı ile yaşlıların sosyoekonomik hayatta aktif rol alması, aktif hayata katılımı, yaşlılık hizmetlerinin ve yaşlı nüfusun refahının arttırılması hedeflenmiştir. Günümüzde, yaşlılık olgusuna bakış, gündemde var olan yenilikçi açılımlar, dünya ülkelerinin hızlı demografik değişim süreciyle eşgüdümlü çalışmaları, küresel farkındalık oluşturulduğunun göstergeleridir. Bu amaçla Dünya Yaşlanma Konseyi (DUNYAK), 2013 *Uluslararası Yaşlı Hakları Yılı* olarak kabul edilmesi, yaşlı hakları çalışmaları ve akabinde gönüllü yaşlı hakları elçiliği görevini de üstlenmiştir.

2.3. LİZBON STRATEJİSİ

Lizbon Stratejisi, 23-24 Mart 2000 yılında gerçekleştirilen büyüme ve istihdam yaratma stratejisi olarak tarihte yer almaktadır. Lizbon stratejisi ile istihdam yaratma, yaşlıların aktif işgücü katılım oranlarının düşüklüğü, işgücüne katılımlarının sağlanması, istihdamın arttırılması, bağımlı nüfusun ekonomiye geri kazanılması, sosyal, toplumsal bütünleşme hedefleri tespit edilmiştir. Sürdürülebilir büyüme, tam istihdam, sosyal uyum stratejilerinin birincil hedefleridir. Küreselleşme ile birlikte dünya nüfusunun yaşlanması ve beraberinde sosyal güvenlik harcamalarındaki artış, Lizbon Stratejisinin ihtiyaçlar doğrultusunda geliştirilmesini gerektirmektedir.

Lizbon Stratejisi kapsamında, çalışma yaşamının uzatılması, emeklilik yaşının ileriye çekilmesi, istihdam yaratılması, yaşlıların çalışma koşullarına uyumunu teşvik edici düzenlemeler yapılması yaşlıların daha uzun, daha aktif rol almalarını sağlamıştır.

"Lizbon Stratejisi bağlamında, Stockholm Avrupa Konseyi 2001 yılında, 2010 yılına kadar 55 ile 64 yaşındaki erkek ve kadınların istihdam oranını %50'ye çıkarmaya yönelik bir hedef belirlemiştir."[31]

Yaşlıların istihdam edilmesi, bağımlı olarak yaşamalarının önlenmesi toplum ve sosyal hayattan izole olmadan yaşamalarını sürdürmeleri yaşam kalitesini yükseltecek gelişmelerdir. Lizbon Stratejisi ile yaşlı işgücünün ekonomiye yeniden kazandırılması, küresel yaşlanma, aktif yaşlanma politikaları, yaşlılık sürecinin iyileştirilmesi çabalarına gösterilen duyarlılık, insan hayatının son evresine pozitif yönde değer katmaktadır.

---

[31] Eurofound (Avrupa Yaşam ve Çalışma Koşullarını İyileştirme Vakfı). Yaşlanmakta olan işgücünün çalışma koşulları. <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2008/57/tr/1/EF0857TR.pdf> (15.07.2013)

2.4. 2002 (MADRİD) ULUSLARARASI YAŞLANMA EYLEM PLANI

Madrid Uluslararası Eylem Planı, 21.y.y.'da her yaşa uygun bir toplum inşa etmeyi amaçlayarak demografik geçiş sürecinin iyileştirilmesi, yaşlılık ve sorunlarına yönelik uluslararası politikalar tasarlamak amacıyla oluşturulmuş bir zirvedir. Planda yaşlı sağlığı, eğitimi, gelişimini destekleyici ortamlar, fırsat eşitliği sunan politikalara öncelik verilmiştir.

2002 yılında Viyana'da yapılan Uluslararası Yaşlanma Asamblesi'nin yayınladığı Yaşlanma 2002 Uluslararası Eylem Planı dünya üzerinde yaşayan tüm insanların güvenli ve insana yakışır saygınlıkta yaşlanmalarını ve yaşadıkları toplum içinde sahip oldukları haklarıyla hayatlarına devam etmelerininin garantisini vermek amacına yönelmiştir.[32] Asamble ile sağlık ve esenliğin yaşlı insanlara aktarılması, yaşlı insanlar için uygun ortamlar yaratılması, aktif yaşlanma ve hayata katılım projeleri ile yaşam kalitelerinin iyileştirilmesi ve topluma entegrasyon sağlanması hedeflenmiştir. Geçmiş 20 yıla dair yaşlanma düşüncesi ve planlaması, Viyana'da yapılan ilk Dünya Yaşlanma Asamblesi'nde kabul gören 2002-Uluslararası Eylem Planında yer almıştır. Viyana'da yapılan Yaşlanma Asamblesi, yaşlanma konusunda ilk çalışmaları başlatan ve bir dönüm noktası olarak görülebilecek politikaların geliştirildiği bir toplantı olarak tarihte yerini almıştır.[33]

Demografik geçiş geri döndürülemez bir süreçtir. Yaşlı insanları sosyal hayata dahil ederek, imkan yaratacak, bağımsız hayat sürdürecek, yaşamın içine çekecek bütünleşik ve dengeli yaklaşımlar hedeflemiştir. Bu anlamda 2002 Yaşlanma Eylem Planı, yaşlanan dünya gerçeğine dikkat çekmektedir. Eylem planı ile gelişmelere kayıtsız kalınmayarak alternatif stratejiler geliştiren, hak olan yaşamsal evrenin son aşamasını en iyi şartlarda geçirilmesini sağlayacak uygulamalar sunan, geç kalınmışlığa dikkat çekerek, yaşamın son dönemlerinde küresel refaha ortak olacak çözüm ve stratejiler belirlenmiştir.

---

[32] Yeşim Gökçe Kutsal, Yaşlanma Uluslar Arası…, s. 1.
[33] Ibid, s. 5.

2.5. 2020 ULUSLARARASI STRATEJİSİ

Avrupa 2020 stratejisi, gelecek yılların spesifik, demografik yol haritası olarak önemli bir gücün varlığına işaret etmektedir. Buna göre eğer bir nüfus strateji ile yaşlanırsa, yaşlılığın beraberinde getirdiği sorunlarla mücadele etmek ve yaşanılacak krizlerle mücadele etmenin daha kolay olacağı düşünülmektedir. Bu anlamda, "Aktif ve sağlıklı yaşlanma alanında gerçekleştirilmek üzere, toplumsal sorunların çözümlenmesi için 'Avrupa Ortaklarının' bütünleyici bir yapıda çalışma başlatması ve bu çalışmayı işbirliği ile hayata geçirmesi öncelikli hedef olmalıdır."[34]

2020 Uluslararası Stratejisi, sosyal sorunların büyüklüğü üzerinde önemle durarak, kaynakların etkili ve mevcut sorunlara cevap verebilmesinin önceliğine dikkat çekmektedir. Strateji ile "ekonomik, sosyal bölgesel uyumun sağlanması amacıyla yoksulluk içinde yaşayan ve sosyal dışlanmaya maruz kalan insanların iyi koşullarda yaşamalarının ve toplumda aktif olarak yer almalarının sağlanması öngörülmektedir."[35]

2020 Avrupa Stratejisi uzun vadede bir gelecek planlaması, ülkeler arası uyum ve denge mekanizması geliştiren yenilikçi bir süreç, kaynakların birleştirilmesini benimseyen sorunların çözüm ortağı, fırsat yaratmayı olanaklı kılan uzun soluklu bir yol tutuştur. Bu anlamda aktif yaşlanma politikaları ile eğitimin sürekliliği ekseninde sorunların yaşanmadan önce tespit edilerek ortadan kaldırılmasının önemini vurgulamaktadır.

Strateji ile Uluslararası arenada sosyal güvenlik sistemlerinin tüm dünya ülkeleri yaşlılarını kapsayan, refah, adil gelir dağılımı sağlayacak içerme politikaları geliştirilerek, ülkelerarası transfer borçlanmalar yoluyla, geçiş dönemi yaşayan ülkelere ihtiyaçları doğrultusunda çözüm, uluslararası işbirliği, acil kalkındırma planlamaları hayata geçirilmek hedeflenmektedir.

Bu anlamda, sosyal koruma sistemlerinin yeniden modernize edilerek nüfusun yaşlanması ve iş gücü kaybı sorunlarının çözümlenmesi, istihdamın yeniden yapılandırılması uluslararası öncelikler arasında yer almalıdır. Hedeflenen geleceğe yönelik yaşlılık planlamaları, alternatif dinamik stratejiler, yaşlılık ve sürecinin yol açtığı olumsuzluklara karşı atılan adımların sağlamlığını pekiştirecektir.

---

[34] Gülşen Akpaş, Altan Apar, "Avrupa 2020 Stratejisi: Akıllı, Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Büyüme İçin Avrupa Stratejisi Özet Bilgi Notu", Ankara 14 Eylül 2010, s. 2.
[35] Ibid, s. 6.

3. DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE YAŞLILIK

Toplam nüfusun yaşlı nüfusa oranı ülkelerin demografik yapısını etkilemektedir. Nüfusun yaşlanması, bir ülkede yaşayan insanlar içinde 65 yaş ve üzeri grubun rakamsal olarak artışı olarak ifade edilmektedir. Bir ülkede yaşayan tüm insanların yaşlı nüfusa oranı karşılaştırıldığında ülkenin;

%4'den azı yaşlı nüfusu oluşturuyorsa o ülke genç nüfuslu ülke

%4 ile %7 oranlarında yaşlı nüfusa sahip ise orta yaşlı nüfuslu ülke

%7-10 oranlarında yaşlı nüfusa sahip ise yaşlı nüfuslu ülke

%10'dan fazla yaşlı nüfusa sahip ülke ise o ülke çok yaşlı nüfusa sahip ülke olarak değerlendirilmektedir.

Doğuşta beklenen yaşam süresi, insan ömrünün ne kadar uzun olduğunu tanımlamak için kullanılmakta ve bu sürenin uzunluğu ülkeler ve toplumlar arasında farklılıklar göstermektedir. Bir ülkede ortalama yaşam süresini etkileyen en önemli unsur çocuk ölümleridir. "Yaş yapısındaki en önemli değişim çocuk-yaşlı dengesinde gerçekleşecek ve 2050 yılında tarihte ilk kez yaşlı sayısı, çocuk sayısına ulaşacaktır."[36]

"Dünyada ortalama 65 + Yaşlı Nüfus %8,5 2011 yılı itibariyle"[37] tespit edilmiş, 2050 yılında ise bu rakamların %22'lere ulaşacağı tahmin edilmektedir. Gelişmiş ülkelerdeki yaşlı nüfus oranları %21,4 olarak tespit edilmiştir. 27 üyeli AB ülkelerinin nüfusunun %21,4'ünü yaşlılar oluştururken, nüfusu 2013 yılı için 144 bin olan Çin'in yaşlı nüfus oranları %11 olarak tespit edilmiştir. 100 bin nüfuslu Hindistan'da bu rakamların %7,7'lere ulaşması dünya nüfusunun hızla yaşlandığına dikkat çekmekte ve tehlike sinyalleri vermektedir.

---

[36] A. Mandıracıoğlu, "Dünyada ve Türkiye'de Yaşlıların Demografik Özellikleri", *Ege Tıp Dergisi*, Cilt: 49, Sayı: 3, 2010, s. 39-45

[37] İlhan Dülger, "Aktif Yaşlanma ve Kuşakla Arası Dayanışma", *LLP_Grudtuing İzleme*, Gaziantep 29 Kasım 2012.

BM verilerine göre küresel anlamda doğuşta beklenen yaşam süresinde kıtalar arası farklılıklar oluşmasının belirleyicileri olarak, gelişmişlik düzeyleri, ekonomik seviye, sosyal güvenlik sistemleri, eğitim, kültür ve teknoloji, sağlık harcamalarının yaşam kalitesini etkileyen önemli faktörler olduğu gözlemlenmektedir. Nüfusun yaşlanması sorunu, özellikle gelişmiş ülkelerde hızla önem kazanmaktadır. Eğitim, sağlık ve teknolojik gelişmeler bunun etkili belirleyicileridir. Küresel yaşlanma haritasında Avrupa kıtası, gelişmişlik düzeyi ile doğru orantılı olarak yaşlanma ivmesinde hızlı yol almaktadır.

Dünya üzerinde yaşlanan nüfusun neden olacağı sorunlar öncelikli politikalar ile önlenmeye çalışılarak, bu konuda stratejik önlemler alınmalıdır. Avrupa'da negatif doğal değişim sürecinin, uzun vadede pozitif göçlerle dengeleme çabaları, gelecekte oluşacak sorunların üstesinden gelmeye yetmeyerek tehdit edici boyutlara ulaşacaktır. Bu gerçekler ışığında küresel yaşlılık sorunu ve bağımlılık oranlarının, ülkelerin ekonomileri üzerindeki etkileri göz ardı edilmeyerek, demografik yaşlanma sürecine geniş ölçekli yaklaşımlar gerekmektedir.

3.1. DÜNYA'DA YAŞLILIK

Dünya üzerinde doğum oranlarının azalması, tıp bilimindeki ilerlemeler, gelişen teknoloji ile yaşam sürecinin uzaması, dünya nüfusunun yaşlanmasına neden olmaktadır. Demografik yaşlanmanın göstergesi olan ortanca yaş artışı, küresel yaşlanma gerçeği ile daha da belirginleşmektedir. "Önceleri ölüm oranındaki gerileme, yüksek bir doğum oranıyla birleşerek önemli bir nüfus artışına yol açmış, daha sonra ölüm oranı düşmeye devam ederken doğum oranındaki düşüş nüfusu dengeye kavuştururken aynı zamanda nüfusu yaşlandırmıştır."[38]

Doğuşta beklenen yaşam süresi, ortanca yaşın yükselmesi ile birlikte uzayan insan ömrü, gelişmiş ülkelerde daha da artış göstermektedir. Gelişmiş ülkelerin refah seviyeleri, ekonomik, sağlık, teknoloji, tıp bilimindeki ilerlemeleri, yaşam süresinin ve kalitesinin üzerinde belirleyici etkiye sahiptir. Gelişmekte olan ülkelerde ise tam aksi durum kendini göstererek, nüfus hareketliliği de bu doğrultuda daha yavaş değişim süreci sergilemektedir.

[38] Kudret Ulusoy, Dünyanın ve Ülkemizin…, s. 1.

Tablo 1. 5: Dünya Ülkeleri Ortanca (Medyan) Yaş (2013 Tahminleri)

Ülke	Ortanca (Medyan) Yaş	Ülke	Ortanca (Medyan) Yaş
Monaco	50.5	**Danimarka**	41.4
İtalya	44.2	**Türkiye**	29.2
Yunanistan	43.2	**Nijerya**	17.9
Bulgaristan	42.3	**Etiyopya**	17.5
Kanada	41.5	**Almanya**	45.7
Çin	36.3	**Avusturya**	43.9
Irak	21.3	**İsveç**	42.4
Afganistan	17.9	**Hollanda**	41.8
Japonya	45.8	**Norveç**	40.6
Hong Kong	44.5	**Suriye**	22.7
Belçika	42.8	**Somali**	17.7
İspanya	41.3	**Nijer**	15.0

Kaynak: CIA World Factbook, Median Age. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2177.html> (25.02.2014)[39]

Dünya genelinde 2013 yılında 29,4 olan ortanca yaşın, 2050 yılında 36,2[40] olması beklenmektedir. Yaşam süresi gelişmişlik düzeyiyle orantılı olarak daha fazla artış göstermektedir. Bu ülkeler dünya ülkeleri ile karşılaştırıldığında ortanca yaş daha yüksektir. Az gelişmiş ülkelerde ise ortanca yaş daha düşük seviyelerde seyretmektedir.

Yaşlanan nüfusun artış göstermesi demografik yapının bozulması yanında bağımlı nüfusun, aktif çalışanlar üzerinde yük olarak görülmesine neden olmaktadır. Yaşlı nüfusun ekonomik hayatta kalmalarını sağlayacak politikalar ile aktif iş gücünden bu yükün alınması öne çıkan sorunlardandır. Yaşlanan dünyanın insanlarına uzun ömür sağlamak yanında, yaşamlarını sürdürebilirliğini kolaylaştıracak evrensel politikalar ve uluslararası çözümler geliştirmek gerektirmektedir.

---

[39] CIA World Factbook, Median Age.<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2177.html> (25.02.2014)

[40] Reyhan Uçku (vd.), *Yaşlı ve Hasta Bakım Hizmetleri*, T.C. Anadolu Ünv. Yayını, No: 2491, Eskişehir 2013. s. 7. <http://eogrenme.anadolu.edu.tr/eKitap/SHZ203U.pdf> (10.12.2013).

Değişen demografik yapının dinamikliğine uyum sağlayacak nesiller arası uyum politikaları gelecekte ortaya çıkması mümkün muhtemel sorunların önüne geçecektir. Biyolojik süreçte kırılma noktası olan yaşlılık sorunlarının rehabilite edilmesi, uyumlaştırılması, küresel boyutlarda standardize uygulamalar gerektiren bir gerçektir ve bu geciktirilemez sürecin iyileştirilmesi henüz mümkündür.

3.2. DÜNYA'DA DOĞUŞTA BEKLENEN YAŞAM SÜRELERİ

Dünya üzerinde doğumda beklenen yaşam süresi ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Yapılan araştırmalara göre yaşam süresinin uzamasındaki etkenler arasında ülkelerin refah düzeyleri, güçlü ekonomisi, gelişen teknolojisi, sağlık alanında yapılan koruyucu-önleyici ve tedavi edici çalışmalar, toplumsal duyarlılık ve en önemlisi de eğitimin belirleyici unsurları gelmektedir.

Tablo 1. 6: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler Doğuşta Beklenen Yaşam Süreleri (2013 Tahminleri)

Ülke	Doğuşta Beklenen Yaşam Süreleri (Yıl)	Ülke	Doğuşta Beklenen Yaşam Süreleri (Yıl)
Monaco	89.63	**Belçika**	79.78
Japonya	84.19	**Türkiye**	73.03
Singapur	84.07	**Endonezya**	71.90
Avustralya	81.98	**Nijerya**	52.46
İtalya	81.95	**Somali**	51.19
Kanada	81.57	**Afganistan**	50.11
Fransa	81.56	**Güney Afrika**	49.48
İspanya	81.37	**Çad**	49.07
İsveç	81.28		

Kaynak: CIA World Factbook, Life Expectancy at Birth. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2102rank.html> (26.02.2014)[41]

[41] CIA World Factbook, Life Expectancy at Birth. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2102rank.html> (26.02.2014)

Dünya ülkeleri doğuşta beklenen yaşam süreleri rakamları incelediğinde, ülkeler arası rakamsal farklılıklar öne çıkmaktadır. Yaşamın uzamasını belirleyen unsurlar ise ülkeler refahı ile doğrudan ilişkilidir. Burada asıl olan insan ömrünün uzamasından ziyade, yaşanan sürecin sağlıklı, kaliteli ve insan onuruna yakışır şekilde sürdürülmesini mümkün kılacak akreditasyonların hayata geçirilmesidir.

3.3. DÜNYA YAŞ KOMPOZİSYONU VE EKONOMİK BOYUTU

Dünya ülkeleri 65 yaş ve üzeri genel nüfus ortalamasının toplam nüfus içindeki oranları, genel ortalamanın ve dünya nüfusunun hızla yaşlanmakta olduğu gerçeğini çok açık yansıtmaktadır. Küresel anlamda sosyoekonomik risk teşkil eden yaşlılık, üzerinde önemle düşünülmesi gereken bir gerçektir. Bir tarafta hızla artan yaşlı nüfus, refah seviyesi yüksek ülkeler, diğer yanda, geçiş döneminde ekonomik yönden güçsüz, hızla yaşlanmakta olan ülkeler arasındaki uçurumsal farklılıklar, fırsat eşitliği sağlayan dengeleyici politikalara gereksinim duyurmaktadır.

Ekonominin yavaşlaması, sağlık, kamu, emeklilik harcamalarında artış, dünya ekonomilerini etkileyen, yaşlanan nüfus krizlerine yol açacak önemli tehdit unsurlarıdır. Gelecek yıllarda dünya ülkeleri yaşlı nüfusun hızla artacağı gerçeği, yaşlıyı sadece tüketen konumdan çıkararak, finansal yaşlılık krizleri yaşanmasının önüne geçerek, yaşlıyı istihdam edilebilir konuma getirecek, aktif, üretken yaşlılık politikalarını gündeme getirecektir.

Dünya ülkeleri yaşlanan nüfus projeksiyonları ekonomi üzerinde büyük bir yük oluşturmaktadır. Sosyal koruma politikaları ise kırılgan hayat şartlarına sahip yaşlıları bağımlı olmaktan kurtaracak istihdam stratejilerine ihtiyaç duymaktadır. Bu amaçla 65 yaş ve üzeri yaşlı insanlara yönelik mesleki eğitim programlarının aktif yaşlanma politikaları ile örtüştürülmesi gerekmektedir.

Dünya ülkeleri yaşlanan nüfus projeksiyonları ekonomi üzerinde büyük yük oluşturmaktadır. Sosyal koruma politikaları ile kırılgan hayat şartlarına sahip yaşlıları bağımlı olmaktan kurtaracak istihdam stratejilerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu amaç doğrultusunda yaşlı insanlara yönelik mesleki eğitim programlarının aktif yaşlanma politikaları ile örtüştürülmesi gerekmektedir.

Tablo 1. 7: Dünya Ülkeleri 65+ Üstü Yaş Kompozisyonu (2013 Tahminleri)

Ülke	65+ Üstü Yaş Kompozisyonu (%)	Ülke	65+ Üstü Yaş Kompozisyonu (%)
Monako	28.7	**Rusya**	13.1
İtalya	20.8	**Irak**	3.2
Bulgaristan	18.9	**Kuveyt**	2.1
Hollanda	17.1	**Almanya**	20.9
Türkiye	6.6	**Yunanistan**	20.1
Kenya	2.7	**Portekiz**	18.4
Japonya	24.8	**Çin**	9.4
İsveç	20.5	**Etiyopya**	2.8
Avusturya	18.9	**Katar**	0.8

Kaynak: CIA World Factbook, Age Structure. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2010.html> (26.02.2014)[42]

Refah seviyesi yüksek, ekonomisi sağlam, teknolojisi gelişmiş birçok ülkede bile yaşlılık sorunları tehlike sinyalleri vermektedir. Bu anlamda gelişmekte olan veya gelişmemiş ülkelerde bu sorunların daha büyük sıkıntılar ortaya çıkaracağı açıktır. Hal böyle olunca da yoksul ülkelere zengin ülkeler tarafından destek verilmesi gerekmektedir. Bu da tüm dünya ülkelerinin işbirliği içinde çalışması olgusunu ortaya çıkarmaktadır.[43] "Uzun yıllar nüfusun yaşlanması ile karşı karşıya olan endüstrileşmiş ülkelerde yaşlı merkezli yapılan çalışmalar ile bu nüfus grubun sağlık, sosyal ve ekonomik ihtiyaçları, beklentileri ile toplumun değişen sosyoekonomik yapısı hakkında önemli çalışmalar yapılmış ve sorunların çözümünde önemli ilerlemeler gözlemlenmiştir."[44]

[42] CIA World Factbook, Age Structure. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2010.html> (26.02.2014)
[43] Kelley Lee, Gill Walt, Andy Haines, "The Challenge to Improve Global Health. Financing the Millenium Development Goals", JAMA, Vol. 291, No. 21, 2004, 2636-2638. <http://jama.jamanetwork.com/article.aspx?articleid=198823> (10.12.2013).
[44] DPT, "Türkiye'de Yaşlıların Durumu…", s. 6.

Dünya ülkelerinde nüfusun hızlı yaşlanması gerçeği, sosyal güvenlik sistemlerinin finansal belirleyicilerini etkileyerek, sistemde ekonomik sıkıntılar yaşanılmasına yol açmakta ve yaşlıların yaşam kalitesini negatif yönde etkilemektedir. Küresel yaşlanma süreci içinde hızlı yol alan az gelişmiş ülkelerde, ekonomik, sosyal, kültürel, politik ve medeni haklar, toplumun her kesimindeki yaşlılara özel olarak yeniden düzenlenmelidir. İnsan sermayesine yapılacak yatırımların arttırılarak güçlendirilmesi ve acil önlemler alınması küresel yaşlılık krizleri yaşanmasının önüne geçecek stratejik uygulamalardır.

Gelecek hesaplamaları yapılarak, aktif-pasif dengelerini sağlayacak politikalar geliştirilmesi, ülkelerin refahları için hayati öncelik taşımaktadır. "Bu anlamda, ekonomik büyüme gerçekleşirken istihdam artarsa, büyümenin faydaları geniş bir biçimde paylaşılır. Artan istihdam fırsatları bireylere yeni ve genellikle daha iyi gelir kaynakları sağlar."[45]

3.4. AVRUPA'DA YAŞLILIK

Nüfusun yaşlanması, doğum oranlarında azalma ve ortalama yaşam süresinin uzaması, yaşlı nüfusun toplam nüfus içinde ivme kazanmasına neden olmaktadır. Avrupa'da doğum oranlarının %2,1'lere gerilemesi genel ortalamaya göre yaşlı insan sayısının belirgin bir şekilde artışına yol açmıştır. 2004 yılında gerçekleştirilen Avrupa Konseyinde oluşturulan rapora göre Avrupa'da büyük bir yaşlanma dalgasının geliştiği tespit edilmiştir. Geleceğe dönük hesaplamalarda, Avrupa ve Avrupa Birliği'ni oluşturan ülkelerde 65 yaş ve üzeri nüfusun artışı beraberinde büyük sorunları da gündeme taşıyacaktır.

Ülkelerin yaş kompozisyonları incelendiğinde yaşlı nüfus ve beraberinde getirdiği ekonomik ve sosyal bağımlılık ülkelerin gelir dengelerini negatif yönde etkileyecek oluşumlardır. 27 üyeli AB ülkelerinin bugünkü nüfusu yaklaşık 107 bin olup, ülkelerin nüfus oranlarının %21,4'ünü yaşlılar oluşturmaktadır. Avrupa hızla yaşlanmaktadır ve bu durum küresel dengelerin bozulmasına neden olmaktadır. Avrupa'da yaşlı nüfusun artışı, çalışan nüfusun azalması ve aktif-pasif dengelerinin bozulmasına etki ederken, emekli insan sayısının hızla artması, ekonomik sorunları gündeme getirmektedir. Bugün Avrupa'daki yaşlı nüfus oranları, dışarıdan alınan genç nüfuslu göçlerle dengelenmeye çalışılmaktadır.

---

[45] Hafiz A. Pahsa, T. Palanivel, "Pro-poor Growth and Policies: The Asian Experience", 2004, s.16 <http://www.policyinnovations.org/ideas/policy_library/data/01103/_res/id=sa_File1/> (10.12.2013)

Avrupalılar için sağlıklı yaşam, hastalıklar ve kazalara karşı koruma hizmeti almak yüksek önceliğe sahiptir. Avrupa yetkilileri için insan sağlığı üzerinde doğru ve detaylı bilgiler almak, kanıta dayalı kararlar vermeyi sağlayan izlemeye dayalı oluşturulan sağlık politikaları etkin roller üstlenmiştir. Avrupa'da insan hayatı, sağlık durumu, sağlık belirleyicileri, sağlık hizmetlerinin sunumu, sağlık harcama nedenleri, ölüm sebepleri, yerinde sağlık ve güvenlik politikaları öncelikli bir yer tutmaktadır.

Birleşmiş Milletler'e göre ise yaşlılar, bağımsız, toplumla iç içe, aktif, her türlü bakım ihtiyacı karşılanan, korumalı, bütün olanaklardan istifade eden, onurlu yaşam standartlarına sahip, pozitif ayrımcılıklar sunulması gereken insanlardır.

Evrensel Beyanname madde 3'de "Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır"[46] sözü ile Birleşmiş Milletler'in yaşlılara özgürce yaşam, sosyal birlik, aile içinde bakım, toplumsal destek, yetenekleri doğrultusunda üretkenlik, saygınlık, insanca yaşama hakkı sağlamanın öncelikli politikalar kapsamında olduğu açıkça ifade edilmiştir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu bildirgesi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 22. Maddesine göre: "Herkesin, toplumun bir üyesi olarak, sosyal güvenliğe hakkı vardır. Ulusal çabalar ve uluslararası işbirliği yoluyla ve her devletin örgütlenmesine ve kaynaklarına göre, herkes onur ve kişiliğinin serbestçe gelişim için gerekli olan ekonomik, sosyal ve kültürel hakların gerçekleştirilmesi hakkına sahiptir."[47]

BM ilkeleri ile yaşlıların kendilerini mutlu hissettikleri, güven içinde, sağlıklı ve huzurlu bir yaşam sürdürmeleri öncelikle devletlerin sonrasında ise tüm insanlığın birincil görevi olarak kabul edilmektedir. BM'e göre gelir düzeyinden bağımsız, adil refah düzeni sağlayacak politik kararlar alınmasında, yaşlılar, kendi yol haritalarını belirleyebilecek şekilde konumlandırılmalıdırlar. Küresel anlamda farkındalık yaratmak, örnek oluşturmak amaçlı "14 Aralık 1990 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 1 Ekim gününü Uluslararası Yaşlılar Günü olarak belirlemiştir. Her yıl 1 Ekim Uluslararası Yaşlılar Gününde pek çok etkinlik gerçekleştirilmektedir."[48]

---

[46] TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. s.204. <http://tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf> (08.01.2013).
[47] Ibid, s. 206.
[48] DSÖ, WHO Dünya Yaşlılar Günü, 2010. <www.who.int/ageing/events/idop_rationale/en/index.html> (25.04.2010)

"Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan yaşlı ilkelerinde yaşlının aile ve toplum tarafından desteklenmesi, ihtiyacı olanlara uygun bakım hizmetleri sağlanması ve yaşlıya yönelik hizmetlerin çoğunun devlet tarafından sağlanması gerektiği bildirilmektedir."[49]

(UNECE) Yaşlanma Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu 19-20 Eylül 2012'de düzenlenen konferansta "Her Yaşa Uygun Toplumsal Düzenleme: Yaşam Kalitesinin Arttırılması ve Aktif Yaşlanma" konusunu ele alarak dünyada yaşlanma ve yaşam kalitesine dikkat çekmek istemiştir. Yapılan araştırmalar sonucunda, yaşlıların sağlık, bakım, güvenlik, psikolojik destek, aktif yaşam gibi alanlarda iyileştirilmesi ve toplumsal duyarlılık oluşturulması hedeflenmiştir.

BM'ye göre sağlık sorunu olan yaşlılara yönelik rehabilitasyon hizmetleri, bakım hizmetleri, yaşlıların hayatının kolaylaştırılması için bir an önce küresel gerçek olan itilmişliğin, dışlanmışlığın önüne geçirilmelidir.

Dünya Sağlık Örgütü, yaşlılık algılamalarında ülkeler arasında faklılıklar görüldüğü gibi her ülkenin kendi içinde de eşitsizlikler yaşandığını ve sosyoekonomik dengesizliklerin, bireyin yaşam süresinin uzaması ya da kısalmasında belirleyici faktörler olduğu gerçeğine dikkat çekmektedir.

Avrupa'da yaşlı refahını sağlayacak sosyal güvenlik, sağlık, çevre düzenlemeleri, aktiflik, istihdam edilebilirlik öncelikli ihtiyaçlar olmakla birlikte, gelecek için insan hayatına yapılan rasyonel yatırımlardır. Bu anlamda hızla yaşlanan dünyayı göz ardı etmek, gelecek yüzyılda küresel boyutlarda rol kayıplarına ve sosyoekonomik çöküşlere yol açacaktır.

4. TÜRKİYE'DE YAŞLILIK VE SAĞLIKLI YAŞLANMA STRATEJİLERİ

Ülkemizde doğum oranlarının azalması, eğitim seviyesinin yükselmesi, gelişen teknoloji ile birlikte sağlıklı yaşlanma politikaları, sağlık sorunların azalması ve nüfusun yaşlanmasını hızlandırmaktadır. Türkiye'deki yaşlı nüfusunun 6 milyon gibi rakamlara ulaşması, bazı Avrupa ülkelerinin toplam nüfusu kadar yaşlı vatandaşlarımızın bulunduğuna işaret ederken hızla yaşlanmakta olan ülkemizde değişim sürecine uyum sağlayacak acil önlemler almayı gerektirmektedir.

---

[49] Ç. Fadıllıoğlu, *Yaşlılığın Toplumsal Boyutu, İleri Geriatri Hemşireliği*, Meta Basım, İzmir 2006.

"21. yüzyılın tüm dünyadaki beklentilere paralel olarak Türkiye'de de yaşlı yüzyılı olacağına işaret etmektedir."[50] Yaşlılık sıfırlanamayan bir değişim sürecidir ve beraberinde insani sorunlar getirmektedir. Ülkemiz ise bu sürece her geçen daha da hızlı sürüklenmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre 28 Ocak 2011 tarihi itibariyle Türkiye nüfusunun %7.2'si 65 ve üzeri yaş grubundadır. "Türkiye'nin nüfusundaki değişimlerin ve bu değişimlerin yansımalarının iyi değerlendirilmesi, yaşlanma olgusunun etkilerinin ülke için bir probleme dönüşmeden çözümlenmesini sağlayacaktır."[51]

"Değişen yaş yapısı ile birlikte, özellikle yüzyılın ikinci yarısında, yaşlı nüfusun, sosyal, demografik ve ekonomik açıdan Türkiye'de de önem kazanması beklenmektedir."[52] "Ülkemiz demografik yapısı ve evrim süreci incelenerek geçmiş ve gelecek yıllar esas alınarak yapılan hesaplamalara göre;

1935- 1990 arası	%4	= Genç Nüfus Ülkesi
1995- 2008 arası	%5.7	= Olgun Nüfus Ülkesi
2012	%7.1	= Yaşlı Nüfus Ülkesi
2015 (tahmini)	%10.8	= Çok Yaşlı Nüfus Ülkesi
2050 (tahmini)	%22.4	= Çok Yaşlı Nüfus Ülkesi

olarak ifade edilmektedir."[53]

"Sevindirici olan konu, son yıllarda ülkemizde yaşlılığa bakış açısının geleneksel değerler içerisinde yalnızca saygı duyma ve koruma boyutunda kalmayıp, sağlıklı yaşlanma konusunun ele alınması ve bu konuya dikkat çekilmesidir."[54] UNECE konferansında Türkiye tarafından sunulan bildirgede, yaşlıların sorunlarının tespit edildiği ve bu sorunların çözümüne yönelik teşvik, finansal destek sağlandığı ileriye sürülmüştür. Sosyal Güvenlik ve koruma politikalarında yapılan radikal açılımlar ise negatif sürecin iyileştirilmesi anlamında gelecek için umut vaat etmektedir.

---

[50] DPT, "Türkiye'de Yaşlıların Durumu…", s. 7.
[51] Ibid
[52] Ibid
[53] İlhan Dülger, "Aktif Yaşlanma…"
[54] DPT, "Türkiye'de Yaşlıların Durumu…", s. 7.

Sağlıklı ruh ve bedene sahip yaşlı bireyler oluşturmak gelecekte, dünyanın sosyal refah ve huzurunu oluşturma sebebidir. Her canlının yaşacağı biyolojik evre olan, "yaşlanmak herkesin yaşantısının bir parçasını oluşturan doğal bir süreçtir. Sadece insanlar değil toplumlar ve hatta dünya yaşlanmaktadır."[55]

Sağlıklı yaşlanma programlarında öncelik olarak;

- Sağlık sorunlarına iyileştirici modeller
- Aktif, üreten yaşlı modelleri
- Mesleki eğitim uygulamaları, yalnızlık, boş vakitleri düzenleyici modeller
- Dışlanmayı engelleyecek uyumlaştırma modelleri
- Bireysel, toplumsal refah, huzur ve dengeyi oluşturacak evrensel modeller, yeniden modernize edilmeyi beklemektedir. Yaşlılıkta çevre ile uyum sorunları, bağımlılık, rol kayıpları, sağlık sorunları, istismar, ihmal ve dışlanma gibi nedenler; kontrol altına alınması gereken bireysel, toplumsal ve küresel yansımalar dikkate alınarak, yaşlı sağlığını koruyucu, önleyici, iyileştirici stratejiler geliştirilmelidir. Geciktirilemez dönemin, sağlıklı bir şekilde yaşanması yaşlılık yıllarının en iyi şekilde geçirilmesine olanak sağlayacaktır.

"Sağlık alanındaki bilimsel ve teknolojik gelişmeler, erken tanı ve tedavi yöntemlerinin uygulanması, sağlığı koruyucu ve geliştirici önlemlerin artması, sağlıklı yaşam tarzının desteklenmesi ve benimsenmesi gibi faktörlerin etkisiyle dünya nüfusu içinde, yaşlı nüfus oranı artmaktadır."[56]

---

[55] MEGEP Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi. Yaşlı ve Hasta Hizmetleri, Sağlıklı Yaşlanma. Ankara 2008.
<http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Sa%C4%9Fl%C4%B1kl%C4%B1%20Ya%C5%9Flanma.pdf> (16.05.2013)

[56] Leyla Özdemir, Nuran Akdemir, Imatullah Akyar, "Hemşireler için Geliştirilen Yaşlı Değerlendirme Formu ve Geriatrik Sorunlar", *Türk Geriatri Dergisi*, Cilt: 8, Sayı. 2, 2005, s. 94-100.

İlerleyen yıllarla birlikte insanlarda hastalıklar daha fazla kendini hissettirmektedir. Sağlıklı yaşlanmak ve uzun süre aktif kalmak için düzenli olarak spor yapmak, dengeli beslenmek, alkol ve sigara gibi zararlı alışkanlıklardan uzak durmak, stresle mücadelede pozitif açılımlar geliştirilmelidir. "Yaşam süresinin, Yirminci Yüzyılın ortalarından günümüze değin 20 yıl uzaması, dikkatleri başarılı yaşlanma konusuna çekmiştir."[57] "Sağlık hizmetlerine ulaşabilirlik, sağlık güvencesine kavuşabilme, mevcut sağlık hizmetlerinin nitelik ve niceliğinin arttırılması, yataklı ve temel koruyucu sağlık hizmetlerinin tatmin edici bir düzeye ulaşması, doğal olarak hem yaşam süresini uzatacak, hem de yaşam kalitesini arttıracaktır."[58]

Hastalıklarla mücadelede erken teşhis önemli bir unsurdur. Günümüzde gelişen teknoloji sayesinde en kötü hastalıkların bile erken tanı ve tedavisi, iyileştirilmesi mümkün olmaktadır. Kısaca teknolojik ve tıbbi gelişmeler sonucunda yaşlanma hızını yavaşlatmak mümkün hale gelmiştir. Yaşlılık dönemini sağlıklı ve aktif bir şekilde sürdürmek için toplumun bilinçlendirilmesi eğitsel ve sosyal projeler geliştirilmesi yeterli olacaktır. Başarılı yaşlanmada üretken olmak, aktif ve toplumdan kopmadan, hayatla barışık bir hayat sürdürmek önemli faktörler olup bireyin kendisiyle barışık hayat sürdürmesini toplumla iç içe yaşamasını sağlayacak uygulamalardır.

Sağlıklı yaşlanma modelleri bireyin beslenme, madde bağımlılığı, stres, yıpratıcı hayat şartları ile mücadele programları ile bu sürecin iyileştirilmesine yöneliktir. Sağlıklı yaşlanmanın aktif yaşamla eşdeğer olduğu düşüncesinden hareketle toplumla iç içe, kendisiyle barışık, ekonomik kaygısı olmayan, güvenceli, mutlu ve üreten yaşlıları hayatın merkezine çekecek, yaşamlarını anlamlı kılacak uygulamaların sürekliliğini sağlamak gerekmektedir.

[57] Rüveyda Bayraktar, "Yaşlılıkta Üretkenlik", *Yaşlanan Kadın Sempozyumu Gazetesi*, 7 Mart 2005.
[58] Yeşim Gökçe Kutsal, Yaşlanan Dünyanın Yaşlanan…, s. 5-6.

"Sağlıklı olmak bir insan hakkı olarak tanımlanmaktadır. Bu hakkın bireylere sunulabilmesi için bazı sorumlu tarafların tanımlanması gerekir."[59] "Sosyal devlet ilkesi gereği, her geçen gün toplam nüfus içindeki oranı artmakta olan yaşlılara sunulacak sağlık ve sosyal hizmetlerin nitelik ve nicelik yönünden daha etkili ve yeterli bir hale getirilmesi sağlanmalıdır."[60] Bu anlamda, yaşlılık dönemi düzenli beslenme, sigara ve alkol kullanımından uzak durulması, egzersiz yapılması, zihinsel performansı arttıracak aktivitelerde bulunulması, düzenli sağlık kontrollerinin yapılması önemli korunma yöntemleri olarak özümsenmelidir.

"Sağlıklı yaşlanma fiziksel, psikolojik ve sosyal yönden iyilik halini gösteren bir kavram olup, bireysel özelliklerin yanında toplumsal açıdan sağlanan destek hizmetleri ile yakından ilişkilidir."[61] Yaşlı nüfusun hızlı artışı, sağlık sorunları ve sağlık harcamalarının uzun dönemli planlanmasını düşündürürken bu süreçte erken teşhis ve tedavi olanaklarını mümkün kılacak sağlıkta dönüşüm, reform çabaları küresel uyumlaştırma ve iyileştirme olanakları ile yeniden yapılandırılmalıdır. Bütün bu gelişmeler ışığında, '21. Yüzyılda Herkes İçin Sağlık' politikasının 5. hedefi olarak 'Sağlıklı Yaşlanma ve Yaşlıların Sağlığı' ile ilgili çalışmalar başlatılmıştır. Çalışma kapsamında sektör içi ve sektörler arası toplantılarla mevcut durum, sorunlar tespit edilmiş; amaçları, hedefleri ve stratejileri belirlenmiş olup, çalışmalar devam etmektedir."[62]

Sağlıkta dönüşüm projeleri amacına hizmet edecek yeterlilikte yeniden yapılandırılarak, ülke geleceğine önemli ölçüde katkı sağlayacak yatırımlara yönlendirilmelidir. Yaşlılara sunulacak hizmetlerde, öncelikle onlarla birlikte hareket ederek, birebir maruz kaldıkları sorunların çözümüne yönelik hizmet birimleri oluşturulmalıdır.

"Sağlık alanında yaşlılara sunulacak hizmet kalitesinin artırılması için poliklinik ve servis hizmetleri sunan tüm sağlık personelinin, geriatri psikolojisi konusunda hizmet içi eğitim aşamasında seminer ve sunumlar yoluyla bilgilendirilmesi sağlanmalıdır."[63]

---

[59] Yeşim Gökçe Kutsal, *Başarılı ve Üretken Yaşlanma İçin: Önce Sağlık*, Bilim Matbaası, Ankara 2006, s.15.
[60]Sosyal Hizmet Uzmanı, Sosyal ve Psikolojik Yönleriyle Yaşlılık.
<http://www.sosyalhizmetuzmani.org/yaslilikyonleri.htm> (15.03.2012).
[61] Grup Florence Nightingale, Geriatri | Çok Yönlü Geriatrik Değerlendirme.
<http://www.florence.com.tr/saglik-rehberi/geriatri.html> (10.12.2013)
[62] DPT, "Türkiye'de Yaşlıların Durumu…", s. 31.
[63] Elizabeth Davies, Irene J. Higginson (eds), "Better Palliative Care for Older People", Europe World Health Organization, 2004.

"Günümüzde yaşlı sağlığının en önemli konusu olan başarılı yaşlanma kavramı, yaşlılıkta en doğru sağlık yaklaşımını, o toplumun kültür özelliklerini göz önüne alarak belirler."[64] Sağlıklı yaşlanma programları, yaşanılacak evrenin iyileştirilme süreci ve kalitesinin yükseltilmesi pozitif ayrımcılıklı uygulamalar ile yeniden şekillendirilmeyi gerektirir. "Bunun için de 'doğru yaşamayı' bilmek gerekir. Doğruları bulmak için de yaşlanmayı beklememeli, yaşlanırken doğru yaşamalı ve yaşlılığı fizyolojik bir olay olarak görmeliyiz."[65]

5. SOSYAL KORUMA KAVRAMI VE GELİŞİMİ

İnsanların sanayileşme ve sanayileşmeyi geliştirme isteği çalışanların mesleki, fiziksel ve sosyoekonomik anlamda taşıdıkları riskleri daha da arttırarak başka birtakım sosyal risklerin de ortaya çıkmasına sebep olmuştur.[66] Bu nedenle alınan tedbirlerin yetersiz ve sınırlı olmasından dolayı söz konusu riskleri ortadan kaldırmak veya en düşük seviyeye indirebilmek amacıyla devletler vatandaşlarının tamamını kapsayacak bir güvence sistemi arayışı içine girmişlerdir. Bu anlamda sosyal koruma kavramı ortaya çıkmıştır.[67]

Koruma; güvence, karşılanmadığı takdirde insanı mutsuz, huzursuz eden, birincil ihtiyaçları ifade etmektedir. Dünya üzerinde yaşayan insanlara asgari yaşam standardı sunmak, sosyal koruma ihtiyacı kavramının özünü oluşturmaktadır. Küresel boyutlarda korumasız bırakılmış, yoksul, muhtaç, yalnızlığa itilmiş bireylerin, kapsama dahil edilmesini gerektirir.

---

[64] Tanju Beğer, Hakan Yavuzer, "Yaşlılık ve Yaşlılık Epidemiyolojisi", *Klinik Gelişim*, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi İç Hastalıkları Anabilim Dalı Geriatri Bilim Dalı, 2012, s. 1-3.
[65] Sağlık Üzerine, Sağlıklı Yaşamak ve Sağlıklı Yaşlanmak. 2010. <http://www.saglikuzerine.net/saglikli-yasamak-ve-saglikli-yaslanmak.html> (05.08.2013).
[66] A. Ayhan, "Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Güvenlik İlkeleri", *SOSYAL Güvenlik Dergisi*, 1, 2012, s. 41-55.
[67] Ibid

"Öğretide, sosyal koruma sosyal güvenliğin amacı olarak ifade edilmektedir."[68] Sosyal koruma, hiçbir güvencesi olmayan muhtaç, düşkün, yoksul ve kimsesiz insanlara yönelik sosyal adalet unsuru, "Bütünsel bir insani gelişmenin sağlanmasında en temel sosyal politika araçlarından biridir."[69] "Sosyal koruma, evrensel bir insan hakkıdır."[70] Sosyal koruma ekonomik yeterlilik, toplumsal birlik ve toplumsal bütünlük kavramlarını da içermektedir.

Genel bir bakışla sosyal koruma, "Bir ülkede yaşayan bütün vatandaşların hastalık, işsizlik, analık, yaşlılık ve ölüm gibi gayri iradi sebeplerle oluşan risklere karşı güven içinde olmasının yanında barınma, beslenme vb. ihtiyaçlarının karşılanması" olarak tanımlanabilir. Bir başka anlamı ile sosyal koruma; "Mesleki, fizyolojik ve sosyoekonomik riskin gerçekleşmesiyle geliri sürekli veya geçici bir süre için kesilmiş bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri amacıyla geçimlerini sağlamaya ve ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir sistemdir" şeklinde tanımlanabilir.[71]

"Sosyal koruma politikalarının temelinde nüfusu gelir azlığından veya kaybından kaynaklanan risklere karşı güvence altına almak hedefi vardır. Bu risklerin dağılımı ve yoğunluğu zaman içerisinde ülkeden ülkeye, hatta ülkelerin içerisinde değişmektedir."[72]

Kişilerin ekonomik anlamda güvencesizlik içinde olması toplumsal barışa ve bütünlüğe zarar vermektedir. Bu anlamıyla sosyal koruma, toplumsal gelişmeyi belirleyen en etkili unsurlardandır. Sosyal koruma kapsamını, sağlık, emeklilik, bakım, güvenlik ve ekonomik güçlendirme politikaları oluşturmaktadır. "Amacına uygun tasarlanmış ve işlevini yerine getiren sosyal koruma sisteminin verimlilik üzerindeki etkileri tartışma götürmez. Sosyal koruma, ekonomik, sosyal ve siyasal etkileri bakımından ekonomik ve sosyal gelişmenin sürdürülmesi için temel belirleyicidir."[73]

---

[68] Ali Güzel, Ali Rıza Okur, *Sosyal Güvenlik Hukuku*, Beta Basım Yayın, İstanbul, 1990, s.8

[69] Mario Munguía Ramírez, "Social Protection for İndigenous and Native Populations New Strategies to Extendhealth Protection, International Social Security Association", *Regional Conference for the Americas*, Belize City, Belize, 29-31 May 2006, s.1.

[70] Recep Kapar, "Sosyal Korumanın Yaygınlaştırılması", *S. B. E. Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 4, 2003, s. 56.

[71] A. Ayhan, "Sosyal Güvenlik Kavramı…", s. 41-55.

[72] A. Akarçay Gürbüz, M. Ulus, "İstihdam ve Sosyal Koruma Politikaları", *Ulusal İstihdam Stratejisi*, *2. Toplantı*, 14 Şubat 2010.

[73] Recep Kapar, "Sosyal Korumanın…", s. 66.

20.y.y.'da doğum oranlarının azalması, gelişen sağlık ve teknolojiyle doğru orantılı olarak, yaşam süresinin uzamasına ve dünya nüfusunun hızla yaşlanmasına neden olmuştur. Yaşlanan nüfus gerçeği ekonomik ve sağlık harcamalarında da artışa yol açmıştır. Nüfusun demografik yapısında meydana gelen bu hızlı değişim, ülkeleri ekonomik ve sosyal yönlerden dar boğaza sürüklemiştir. Bu doğrultuda sosyal koruma ve kapsamının büyüklüğü, zayıf, muhtaç ve zor durumda olan yaşlı insanları güçlendirmeyi ve insani müdahaleleri gerektirmiştir.

21.y.y. dünya ülkelerinde küreselleşmeyle birlikte devletler için sosyal koruma kavramının önemi giderek artış göstermiştir. Ülkelerin ekonomik durumları, yoksulluk, gelir seviyelerindeki aşırı dengesizlikler, refah seviyeleri gibi sosyoekonomik etkenler sosyal koruma sisteminin geliştirilmesini ve genişletilmesini zorunlu hale getirmiştir. Yaşlılık ile değişen sosyal ve kültürel yapı, kuşaklararası uyumsuzluk, sağlık harcamalarında yaşanan artış, emeklilere ödenen maaş ödemelerinin demografik yapıyla birlikte ivme kazanması, koruma altına alınacak toplumun katlanarak artması, küresel boyutlarda ekonomik, sosyal ve toplumsal sorunlara yol açmaktadır.

Sosyal koruma konusu her ne kadar yeni bir kavram olarak hayatımızda var olsa da sosyal korumaya duyulan ihtiyaç neredeyse insanlık tarihi kadar eski bir ihtiyaçtır. Yaşam içinde insanlar devamlı tehlikelerle karşılaşmakta ve bu tehlikelerden korunmaya, tehlikeleri yok etmeye çalışmaktadırlar. Beklenmedik kazalar, ağır hastalıklar hayatın içinde yaşanabilecek ve kişiyi geçinemeyecek duruma getirebilecek riskler arasındadır. Bunun yanı sıra ne kadar ötelenmeye çalışılsa da yaşlılık ve ölüm de hayatın doğal akışı içinde yaşanacak olaylardır.[74]

Bu anlamda, oluşturulacak koruma politikaları ile geleceğe yönelik ekonomik ve sosyal sorunların oluşmasına engel olmak, toplumsal dışlanma, izolasyon, kuşaklararası iletişim kopukluğu, emekli maaş ödemeleri ve sağlık harcamalarındaki artışları önleyici tedbirler almak, ülkelerin öncelikli hedeflerini oluşturmalıdır.

[74] A. Ayhan, "Sosyal Güvenlik Kavramı…", s. 41 55.

Sosyal Koruma politikaları ile

- Sosyal sigortalılar
- Yaşlılık aylığı alanlar
- Ölüm aylığı alanlar
- Emekli aylığı alanlar
- Emeklilikten sonra tekrar çalışmaya başlayanlar için koruyucu, önleyici tedbirler yer almaktadır.

Sosyal koruma ile; istihdam yaratmak, çalışma yaşamını uzun tutmak, emeklilik dönemlerinde maaş ödemelerinde kolaylıklar sağlamak, yoksulluğu, muhtaçlığı azaltmak, barınma ve güvenlik sorunlarını gidermek, yaşlıları toplumla iç içe olmalarını sağlayacak uyumlaştırma politikaları geliştirmek, özel emeklilik sistemlerini desteklemek, sağlık sorunlarını gidermek gibi yaşamsal öneme sahip hedefler yer almaktadır.

Günümüzde dünya nüfusunun hızlı yaşlanması, aile yapısındaki çözülmeler, çekirdek aile yapısına dönüşüm, değişen sosyal ve kültürel yapı, işsizlik, yoksulluk, barınma ve sosyal güvencesizlik olumsuzlukları, sosyal koruma mekanizmalarının daha da yaygınlaştırılarak sağlam bir alt yapıya kavuşturulmasını gerektirmektedir.

Sosyal Koruma, kapsamı ve istatistiksel veriler kadar, korumanın ne kadarının devlet tarafından karşılandığı da önemlidir. Devlet koruma altına aldığı kişilerin ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamıyorsa ya da bu kişiler kapsam dışında bırakılmışsa, sosyal koruma açığının varlığı söz konusudur.

Sosyal koruma, insani hak, hayati bir tasarruftur. Sosyal koruma, sosyal adaletin amacıdır. Dünya üzerinde yaşayan insanların güvenceli, huzurlu, barışçıl, refah ve eşit şartlarda yaşam sürdürmesini olanaklı kılan etkili bir savunma mekanizması, bireyin en doğal yaşamsal hakkıdır. Sosyal koruma politikalarında, "Yoksulluğun azaltılması ve bu çerçevede sosyal adaletin sağlanması için daha eşitlikçi ve daha adil bir toplumun inşasına odaklanılması zorunludur."[75]

---

[75] UN, In an Open World The Rale of the United Nations, The International Forum for Social Development UN Social Justice 2006, Department of Economic and Social Affairs Division for Social Policy and Development (ST/ESA/305), New York 2006. s.5-7.
<http://www.un.org/esa/socdev/documents/ifsd/SocialJustice.pdf> (16.05.2012).

"Dünya nüfusunun yalnızca %20'si uygun bir sosyal korumadan yararlanabilmektedir."[76] Dünya üzerinde sosyal koruma sistemlerinin kapsadığı demografik yapı, refah ve gelişmişlik düzeylerini belirleyen dengelerdir. Koruma altına alınan nüfusun büyüklüğü, teknolojik, ekonomik, eğitim, bilimsel ve kültürel alanlarda gelişmişliği işaret etmektedir.

"Genel olarak, gelişmiş ülkelerde sosyal koruma hakkındaki araştırma ve tartışmalar daha çok devlet tarafından finanse edilen ve yönetilen programlar ile sınırlandırılmaktadır. Buna karşın, gelişmekte olan ülkelere ilişkin çalışmalarda insanlara koruma sağlayan özel ve kamu araçlarının sosyal koruma kapsamında ele alındığı söylenmektedir."[77]

Yaşanılan krizler, ekonomik sorunlar, yoksulluk, güvencesizlik uluslararası normlarda soysal koruma gereksinimini arttırmaktadır. Ülkelerin ekonomisi, refah düzeyleri, teknolojisi, sağlık araştırmaları, sosyal ve kültürel farklılıklar, korumanın kapsamını etkilemektedir. Günümüzde dünya ülkelerini ortak bir noktada buluşturan koruma yaklaşımı henüz bulunmamaktadır.

Ülkeler arası yaşamsal şartların farklılığı ise sosyal adaletsizlik ve korumasızlık gerçeğini daha da derinden hissettirmektedir. Dünya ülkelerinde sosyal koruma, sosyal adalet ve sosyal güvenlik sistemleri açık vermektedir. Oysa uluslararası aktörler, sosyal koruma ve güvenlik sistemleriyle ülkelerinde barış, adalet ve huzuru sağlayacak önlemler almak sorumluluğu taşımalıdır. Korumanın kapsamı, ulaşılabilirliği ve işlerliği üzerinde titizlikle durulması, korumasızlık içinde yaşam sürdürülmesinin önüne geçecek planlamalarla çözümlenecektir.

Dünya ülkelerinde sosyal korumadan yoksun, dışlanmış grupların koruma ve kapsama dahil edilmesi yönünde geliştirilecek reformlar, korumasız insanları yeniden hayata tutundurma çabaları oluşturmak, desteklemek ve kaynak yaratmak, ülkelerin öncelikli stratejileri arasında yer almalıdır. Eğitim ve teknoloji alanlarındaki gelişmelere uyum sağlayabilme, ülkelerinin üzerinde ihtiyatlılıkla durması gereken, korumasız yaşam sürdüren insanların refahını arttırıcı yaklaşımlar gerektirmektedir. Teknolojik gelişim ve eğitimle uyumlu hızlı değişime oryantasyon süreci, kapsam dışı olan grubu hayata dahil etme çabalarına yardımcı olacaktır.

---

[76] ILO, *Global Employment Agenda*, Discussion Paper, International Labour Office, Genava. 2002.
[77] Rachel Sabates, Wheeler Naila Kabeer, "Gender Equality and the Extension of Social Protection", Social Security Policy and Development Branch, *International labour Office*, Geneva 2003. p. 16.

Bu anlamda sosyal koruma ile adil sosyal düzenin sağlanması, küresel dünyada çözüm ortaklarının, eşitlikçi reformlarıyla yeniden inşa edilmeyi beklemektedir. Modernize yaklaşımların yansıması olarak sosyal koruma kapsamı, gelişmişliği, uzun vadede ülkelerin kendi geleceğine yapacağı yatırımlar olarak nitelendirilebilir. Kısa vadede sosyal korumanın getirdiği ekonomik külfet, uzun vadede yapılacak yatırımların pozitif getirisi olarak hayatın her alanında kendisini hissettirecektir.

6. DÜNYA'DA SOSYAL KORUMA

Amerika'da Ekim 1929'da yaşanan büyük ekonomik kriz sonucunda işsizliğin çok yüksek rakamlara ulaşması halkın büyük bir sefalet yaşamasına sebep olmuştur. Yaşanan bu olağanüstü yoksulluk ve sefalete kriz öncesindeki yıllarda yeterli sigorta güvencesi uygulamalarının olmayışı da etkili olmuştur. Bu sebeplerle, kriz döneminin Devlet Başkanı Roosevelt 1932 yılında "Refah Devleti Doktiri"ni (Le Doctrine Du Welfare Stute) ileri sürmüş; sosyoekonomik sorunların çözümü ve refah devleti hedefine ulaşılması amacıyla "New Deal" planını oluşturmuştur.[78] Oluşturulan plan dahilinde 16 Haziran 1933'de Ulusal Endüstri Düzeltme Kampı "National Industrial Recovery Act" ve 14 Ağustos 1935'de Sosyal Güvenlik Kanunu (Social Security Act) yürürlüğe konarak uygulanmaya başlanmıştır. Bu gelişmeler doğrultusunda sosyal güvenlik kavram olarak ilk defa dünyanın gündemine girmiş ve hukuki bir nitelik kazanmıştır.[79] Ancak sosyal güvenlik kavramı gerçek anlamını 1941'de İngiltere'de Lord Beveridge başkanlığında "Bakanlıklararası Komisyon"un hazırlamış olduğu "Beveridge Planı" ile bulmuştur. Hazırlanan bu planla ülkedeki tüm vatandaşların asgari bir gelirinin olması ve halkın sosyoekonomik durumlarının eşitlenmesi öngörülmüştür. Bu plan İngiltere'nin sosyal güvenlik sistemine bir temel oluştururken aynı zamanda günümüz modern sosyal güvenlik anlayışının da ilk kez düşünülmeye başlanmış olması açısından önem taşımaktadır.[80]

---

[78] Rachel Sabates, Wheeler Naila Kabeer, "Gender Equality and the...", p. 16.
[79] A. Ayhan, "Sosyal Güvenlik Kavramı…", s. 41-55.
[80] Ibid

Sosyal güvenlik konusu, 12 Ağustos 1941'de Roosevelt ve Churchill tarafından imzalanan "Atlantik Beyannamesi"nde de ele alınmıştır. Ayrıca Uluslararası Çalışma Örgütünün 10 Mayıs 1944'de Philadelphia'da gerçekleştirdiği 26. dönem toplantısında, sosyal güvenlik kavramının uygulama alanları ile ilgili birtakım tavsiye niteliğinde kararlar alınmıştır. 10 Aralık 1948'de ise Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda kabul edilen "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi"nde sosyal güvenlik kavramı en geniş anlamıyla yer almış ve evrensel boyutlara ulaşmıştır.[81]

Ancak bu uygulamalar ulusların kalkınma seviyeleriyle çok bağlantılıdır. Ulusların refah seviyeleriyle doğru orantılı olarak gelişen ve genişleyen sosyal koruma politikaları, korumasız insanların yaşam seviyelerini yükseltme, iyileştirme, koruma kapsamına dahil etme çalışmaları ile etkileşim içindedir. Sosyal koruma ve kapsamının büyüklüğü, zayıf, muhtaç zor durumda olan yaşlılara verilen hizmetler devletlerin üstlendiğini en önemli görevlerdir. Sosyal koruma ile yaşlanan toplumlara sağlık, ekonomik, psikolojik, barınma, güvenlik, yardım gibi hizmetler verilmektedir.

Uluslararası ölçeklerde dünya ülkelerinde sosyal koruma ve kapsamının genişletilmesi, yaygınlaştırılması, yardım ve hizmetlerin oluşturulması için zorunlu sigorta sistemlerinin yaygınlaştırılması sağlanmalıdır. "Sosyal korumanın yaygınlaştırılması yalnızca kapsama alınan nüfusun büyüklüğü ile ilgili bir sorun değildir. Nüfusun yanında, sağlanan korumanın düzeyi ve niteliği, kapsanan risklerin çeşitliği de belirleyicidir."[82]

"Sosyal korumanın yaygınlaştırılmasına yönelik bütünleşik stratejilerden biri sosyal yardım programlarının geliştirilmesidir. Sosyal yardımlar sosyal korumaya en çok gereksinimi olan, ancak sosyal korumadan dışlanmış grupları kısa bir süre içerisinde ve etkili bir biçimde koruma sağlayan programlar olarak görülmektedir."[83]

Yaşlılık sürecinde, daha fazla sorunla mücadele eden, dışlanan bir kesim olan engelli ve sakat yaşlılara yönelik geliştirilecek sosyal politikalar bu dezavantajlı grubu toplumdan soyutlamadan, insan onuruna yakışır bir şekilde yaşamlarını sürdürmelerini sağlayacak koruma önlemleri gerektirir. Engelli yaşlılara yönelik istihdam yaratarak fırsat eşitliği sağlamak ise sosyal devletin denge sağlayıcı görevlerindendir.

---

[81] A. Ayhan, "Sosyal Güvenlik Kavramı…", s. 41-55.
[82] Recep Kapar, "Sosyal Korumanın…", s. 67.
[83] Ibid, s. 56-67.

Birleşmiş Milletler Sosyal Koruma yaklaşımlarının merkezine yapısal, işlevsel ve bütünsel politikalarla daha geniş, daha korumacı, daha insancıl modeller planlayarak küresel ölçeklerde önlemler alınmasını sağlayacak hedefler koymaktadır. Dünya ülkelerinde uygulamada gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasında sosyal koruma ve kapsamında büyük farklılıklar görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde koruma yüzdesi, kapsamı, yüksek oranlarda iken gelişmekte olan ülkeler için sosyal koruma yüzdesi ve kapsamı daha düşük seviyelerdedir. Bunun yanı sıra korumanın kayıt dışı istihdama kayıtsız kalması, kaçak işçiler, ev hanımları, tarım işlerinde çalışanları, kapsam dışı bırakması, sosyal korumada dışlanma sorunlarına yol açmaktadır.

Sosyal koruma evrensel boyutlarda ele alındığında ortaya çıkan sonuç korumasızlık gerçeğidir. Bu gün dünya nüfusun önemli bir kısmı korunmasız olarak yaşamlarını sürdürmektedir. En zayıf örneklerini ise dezavantajlı grup olan yaşlılar oluşturmaktadır. Geliştirilecek koruma politikaları ile uygulamada dışlamanın önüne geçilerek dezavantajlı dönemi iyileştirecek sosyal içerme politikalarına imza atmalıdır.

7. TÜRKİYE'DE SOSYAL KORUMA

Günümüzde insanlar sadece yaşadıkları günü değil yarınlarını da güvence altına almak istemektedirler. Bugün ve yarın geçimlerini kendileri sağlamak düşüncesi ile yaşamaktadırlar. Bu nedenle devlet bütün vatandaşlarının gelirini asgari bir düzeyde belirlemek ve garanti altına almak zorunda olduğu gibi çalışanlarına da asgari düzeyin üzerinde bir gelir elde etme fırsatı vermelidir. Ayrıca sosyal devlet olmanın bir gereği olarak devlet, yoksulluğu önlemek amacıyla her ailenin ihtiyaçlarını gözeterek mili geliri sosyal koruma amacıyla dağıtabilir. Bu açıdan bakıldığında sosyal koruma kavramı yeniden dağıtım hukuku olarak da tanımlanabilmektedir.[84]

Geçen yüzyılda toplumun kalan kısmına nazaran sanayi işçisinin fiziksel ve sosyoekonomik risklere karşı korunması öncelikli hedef olarak belirlenmiştir. Ancak günümüzde sosyal koruma sistemi toplumu bir bütün olarak görür ve tümünü kapsar.[85]

[84] A. Ayhan, "Sosyal Güvenlik Kavramı…", s. 41-55.
[85] Ibid

Bu nedenle günümüzdeki modern anlamı ile sosyal koruma; çalışma gücünün yanı sıra ruh ve beden sağlığını geçici yada sürekli kaybetmesi sonucunda geliri kesilenlere gelir garantisi sağlar böylece bugünü ve yarını güvence altına alır. Bu nedenle devletler asgari düzeyde sosyal koruma sağlanması amacıyla her türlü tedbiri almış olmakla birlikte karşılaşılabilecek tüm riskleri ortadan kaldırmak üzere sistemler geliştirmektedir.[86]

Bu anlamda İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 22.Maddesinde herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu kabul edilmiştir. "Türkiye'de sosyal devlet ilkesi ilk kez 1961 Anayasası ile cumhuriyetin nitelikleri arasında sayılmıştır."[87] Anayasa, "insan haklarına dayanan devlet", "demokratik devlet", "sosyal devlet", "hukuk devleti" gibi yeni ilkeler benimsemiştir.[88] "Bu ilkelerden hukuk devleti ilkesi gibi bazı ilkelerin temelleri eski Anayasalarımızda mevcuttur"[89]. "Ancak sosyal devlet ilkesi tamamıyla 1961 Anayasası ile kabul edilmiş bir yeniliktir". Günümüzde ise 1982 Anayasası'nın 60. maddesinde sosyal güvenlik konusu ele alınarak "Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilat kurar." hükmü konulmuş ve sosyal koruma ilgili haklar sağlanmaya çalışılmıştır.[90]

Hal böyle olsa da Türkiye Sosyal Koruma harcamaları bakımından dünya ülkeleri ile kıyaslandırıldığında en alt sıralarda yer almakla birlikte, sosyal koruma sistemleri, küreselleşme ve nüfusun demografik yapısına bağlı olarak değişim göstermektedir.

Ülkemizde sosyal koruma ve sosyal güvenlik sistemleri ülkenin tamamını kapsayan kurumları tek çatı altında toplayan reforma büyük ilerleme kaydetmiştir. SGK'nın sistemleri tek çatı altında birleştirme modeli ülke nüfusunun bütününe yönelik koruma sağlanması, ülkemiz vatandaşlarının tamamını içeren önemli bir koruma ağı oluşturmuştur. Ancak bu modelin güçlü bir alt yapı oluşturulmadan yürürlüğe konması, yapısal eksikliğinden kaynaklanan sorunlarının yaşanmasını engelleyememektedir. Özellikle sağlık sisteminde her gün değişen, farklı uygulamalar ile karşı karşıya kalan vatandaşların sağlık gibi vazgeçilemez ve ertelenemez sorunları yaşamalarının önüne geçilememektedir.

---

[86] A. Ayhan, "Sosyal Güvenlik Kavramı…", s. 41-55.
[87] S.K. Topuz, "Türkiye'de Sosyal Devlet Harcamalarının Genel Eğilimi: 2001–2009 Yılları Arasında Yapılan Eğitim, Sağlık Ve Sosyal Koruma Harcamaları", *Alternatif Politika*, Cilt. 1, Sayı: 1, 2009, s. 115-136.
[88] Ibid
[89] Ibid
[90] A. Ayhan, "Sosyal Güvenlik Kavramı…", s. 41-55.

Türkiye'de sosyal koruma kapsamında;

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
- Sağlık Bakanlığı
- Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
- Başbakanlık Engelliler İdaresi Başkanlığı
- Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Müdürlüğü
- Yerel Yönetimler
- STK'lar faaliyet gösteren kurumlar olarak hizmet vermektedir.

Ülkemiz sosyal koruma kapsamında görev alan birimlerin, sosyal koruma açığı ve sosyal korumasızlık gerçeğinin önüne geçebilecek çözüm politikaları üretmekte yeterli kaynak, transfer, bilgi ve alt yapıya sahip olmadan hizmet üretmesi, koruma açığının daha derinden hissedilmesine yol açmakta ve korumasız yapının büyüklüğüne dikkat çekecek bütüncül önleyici çabaları gerekli kılmaktadır.

Ülkemizde sosyal koruma kaynaklarının, gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında, hızla yaşlanan ülke statüsünde olmamıza rağmen yeterli gelişme sağlayamamış olduğu görülmektedir. Bu durum ülkemizde sosyal koruma açığının varlığına işaret etmektedir. Sosyal koruma açığı yapılacak transferler ile acil müdahaleler gerektirmektedir. "2012 yılında sosyal koruma hizmeti veren kurumların Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı çatısında birleştirilmesinden sonra, hiç vakit kaybetmeden 2013 yılından itibaren kademeli artışların mutlaka planlanması gerekmektedir."[91]

Ancak, ülkemiz de dahil olmak üzere, "Milli Sosyal politikalar, bütün vatandaşlarını sosyal koruma kapsamına alma hedefini güttüğü halde, asr-ı saadetteki uygulamalar hariç hiçbir devlet vatandaşına şart koşmadan asgari sosyal ihtiyaçlarını karşılayacak kadar gelir bağlayamamıştır."[92]

---

[91] Nurhan Yentürk, *STK'lar İçin Sosyal Koruma Harcamalarını İzleme Klavuzu*, 1. Basım, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Eylül 2012, s. 43.

[92] Ali Seyyar, "Yoksullukla Mücadelede Vatandaşlık Geliri Modeli Tartışmaları Tarihi Perspektiften Günümüze Bir Yolculuk", *Türk-İş Dergisi*, Sayı: 399, Mayıs- Haziran 2010, s. 54-55.

İnsan onuruna yakışır bir koruma ağı oluşturmak sosyal devletin en temel görevidir. Türkiye'de büyük bir bölümü vergilerle finansmanı sağlanan koruma sistemlerinin standardize bir yapıya kavuşturulamaması önemli bir sorun olarak kendini göstermektedir. Bu doğrultuda yoksul vatandaşlarımıza asgari yaşam standardı geliştirme, sosyal koruma, yardım hizmetlerinin yerindeliği, denetlenebilirliği ve sürekliliğini sağlayacak stratejik politikalara ihtiyaç duyulmaktadır.

8. SOSYAL KORUMA KAPSAMINDA YAŞANILAN SORUNLAR

Sosyal koruma insanoğlunun dünyaya gelişiyle kazandığı temel bir hak, insanca yaşam sürdürebilme açısından ise devletlerin üstlenmesi gereken sosyal sorumluluk yükümlülükleridir. Ülkelerin, devletlerin gelişmişlik, ekonomik, refah seviyeleri her ne kadar değişse de insanca yaşam hakkı değiştirilemez bir gerçektir. Koruma güvenceleri ile dünya üzerinde yüksek oranlarda savunmasız olarak yaşam mücadelesi veren dezavantajlı insanlar için sürdürülebilir hayat standartları oluşturmak öncelikli planlamalar arasında yer almalıdır.

Sosyal korumanın yaygınlaştırılmasında niteliksel ve niceliksel veriler dikkate alınmalıdır. Koruma kapsamının büyüklüğü yanında korumanın ne kadarının devlet tarafından sağlandığı önemlidir. Devlet koruma altına aldığı kişilerin ihtiyaçlarına tam olarak karşılık veremiyorsa o ülkede sosyal koruma açığı söz konusudur. Sosyal koruma kapsamında verilen hizmetlerin yetersizliği, kapsam dışı olan insanların çokluğu ve kapsam konusu olan unsurların eksikliği, sosyal koruma açığının belirtileri olarak karşımıza çıkmaktadır. "Sosyal koruma açığı belirlenirken, nüfus bakımından kapsam ve sosyal koruma tarafından sağlanan desteğin düzeyi yanında, kapsanan risklerin sayısı da göz önünde tutulmalıdır. Sosyal korumanın kapsamının bu etmenler etrafında değerlendirilmesi insan onuruna yakışır bir sosyal korumanın niteliklerini ortaya koyar."[93]

[93] ILO, World Labour Report 2000: Income Security and Social Protection in Changing World, International Labour Office, Geneva, 2000. s.93-95.
<http://www.ilo.org/public/english/standards/relm/gb/docs/gb279/pdf/esp-7.pdf> (03.01.2013).

Sosyal devlet, korumanın yerelleştirilmesi, yaygınlaştırılması, toplumsal gönüllülük esasının benimsenmesi ve kapsamının genişletilmesini sağlayacak uygulamaları ile dışlanmışlığı önleyecek politikalar geliştirmelidir. Sosyal koruma ve kapsamı bireysel yaklaşımlarla değil, birey-aile-toplum-devlet çemberinde yaşlılara hak olan onurlu yaşam imkanları sunmalıdır.

Yirmi birinci yüzyılın hızla yaşlanan dünyasında küresel yaklaşımlar, ortak çözüm politikaları üreterek korumasızlık, dışlanmışlık sorunlarına gerekli hassasiyeti göstermeyi zorunlu kılmaktadır. Burada önemli olan çemberin büyüklüğü olmakla birlikte, koruma hizmetlerinin sürekliliğinin sağlanması hedeflenmelidir.

Dünya nüfus hareketliliğine bağlı olarak değişen koruma mekanizmaları ile yaşlanan insanların işgücüne katılımlarını sağlamak, emeklilik sürecini geciktirerek ekonomiye destek vermek, özel emeklilik uygulamaları ile sosyal güvenlik harcamalarına kaynak yaratmak, yaşlı insanların yaşam çıtasını yukarıya çekecektir. Yoksulluk, muhtaçlık hallerinde sosyal yardım ve hizmetlerini devreye sokarak, yaşlılara yönelik ayrımcılık, istismar ve en önemlisi de dışlanmaya maruz kalmamaları için önlemler almak; sosyal koruma kapsamının genişletilmesi, kaynaklarının arttırılması politikaları, korumasızlık sorunlarını ortadan kaldıracak uygulamalardır.

İnsanların maddi ve manevi korumasızlığı sosyal dışlanma kavramına karşılık gelmektedir. Dışlanmayı oluşturan dinamikler ekonomik, sosyal, kurumsal, toplumsal olabilmektedir. Sosyal korumasızlık, adaletsiz gelir dağılımı, yoksulluk, eşitsizlik sosyal ilişkileri zayıflatarak dışlanmayı en uç noktalara taşıyabilmektedir.

İşsizlik, yoksulluk, sosyal bağların zayıflaması, aile ilişkileri dışlanmanın farklı çeşitleridir. "…çeşitli biçimleri, neden olacağı sosyal patlama ve sosyal huzursuzluk tehlikesi, ona neden olan mekanizmaların karmaşıklığı ve çözüm bulmanın zorluğu 'sosyal dışlanma'yı günümüzün en önemli sorunlarından biri haline getirmiştir."[94]

[94] Isabel Yepez Del Castillo, "A Comparative Approach to Social Exdusion", *International Labour Review*, Vol. 133, No: 5-6, 1994, s. 614.

"Sosyal dışlanma eşitsizlik, güvencesizlik ve eğretiliğe yönelik yeni ve bütünsel bir yaklaşımdır. Ekonomik, sosyal, hukuki, kültürel ve davranışsal boyutları olan; nesnel olduğu kadar öznel değerlendirmelere de açık; gerekçe, biçim ve sonuçları itibariyle girift bir süreç bütününü anlatmaktadır."[95]

Sosyal dışlanma toplumun dengesiz refah düzeyi, adaletsiz gelir dağılımı gibi bozuk yapılanmanın karşılığı olarak da görülmelidir. Sosyal devlet bireyin dışlanmasını engelleyecek içerme politikaları geliştirerek, toplum-birey dengesini sağlayan, dışlanma risklerini ortadan kaldıracak önlemler almalıdır. Günümüzde aktif yaşlanma politikaları ile demografik yapının neden olduğu dengesizliklerin, gelir dağılımlarının, kültürel çözülmelerin, istihdam edilebilme sorunlarının önüne geçilebileceği ifade edilmektedir. "Bu noktada aktif olma kavramı, yalnızca fiziki anlamda aktif olma ve işgücüne katılma durumu değil, sosyal ve kültürel katılımı da içermek suretiyle daha geniş bir anlamı ifade etmektedir."[96]

Korumasız, savunmasız dezavantajlı yaşlıların ihtiyaçlarını karşılayamaz durumda yaşam sürdürmesi, sosyal adaletsizliğin varlığına işaret etmektedir. Yaşlıların istihdam edilmesi, iş koşullarının yaşlıların biyolojik ve psikolojik durumlarıyla uyumlaştırılması, toplumun bu anlamda bilinçlendirilmesi, dışlanmanın önüne geçilmesini sağlayacak içerme politikalarına karşılık gelmektedir. Sosyal dışlama sorunlarında fırsat eşitliği sağlayan, dezavantajlı insanlara koruma güvencesi veren, cinsiyet eşitliği sunan, yaşam boyu öğrenme ve aktif yaşlanma stratejileri geliştiren, dışlanmanın önüne geçilebilecek ayrıntılı hesaplamalar yapılmalıdır.

---

[95] Faruk Sapancalı, "AB'de Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri", *Çalışma ve Toplum*, 2005 s. 53.

[96] AB Bakanlığı/Sosyal, Bölgesel ve Yenilikçi Politikalar Başkanlığı, 2012 Avrupa Aktif Yaşlanma ve Nesiller Arası Dayanışma Yılı Hakkında Bilgi Notu, 2011, s.2 <http://www.abgs.gov.tr/files/SBYPB/Sosyal%20Politika%20ve%20%C4%B0stihdam/aktif_yaslanma_bilgi_notu.pdf.> (15.12.2013).

Sosyal korumadan dışlanmanın sebepleri, kayıt altına alınmamış iş gücü, ekonomik dengesizlikler, ülkelerin sosyal koruma alt yapı sorunları, yeterli seviyede geri bildirim ve denetim mekanizmalarının oluşturulamaması gösterilebilir. Sosyal koruma evrensel bir insan hakkıdır. "Sosyal korumadan dışlananlar gerçekte sosyal korumanın sağladığı güvencelere en çok gereksinim duyan ekonomik, sosyal ve siyasal anlamda en zayıf kesimlerdir."[97] Sosyal koruma kapsamı dışında olan grubun ekonomik yetersizlikleri, etkinliklerini baskı grubu oluşturabilme yeteneklerini azaltmaktadır. Bu ihtiyaç sahibi insanların güvence altına alınması için evrensel boyutlarda stratejik politikalara gereksinim duyulmaktadır.

"Toplumda bazı kesimler, istihdam olanakları, sağlık ve eğitim hizmetleri, kültürel faaliyetler, toplumsal-kurumsal karar alma süreçlerine katılma gibi insanı yaşadığı topluma ve dünyaya bağlayan temel süreçlerden yoksun kalarak sosyal dışlanma olgusu ile karşı karşıya kalmaktadırlar."[98]

"Sosyal dışlanma eşitsizlik, güvencesizlik ve eğretiliğe yönelik yeni ve bütünsel bir yaklaşımdır."[99] Sosyal dışlanma insanın temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak duruma gelmesine hatta toplumdan izole hayat sürdürmesine neden olabilir. Sosyal hayattan kopma noktasına gelme ise toplumsal bağların zayıflığının çok açık göstergesidir.

"Devlet hem bireyleri topluma karşı, hem de toplumu bireylere karşı korumak zorundadır. Bu bağlamda sosyal dışlanma, daha çok formel dayanışmanın zayıflaması ve bu çerçevede güven mekanizmasının gerilemesiyle ilgilidir."[100] "Yapısal uyum politikaları özellikle gelişmekte olan ülkelerde sosyal koruma açığı ve sosyal korumadan dışlananları arttırmaktadır. Yapısal uyum, devletin sosyal harcamalarında bir azalmaya yol açmakta, sağlık ve eğitim hizmetlerinin sağlanmasını güçleştirmektedir."[101]

---

[97] Recep Kapar, "Sosyal Korumanın…", s.56.
[98] Özlem Çakır, "Türkiye'de Kadının Çalışma Yaşamından Dışlanması", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 31, Temmuz-Aralık 2008, s. 25-26.
[99] Faruk Sapancalı, "AB'de Sosyal Dışlanma…", s. 53.
[100] Ibid, s. 55.
[101] Recep Kapar, "Sosyal Korumanın…", s.56.

Dışlanmayı tetikleyen ekonomik, sağlık, cinsiyet ayrımcılığı, teknolojik, politik ve benzeri etkenler, bireyi toplumdan ve yaşamsal ihtiyaçlara erişimden uzaklaştırmaktadır. Yaşanan bireysel sorunlar toplumsal huzursuzluğa neden olmaktadır ve toplumsal bütünlükten bireyi soyutlamaktadır. Bu anlamda küresel refah mekanizması olan sosyal koruma politikaları dışlanmayı engelleyecek içerme stratejileriyle negatif sürece yön verecek dinamiklerdir.

9. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ

Sosyal güvenlik sistemi, sosyal sigortalar, sosyal yardımlar ve sosyal hizmet sistemleriyle iç içe olup, aynı amaçlar etrafında hizmet vermektedir. "Sosyal güvenliğin doğrudan amacı belirli sosyal risklerin iktisadi sonuçlarına daha geniş bir ifadeyle yol açabilecekleri gelir kayıpları ve gider artışlarına karşı kişilerin güvenliklerini sağlamaktır."[102]

"Günümüzde evrensel bir ilkeye dönüşen ve çağdaş uygarlığın simgesi olan sosyal güvenlik kavramı, temelde, bireyin karşılaşacağı ve yaşamı için tehlike oluşturan olaylara karşı bir güvence arayışının ürünüdür."[103] "Bir anlamda sosyal güvenlik, toplumu oluşturan tüm fertlerin doğumu ile ölümü arasında sürekli karşı karşıya kaldığı bir kavramdır."[104]

"Sosyal Güvenlik tanımlamalarının tümündeki artan unsur, hastalık, yaşlılık, malüllük, ölüm, kaza, analık, işsizlik vb. sosyal risklerin (fizyolojik, sosyoekonomik, mesleki) gerçekleşmesi halinde uğranılacak gelir kayıplarına veya gider artışlarına karşı insanların ekonomik güvenliğini sağlamaktır."[105] "20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren olumsuz sonuçlarını hissettiren sosyal güvenlik sistemlerinde yaşanan krizler pek çok ülkede sosyal güvenliğin yeniden yapılandırılmasına neden olmuştur."[106]

---

[102] Sait Dilik, "Sosyal Yardımlar- İki Anlamlı Bir Terim", *Ankara Ünv. Sos. Bil. Fak. Dergisi*, Cilt: 35, 1980, s. 10.

[103] Şerif Çelik, Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi, Sosyal Güvenlik Kavramı, Dünyada ve Ülkemizde Tarihsel Gelişimi. 2008. <http://www.hinisinsesi.com> (10.12.2013).

[104] İsmail Güneş, "Avrupa Birliği Sürecinde Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Reorganizasyon Çalışmaları", *Selçuk Ünv. Karaman İ.İ.B.F. Dergisi*, 2004. <http://www.idari.cu.edu.tr/igunes/kamu/dosya10htm> (15.12.2013).

[105] Sevgi Kurtulmuş, "Cumhuriyetin 75. Yılına Girerken Sosyal Güvenlik Sistemimiz", *Yeni Türkiye*, 1998, s. 23-24.

[106] Suat Uğur, "Sosyal Güvenliğimizdeki Son Gelişmelerin Değerlendirilmesi", *Dokuz Eylül Ünv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, 2002, s. 140.

Ülkemizde, "Kişilerin başkalarına muhtaç olmadan yaşamlarını teminat altına almayı amaçlayan sosyal güvenlik hakkı, Anayasada ve kanunlarla belirlenmiş vazgeçilemez bir insan hakkıdır."[107]

"Bu doğrultuda ülkemizde sosyal güvenlik hakkı Anayasanın 60. maddesindeki 'Herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar' hükümleri ile açıkça ortaya konmuştur."[108]

Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminde radikal değişimler gözlemlenmekle birlikte reformların büyük çoğunluğunun kağıt üzerinde ifade edilmekten öteye gidilememesi sorunlara yol açmaktadır. Sosyal güvenlik sisteminde kaynakların yetersizliği, iş gücünün kayıt dışı istihdam edilmesi, kapsam dışı bırakılan nüfusun büyüklüğü, sorunlara eşgüdümle yaklaşılmadığını göstermektedir.

"SGK Aylık İstatistik Bülten verilerine göre, Türkiye nüfusunun içinde sigortalı nüfus oranı 2010 yılı içinde %83'tür. Bu durumda, Türkiye'de toplam nüfus içinde sigortasız 12,5 milyon kişi bulunmaktadır."[109] "Türkiye'nin sosyal güvenlik düzeninin bugün karşılaşmakta olduğu mali bunalımın temelinde devletin finansmana katılmamasının da başta gelen bir rolü olduğu açıktır."[110] Ülkemizde sosyal güvenlik sisteminde yaşanılan aksaklıklar tüm nüfusta kendini hissettirmekte, finansal, kurumsal ve kapsamsal olarak yeniden düzenlenmelidir.

Finansal sorunların başında,

- Aktif- pasif dengelerin neden olduğu ekonomik sıkıntılar,
- Nüfusun yaşlanması,
- Kayıt dışı istihdam,

---

[107] Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, Kurumsal/Kurumumuz. <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/kurumumuz> (12.11.2013).
[108] Ibid
[109] Nurhan Yentürk, *STK'lar İçin Sosyal*..., s. 43-45.
[110] Ahmet Apan, "Türkiye'de Kalkınma Planları ve Sosyal Güvenlik Reformu", *Türk İdare Dergisi*, 2007, s. 214

- İşsizlik, vb. sorunların çözümüne yönelik hesaplamaların yapılamaması gelmektedir. Türk Sosyal Güvenlik sisteminde yaşanılan adaletsizlikler nedeniyle, "mevcut erken emeklilerin (pasif sigortalılar) yükünü, bunların rahat etmesi pahasına gelecek kuşaklar yüklenmektedir."[111] Erken emeklilik, prim afları, sosyal güvenlik sisteminin işleyişini etkileyen kayıt dışı istihdam, toplanan primlerin etkin kullanılamaması, borçlanma ve transfer ödemeleri gibi uygulamalar, Türk sosyal güvenlik sistemini oluşturan çarklarının sağlıklı bir döngüye sahip olmadığını da göstermektedir.

Türk sosyal güvenlik sisteminde eksik personel, bilgi, deneyimden yoksun işgücü, denetim mekanizmalarının süreksizliği ve sistemindeki yapısal zayıf halkaların iyileştirilmesinin önceliğine dikkat çekilmelidir. Alt yapı hazırlık sürecini çok hızlı atlayarak oluşturulan birimlerin, insan hayatına ne derece güvenlik sağlayacağı ise tartışmaya açık bir gerçektir. Türk sosyal hizmet uygulamalarını disiplinler arası eşgüdüm çalışmaları ile yapısal, işlevsel sorunlara ilave olarak, etkinlik ve etkililik karmaşasına çözüm aranmalıdır. Sosyal güvenlik sistemi ile gelir dağılımını bozucu değil, gelir dağılımını dengede tutacak güvence mekanizması oluşturmalıdır.

2006 yılında sosyal güvenlik kurumu tek çatı birleşme modeli ülke refahı için alınmış en kapsamlı, yeniden yapılandırma çalışmaları olarak tarihte yerini alacaktır. Ülkemiz 2008 yılında yürürlüğe giren 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunuyla, tüm ülke vatandaşlarını Sosyal Güvenlik Çatısı altında birleştiren, eşit hak ve olanaklardan faydalanmasını sağlayan sürece kavuşmuştur. "Yeni Sosyal Güvenlik reformunda sosyal korumanın ve sosyal hizmetlerin sunumunda getirilen en önemli değişiklik, kamusal sorumluluk ve refah hakları temelli sosyal devlet anlayışından, kişisel sorumluluk, piyasa ve sivil toplum temelli bir anlayışa geçiş yönündeki değişimdir."[112]

---

[111] Ertuğrul Acartürk, Osman Bayri, "Türkiye'de Sosyal Güvenlik Adaleti: Finansal Bir Analiz", 2006, s.1-18.

[112] Gül Sallan, Gül Hüseyin, "Sosyal Devletten Çalışma Refahına Geçişte Sosyal Haklar ve Yoksullar", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 40, Sayı: 3, 2007, s. 7.

Günümüzde oluşturulacak sosyal güvenlik reformlarının, sosyal politika parametreleri ile toplumsal geleceği tehdit eden risklere karşı önlemler alarak, yeniden şekillendirilmesi gerekmektedir. "Bundan dolayı birçok gelişmiş ülkede sosyal güvenlik krizinin ortadan kaldırılabilmesi için özel sektörle kamu kesiminin ortaklaşa yürüttüğü çok katmanlı sistemler tavsiye edilmektedir."[113]

9.1. SOSYAL SİGORTA SİSTEMİ

Sosyal Sigorta; devlet tarafından yönetilen, primli, prim ödemeleri işçi veya işveren tarafından karşılanan, çalışma hayatının getirdiği risklere karşı çalışanları güvence altına almayı amaçlayan sigorta yöntemidir. "Sosyal sigortalar sosyal politikanın sigorta yöntemini uygulayan bölümüdür. Sosyal sigorta, sosyal güvenliğin en gelişmiş ve en yaygın kullanılan metodudur."[114]

"Sosyal sigortaların en önemli özelliği insan sağlığının ve yaşamının sürdürülmesi bakımından vazgeçilmez bir mekanizma oluşudur. Çünkü hayat birçok belirsizliklerle doludur. Bu belirsizlikleri belirliliğe dönüştüren tek metodu sunan yöntem sosyal sigortadır."[115]

"Teknolojik, sosyolojik, ekonomik gelişim ve değişimler, insanlık tarihi boyunca çok önemli yapısal değişikliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur."[116] 21.y.y.'da Dünya ülkelerinde uygulamalar, sosyal sistemden bireysel sigorta sistemine doğru yönlendirilen, tasarrufların devlet tarafından teşvik edildiği geçiş süreci oluşturmak istenmektedir. "Küreselleşmenin hakim olmaya başladığı bu dönemde devletin optimal devlet (sınırlı-sorumlu) olması fikri yaygınlaşmıştır. Diğer bir deyişle 'devletin küçültülmesi' ya da 'kürek çeken değil, dümen tutan devlet' sloganları ağırlık kazanmıştır."[117]

---

[113] John Rust Main Points From World Bank Report On: Averting The Old Age Crisis, Econ 698s, Fall 2002, p. 1-2. <http://gemini.econ.umd.edu/jrust/econ698s/avert_lec.pdf> (10.01.2014).
[114] Hüseyin Akyıldız, *Sosyal Güvenlik Hukuku*, S.D.Ü. Basımevi, S.D.Ü.Yayın No: 43, Isparta 2004, s. 14.
[115] S. S. Huebner, K. Black, *Life Insurance*, Jr Meredith Publishing Company, The United States of America 2004.
[116] Bünyamin Bacak, "Sosyal Güvenlik Yönüyle Bireysel Emeklilik", *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı: 49, 2005, 160.
[117] Ömer H. Köse, "Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü", *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 49, 2003, s. 3-41.

Özel sigorta ve sosyal sigorta arasında, isteğe bağlılık- zorunluluk, karlılık, hukuki düzenlemeler, devlet katkısı, risk faktörleri, faydası, süresi, prim ödemeleri vb. alanlarda farklılıklar yaşanmakla birlikte, amacının topluma yönelik hizmet olması ve gelecekte oluşabilecek tehlikelere karşı sürdürülebilir güvence sunacak hesaplamalar yapması, insan hayatı için önemli bir güvence olarak görülmelidir. İster bireysel ister sosyal sigorta olsun ortak amaç, gelecekteki yaşam için biriktirmektir. Yaşlılık dönemi, sağlık ve belirsizliklerine karşı güçlü savunma mekanizmalarının oluşturulması, öncelikle bireysel dolayısıyla da toplumsal refah oluşumuna katkı sağlayacak uygulamalardır.

9.2. SOSYAL YARDIM SİSTEMİ

Sosyal yardım hizmetleri, toplumu oluşturan insanların devlet tarafından güvence altına alınarak yardım hizmetlerinin sunulmasını gerektirir. "Özellikle sosyal güvenliğin boşluklarının varlığında önem taşıyıp sosyal güvenlikte son ağ, son istasyon olarak sosyal yardımlar, ihtiyaç sahibi kişi bakımından genellikle bir hak olarak nitelenmektedir."[118]

Sosyal yardım "yokluğa ve tehlikeye maruz kişilerin devletçe sıhhi ve iktisadi bakımdan"[119] korunmasıdır. "Aynı şekilde sosyal yardımlar 'karşılık söz konusu olmaksızın ihtiyaç içinde bulunan fertlere devlet veya gönüllü kuruluşlarca yapılan yardımlar' olarak da tanımlanabilir."[120]

Sosyal yardımlar amacına ulaştığı takdirde zayıf ve korumasız insanlara güvence sağlamaktadır. Farklı görüşlere göre ise, insanları çalışmaktan uzaklaştırarak devletin sırtından geçinmeye yönlendirildiği ileri sürülmektedir. Ancak yerinde ve gerçeği yansıtan sosyal yardımların sosyal güvenlik sistemine katkısı yadsınamaz gerçeklerdir. Sosyal yardım, "kişinin muhtaçlığının, ayni yardımlar veya nakdi ödemeler yoluyla giderilmesi"[121] anlamına da gelmektedir.

---

[118] Ali Nazım Sözer, *Sosyal Sigorta İlişkisi*, 9 Eylül Ünv, İzmir 1991.
[119] Sait Dilik, "Sosyal Yardımlar-İki…", s. 1-6.
[120] Zahit Gönencan, "Sosyal Güvenlik- 506 Sosyal Sigortalar Kanunu ve Değerlendirilmesi", *Öz İplik- İş, 91Yılı Eğitim Semineri,* Ankara 1992, s. 359.
[121] Faruk Taşçı, "Sosyal Yardım Yapma(ma) Gerekçeleri Üzerine Yaklaşımlar", Kamu-İş Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 4, 2008, s. 1-17.

Sosyal yardımın amacına yönelik gerçekleştirilememesi, asıl ihtiyaç sahiplerine ulaştırılamaması evrensel boyutlarda toplumsal huzuru tehdit ederek kendini göstermektedir. "Sosyal yardım, sosyal güvenlik sisteminde oluşabilecek sıkıntıları / açıkları gidermesi veya tamamlaması açısından psiko-sosyal ve diğer faydaları yönünden önemli bir işlev görmektedir"[122] "Sosyal yardım alanındaki 'insani' yaklaşımın bir diğer izdüşümü de, 'insani müdahale' tabiri etrafında ele alınmalıdır."[123] Küresel anlamda sosyal yardım metotları, insana yakışır hayat standartları oluşturacak, psikolojik, ekonomik, sosyal, kültürel, teknolojik, eğitim gibi alanlarda destekleyici roller üstlenerek yaşlıyı yaşamın içine çekecek yardım sistemleri geliştirmeyi hedeflemektedir.

"Günümüzde, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler, sosyal sigortalar kadar yaygın olmayıp primsiz sosyal güvenlik rejimi içerisinde yer alırlar."[124] Sosyal yardımlar eğitim, sağlık, aile, barınma, ihtiyaç, vb. alanlarda yapılan destekleyici güçlendirici faaliyetleri içermektedir. Sunulan hizmetlerde ihtiyaç sahibi yoksul, yaşlı, muhtaç, yalnız veya aile içinde yaşam sürdüren insanların, hayat standartlarını iyileştirme çalışmaları gerçekleştirilmektedir.

Günümüzde sosyal yardım adıyla yapılan hizmetlerin büyük ölçüde istismar edilmesi ve asıl ihtiyaç sahiplerine ulaştırılamaması önemli bir sorun olarak görülmektedir. Küresel anlamda, hızla yaşlanan nüfus gerçeği göz ardı edilmeksizin, yaşlıyı toplumun gerisinde kalmasını önleyecek, ihtiyaçlarını giderecek, standardize sosyal yardım birimleri oluşturulması, uluslararası birleşmenin bütüncül stratejisi ve öncelikli politikaları arasında yer almalıdır. Sosyal yardım sistemleri ile dünya ülkeleri ortak çözüm projeleri oluşturarak, dezavantajlı grupların sosyal refahını sağlayacak alternatif roller üstlenerek, küresel refaha ortak olacak politikalar geliştirmelidir.

---

[122] Faruk Taşçı, "Sosyal Yardım Yapma(ma)…", s. 4.

[123] Ümit Aydoğmuş, *Uluslararası STK'lar ve İnsani Müdahale: Deniz Feneri Örneği, III. Uluslar Arası STK'lar Kongresi, STK-Özel Sektör-Devlet Etkileşimi (Bildiriler Kitabı),* Çanakkale, 18 Mart Ünv. Yay., 2006, s. 499-503.

[124] Sait Dilik, "Türkiye'deki Sosyal Güvenlik Sistemi, Konrad Adenaur Vakfı Türkiye Temsilciliği, Sosyal Güvenlik Sosyal Piyasa Ekonomisinin Vazgeçilmez Bir Parçasıdır", 8. *Sosyal Piyasa Ekonomisi Sempozyumu*, Ankara 1992.

Sosyal yardım uygulamalarında yaşlı bireyin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilir hale getirilmesi, iyileştirilmesi öncelikli hedefler arasındadır. Sosyal yardım sistemleri ile hak olan gereksinimlerin insan onuruna yakışır şekilde karşılanmasının ise önceliği olmalıdır. Bu amaçla yaşlının ekonomik, sosyal ve toplumsal refahının sağlanması, kendi kaderi ile baş başa bırakılmasının önüne geçilerek, devlet desteğiyle güçlendirilmesi ve hayata tutundurulması için önlemler alınmalıdır.

Dünya üzerinde yaşlıların sosyal yardım hizmetlerine erişim ve yapılan / yapılacak yardımların sürekliliği ve denetlenebilirliği, üzerinde titizlikle durulması gereken konulardır. Bu anlamda, gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaştırılamayan yardımların amacına uygun hizmet etmediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Uygulamada bir takım siyasi nedenler yardımların yönünü ve amacını değiştirerek farklı boyutlara taşımaktadır. Sosyal devlet, kuracağı denetim mekanizmaları ile yapılacak yardımların şeffaflığını sağlayarak, eşitsizliğin önüne geçerek, yaşlı refahına ortak olacak çözüm politikaları üretme sorumluluğu taşımalıdır. Sosyal yardım kaynaklarının adil dağılımı üzerine oturtulmuş koruma ağı toplumsal ve sosyal devlet düzenini sağlayarak, küresel barışa ayna tutacaktır.

Aile ve toplum yapısında çözülmelerin yaşandığı dünya ülkelerinde, bağların güçlendirilmesi, sosyal yardım sistemlerinin işlerliğini ve ulaşılabilirliğini hızlandıran politikalar, muhtaç, yoksul, yaşlı, ihtiyaç sahibi vatandaşların her türlü gereksinimini karşılamaya yönelik çözüm odaklı uygulamalardır.

Sosyal yardım, kavram olarak muhtaç durumdaki kişilere sosyal yardım sağlanması anlamını taşır. Bu yardım acil veya defalık olabileceği gibi sürekli de olabilir. Ülkemizde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Kurumu ile korumasız muhtaç vatandaşlarımıza yardım hizmetleri verilmektedir. Oluşturulan sosyal politikalarla korumasız, muhtaç gruba destek olacak, yaşam düzeylerini yükseltici tedbirler almak amaçlanmaktadır.

"Türkiye'de sosyal yardım, hak temelli olmaktan çok ihtiyaç temelli olarak temin edilmektedir. Yine sosyal yardım sunulacak grupların tanımlanmasında geçen, 'kimsesiz' ibaresi; ailesi olan ama onlardan herhangi bir destek göremeyen yaşlıları sosyal yardım kapsamının dışına itmektedir."[125]

[125] DPT, "Türkiye'de Yaşlıların Durumu…", s. 21.

Ülkemizde "'Türkiye Cumhuriyeti Sosyal bir hukuk Devleti'dir hükmünden olan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu 14.06.1986 tarihinde yürürlüğe giren 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ile kurulmuştur."[126] "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğünce (SYDGM) sosyal yardım 'temel gereksinimleri karşılayabilme olanaklarından yoksun olanlara yönelik bir sosyal güvenlik yöntemi ve sosyal hizmet alanı' olarak tanımlanmaktadır."[127]

Devlet, özel sektör, vakıflar, dernek gibi kuruluşlar sosyal yardım alanlarında görev ve rol alabilirler. Ülkemizde illerde valiler, ilçelerde kaymakamlar idaresinde bulunan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarıyla, dezavantajlı grupların her türlü ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik hizmet sunumları planlanmaktadır.

"Türk Sosyal Yardım sistemi içinde yer alan kurumların yardım esasları, birbirinden farklı olmakla birlikte yapılan nakdi ayni yardımların miktarı çoğu zaman düşük kalmaktadır. Mesela 2022 Sayılı Kanun'a göre, 65 yaş ve üzerinde olan yoksul yaşlılara ödenen gelirin miktarı, yoksul özürlülere bağlanan gelirden çok daha düşüktür."[128]

Ülkemizdeki sosyal yardımları siyasi otoritelerin seçim kaygısıyla, politik amaçlar doğrultusunda kullanması, yardımların gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaştırılamamasına yol açmaktadır. Ayrıca muhtaçlık tespitinde alt sınırın çok düşük seviyelerde tutulması, sosyal devletin temel sorumluluğu olan yardımlardan faydalandırma ve hayat şartlarının iyileştirilmesine engel olmaktadır. Bu durum sosyal koruma kapsamı dışında kalan yaşlı kesimde güvencesizlik ve toplumsal sorunlarda da artışa yol açmaktadır. Ülkemizde sosyal yardımların, yetersizliği, yerindeliği, ulaşılabilirliği, üzerinde durulması ve yeniden yapılandırılması gerekmektedir.

---

[126] Janset Dinçoflaz Kentteki Kadının Yoksulluğu ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü' nün Kadın Yoksulluğuyla Mücadele Politikaları, (Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi), 2009, Ankara.
[127] Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, 2006. <http://www.sosyalyardimlar.gov.tr/tr> (10.10.2013)
[128] Ali Seyyar, "Yoksullukla Mücadelede Vatandaşlık…", s. 54-55.

"Gerek miktar, gerek nitelik (ayni-nakdi yardım), gerekse süre bakımından farklı uygulamaların yanında, kamusal sosyal yardımların bütçe kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde belirlenmesi ve uygulanması, yoksullukla mücadeledeki ilkesizliği ve modelsizliği göstermektedir."[129]

Model oluşturamamak, ihtiyaç sahiplerinin yapılan yardımlardan faydalanamaması, sosyal, toplumsal adaletsizliğin varlığına işaret ederken, artan yaşlı nüfusu devlet güvencesinden ve toplumsal duyarlılıktan uzaklaştırarak dışlanmışlığa sürüklemektedir.

9.3. SOSYAL HİZMET SİSTEMİ

Sosyal hizmetler, kişiyi topluma kazandıran, her türlü ihtiyacının giderilmesine olanak sağlayan, koruyup gözeten bir sistem yaklaşımıdır. Sosyal hizmetlerin adil gelir dağılımı, yaşam kalitesi, sosyal sorunlar üzerinde etkili bir dinamik süreç olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Sosyal hizmetler ihtiyaç sahibi insanların yanında yer alarak, her türlü güçlendirici desteği sunarak yön tayin eden unsurlardandır. "… hızlı kentleşmenin doğurduğu, sosyal refahla ilgili ihtiyaçlarının zorlamasıyla da bu yönde çalışmalar giderek önem kazanmaktadır."[130] "Kamusal sosyal hizmetler, 'kamusal sosyal yardım', 'devletçe bakılma' ve 'sosyal çalışma' gibi sosyal güvenlik politikalarında olduğu şekliyle devlet bütçesinden finanse edilmektedir. Diğer sosyal güvenlik yöntemlerinden farklı olarak, sosyal hizmetlerin niteliği maddî olmaktan çok hizmet sunmaya ve toplum kalkınmasına yöneliktir."[131]

İnsanların yaşam şartları, beklentileri, aile yapısı, yaşam süresinin uzunluğu hizmetlerin sürekliliğini ve niteliğinin önemini arttırmaktadır. Ekonomik, sağlık, eğitim, teknolojik, sosyal ve kültürel gelişmeler sosyal hizmet uygulamalarında önem teşkil etmektedir. Günümüzde sosyal hizmetlerin risk grubu oluşturan yaşlılara yönelik uygulamalarının sistemli şekilde organize edilerek yürütülemediği görülmektedir. Aynı zamanda yaşlı hizmetlerinde kurumsal bakımın ön planda yer aldığı, aile içi bakım ve toplumsal temelli bakım çalışmalarına da aynı hassasiyette yaklaşılmadığı da söylenebilir.

---

[129] Ali Seyyar, "Yoksullukla Mücadelede Vatandaşlık…", s. 54-55.
[130] Nuray Özkaran "Ankara Büyükşehir Belediyesi ile Çankaya Belediyesinde Sosyal Hizmet Uygulamaları", 1993, s. 76.
[131] Ali Seyyar, Sosyal Hizmetler Nedir?, 2006. <http://www.sosyalsiyaset.net/documents/sh.htm> (10.12.2013).

Bununla birlikte sosyal hizmet uygulamaları refah seviyesi ve ekonomik düzeyiyle doğru orantılı olarak dünya ülkelerinde farklı yapılarda görülmektedir. Maddi manevi yapılan yardımların kapsamı da ülke ekonomileriyle yakından etkileşim içindedir. Yaşlılara yönelik sosyal hizmetler yaşlı bakım evleri, huzur evleri, gündüzlü yaşlı kuruluşları, yaşlı dayanışma merkezlerinde; yaşlıların evlerinde, ailelerinin yanında yaşamaları halinde ise bulundukları, yaşamlarını sürdürdükleri evlerde verilmektedir.

Yaşlılara yönelik sosyal hizmet uygulamaları;

- Sağlıklı yaşlanma programları
- Koruyucu sağlık hizmetleri
- Yaşam boyu öğrenme
- Teknoloji ile uyumlaştırma programları
- İşsizlik sorununa karşılık istihdam politikaları
- Kültür evleri, toplum merkezleri vb. uygulamalarla yaşlıların yaşam kalitesini yükselterek, daha sosyal, daha kaliteli hayat standartları oluşturmaktadır.

Sosyal Hizmetler kapsamında yaşlıya yönelik sunulacak her türlü hizmet özünde sosyal hizmet uzmanları tarafından sağlanmalıdır. Yaşlının sağlık, ekonomik, biyolojik, psikolojik sorunlarında profesyonel anlamda destek almasını ve ihtiyaçlarının giderilmesi sosyal hizmet uzmanlarının yerine getirmesi gereken görevlerdir.

Yaşlılara dönük diğer sosyal hizmetler geniş bir alanda yaşlı hizmetlerinin ilgili sosyal hizmet uzmanları tarafından verilmesidir. Sosyal hizmetler, kapsamlı ve uzman kişiler tarafından organize edilip programlandığı zaman, yaşlılar daha nitelikli hizmet almaktadır. "Yaşlılara dönük diğer sosyal hizmet uygulama alanları, 'yaşlı kulüpleri', 'yaşlı danışma hizmetleri' ve 'yaşlılara yönelik sosyal etkinlikler ve organizasyonlar' şeklinde sıralanmaktadır."[132]

[132] Ömer Z. Altan, *Sosyal Politika*, Anadolu Ünv. Yayınları, Eskişehir 2006, s. 278.

"Sosyal Hizmetler alanı mesleği ülkemizde henüz daha tam kimliğini ortaya koymamış ve vatandaş tarafından yeterince tanınmamaktadır."[133] Sosyal hizmet uygulamalarının "ülkemizde, dünyanın farklı ülkelerinde rastlanılan benzer eksiklikler göz önüne alınarak yaşlılık alanında sosyal hizmet ve yardımların geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi sağlanmalıdır."[134] Sosyal hizmet kavramı, geniş etki alanı olan, yaşlılık sürecinde yaşam kalitesini etkileyen uygulamalardır. Uygulamada karşılaştığı sorunlar ise;

- Yaşlının hizmete erişimi
- Eşit olanaklara sahip olunmaması
- Yaşlıların tespit edilmesinde yaşanılan sorunlar
- Sosyal güvencesizliğin getirdiği sorunlar
- Hizmetlerin gerçek sahiplerine ulaşamaması
- Hizmetlerin sürekliliğin sorgulanması
- Hizmetlerin denetlenebilirliği
- Hizmetlerin asgari yaşam standardı oluşturamaması
- Sağlık sorunu olan bağımlı yaşlıların hizmetlerden yeterince faydalanamaması
- Engelli yaşlılar için çevreyle uyum sağlayacak kır-kent altyapı sistemsizlikleri
- Hizmetlerin yetersizliği, eksikliği, uzman personel tarafından verilememesi
- Sosyal koruma ve sosyal güvenlik sistemlerinin eksik hizmet sunumları
- Bireye özel uygulamaların, profesyonel destek birimlerinin oluşturulamaması
- Kadın-erkek ayrımcılığından kaynaklanan eşitsizlikler
- Acil durum müdahale ve sosyal destek birimlerinin yokluğu gibi yaşamsal sorunlara yol açmaktadır. Bütün bu sorunların yansıması ise dışlanmışlığa, toplumdan izole hayatların oluşmasına, ekonomik darboğazlar yaşanılmasına, toplumsal, sosyal sorunlara kayıtsız kalınmasına ve yaşlıların yaşamlarının çekilemez hale gelmesine neden olmaktadır.

---

[133] Yusuf Genç, "Yerel Yönetimler ve Sosyal Hizmet Uygulamaları; Kamuda Sosyal Politika", Cilt: 3, Sayı: 9, 2009, s. 2.

[134] Oya Hazer, Özge Aslan, "Yaşlılıkta Sosyal İlişki ve Toplumsal Hayata Katılım", *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Aile ve Tüketici Bilimleri Bölümü*, Ankara 2009.

Dünyada yaşanılan ekonomik, kültürel ve teknolojik etkileşimler, hızlı yaşlanan ülkelerde sosyal hizmet uygulamalarının öneminin giderek artmasına neden olmuştur. Yaşlılık sürecinde, yaşamın kıyısına itilmiş bireylere yönelik sosyal hizmetler, bireysel, toplumsal, küresel mutluğun, barışın ve bütünlüğün gerçek anahtarıdır. Bu durum ise sosyal hizmet kapsamının ve hizmetlerin verimliliğinin sorgulanmasını gerektirmektedir. Sosyal devlet gerçekleştireceği politikalar ile adil düzeni ve sosyal hizmet açıklarını önleyici tedbirler almak zorundadır.

Sosyal hizmet uygulamalarının ilgili uzmanlar tarafından sunulmaması ya da sunulamaması özellikle gelişmekte olan ülkelerde büyük sorunlar yaratmaktadır. Sosyal hizmet açıklarında, hizmetlerin çeşitliliği ile birlikte ulaştırılabilirliğini denetleyen müdahaleler yaşam kalitesini büyük ölçüde etkilemektedir. Uzman kişiler tarafından verilecek hizmetlerin kalite ve verimlilik üzerindeki etkisi de tartışılamaz bir gerçektir. Açıkların üzerini örtmek yerine, şeffaf politikalar geliştirerek önleyici müdahaleler oluşturulmak insani yaklaşımların gerekliliğidir.

Bu amaç doğrultusunda dünya ülkeleri, ihtiyaca uygun hizmet modelleri geliştirerek psiko-sosyal ve toplumsal çözülmelerin önüne geçecek, ulusal refahı güçlendirecek, Devlet-STK-Toplum temelli sosyal hizmet birimleri oluşturarak, insan onuruna yakışır hayat olanakları sağlayacak aktörler olarak müdahaleci görevler üstlenmelidir.

Gelişen teknoloji, eğitim olanakları ve inovatif fikirler ile günümüz sosyal hizmet uygulama alanlarına yeniden şekil verilmelidir. Günümüzde sorunlarının çözümüne yönelik uzman desteği sunan sosyal devlet anlayışı ile yaşlıların hayattan zevk almaları, aktif ve üretken roller üstlenmesinin sağlanması gün geçtikçe umut verici düzeylere ulaşmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYA'DA YAŞLILARIN KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR VE UYGULANAN POLİTİKALAR

Birinci bölümde yaşlılık kavramından, insanoğlunun karşı koyamadığı biyolojik değişim süreci, küresel anlamda ise ekonomik, sosyal, kültürel ve toplumsal sorunların yaşanmasına neden olan bir gerileme dönemi olarak söz edilmiştir. Her ne kadar toplumların refah düzeylerine göre farklılık gösterse de, yaşlılık insanoğlunun yaşamının son evresi olarak kabul edilmektedir ve bu bağlamda dünya üzerindeki tüm toplumlarda belli bir kesim "yaşlı" olarak nitelendirilmektedir. Fiziksel, mental ve toplumsal düşüşün yaşandığı bu evrede, insanların karşılaştığı pek çok sorun bulunmaktadır. Bu anlamda çalışmanın bu bölümünde yaşlıların genel olarak karşılaştıkları sorunlar derinlemesine incelenecek olup dünyada yaşlılıkla mücadelede uygulanan sosyal politikalar üzerinde durulacaktır.

1. SOSYAL KORUMA KAPSAMINDA YAŞLILIK SORUNLARI

Sosyal koruma kapsamında yaşlanan toplumlar;

- Biyolojik
- Psikolojik
- Sosyal
- Ekonomik sorunlarla karşılaşmaktadırlar.

"Yirminci yüzyılda giderek artan ömür uzunluğu, yaşlıların yaşam kaliteleri arttırılmadığı sürece anlamını ve değerini yitirmektedir."[1] Yaşlıların karşılaştıkları sorunlarda, biyolojik ve ekonomik yetersizlikler genel olarak yaşam şartlarını büyük ölçüde etkilemektedir. Sosyal korumasızlık, güvencesizlik üzerine bir de sağlık sorunları ve yoksulluk eklenince, yaşlı insan hayatının son demlerini çekilemez boyutlara getirmektedir.

1.1. BİYOLOJİK SORUNLAR

İnsan vücudunda zamana bağlı olarak meydana gelen hücresel değişimler biyolojik sorunlara yol açmaktadır. Biyolojik sorunlar kişiler arası farklılıklar göstermekle birlikte yaşam kalitesiyle de yakından ilişkilidir. Biyolojik yaş kimi zaman kronolojik yaş ile örtüşmeyebilir. Yaşlılık dönemi biyolojik sorunların neden olduğu fonksiyonel değişimler;

- Sağlık sorunları (Alzheimer, Şeker hastalığı, Yüksek tansiyon, Demans, Kronik hastalıklar) vb. nedenlerle yaşlıların sürekli takip edilmesini gerektirmektedir.

- Tedavi sorunları (önleyici, koruyucu ve iyileştirmeye yönelik çalışmaların planlamasını gerektirmektedir.)

- Rehabilitasyon sorunları (yaşlıların hastalıklarının iyileştirilmesini, toplumla uyumlaştırılmasını, kendi hayatlarını sürdürebilir duruma gelmesini sağlayacak çalışmalar yapılmasını gerektirmektedir) yaşanılmasına yol açmaktadır.

1.1.1. SAĞLIK SORUNLARI

İnsan hayatında yaşam süresinin her geçen gün daha da artarak uzaması, yaşlılıkta ortaya çıkan / çıkacak sağlık sorunlarını öncelikli sıralara yerleştirmiştir. "Sağlıklı olmak bir kişinin bedence, ruhsal olarak ve sosyal anlamda iyi olması demektir. Bedence bir rahatsızlığı olan, kişilerle ve toplumla ilişkileri iyi olmayan bir kişinin sağlıklı olduğu söylenemez."[2]

---

[1] Gebam, Gebam Bülteni 2008. <http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/bultenler/gebambulten2008.pdf> (05.08.2012)

[2] Nazmi Bilir, "Yaşlılıkta Sağlığın Korunması, Sağlıklı Yaşam", *Gebam Bülteni*, 2008, s. 6.

"Bütün bu gerekçeler üzerinden Avrupa ülkeleri ve ABD'de geriatrik hasta yaklaşımının hem birincil koruyucu hekimlik hizmetleri kapsamında, hem de yaşlı sağlığına hizmet verenlerin dallarında uzmanlaşmış hekimlere ve ilgili tüm sağlık, psikolojik, sosyal ve iktisadi alanlarda çalışanlarca sağlanması konusunda çalışmalar yürütülmektedir."[3]

"Yaşlı popülasyondaki artışın gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere göre daha fazla olacağı, 2050'de 4 kat artarak tüm dünyadaki yaşlı popülasyonun %75'inin bu ülkelerde yaşayacağı bildirilmektedir."[4] Yaşanılan sağlık sorunları içerisinde ise demans önemli bir sağlık problemi olarak görülmektedir. Bu açıdan yaşlı bireylerin bilişsel süreçleri değerlendirirken demans açısından genel bir taramadan geçirilmesi önemlidir. "Demans, önceden edinilmiş bilişsel ve duygusal kapasite ile sosyal davranışta, alışılmış günlük hayat aktivitelerin bağımsız yürütülmesini engelleyecek şekilde bir bozulmanın olduğu klinik durum olarak tanımlanabilir."[5]

Yaşlılık sürecinde, en fazla hangi sağlık sorunlarının görüldüğünün bilinmesi, bu sorunlara yönelik koruyucu programlar geliştirilmesini kolaylaştıracaktır. Ortalama yaşam süresinin uzaması yaşlanan toplumlarda kalp, tansiyon, kanser hastalığı, osteoporoz, alzheimer, depresyon gibi uzun süreli tedavi gerektiren hastalıkların artışına neden olmuştur. Yaşlı nüfus oranı yüksek olan gelişmiş ülkelerde ise bu hastalıkların teşhis, tedavi ve rehabilitasyonu yönündeki iyileştirici çalışmalara öncelik kazandırılmaktadır.

"Sağlıklı yaşam ilkelerini yerine getirmek suretiyle yaşlılıkta ortaya çıkabilecek pek çok sağlık sorunlarında birincil düzeyde koruma sağlamak mümkündür."[6] Sağlık problemi olan yaşlıya öncelikle aile hekimleri, yeterli olmadığı takdirde ise bir üst kurum olan hastanelerde tedavi edilmelerine yönelik önlemler alınmalıdır. Yaşlıların takip edilmesi, iyileştirilmesi ve yaşam kalitesini yukarıya çekecek bakım hizmetleri sunan modeller geliştirilmelidir.

---

[3] Gebam, Gebam Bülteni…, s. 1-8.
[4] A. Hickey, M. Barker, H. McGee, C. O' Boyle, "Measuring Healthrelated Quality of Life in Older Patient Populations: a Review of Current Approaches", *Pharmaeconomics*, Vol. 23, 2005, p. 971-993.
[5]Banu Cangöz, Yaşlılığın Psikolojik Boyutu Yaşlıların Nöropsikolojik ve Psikolojik Açıdan Değerlendirilmesi. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü, 2008. <http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/oneri/psikolojik_boyut_160210.pdf> (13.01.2014).
[6] Nazmi Bilir, "Yaşlılıkta Sağlığın…", s. 6.

Bu doğrultuda oluşturulacak sağlıklı yaşlanma çabalarının, hastalıkların tedavisine göre daha kolay, ucuz, ekonomik, insani ve daha başarılı uygulamalar olduğu öngörülmektedir. Yaşlılıkta yaşam kalitesini etkileyen, adı her ne olursa olsun her türlü sağlık problemleri için erken teşhis ve tedavi yöntemlerinin geliştirilmesi, bilimler arası işbirliğinin tüm dünya ülkeleri politikalarında öncelikli yer edindirilmesi gerekmektedir.

Küresel yaşlanma sorununa dokunarak, yaşlı bilimleri ve disiplinlerine öncelik verilmesi, uzun sağlıklı yaşlanma hedefleri, geriatrik çalışmalar, yaşam kalitesini yükselterek, pozitif avantajlar elde edilmesini sağlayacaktır. Sonuç olarak ileri yaşlarda da sağlıklı olmak için sağlıklı yaşlanmanın öğrenilmesi, çok temel bazı kurallara uyan bir hayat sürdürülmesi gerekmektedir.

1.1.2. TEDAVİ SORUNLARI

Yaşlılık dönemi sağlık problemleri ön planda ve daha hassas yaklaşımlar gerektiren sorunlardır. Geçmişten gelen hastalıkların tedavi edilememesi ya da kontrol altına alınamaması yaşam kalitesini önemli ölçüde etkilemektedir. Bu nedenle düzenli tedavi altına alınan ve rutin kontrolleri ihmal edilmeyen yaşlıların daha uzun süre ve daha sağlıklı yaşadıkları gözlemlenmektedir. Bu anlamda gelişmiş ülkelerde sosyal koruma ve güvenlik kapsamı yaşlı refahını sağlayacak tedavi yöntemleri, önleyici çalışmaları dikkat çekerken, gelişmekte olan ülkeler ekonomisi, aynı seviyede kaliteyi arttırıcı önlemler alma ve yeterli hizmet birimleri oluşturmakta sorunlar yaşamaktadır.

"Dünya Sağlık Örgütünün tanımladığı gibi sağlık, fiziksel, ruhsal ve sosyal yönlerden tam bir iyilik halidir."[7] "Bilinmektedir ki, Tıbbi kontrollerin zamanında ve düzenli yapılması; doğru tanı konulmasını ve tedavinin etkin olmasını sağlamaktadır."[8] Evrensel boyutlarda tedavi hizmetlerinin yaşlıların ihtiyaçları doğrultusunda iyileştirilmesi, sağlık sorunlarına cevap verecek yeterliliğe kavuşturulması, yaşlıların yaşam kalitelerinin yukarıya çekilmesi, tedaviye kısa sürede erişebilmelerinin sağlanması daha da önemlisi yaşlıları gerekli eğitimlerle bilinçlendirilerek, önleyici sağlık programlarının oluşturulması gerekmektedir.

---

[7] Ayşe Batman, "Yaşlı Popülasyonun Özellikleri ve Sunulan Hizmetler", *Türk Geriatri Dergisi*, Sayı: 3, Cilt: 5, 2002, s. 123.
[8] Ibid

Bütün bu alt başlıklar, insan sağlığına dikkat çekecek sosyal sorumluluk projelerinin oluşturulmasını, kamusal alanlara, sosyal medya ve STK'lara büyük sorumluluklar yüklemektedir. Huzurevi, bakım evlerinde yaşayarak bağımlı hayat sürdürmek zorunda olan yaşlıların tedavi sürecine uzman ekip çalışması ile destek vererek yaşlıyı uyumlaştırma ve iyileştirme programlarına hassasiyet gösterilmesi gerekmektedir. Engelli yaşlılara yönelik programlar da ise çevresel faktörlerin ihtiyaca cevap verir düzenlemelerle yeniden yapılandırılarak, hayata uyumlaştırıcı tedavi paketleri geliştirilmelidir.

21. Yüzyılda asıl özümsenmesi ve dikkat çekilmesi gereken önceliklerin başında "Sağlıklı Yaşlanma" hedefleri olmalıdır. Tedavi sürecine neden olacak hastalıkların oluşmasını engelleyecek reform etütleri yapılmalıdır. Çünkü tedavi uzun ve maliyetli bir süreçtir. Engelleyici ve önleyici çalışmalar ile küresel sağlık mekanizmaları sayesinde, tanı aşamasında tedavi sürecini ortadan kaldırabilecek, gerçekleştirilebilir bir iyileşme süreci ile yaşamsal döngü yeniden şekillendirilebilir.

1.1.3. REHABİLİTASYON SORUNLARI

Rehabilitasyon hizmetleri, hastane, bakımevleri, rehabilitasyon merkezleri, huzurevleri, ayakta tedavi programları, evde rehabilitasyon hizmetleri ile, değişik birimlerde, hekim, fizyoterapist, psikolog, sosyal çalışmacı, hemşire, diyetisyen gibi disiplinlerin uyum içinde ihtiyaçlara cevap verme uğraşlarını ifade etmektedir. "Rehabilitasyon; hastalık, özürlülük ve sakatlık tedavisinde hastanın işlevsel durumunu en üst düzeye ulaştırmak için yapılan yeniden oluşturma çabalarına verilen isimdir."[9] "Yaşlı bireylerin kaybettikleri bu fiziksel yetilerini tekrar kazandırmak, günlük yaşamda bağımsız veya en az bağımlı hale getirmek, fiziksel, sosyal ve psikolojik açıdan yaşam kalitesini mümkün olan en üst düzeye çıkartmak rehabilitasyonun temel hedeflerini oluşturmaktadır."[10]

[9]İlker Yağcı, Geriatrik Rehabilitasyon ve 5N-1K.
<http://www.geriatri.org/sorulariniza_yanitlar.php?pg=geriatrikrehabilitasyonve5N-1K> (10.01.2014).
[10] Yeşim Gökçe Kutsal, "Yaşlanan Kadının Sağlık Sorunları", *Hacettepe Üniversitesi, Tıp Fakültesi, GEBAM Yaşlanan Kadın Sempozyumu*, 2005.

"Rehabilitasyon açısından en önemli ve olumlu yaklaşım, öncelikle hastanın bakım aktivitelerinde bağımsızlığını sağlayarak, yakınlarına yük olduğu hissinden arındırılmalarıdır."[11] Bu amaçla, bireyin, fizyolojik, psikolojik, toplumsal ve kültürel haritaları ile iyileştirme hedefleri belirlenerek tedavi süreci başlatılmalıdır. Rehabilitasyon süreci, sadece yaşlıların hastalıklarının iyileştirilmeleri tedavi edilmeleri değil, bireyi günlük hayata geri kazanma çabalarını da içermelidir.

Kısaca yaşlı rehabilitasyonu ile kazandırılabilecek en fazla fonksiyon düşünmelidir. Çünkü tedavi ile hedeflenen amaç sakatlıkların hastalıkların önlenmesi, fiziksel ve ruhsal kapasitenin arttırılarak yaşam kalitesinin yükseltilmesidir. "Oldukça hızlı bir şekilde artan yaşlı popülasyonda yaşam kalitesinin korunması ve arttırılması hem bu yüzyıl hem de önümüzdeki yüzyılda sağlık alanındaki en önemli hedeflerden biri olmalı ve geriatrik rehabilitasyonun temel prensipleri arasında yer almalıdır."[12]

Yaşlı bakımında profesyonel uzman yaklaşımlarının desteklenmesi gerekmektedir. Rehabilitasyon hizmetlerinin bireye özel olarak tasarlanması tedavi sürecinde başarıyı arttıracak faktörlerdir. Engelli, bağımlı, fizyolojik rahatsızlığı bulunan yaşlılara yönelik hayatı kolaylaştıran fonksiyonel çalışmalar, rehabilitasyon hedefleri arasında yer almalıdır. Rehabilitasyonun amacı hastanın bağımsız hayat sürdürmesini olanaklı kılmak olduğu için, yaşlıya yaşadığı çevreyle uyumlu hizmet modelleri geliştirmelidir. Kısaca, yaşlının yaşadığı ortam, tuvalet, banyo, mutfak, kapılar, sorun olmaktan çıkartılarak yaşlının bağımsızlığını engelleyecek zorluklardan arındırılmalıdır.

Bu anlamda, rehabilitasyon hizmetleri, yaşlının yaşam kalitesini arttırmaya yönelik oluşturulan sağlık destek birimleridir ve her ne koşulda olursa olsun, uzman ekip çalışmalarıyla sunulan hizmetler yaşam çıtasını yukarıya çekmeyi hedeflemeyi gerektirir.

---

[11]Bilim ve Sağlık, Geriatrik Rehabilitasyon, Yaşlılık Sorunlarının Çözümü <http://www.bilimvesaglik.com/ic-hastaliklari/geriatrik-rehabilitasyon-yaslilik-sorunlarinin-cozumu.html> (12.02.2013).

[12] A. Hickey, M. Barker, H. McGee, C. O' Boyle, "Measuring Healthrelated Quality…", p. 971-993.

1.2. PSİKOLOJİK SORUNLAR

- Depresyon
- Kaygı
- Mutsuzluk
- İntihar

Sosyal koruma kapsamında yaşlıların karşılaştıkları veya karşılaşacakları sorunların kapsam genişliği, çözüm arayışlarında disiplinler arası yaklaşımların bir arada faaliyet göstermesini gerektirmektedir. Bu amaçla evrensel boyutlarda hastalıkları önleyici, tedavi edici, güçlendirici alternatif stratejiler geliştirilmelidir.

Bu anlamda yaşlılıkla birlikte gelişen biyolojik değişikliklerin psikolojik sorunların artışındaki etkisi göz ardı edilmemelidir. Biyolojik kayıplar ve yaşlanma ile birlikte değişen rol ve statü kaybı, ruhsal sorunların tetikleyicisi olarak da görülmelidir. Biyolojik yaşlanma ile birlikte psikolojik da sorunların artış göstermesi, tedbir alınmaması halinde sosyal ve toplumsal travmaları gündeme getirecektir. "İnsan psiko-sosyal bir canlı olarak çeşitli ihtiyaçlara sahiptir. Bu ihtiyaçların bir kısmı fizyolojik ve somut ihtiyaçlardır. Bir kısmı ise daha soyut, gözle görünemeyen ama son derece önem taşıyan ihtiyaçlardır. İşte birey bu ihtiyaç ve arzularını tatmin etmedikçe bir iç dengesizlik durumu ortaya çıkar."[13]

"Son yıllarda yaşlılık depresyonlarının farklı etiyolojilere bağlı farklı sendromlardan oluşan heterojen bir hastalık grubu olduğu kabul edilmektedir."[14] Kişilerin ev ortamında yalnız kalmaları, emekli olmaları, sorumluluklarının azalması, sağlık sorunları yaşaması gibi rahatsızlıklarla tek başına mücadele etmek zorunda kalmaları, psikiyatrik sorunların gelişimini etkilemektedir.

---

[13] Ali Şahin, Yönetim Kuramları ve Motivasyon İlişkisi, 2004, s.525. <http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/Ali%20%C5%9EAH%C4%B0N/motivasyon%20y%C3%B6netim%20makale.pdf> (12.12.2013).

[14] Aki Özlem Erden, "Yaşlılıkta Sık Görülen Pskiyatrik Sorunlar", Hacettepe Üniversitesi, Gebam ve Hüsem Yayını, Ankara 2010, s. 28-31.

"Yaşlının toplum içinde konumu, saygınlığı sürekli olarak değişmekte, yaşlılığa çeşitli anlamlar yüklemekte ve yaşlılık toplumdan yavaş yavaş geri çekilme süreci olarak görülmektedir."[15] Günümüzde yaşlanan toplumları en çok etkileyen psikolojik sorunlar olarak, Demans, Anksiyete, Alzheimer, Depresyon, Psikotik bozukluk gibi ruhsal travmalar başı çekmektedir. Psikolojik sorunlar yaşlının yaşam kalitesini, hayattan aldığı hazzı büyük ölçüde etkilemektedir. Sırf toplumdan uzaklaşmamak için sağlık yardımı almaktan çekinen insan sayısı da hafife alınamayacak büyüklüktedir. Sağlıklı iken toplumdan soyutlanan yaşlıların, ruh sağlığı yerinde olmadığı zaman toplum içinde ne derece kabul göreceği de tartışmaya açık bir nedendir.

Fiziksel kayıplar, yoksulluk, gelecek endişesi ile birlikte psikolojik sorunların öne çıkması, yaşlılarda travmalara yol açarak, hayatlarını daha da çekilemez hale getirmektedir. İnsanoğlunun doğasına aykırı olan, yalnızlık, dışlanmışlık, bir işe yaramama, toplumdan izole olma nedenleri yaşlıyı intihara sürükleyecek psikolojik sorunlara yol açmaktadır. Bu amaçla yaşanılan mental değişime uyumlu, yaşam memnuniyeti ve kalitesini yükseltecek sosyal politikalar ile sağlıklı, zevk alan, mutlu ve üreten, toplumdan izole olmadan hayatlarını sürdüren yaşlılık dönemi oluşturmak, ülkelerin kendi geleceğine yapacağı en büyük yatırımlar olacaktır.

1.2.1. DEPRESYON

Depresyon sağlıklı yaşam kalitesini etkileyen psikotik bozukluktur. Depresyon özellikle yaşlılık döneminde sık rastlanan sağlık problemi olmakla birlikte ciddi bedensel ve ruhsal sorunlara da yol açabilmektedir. Depresyonun uzun süren tedavi süreci gerektirmesi, yaşlılara yönelik sağlık hizmetlerinde maliyetlerin artışına yol açmaktadır. Depresyon kişinin yaşam kalitesiyle de yakından ilişkilidir.

---

[15] F. Öz, "Yaşamın Son Evresi: Yaşlılık Psiko-Sosyal Açıdan Gözden Geçirme", *Kriz Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 2, 2002, s. 17-28.

"Depresyonun en önemli sonucu kişinin kendini normal ve sosyal aktivitelerde ve yaşamdan çekmesidir."[16] Hayattan zevk almama, yalnızlık, muhtaçlık, bağımlılık, yoksulluk sorunlarına bir de biyolojik ve fiziksel yetersizlikler eklendiğinde, sonu olmayan ve acı veren bir hayat evresi, düşük yaşam kalitesi, yaşlı hayatını çekilemez boyutlara taşımaktadır. "Dünya Sağlık Örgütü'ne göre depresyon fiziksel, duygusal, toplumsal ve ekonomik sorunlara yol açan hastalıklar arasında dördüncü sırada yer almaktadır."[17]

Yaşlılıkta depresyonu tetikleyen faktörler arasında;

- Kadın olmak
- Boşanmış veya dul olmak
- Ekonomik yetersizlikler
- Eğitimsizlik
- Sosyal güvencesizlik
- Hastalıklar en başlıca etkenlerdir.

Yaşlılık sürecinde sağlıklı yaşam, yaşlıyı destekleyen aktif ve üretken politikalar oluşturulamaması depresyona yol açmaktadır. Yaşlılık dönemi sağlık sorunları, sosyal izolasyon, dışlanma, ekonomik güvencesizlik gibi nedenler de depresyon oluşturan riskler olarak görülmektedir. Bu anlamda yaşlıyı sosyal hayattan koparmadan kendi istediği ortamda, ekonomik, sosyal, kültürel ve toplumsal destek mekanizmalarıyla güçlendirerek risk faktörlerini ortadan kaldırmak gerekmektedir. Depresyonun gelişmesine neden olan iç ve dış faktörlerin iyileştirilmesi çalışmalarıyla sosyal hayatın merkezinde, neşeli, mutlu yaşlı, destek programlarıyla depresyonun yol açacağı yaşam kalitesini aşağıya çekebilecek rahatsızlıkların yaşanmasına son verilmelidir. Depresyon oluşumunu önleyici çalışmalara, tedavi ve iyileştirici uygulamalardan daha fazla kaynak aktarılarak yaşlılık sürecinin psikolojisine pozitif doğrultuda yön verilmelidir.

---

[16] Işın Baral Kulaksızoğlu, Yaşlılıkta Depresyon Nedir? Nasıl Tedavi Edilir?. <http://www.isinbaral.com/yaslilikta-depresyon.html> (15.12.2013).

[17] N. Yüksel, "Demans ve Depresyon: Klinik ve Nöropsikolojik Özellikler", *Türk Nöroloji Dergisi*, Cilt: 8, 2002, 71-84.

Sağlıklı aktif yaşlanma profilleri sergileyen ülkelerde bireyler depresyondan uzak yaşlılık evresi geçirmektedir. Depresyon psikolojik bir rahatsızlıktır ve uzun süren bir mücadele gerektirir. Geçici bir süreç, duygusal travma değildir, tedavisi mümkün olan fakat tekrarlanabilir bir sağlık problemidir. En etkili müdahale yöntemi ise aile kavramında gizlidir. Unutulmamalıdır ki aile gibi hiçbir kurum, hiçbir sistem, hiçbir organ yaşlıyı sosyal hayattın içine çekebilecek artı güce sahip değildir. Bu sebeple aileyi ve aile bireylerini de içine alan çalışmalar ön planda yer almalı, yaşlıyı mutlu olduğu ve yaşadığı ortamdan koparmadan, yeniden hayata kazanma planlamalarına hız vererek, depresyonun nedenleri ortadan kaldırılmalıdır.

1.2.2. KAYGI

Kaygı, insanların tehlike anlarında verdiği tepki, psikolojik ve/veya fiziksel savunma mekanizmalarıdır. Yaşlılık sürecinde kaygı psikolojik bir sorun olarak bireyin yaşamını sıkıntıya sokmakta ve huzursuz ortamlar oluşmasına neden olmaktadır. Kaygı oluşmasında, ekonomik sıkıntılar, sağlık sorunları, bağımlı hayat sürdürme zorunluluğu, yalnızlık olabildiği gibi, yaşam karşısında kendini güçsüz hissetme, statü kaybı benzeri nedenlerde olabilir.

Yapılan araştırmalar da ise genel olarak yaşlılıkta kaygının en belirleyici unsurunun sağlık sorunları olduğuna işaret etmektedir. Ölüm korkusu, hastalık, kaza, yaşlıların hayatında genel kaygı bozukluğu yaşanmasına yol açmaktadır.

Yaşlılıkta kaygı bozukluğu çok sık rastlanan bir sorun olmasına rağmen tedavisi için geliştirilmiş özel bir uygulama yöntemi yoktur. Hastalığın tedavisinin ilk basamak sağlık hizmetlerinde aranması, çözümden ziyade üstünü örtme anlayışı hakim olduğunu göstermekte, bu tarz yaklaşımların ise çözüm sunmaktan ziyade aşılması güç sorunlara yol açtığı görülmektedir. Çözümsüzlüğün neden olduğu intihar, yaşlılık sürecinde en sık rastlanan genel kaygı bozukluğu sorunudur.

Psikolojik terapilerle tedavisi mümkün olan ruhsal sorunları çözümlemek yerine gereksiz ilaç kullanımıyla üzerlerinin bastırılması, belki de geri dönüşü olamayacak sonuçlar doğuracaktır. Yaşlılık döneminde fiziksel, duygusal değişimlerin etkileri, kaygının bireye ve topluma yansıma nedenlerinin araştırılması, risk oluşturan faktörlerin iyileştirilmesi, tedavi edilebilirliğini sağlayacak alternatif iyileştirme ve uyumlaştırma politikalarının oluşturulması, yaşlı hayatına pozitif doğrultuda yön verecek açılımlardır.

1.2.3. MUTSUZLUK

Karamsarlık, kötümserlik, olumsuz düşüncelerle geleceğe umutsuz bakmak yaşlılıkta zihinsel problemler yaşanmasına yol açan düşüncelerdir. Yaşlıların sağlık sorunları, gelecek korkusu, yalnızlık, toplumdan izole yaşam sürdürmeleri, mutsuzluklarını tetikleyen psikolojik rahatsızlıklardır. Ruh sağlığının iyileştirilmesi, psikolojik destek, yaşlılar için geliştirilmesi ve üzerinde durulması gereken öncelikli hizmetlerdir. Yaşlılıkta yaşamın farkında olma, zevk alma ve hayatla uyumlaştırma çabaları, nesiller arası denge sağlayıcı önemli adalet mekanizmalarıdır.

Uzun bir geçmiş döneme ve kısa bir geleceğe sahip olma düşüncesi beraberinde mutsuzluğu getiren yaşamsal sorunlara, ölüm korkusu, yalnızlık, yoksulluk, korumasızlık ve daha nice yaşanılan olumsuzluklar eklendiğinde, yalnız ve savunmasız bırakılmış yaşlılardan mutlu hayat sürdürmelerini beklemek yanlış olacaktır.

Problemlerin yoğun hissedildiği yaşlılık döneminde sorunların kaynağına inilerek gerçekleştirilecek iyileştirme çabaları, yaşlılık refahına yol gösterecek ayrıntılarda saklıdır. Evrensel açılımlarla mutlu bir yaşlılık dönemi, yaşamsal problemlerin ortadan kaldırılması, pozitif yaklaşımlarla geçmiş ve gelecek arasında köprü kurularak sosyal ve toplumsal bilinçlendirme politikaları ile yeniden şekillendirilmelidir. "Yaşlılık döneminin temel gereksinimleri olan barınma, bakım ve sosyal yaşam için, kişisel farklılıklar, sosyal ve ekonomik şartlar göz önüne alınarak çok sayıda alternatif yaşam modeli üretilmelidir. Yaşlıya mutlu olabileceği yaşam tarzını seçme hakkı sağlanmalıdır."[18]

[18] Fatma Arpacı, *Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık*, Türkiye İşçi Emeklileri Derneği, Türkiye İşçi Emeklileri Derneği Eğitim ve Kültür Yayınları, Ankara 2005, s. 118.

Küresel boyutlarda toplumsal ve korumacı hayat felsefesini akıllarda yer edindirerek, oluşturulacak sosyal duyarlılık politikalarıyla yaşlılık yıllarının mutlu geçirilmesi ve sosyal uyumlaştırma çabalarını hızlandıracak uygulamalara acil gereksinim duyulmaktadır.

1.2.4. İNTİHAR

İntihar kişinin yaşamına istemli olarak son vermesidir. Gerekçesi ne olursa olsun kabul edilebilir bir durum söz konusu değildir. Burada insanı kendi hayatına kıyacak noktaya getiren sebepler önemlidir. Yalnızlık, dışlanma, ölüm korkusu, hastalık ve benzeri nedenler psikolojik travmalara yol açarak ölümü bir kurtuluş olarak göstermektedir. "Günümüzde intihar, tüm ülkelerde ölüm nedenleri arasında ilk 10 sırada yer almaktadır."[19] "Yaşlılık uzunca bir yaşam koşuşturması ve hedeflerin gerçekleşmesi sonucu kişisel bütünlüğün oluştuğu bir dönem olduğu gibi, yaşam bağlarının zayıfladığı, yaşamı anlamlı kılmamanın sonucu umutsuzluğun yaşandığı bir dönemde olabilmektedir. Bu nedenle, umutsuzluk ve ölüm korkusu bu dönemin en büyük tehlikeleridir."[20]

Yaşlılık sürecinde yaşanan intihar vakalarının büyük bir kısmı toplumdan soyutlanmış, yaşamla hiçbir bağı kalmamış, terk edilmiş, psikolojik sorunlarla mücadele edemeyen kimseler oluşturmaktadır**.** Yaşlılıkta intihar olaylarının yaygın hale gelmesi yaşlılık sürecinde yaşanılan mutsuzluk ve acının apaçık bir göstergesi olarak kendisini göstermektedir.

Psikiyatrik yardım almayan ve yalnız yaşayan yaşlıların geleceğe yönelik tüm umutlarını yitirdiği dönemde takip edilmesi, intihar vakalarının yaşanmasını engelleyecek uygulamalardır. Yaşlılara gösterilecek özel ilgi, kişisel ilişkiler, yalnız bırakmama, birebir iletişim, bilişsel ve davranışsal yardımların geliştirilmesi, intiharların önüne geçebilecek uygulamalar olup, toplumsal farkındalığın öncelikli çabaları arasında yer almalıdır.

---

[19] Güler Duru, Leyla Özdemir, (der.) "Yaşlı İntiharları Nedenleri ve Önleyici Uygulamalar", *Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, 2009, s. 34-41

[20] E. Erikson, *The Life Cycle Completed*, Norton, New York 1982.

Yaşlıları intihara sürükleyebilecek toplumsal, çevresel, biyolojik ve psikolojik sorunlar olabilir. Bu nedenlerin giderilmesi, yaşlılara destek olacak etkinlikler, oluşturularak intihar girişimlerinin engellenmesi, yaşlının hayata yeniden tutundurulmasını sağlamak toplumsal ve sosyal sorumluluk gerektirmektedir. Bu amaçla uluslararası ölçeklerde, sosyal sorumluluk projeleriyle yaşlılara, yardıma ihtiyaç duyduklarında yeterli koruma, güvenlik ve bakım hizmetleri sağlama, ihtiyaç, istek ve yapabilirlikleri doğrultusunda topluma katılabilme sürecini yeniden şekillendirme, psikolojik çalışmalar ile de biyolojik ve ruhsal bütünleşmeyi sağlayacak politikalar geliştirilmelidir.

1.3. SOSYAL SORUNLAR

- Yoksulluk
- Kaliteli yaşa
- Yalnızlık
- Ayrımcılık
- İstismar
- İhmal
- İşsizlik
- Eğitim Sorunları
- Teknoloji uyum sorunları
- Kayıt dışı istihdam
- Bakım sorunları
- Ekonomik güvencesizlik
- Muhtaçlık
- Şiddet
- Yaşam memnuniyetsizliği
- Sosyal izolasyon (Dışlanma)

Sosyal sorunlar yaşlıyı dış dünyadan soyutlayan, yaşam memnuniyetini, kalitesini düşüren, toplumla birlikte yaşamasını engelleyen, toplumdan kendisini dışlanmış hissetmesine neden olan unsurlardır. "…Aktivitenin azalması, emeklilikle birlikte statülerin kaybedilmesi, sağlığın bozulması, hareketlerin yavaşlaması, gelirin azalması, başkalarına muhtaç olunması, ölümü hatırlatması vs. gibi getirileri düşünüldüğünde yaşlılık istenmeyen, zor kabullenilen bir evrensel dönem olarak görülmektedir."[21]

Yaşlılık biyolojik evrim süreci bireysel statü kayıpları yaşanmasına yol açmakla birlikte, oluşan sorunların çözümü evrensel boyutlarda aranmalıdır. Bu amaçla, yaşlı nüfusa müdahale eden haritalar oluşturulmalıdır. Yaşlı haritalarından hareket ederek, sağlık, korunma, muhtaç, yalnız, dışlanmış, istismar ve ihmal edilmiş, ekonomik sıkıntılar içinde yaşamak zorunda bırakılmış yaşlılar kayıt altına alınmalıdır. Sonrasında ise dezavantajlı insanları sosyal koruma kapsamına dahil edecek yaşam kalitesini uluslararası standartlarda iyileştirecek içerme politikaları gerçekleştirilmelidir.

"Bir toplumda yaşlıların günlük ihtiyaçlarını giderme ve faaliyetlerini sürdürmede onlara yaşamlarını kolaylaştıracak imkanlar sağlanmış olması ve kişilerin bunları benimsemeleri o toplumun gelişmişlik düzeyinin bir göstergesidir."[22] Yaşlıları kamusal ve aile içinde yalnız bırakmayarak destekleyici, koruyucu, eğitsel politikalar geliştirerek toplumsal bilincin uyarılmasını sağlamak, sosyal sorumluluk gereği geleceğe yapılacak en büyük yatırımlar olacaktır. Bu anlamda, sosyal ve toplumsal alanlarda ihmale gelmeyecek zayıf ve korunmasız grubu güçlendiren, genç kuşakların da içinde yer aldığı destekleyici çabalarla yaşlı hayatına daha fazla anlam katacak uygulamalar oluşturulmalıdır.

---

[21] Nevin Güngör Ergan, Yaşlılıkta Sosyal Uyum, I. Ulusal Yaşlılık Konseyi Kongresi. 2007. <http://www.turyak.org/files/2007YaslilikKongresi_13c1l0lr.pdf> (10.01.2014).

[22] Günsel Terzioğlu, (vd.), "Yaşlılıkta Sosyal ve Ekonomik Yaşam, Yaşlılık Gerçeği", *H.Ü. GEBAM*, Ankara 2004, s. 115-128.

1.3.1. YOKSULLUK

Dünya üzerinde yaşlılık ve yoksulluk sorunu birbiriyle eşgüdümlü olarak artış göstermektedir. Gelişmişlik düzeyiyle paralel olarak, ülkeden ülkeye farklılık gösteren yoksul insan yaşamı, yoksulluk dereceleri, yoksulluğa bakış, destek ve yardım faaliyetleri değişiklik göstermektedir. Dünya ülkelerinde yoksulluk sorununa evrensel bakış, küresel yaklaşımlar geliştirilememesi büyük bir eksikliktir. "Sosyoekonomik düzeyi düşük ülkelerde yoksulluk bütün yaş gruplarını etkileyen bir sorun olmasına rağmen nispeten refah içinde olan toplumlarda özellikle yaşlılar daha çok yoksulluğa düşmektedir."[23]

"Alman Sendikalar Birliği (DGB)'ne bağlı Alman Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü (WSI) tarafından yapılan bir açıklamada, 'Yaşlılıkta yoksulluk sorunu geleceğin değil bu günün sorunu' olduğu ifade edilmiştir."[24] Dünya ülkelerinde, "yoksulluk profilinin ve bunun zaman içinde değişiminin doğru olarak belirlenerek yoksullukla mücadele programlarının tasarlanması, sonuçlarının değerlendirilmesi başarılı bir sosyal yardım sistemi için ön koşul"[25] olarak görülmektedir. "Avrupa Birliği belgelerinde yoksulluk sosyal dışlanma olarak algılanmakta ve sosyal yardım politikaları sosyal içerme üzerine kurulmaktadır"[26]

Dünya üzerinde nispeten yoksul yaşlılar hayata daha erken yaşlarda veda ederken geliri ve emekli maaşı olanlar ise daha uzun süre hayatta kalabilmektedirler. Bu doğrultuda yoksulluğun nedenleri ve bu nedenlerin giderilmesi yönünde yapılan / yapılacak çalışmalar yaşam süresi ve kalitesini belirleyici destekleyici ve önleyici planlamalar olacaktır.

---

[23] J.R. Engel, "Characteristic of Persistently Poor Elderly People", *Social Work Research and Abstracts, NASW*, Vol. 26, No. 4, 1990, p. 25-31.
[24] Yeni Hayat, Yaşlılıkta yoksulluk, 2012. <http://www.yenihayat.de/ekonomi/yaslilikta-yoksulluk> (05.05.2013).
[25] Ersin Kaya, Yoksullukla Mücadelede Avrupa'nın ve Türkiye'nin Sosyal Avrupa'nın ve Türkiye'nin Sosyal Yardım Modeli, (Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi), 2009, Ankara.
[26] Ayşe Buğra, Çağlar Keyder, "Sosyal Yardım Uygulamaları ve Topluma Yaralı Faaliyetler Karşılığında Asgari Gelir Desteği Uygulaması", *Sosyal Politika Forumu,* 16.05.2006.

Kırsal ve kentsel yoksulluk tanımlamaları da yoksulluk kavramına farklı bakış açıları getirmektedir. Kasaba ve köylerdeki yaşlı yoksulluğu ve yoksunluğu şehirlerde yaşayan yaşlılarla kıyaslandığında daha fazla kendini hissettirmektedir. Şehir yaşamının avantajları yanında yardım ve hizmetlere ulaşabilirlik, yaşlı yoksulluğuna umut vaat ederken yalnızlığa sürüklemesi, küçük yerlerde aile bağlarının kuvvetli olması yalnızlığı daha az hissettirirken, imkansızlık ve yoksunluğun giderilememesi, yoksulluğu iyileştirme çabalarında çatışmalar yaşandığına işaret etmektedir.

Yaşlının, yoksulluk sürecinde sadece ailesi tarafından desteklenmesi, unutulması ve yahut göz ardı edilmesi, gerekli önleyici tedbirlerin alınmaması, sosyal devletlerin ayrıca sarılması gereken kanayan yarasıdır. Yaşlı gelirinin genel gelir dağılımı ile karşılaştırıldığında daha düşük olduğu ve yaşam kalitesinin de bu doğrultuda etkilendiği tartışmasız gerçeklerdir. Emeklilik, statü ve rol kaybı, fiziksel aktivitelerin azalması yaşlılık döneminde çalışma hayatını zorlaştıran biyolojik ve sosyal nedenlerdir.

Yoksulluk kavramı cinsiyet ayrımcılığı ile birleştiğinde ise dünyada yaşlı kadın yoksulluğu derin yaşanmakta ve daha da fazla kendini hissettirmektedir. Ayrımcılık, eğitimsizlik, istihdam edilememe, fırsat eşitsizliği, toplumun kadına yüklediği sorumluluklar ve kadın yoksulluğunun yaşanmasına, zaten ağır olan koşulları daha da zora sokmaktadır. "Yoksullukla mücadele kapsamında ülkeler gerek ayni-nakdi sosyal yardım uygulamalarıyla yoksulluğun etkilerini gidermeye çalışmakta gerekse gelir getirici proje destekleri uygulamalarıyla yoksullukla mücadelede sürdürülebilir gelir elde edilmesini amaçlamaktadır."[27]

Yoksullukla mücadele sürekli gelir, istihdam edilebilirlik, pozitif ayrımcılık uygulamaları ile dezavantajlı insanların hayat standartlarını iyileştirici politikalar teorik olarak değil, uygulamada yer almalıdır. Yoksulluk sorununu çok boyutlu ele alarak yoksulluk haritalarının çıkarılması, bu haritalar ışığında uygulamaların kapsam ve sürekliliğinin denetlenebilir ve ölçülebilirliğinin sağlanması dünya üzerindeki yaşlı ve yoksulluk sorunlarına çözüm sağlayacak uygulamalardır.

[27]Ersin Biçer, Yoksullukla Mücadelede Proje Destekleri ve Proje Desteklerinin Zaman Servisi Olarak Modellenmesi, (Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi), 2009, Ankara.

Devlet, toplum, yerel yönetimler ve STK'lar bu dinamiklerin en önemli aktörleri olarak "sosyal, siyasi, hukuki ve ekonomik anlamda toplumlar arasındaki farkların ve zıtlıkların azaltılması veya en aza indirilmesi için"[28] alternatif senaryolar oluşturmaları gerekmektedir. "Yoksullukla mücadele etmek için yatırım, teşvik, eğitim politikalarıyla işgücü talebini ve arzını etkilemeye çalışmak ve aradaki uyumu sağlamak önemlidir."[29]

Yerel Yönetimler, Vakıflar, STK'lar, gönüllülük esasıyla çalışanların, yoksulluğu önleyici çalışmalarının biçimsel ve işlevsel olarak birlikte hareket etmesi, yoksulluğu önleyici yardım çalışmalarıyla kayıt dışı istihdamın önüne geçebilecek mekanizmalardır. Yaşlıkta yoksulluk ve yoksullukla mücadele politikaları, sosyal devletin koruyucu, önleyici müdahalelerini gerektirir.

İnsana bakış açısı, toplumsal bütünleşmenin hedeflenmesi, yoksulluk algısının ve yönünün değiştirilerek ekonomik büyümenin kişileri yoksulluktan kurtaracak yeterliliğe kavuşturulması gerekmektedir. "Aktif iş gücü politikaları, istihdam artışıyla birlikte yoksulluğun azalacağı varsayımına dayanan, bu çerçevede son dönemde kullanılan en önemli araçtır."[30]

Bu amaçla sosyal devletler, yoksullukla mücadelede refah sunan dengeleyici vazifeleri üstlenerek sosyal koruma, istihdam yaratma, işsizlik, adil gelir dağılımı planlamalarıyla yaşlılıkta yoksulluğun önlenmesi ve giderilmesi için yapısal, işlevsel sosyal ve işbirlikçi politikalar üretmelidir.

---

[28] Osman Özkul, "Modern Batı Medeniyetinin İflas Göstergesi: Küresel Köyde Küresel Fakirlik", Köprü Dergisi, Sayı: 88, 2004.
[29] Ülker Şenerci, "Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları", *TEPAV Politika Notu,* Şubat 2010, s. 7.
[30] Ibid

1.3.2. YAŞLILIKTA KALİTELİ YAŞAM

Teknoloji ve tıbbi gelişmelerin yaşam süresini 60 yaşlardan 70-80'li yaşlara doğru çekmesi, yani yaşam süresinin uzatılması yaşlılık dönemi yaşam kalitesinin arttırılması çabalarının ön plana çıkmasına etken olmuştur. Sağlıklı, aktif, üretken, kaliteli bir yaşlılık planlamaları yüzyılın en önemli hedeflerindendir. Yaşam kalitesi, birey-toplum-ülke dünya refahını belirleyecek uluslararası platformlarda yaşlı sağlığını destekleyecek "DSÖ'nün tüm dünya için önerdiği 'Sağlıklı Yaşlanma' hedefini"[31] gerçekleştirmekle mümkün olacaktır.

Yaşam kalitesini belirleyen unsur, sürekli gelişme gösteren iyilik hali olarak nitelendirilebilir. Dünya sağlık örgütü yaşam kalitesini "kendi amaçları, beklentileri, standartları ve ilgilerini göz önüne alarak bireylerin içinde yaşadıkları kültür ve değerler sisteminde kendi konumları ile ilgili algıları biçiminde tanımlamaktadır."[32]

Bir başka açıklamada "Yaşam kalitesi hem kişinin içsel hem de sosyal normal kriterleri ile çok boyutlu değerlendirilmesi olarak tanımlanmıştır."[33] "Uzayan insan ömrünün beraberinde sürüklediği zorluklar, yaşam kalitesini negatif yönde etkilemektedir. Bunların içerisinde ise yalnızlık ve sosyal izolasyon özellikle yaşlıların yaşam kalitesini etkilemektedir."[34] İnsan hayatının üçüncü boyutu olan yaşlılık sürecinde yaşam kalitesini etkileyen en önemli unsur sağlıklı yaşam ve koşullarının oluşturulmasıdır. İkinci önemli unsur olarak, dünya ülkelerinin de üzerinde önemle durduğu "Aktif Yaşlanma", "Sosyo-Kültürel Bütünlük", "Yaşama Dahil Olma" kavramlarıdır.

"Yaşam kalitesi çok boyutlu bir kavramdır ve yaşam süresince algılanan global memnuniyeti ifade eder."[35] "Bugün yaşlılık ile ilgili politikalar ve programlar yaşam beklentisini uzatmaktan ziyade yaşam kalitesini ve genel sağlığı arttırmaya odaklanmakta; aktif, üretken, başarılı ve bağımsız bir yaşlanma hedeflenmektedir."[36]

---

[31] Melis Naçar, "Yaşlı ve Hasta Bakım Hizmetleri", *T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2491, Açık Öğretim Fakültesi*, Yayın No: 1462, Sayı: 147, Eskişehir 2012, s. 161.
[32] Z. G. Gülağız, (vd.) *Huzurevinde Yaşayan Yaşlıların Yaşam Kalitesine İlişkin Görüşlerinin ve Yaşam Memnuniyetlerinin İncelenmesi*, III. Ulusal Yaşlılık Kongresi Bildiriler Kitabı, 2005, s.372.
[33] M.P. Lawton, L. Winter, K. Ruckdeschel, "Affect and Qality of Life: Objective and Subjective", K./J Aging Healthy, Vol: 11, 1999, p. 98-169.
[34] L. Gülseren, "Yaşlılık Döneminde Görülen Majör Psikiyatrik Bozukluklar", *3P Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 3, 1195, s. 185-192.
[35] Nuray Kırdı, Yaşlılık ve Yaşam Kalitesi. <www.yaslilikrehberi.org > (15.12.2012).
[36] Melis Naçar, "Yaşlı ve Hasta…", s. 147.

Bireysel beklentiler, sorunlar ve ihtiyaçlar dünya ülkelerinde, farklı uygulamaların bireye özel, kaliteli yaşam standartlarının oluşturulmasını gerektirmektedir. Sosyokültürel ayrılıklar, toplumsal yapı, ekonomik nedenler, farklı yansımalar oluşturmakta ve beklentilerin yönünü değiştirmektedir. "Yaşlı bireylerin toplumun olumsuz bakış açısını benimsemeleri ve bağımsızlıklarını kaybederek temel ihtiyaçlarını karşılamada başka birilerine bağımlı olma korkuları yaşam kalitelerini olumsuz yönde etkilemektedir."[37]

Yaşlıların ekonomik yönden iyileştirilmeleri, sosyal / toplumsal entegrasyonun sağlanması, aktivitelere dahil olma becerileri kazanımları, memnuniyeti ve kaliteyi belirleyici dinamiklerdir. İçinde yaşadıkları topluma faydalı olabilme düşüncesi, bilgi birikimi ve deneyimlerden yararlanılabilirlik, nesiller arası uyum içinde bir hayat sürme fikrinin yerleştirilmesi, yaşlılıkta kaliteyi yakalamayı cesaretlendiren sağlam adımlar atmayı gerektirmektedir.

Aktif yaşlanma politikaları ile toplumsal farkındalık oluşturulması, yoksulluk risklerinin ortadan kaldırılması, yaşlı istihdamının arttırılması ve bağımsız yaşlanma senaryolarının geliştirilmesi, yaşlılıkta kaliteli hayat olanakları sunacak uygulamalardır.

Yaşlılıkta sosyal koruma, sosyal güvenlik, kapsam ve sürekliliğinin genişletilmesi, yaşlı mobilitesini arttırmak amacıyla güvenli, rahat, iletişime açık çevre koşullarının oluşturulması, yaşlının kişisel tercihleri doğrulusunda yaşadığı / yaşayacağı ortamı seçebilme özgürlüğü sunulması, kişinin sağlık beklentileri, yaşam memnuniyetini arttıracak ilave düzenlemelerle yaşam kalitesini arttıracak pozitif ayrımcılıklar sağlanmalıdır.

---

[37] T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Tüketici Hizmetleri: Yaşlı Bireylere Sosyal Destek Hizmeti Veren Kurum ve Kuruluşlar. 762SHD019, Ankara 2011.
<http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Ya%C5%9Fl%C4%B1%20Bireylere%20Sosyal%20Destek%20Hizmeti%20Veren%20Kurum%20Ve%20Kurulu%C5%9Flar.pdf> (05.02.2012).

1.3.3. YALNIZLIK

Yalnızlık özünde çok büyük acı ve tükenmişliğe karşılık gelen, yaşlı bireyi toplumdan ve sosyal hayattan soyutlayarak hayatla tek başına mücadele etmek durumunda bırakan zamanla birlikte taşınamaz, başa çıkılamaz sorunlara yol açan sosyal ve toplumsal sorundur. "Yaşlının sahip olduğu etkin rolleri kaybedip, edilgen bir pozisyona yöneldiği bu dönemde, daha önce çeşitli kaynaklardan karşılayabildiği narsistik gereksinimlerini karşılaması güçleşmektedir."[38]

Yalnızlığın nedenleri yaş, cinsiyet, öğrenim durumu, sosyal güvence, gelir düzeyi, çocuk sahibi olma, boş vakit uğraşları, hobiler, birlikte yaşanılan aile ortamı gibi belirleyicilerin yanı sıra, sosyal korumasızlık, eğitim durumu, sağlık sorunları, iletişim bozuklukları, medeni durumlar, cinsiyet, teknolojiye uyum sağlayamama ve aile bağlarının giderek zayıflaması gibi çözülmeler gösterilebilir. "Kalabalık bir ailede yaşayıp önemli roller üstlenen kişilerin yaşlılıkta çözülmeler ile birlikte yalnız yaşamak zorunda kalması yaşlıların kendilerini yalnız hissetmelerine neden olmaktadır."[39]

"Çoğu zaman yaşlılarda yalnızlık; eşin kaybıyla bağıntılı olarak gelişmektedir. Yaşanan kayıp duygusu yaşlı insanlar için gençlerden daha fazla stres verici olmaktadır."[40] Birlikte geçen uzun bir dönem sonrası ortaya çıkan boşluk ve alışkanlıkların verdiği huzursuzluk, ruhsal travmalara yol açarak bireyi yalnızlığa sürüklemektedir.

Yaşlı kadınların erkeklere oranla daha duygusal olması, hayatı özgürce yaşayamamaları toplumsal baskı, ekonomik durumlarının erkeklere oranla daha düşük seviyelerde olması, sosyal güvencesizlik ve eğitim düzeylerinin erkeklerle kıyaslandığında daha zayıf olması yalnızlığı daha güçlendirmektedir. Kısaca kadın ve erkek ayrımcılığı yalnızlık üzerinde de etkilidir.

---

[38] A. Rokach, "Loneliness and the Life Cycle", *Psychological Reports*, Vol: 86, No: 2, 2000, s. 629-642.
[39] L. Kharsid, A. Eşeri, Ü. Zaybak, G. Yapucu, G. Arslan, Ş. Çınar, "Huzur Evinde Kalan Yaşlıların Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi", *Türk Geriatri Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 1, 2004, s. 45-50.
[40] Rane Szostak, D.Hert, "A New Perspective on Loneliness in Later Life", Issues in Mental Health Nursing, Vol: 16, 1995, p. 583-592.

"Diğer insanlara güven azlığı, şiddete maruz kalma korkusu, maddi desteklerin azalması da onu toplumdan yalıtmakta, yalnızlık ve yabancılaşma duygularını belirginleştirmektedir."[41] Bu bakımdan yalnız ve yaşlı kadınlara yönelik, yaşam kalitesini yükseltecek politikalar oluşturulmasının yanında, küresel anlamda cinsiyet ayrımcılığına maruz kalan dezavantajlı grubun izole olmasını önleyecek, güçlendirici, eğitsel programlar geliştirilmesi, iyileştirici ve hayata tutundurucu faydalar sağlayacaktır.

Dünya üzerindeki tüm toplumlarda yaşlılık, göz ardı edilmiş ve yaşlılar yalnız bırakılmışlardır. 21. Yüzyıl dünyasının yaşam tarzının neden olduğu aile içi çözülmeler yalnızlık sorunu ülkemizde de hissettirmekle birlikte, yaşlılar henüz aile içinde ve toplumsal yapıyla bütünleşik, bilgi ve tecrübelerine önem verilen en önemlisi de saygı gösterilen bir yaşam sürdürebilmektedir.

Yaşlılıkta fiziksel ve mental kayıplar, yaşlılara önyargılı davranılması, toplumsal evrim sonucu aile bağlarının giderek zayıflaması, yaşlı dışlanmışlığına ve izole hayatlara neden olmaktadır. Yaşlılara yönelik yapılacak yaşam memnuniyeti araştırmaları ile yaşlıların yalnız kaldığı süreçte karşılaştıkları sorunlar tespit edilerek, çözüm odaklı hizmet modelleri oluşturabilme süreci, iyileşme çabalarına katkı sağlayacak psikolojik destek planlamalarıdır.

Bu amaçla yaşlının toplumdan soyutlanmasının önüne geçecek, aktif, üretken, hayatla barışık yaşam sürdürmesini sağlayacak planlamalar, medya, sivil toplum örgütleri, toplum, ülke yönetimi ve en önemlisi de ailesiyle birlikte koordine hareket edebilecek alternatif koruma modelleri oluşturulmalıdır. Yaşlılık döneminin sorun olarak görülmesinin önüne geçilerek, pozitif ayrımcılıklarla bu sürecin en verimli şekilde sürdürülebilir kılınması, gelecekte küresel refahı şekillendirecek politikalardır.

1.3.4. AYRIMCILIK

Ayrımcılık toplumları tarih boyunca negatif yönde etkileyen temel hakların istismar edilmesidir. Kişinin yaş, engel, cinsiyet, ırk, mezhep, etnik kökeni dolayısıyla haksız yere farklı davranışlar görmesi anlamına da karşılık gelmektedir. Yaşçılık eşitlik ilkesini çeşitli nedenlere bozan bir uygulama olup hayatın her alnında görülebilmektedir.

---

[41] M. Jylha, "Old Age and Loneliness: Cross-Sectional and Longitudinal an Analyses in the Tempore Longitudinal Study on Aging (on) 2004", Vol: 23, No: 2, 2000, p. 185-192.

"Ayrımcılıktan kaynaklanan sorunlara kalıcı çözümler ancak bunların kökenine inilerek bulunulabilir."[42] "Toplumun sosyokültürel yapısı, tutum ve davranışlarındaki değişiklikler, bireylerin ve toplumun yaşlılığı algılayışı yaşlıya sunulan hizmetlere yansımakta çeşitli sorunlara yol açmaktadır."[43] Bunlardan en tehlikelisi ise yaş ayrımcılığıdır.

"Doğuşta beklenen ortalama yaşam süresinin uzaması ile 'nüfusun yaşlanması' olarak adlandırılan demografik değişimin toplumlarda farklı şekillerde yansımaları söz konusudur."[44] "Yaşlı ayrımcılığı, yaşlı insanlara yönelik bir ayrımcılık, ırk ayrımcılığı ve cinsiyet ayrımcılığı gibi eyleme dönüşebilen bir ideoloji türü olarak tanımlanmıştır."[45]

"Yaş ayrımcılığı, kişinin kronolojik yaşından dolayı farklı muamelelere muhatap kalmasından ileri gelmektedir."[46] "Örneğin, ABD'de yapılan klinik çalışmalarında, sağlık alanında yaşlılara karşı önyargılı davranıldığı kanıtlanmıştır."[47] "Yaşlılar için gerekli sosyal politika ve stratejilerin yaşama geçirilmesini engelleyen yaşlı ayrımcılığı (Ageizm), bu kesimin, toplumun diğer kesimleriyle bütünleşememesine yol açmaktadır."[48]

"Toplumun kendi kültürüne bakışı ondan beklentileri ve bireyin kendi durumunu anlayışı önemlidir."[49] Kültürden kültüre değişen ancak kalıplaşmış bir şekilde yaşlılara yakıştırılan bunaklık, sabit fikirlilik, yeniliklere ayak uyduramama, teknolojiye uyum sağlayamama, güçsüz, hastalıklı vb. yakıştırmalar, özünde gerçeği yansıtmamaktadır. Bu tarz benzetmeler yaşlı ayrımcılığının neden olduğu yaşamsal sorunların büyüklüğüne ve bu zayıf halkaların ne gibi zorluklarla mücadele etmek zorunda bırakıldığına işaret etmektedir. Yaşlılara yönelik oluşan bu önyargılar, genç kuşaklara önem verilmesinden kaynaklanan ayrımcılığın neden olduğu sorunların daha yoğun hissedilmesine yol açmaktadır.

---

[42] Türkkkaya Ataöv. *Çatışmaların Kaynağı Olarak Ayrımcılık*, A.Ü.S.B.F. İnsan Hakları Merkezi Yayınları No: 20, İHM, Ankara 1996, s.79.
[43] N.Çilingiroğlu, S. Demirel, "Yaşlılık ve Yaşlı Ayrımcılığı", *Geriatri,* Cilt: 7, Sayı: 4, 2004, s. 225-230.
[44] F. Erdemir, Sağlıklı Yaşlı ve Yaşlılıkta Yaşam Kalitesinin Önemi, *1. Ulusal Geriatri Kongresi Kongre Kitabı,* Türk Geriatri Vakfı, Antalya 2002, s. 112-115.
[45] N.Çilingiroğlu, S. Demirel, "Yaşlılık ve Yaşlı…", s. 225-230.
[46] Peter Uhlenburg, Jenifer LukerHamil, AgeDiscrimination, Encyclopedia of Aging, (Vol.1), Eds. David J. Ekerdt et.al., Thomson and Gale, USA 2002, p. 28-32.
[47] Nuran Akdemir, Fatma İlknur Çınar, Ülkü Görgülü, Yaşlılığın Algılanması ve Yaşlı Ayrımcılığı", *Türk Geriatri Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 4, 2007, s. 215-222.
[48] Şadiye Dönümcü, Yaşlılıkta Üretmek: Kendini Sürekli Yeniden Yaratmak. 2007. <www.sosyalhizmetuzmani.org/yasliureten.htm> (10.01.2014).
[49] F. Erdemir, Sağlıklı Yaşlı ve Yaşlılıkta…, s. 112-115.

Yaşlılara yönelik politikalar, genelde kısa vadeli çözüm üreten, demografik yapının hareketliliğine ve hızlı değişimine ayak uyduramayan düzenlemeler olarak karşımıza çıkmaktadır. "Ancak olması beklenen ve gerçekleştirilmek istenen, yaşlıların yaşlarından dolayı hiçbir şekilde ve hiçbir alanda ayrımcılığa tabi tutulmamaları için güvence altına alınmasıdır."[50]

Bu anlamda yaşlılara yönelik eğitim olanaklarının geliştirilmesi uzun vadede geleceğe yapılacak en önemli yatırımlardır. Günümüzde eğitim ve teknolojiyle uyumlaştırma çabaları ile çalışma ortamlarının iyileştirilerek yaşlı istihdamını arttıracak stratejiler geliştiren ayrımcılığa çözüm sağlayacak politikalara ihtiyaç duyulmaktadır.

1.3.5. İSTİSMAR

İstismar, bireyin istemi dışında ondan faydalanma ve zarar verme eylemleri ile çok ciddi risk oluşturan sosyal ve toplumsal bir sorundur. "Genel olarak yaşlı istismarı, yaşlıda maddi ve manevi acı ve yaralanmalara neden olan, ihmalin doğmasını sağlayan fiziksel ve psikolojik davranışların bütünü olarak tanımlanmaktadır."[51] "Yaşlı istismarı, yaralanma tıbbi sorunların göz ardı edilmesi, kötü hijyen, yetersiz beslenme ve sıvı alımı, uygun olmayan konut koşulları, zorla eve hapsetme, gelirine el koyma gibi çok değişik şekillerde ortaya çıkabilir."[52]

Yaşlı istismarı;

- Fiziksel istismar
- Ekonomik istismar
- İhmal
- Duygusal istismar
- Terk edilme şekillerinde görülebilir. [53]

---

[50] Ali Seyyar, *Değişen Dünya'da ve Türkiye'de Sosyal Politikalar*, Değişim Yayınları, İstanbul 2006.
[51] N. Alkancı, S. Fincancı, "Aile İçi Şiddette Adli Tıp'ın İşlevi", Ulusal Aile Hizmetleri Sempozyumu", *T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bilim Serisi*, Sayı: 117, Ankara 2001, s. 149-153.
[52] N. Bilir, N. Paksoy. *Değişen Dünyada ve Türkiye'de Yaşlılık Kavramı*, Temel Geriatri, Güneş Kitapevi, Ankara 2007.
[53] A.Uysal, "Dünyada Yaygın Bir Sorun; Yaşlı İstismarı ve İhmali", *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, 2002, s. 43-49.

İstismar, psikolojik, ekonomik, cinsel boyutlarda da oluşabilmektedir. "Gelişmiş ülkelerde, yaşlılar çoğunlukla aile üyelerinden dolayı risk altındadırlar."[54] "Genel olarak yaşlı istismarı, yaşlı bireyin sağlık ya da iyilik halini tehdit eden ya da veren herhangi bir davranıştır. İstismar, bedensel, psikolojik ya da ekonomik olabilir, aynı zamanda ihmale de dönüşebilir."[55]

"Yaşlı istismarı aile içi istismar, kurumsal istismar ve bireysel istismar olarak değerlendirilebilir."[56] Aile içi istismar bireyin aile içinde kötü muameleye maruz kalmasıdır. Yaşlı birey isteyerek ya da istem dışı istismara uğratılarak yaşamını olumsuz etkileyecek sorunlarla tek başına mücadele etmek zorunda kalabilmektedir.

Yaşlı istismarında yaşanılan en önemli sorun, istismarın belirlenmesinde ve ortaya çıkarılmasında yaşanan zorluklardır. Aile içi istismar toplumda hoş karşılanmayacağı için gizli kalarak, tespit edilmesi ve ortaya çıkarılmasında güçlüler yaşanmakta ya da hiç ortaya çıkamamaktadır. "Genellikle yaşlılar, istismar ve ihmale uğradıklarını bildirmezler, çünkü bunu söyledikleri zaman; tekrar şiddete maruz kalacaklarını, aile üyeleriyle bağlarının kopacağını ve yakınmanın verdiği suçluluk duygusuyla baş edemeyeceklerini düşünürler."[57]

Aile bireyleri tarafından kötü muamele gören yaşlıların, yaşadıklarını gizlemek zorunda kalması ise ruhsal sorunlara yol açmaktadır. Ancak,"Yaşlı istismarı önlenebilir ve alınan önlemlerle yaşlının yaşamına yılların gücünü barındıran bir ışık kazandırılabilir."[58]

---

[54] D. Nelson, "Violence Against Elderly People; a Neclected Problem", *The Lancet*, Vol: 360, No: 5, 2002, s. 1094.

[55] N. Koştu, Görgülü Ülkü; Çınar Fatma İlknur. Yaşlı İstismarı ve İhmali, Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi, 2008, s. 68-75. <http://www.hacettepehemsirelikdergisi.org/pdf/pdf_HHD_48.pdf> (15.10.2013).

[56] Koştu, Görgülü Ülkü; Çınar Fatma İlknur. Yaşlı İstismarı ve İhmali…, s. 68-75

[57] A.Turla, E. M. Yılmaz, "Yaşlılıkta İstismar ve İhmal", *Adli Psikiyatri Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 4, 2007, s. 27-35.

[58] Ayşe Sayan, Gülgün Durat, "Yaşlı İstismarı ve İhmali: Önleyici Girişimler", *Atatürk Üniv. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 3, 2004, s. 105.

Dünyadaki ekonomik, sosyo-kültürel değişimlerin getirisi olarak artış gösteren şiddet olaylarından, yaşlılarda nasiplerini almaktadır. Yaşlıların kötü muamele ile karşılaşmasını engelleyen yasal düzenlemelerin, destekleyici politikalarla denetlenmesi, sorunların çözümünde etkinliliği arttıracaktır. Görsel ve yazılı basın, toplumsal sorun olan yaşlı istismarı konusunda etkin roller üstlenerek, sosyal medya üzerine düşen konunun hassasiyetine önem vererek, istismara uğrayan yaşlıların sorunlarına çözüm üreten çalışmalara özen göstermelidir.

Toplumun istismarı önlemedeki etken rolünün yaygınlaştırılması için eğitim önemli bir unsurdur. Eğitimin tartışılmaz üstünlüğünü, yaşlı istismarını önlemede devlet, sivil toplum örgütleri, toplum, medya aynı amaç etrafında birleşerek aile içi eğitim destek programları ile yaşlı bağımsızlığını ve güvenliğini sağlayacak koruma politikaları oluşturmalıdır.

1.3.6. İHMAL

Önemsememek, ilgi ve değer vermemek, vakit ayıramamak ihmal kavramına karşılık gelmektedir. Yaşlılık ise bebeklik dönemi gibi özel ilgi ve hassasiyet gerektiren bir zayıflık dönemidir. Bu sürecin ihmali ise yaşlı insanların beklentileriyle örtüşmemektedir. Dünya üzerinde yaşlı ihmali sosyal sorumluluk gerektiren toplumsal boyutlarda çözümlenmesi gereken bir sorundur. Bağımlı hayat sürdürme, yoksulluk, zihinsel ve fiziksel engelliliklerinden dolayı günümüzde büyük bir çoğunluk ihmal edilmektedir.

"Yaşlı ihmali, kişiyi, yiyecek, giyecek, ısınma gibi temel gereksinimlerden mahrum etmek olarak tanımlanabilir."[59] Yaşlının ihmale maruz kaldığının belirtileri, temizlik, ilaçlarını kullanmadaki yaşadığı sorunlar, yatakta uzun süre yatmaktan oluşan yatak yaraları, yaşadığı ortam koşulları ve hijyeni, fiziksel izler, giyeceklerinin kötü durumda olması, zayıflık gibi şekillerde görülebilir.

Yaşlı ihmali ekonomik yetersizlikler, sosyal güvencesizlik, bilgi eksikliği, yaşlı bireyin bakımında yaşanılan sıkıntılar, yaşlıyı yük olarak görme sebeplerinden kaynaklanabilmektedir. Yaşlı ihmali, ailesi tarafından veya bakılmakta olduğu kurum tarafından hatta bizzat kişinin kendisi tarafından da oluşabilmektedir.

[59] A. Uysal, "Dünyada Yaygın Bir Sorun…", s. 43-49.

Geçmişle gelecek arasında köprü vazifesi gören yaşlıların günümüzde istismar, ihmal gibi sorunlar yaşıyor olması, ülkelerin acil çözüm üretmesi gereken sosyal-insani yaraları olarak karşımıza çıkmaktadır. Tıpkı bebeklik döneminde olduğu gibi, yaşlılara yönelik hizmetlere önem verilerek, medya ve halkın dikkatini çekecek reklam kampanyaları ile yaşlılık kültürü oluşturulmasını sağlayarak, yaşlı refah ve yaşam kalitesi yukarıya çekilmelidir.

İhmale uğrayan yaşlılara yönelik ulusal önlemler alınması, uygulamadaki hizmetlerin belli aralıklarla denetlenmesi, yaşlıların topluma geri kazandırılmasını sağlayacak uygulamalarla insani yaralar sarılmalıdır.

1.3.7. İŞSİZLİK

Uzun yaşam sürecinin getirdiği fiziksel ve mental değişiklikler beraberinde, sosyoekonomik kayıplar yaşanılmasına yol açabilmektedir. Yaşlılıkta işsizlik, çalışamama, engellilik, gelirde azalma, sosyal refahta çöküşe neden olmaktadır. Uzayan insan ömrüne paralel olarak aktif yaşlanma ve üretkenlik politikalarının yaşam kalitesini dengeleyen unsurlar olduğu ön plana çıkarılarak, işsizlik sorunlarına koruma önlemleri alınması gerekmektedir. Bu anlamıyla işsizlik insan hayatına etki eden önemli bir refah belirleyicisidir.

İşsizlik oranlarının hızla artması ekonomik ve finansal sıkıntıların yaşanmasına neden olmaktadır. İşsiz kimselere yapılan yardımların sistem tarafından karşılanması ise kamusal giderlerin artışına neden olmaktadır. Bu sebeple işsizlik sorununu önleyici, istihdam arttırıcı stratejiler geliştirilerek çözüm olanakları yaratılmalıdır. Sosyal koruma bilgi sistemi geliştirilerek gerçek ihtiyaç sahiplerinin hakkaniyete uygun bir şekilde sosyal yardım programlarından yararlanması ve hiç kimsenin aç ve açıkta kalmamasını sağlayacak istihdam politikaları oluşturulmalıdır.

Emeklilik, yaşlılar için geçmiş yaşam birikimi varlığında refah, huzur ve güvence sağlarken, aksi durumda sosyal bir işkenceye dönüşebilmektedir. İşsizlik ise sosyal güvenlik sistemini etkileyen önemli bir sorundur. Sosyal güvencesi olmayan yaşlıların düşük ücretlerle çalıştırılması yaşamsal ihtiyaçlarını karşılayabilmelerini zorlaştırmaktadır. Yaşlılara yaşam standardı oluşturamaması, mücadelelerinde yalnız bırakılması, emeklilik sonrası yaşanılan ekonomik, sağlık, işsizlik, yoksulluk, bakım sorunların süregelmesi hayatlarını negatif yönde etkilemektedir.

Yaşlı istihdamında, kayıt dışılık, niteliksiz işlerde güvencesiz çalıştırılma, çalışma koşullarının yaşlıyla uyumlaştırılmaması gibi sorunlar, işsizlikle birleştiğinde işkenceye, yaşamın son deminde maddi ve manevi açmazlara temel oluşturmakta, bütün bu olumsuzluklar, DSÖ, AB, BM'ler "aktif yaşlılık", "sağlıklı yaşlanma", " yaşlı istihdamı" politikalarıyla bağdaşmamaktadır.

Yaşlılık küresel demografik bir değişim, yaşanılan sorunlar ise insani gerçeklerdir. İşsizlik sorunun önüne geçmek için ise uluslararası arenada yaşlı insanların pozitif ayrımcılıklarla desteklenerek güçlendirilmesi gerekmektedir.

1.3.8. EĞİTİM SORUNLARI

Yaşlılara yönelik hizmet vermekte olan özel ve kamu kuruluşları ile birlikte hareket edilerek, yaşlı nüfusun sosyal hayat içinde aktif roller üstlenmesini sağlayacak fiziksel ve psikolojik yönlerden güçlendirecek eğitim standartları oluşturmak, yaşam boyu eğitim politikaları, ülkelerin refah seviyelerini en üst seviyelere taşıyacak uygulamalardır. Yaşlı bakımı, sağlığı, tedavisi, rehabilitasyonu, önleyici sağlık uygulamaları gibi yaşlılık sorunlarının çözümüne yönelik, bu günün ve geleceğin yaşlılarına verilecek eğitimler, yaşlılık döneminde yaşanması muhtemel sorunların azalmasına ya da hiç yaşanmamasına, daha da önemlisi kaliteli yaşam süresinin uzamasına olanak sağlayacak pozitif yaklaşımlardır.

Yaşlı eğitimi belirli kalıplara sokularak süreli uygulamalarla değil, tüm yaşam boyunca, hayatın gerçekleri de göz önünde tutularak çözüm üretecek adımlarla gerçekleştirilmelidir. "Eğitim, sağlık, ekonomik ve sosyal sistemde yaşlının anlayacağı, yabancılık çekmeyeceği gelenek ve göreneklerini yansıtan, toplumu bu konuda bilinçlendiren, ekonomik anlamda güvence altına alan düzenleme ve eğitimler arttırılmalıdır."[60] "Yaşlı eğitiminde, okuma öğretimi, serbest zamanı yaratıcı amaçlarla kullanma, emekliliğe hazırlama, mesleki ve teknolojik uyum sağlama amaçlarıyla eğitilmenin özel bir önemi vardır."[61] Yaşlıların yetenek ve el alışkanlıklarının geliştirilerek, üreten aktif roller kazandırılması toplumsal huzur, barış ve adalet oluşturulmasında etkin roller üstlenildiğine işaret etmektedir.

1.3.9. EKONOMİK GÜVENCESİZLİK

Güvence, bireyin sahip olmak istediği insani bir haktır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde "Her kişinin, toplumun üyesi olarak, sosyal güvenlik hakkına sahiptir; sosyal güvenlik bireyin onurunu, kişiliğinin geliştirilmesi için kaçınılmaz ekonomik, sosyal ve kültürel hakların tatmin edilmesi temeline dayanır"[62] ifadesiyle güvence verilmiştir.

Evrensel Beyannamenin 25. maddesi;

> "Her kişinin gerek kendisi gerekse ailesi için yiyecek, mesken, tıbbi yardım ve gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere, sağlık ve refahını sağlayacak bir yaşama düzeyine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık hallerinde veya geçim olanaklarında iradesi dışında yoksunluk yaratacak diğer bütün durumlarda sosyal güvenliğe hakkı vardır[63]…"

Beyanı ile insan onuruna yakışır bir güvencede olması gerekenler açıkça ifade edilmiştir. İnsan hayatının en savunmasız ve zayıf dönemlerine karşılık gelen yaşlılık yılları, beraberinde güvencesizliği taşıyabilecek güçte savunma mekanizmalarına sahip değildir. Tıpkı bebeklik dönemi gibi bir başkasına bağımlı olma duygusu hayatı negatif yönde etkileyebilmektedir.

---

[60] Nesrin Aştı, Medimagazin Gazetesi. 06.09.2004. <http://www.medimagazin.com.tr/authors/nesrin-astI/tr-yaslilik-ve-geleneksel-rollerde-degisim-72-37-408.html> (10.12.2013).
[61] Oya Hazer, Özge Aslan, "Yaşlılıkta Sosyal İlişki…", s.1.
[62] Selenoğlu, Murat. Sosyal Güvencesizlik Haftası. 2012. <http://emekdunyasi.net/en/ed/17813-sosyal-guvencesizlik-haftasi> (05.05.2013)
[63] Ibid

Ekonomik güvencesizlik yaşlı özgürlüğünü yoksunlaştırarak bağımlı, muhtaç olmaya yol açmaktadır. Bu durum psikolojik, duygusal, toplumsal huzursuzluklar yaşanmasında başlıca etken olarak görülmektedir. Bağımlılık, bir başkasına bağlı olarak yaşam sürdürmek özgürlük ve insanca yaşam hakkına tamamen ters düşerek, hayatı kısıtlayan, toplumdan uzaklaşmaya, izole yaşam sürdürmeye sebep olan insanlık dışı sonuçlar doğurmaktadır.

Bu anlamda ülkelerin uluslararası arenada geliştirecekleri istihdam politikaları, yaşlıyı üreten kendi başına yaşayabilen konuma getirerek aktif iş gücü üzerindeki yükü hafifletecektir. Optimum aktif yaşlanma politikaları sosyal güvenlik kapsamına dahil edilerek alınacak radikal önlemler ile yaşlıların güven çemberi içinde korunma altına alınması, bireysel, toplumsal, küresel huzuru sağlayacak yerinde ve etkili denge mekanizmalarıdır.

1.3.10. YAŞLILIK VE TEKNOLOJİ UYUM SORUNLARI

Teknolojik gelişmeler, her geçen gün daha karmaşık hale dönüşen ürünler, yaşlıların uyum sağlayabilme becerilerini daraltmakta bu da istihdam edilebilirliklerine engel oluşturmaktadır. Eğitimsizlik, kayıtsız kalma, imkansızlık, ayrımcılık gibi sorunlar ise yaşlıyı güncel hayattan uzaklaştırarak yaşamın daha da kıyısına itmektedir.

"Yaşlı bireylerin statülerinin yükselmesine katkısı olan geleneksel bilgi ve beceriler, bilim ve teknolojideki gelişmeler ile birlikte önemini yitirmiştir."[64] Fiziksel ve mental kayıpların yaşandığı zaman diliminde, her geçen gün değişen teknolojiye uyum sağlayabilme telaşı yaşlı hayatını zorlaştırmaktadır. "Teknolojik, ekonomik, siyasi, toplumsal ve kültürel alanlarda yaşanan hızlı değişim ve dönüşümlerle ifade edilen küreselleşme süreci; bireyleri, kurumları, ülkeleri derinden etkilemeye devam etmektedir."[65] "Yaşama, öğrenme ve çalışma biçimlerini hızla değiştiren bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ise sürekli olarak yeni bilgi ve becerilerin edinilmesini gerekli kılmakta, bu da yaşam boyu sürecek bir eğitime gereksinimi öne çıkarmaktadır."[66]

---

[64] Jake Harward, *Understanding Communication an Aging*…, p. 14.
[65] Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi, 2009, s.39. <http://mesbil.meb.gov.tr/genel/hayat%20boyu%20%C3%B6%C4%9Frenme%20dokuman.pdf> (23.08.2013).
[66] Ibid

Bu doğrultuda "yaşlılar için teknolojik değişikliklerden yararlanma, bu değişimlere katılma ve kendi durumlarını bu değişimlere göre ayarlama olanağı sağlayan önlemler alınmalıdır."[67] Yaşlıların kullanımlarında kolaylık sağlayacak ergonomik ürünlerin geliştirilmesi teknoloji uyum çabalarında kolaylıklar sağlayacaktır. Bu konuda sivil toplum kuruluşlarına görsel ve yazılı medyaya büyük sorumluluklar düşmektedir. Kuruluşlar uyumlaştırma programlarıyla etkin roller üstlenerek, yaşlılık sürecinde teknolojik dışlanmayı engelleyecek, sorunlarının güncellenmesini, yok edilmesini sağlayacak stratejiler geliştirmelidir.

1.3.11. YAŞLILIKTA KAYIT DIŞI İSTİHDAM

İnsanların sosyal koruma, sosyal güvenlik sistemlerine olan inançsızlıkları; yüksek enflasyon, ekonomik sebepler, işverenlerin düşük ücret uygulamaları, kayıt dışı istihdamın artışına yol açmaktadır. Bu insanlar ise güvenlikten yoksun, sistemin dışına ötelenmiş ya da sistem dışı bırakılmaktadır. Dünya üzerinde kayıt dışı istihdam edilen emek gücü azımsanamayacak çoğunluktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde, istihdam olanakları sınırlı olduğu için yaşlı insanlar, herhangi bir eğitim ya da uzmanlık gerektirmeyen işlerde kayıt dışı çalıştırılmaktadır. Çünkü yoksulluk, ekonomik güvencesizlik işsizlik karşısında insanlar çaresiz kalarak sigortasız ve güvencesi olmayan işlerde çalışmayı kabul etmişlerdir. Bu durum ise kayıt dışı istihdamın artışına yol açmaktadır.

"Dünya'da ve Türkiye'de iktisadi ve sosyal açıdan işgücü maliyetlerini aşağıya çekmek isteyen işverenler, kayıt dışı istihdama yönelerek"[68] dezavantajlı insanları mağdur etmektedir. Hızlı nüfus artışı, cezaların caydırıcı olmaması, yasal düzenlemelerdeki eksiklikler, haksız rekabet, işsizlik, eğitimsizlik, yoksulluk gibi sebepler kayıt dışı istihdam oluşmasının en önemli nedenleridir. Kayıt dışı işçi çalıştırma ise ülkeler ekonomisi için büyük bir tehlikedir. "Günümüzde dünyada kayıt dışı ekonominin büyüklüğü 3 trilyon dolar civarındadır."[69]

---

[67] Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi, 2009, s. 39.
[68] Mehmet Tunç, "Kayıt Dışı İstihdamla Mücadelede Geliştirilen Stratejiler Uygulanan Politikalar ve Gelişmiş Ülke Örnekleri", (Uzmanlık Tezi), 2007, Ankara.
[69] Ahmet Burçin Yereli, Oğuz Karadeniz, *Kayıt Dışı İstihdam*, Odak Yayınevi, 2004.

Kayıt dışı istihdamın insan hayatına vereceği zararın büyüklüğü üzerinde durularak, özünde bireye verilen zarar gibi görünse de genelde ülke ekonomileri üzerindeki etkilerinin ne derece ekonomik külfet oluşturduğuna dikkat çekilmelidir. Kayıt dışı çalıştırılan yaşlı insanların kayıt altına alınarak sisteme dahil edilmesi, sosyal güvenlik sistemi ve kamusal alanlarda finansal sorunların çözümünde de etkili sonuçlar doğuracaktır. Bu amaçla mevcut sistemlere aktarılacak kaynak transferleri, yaşlıların güvence altına alınmasını, toplumsal refah ortamları yaratılmasını ve sosyal içerme politikalarının işlerliğini sağlayacak açılımlardır.

Küresel yaşlanma yaklaşımları ile yaşlıların yaşamın kenarına itilmesi, ötelenmesi, ihmal ve istismar edilmesine karşı durarak, geniş ölçekli tedbirlerle, hayata dahil etme, yaşam çıtasını yukarıya çekme, en önemlisi de kayıt dışılığı önleyici, global boyutlarda refah sağlayıcı ortak hedefler geliştirmelidir.

1.3.12. BAKIM SORUNLARI

Yaşlılıkta bakım, hayati öneme sahip, birincil ihtiyaçların karşılanmasını ifade eder. Bakım veren için önemli bir sorumluluk ve özveri gerektirirken, bakım görende acizlik, düşkünlük, bağımlı yaşam sürdürmek anlamına karşılık gelmektedir. Başkasının yardımına muhtaç olarak yaşama zorunluluğu ve günlük ihtiyaçlarını karşılayamayacak derecede fiziksel veya mental bozuklukları olan yaşlılar, bakım ihtiyaçlarını gidermede büyük sorunlar yaşamaktadırlar.

"Tüm dünyada yaşlanan nüfus, sosyal güvenlik sistemi gibi sosyoekonomik organizasyonları çeşitli yönlerden etkilemekte ve yaşlıların oransal olarak artması bağımlılık oranlarını yükseltmektedir."[70] "Yaşlılarda bakıma muhtaçlık sorunu, kapsam olarak sadece bakıma muhtaç yaşlıları ilgilendirmemektedir."[71] Bakım sorumluluğunu üstlenenler, aile ve yakın çevrede muhtaçlık sorunlarından en az yaşlılar kadar etkilenmektedir. "Hızlı bir şekilde yaşlanan toplumlarda meydana gelen en önemli sosyal risklerin başında, doğumda beklenen ortalama yaşam süresinin artmasıyla birlikte, yaşlılığa bağlı bakıma muhtaçlık sorunu gelmektedir."[72]

---

[70] Ömer Zühtü Altan, Yener Şişman, "Yaşlılara Yönelik…", s. 2.
[71] Ali Seyyar, Yaşlılığa Bağlı Bakım Sorunlarına Çözüm Olarak Sosyal Politikalar, 2006. <http://www.sosyalsiyaset.net/documents/yasliliga_bagli_bakim_s.htm> (15.01.2014)
[72] Ibid

Günümüzde küçülen aile yapısı, göç, ekonomik nedenler, kadınların çalışma hayatına aktif katılımları, yaşlı bakım sorunları yaşanmasının en önemli etkenleri olarak görülmektedir.

"Özellikle sağlık ve bakım hizmetlerinde 'Aged-Care: Yaşlı Bakımı' kavramı ve buna yönelik yapılanmalar birçok ülkenin sağlık bakanlığı düzeyinde yaptığı çalışmalardır."[73] Ülkelerinin ekonomik göstergeleri ise yaşlı bakım hizmetlerinde farklı uygulamalara yol açmaktadır. Oysa evrensel boyutlarda çözüm politikaları oluşturarak yaşlı refahını arttıran, sağlık, sosyal, kültürel ve politik yönlerden yaşam kalitesini yükseltecek güçlü iradelere ihtiyaç duyulmaktadır.

Dünya ülkeleri yaşlı bakım hizmetleri;

- Kurumsal bakım
- Evde bakım
- Aile içi bakım
- Gündüz Bakım evleri
- Huzurevleri
- Rehabilitasyon merkezleri ile sağlanılmaktadır.

Dünya genelinde bakım hizmetlerine ayrılan finansal transferler, ülkeler arası dengesizlikler, sosyal adalet mekanizmalarının oluşturulamaması, ortak uzlaşma politikalarının belirlenememesi, adil düzen sağlayıcı reformlar gerektirmektedir. "…hızla ortan yaşlı nüfusun fiziksel ve mental sağlığını koruyucu önlemler alınmalı, yaşlılıkta ortaya çıkan fizyolojik, psikolojik ve sosyal değişiklikler tanınarak yaşlının tedavi ve bakımı planlanmalıdır."[74]

---

[73] Serkan Çınarlı, Ekin Özgür Aktaş, "Yaşlının Hukuki Hakları, Yerel Yönetimler ve Diğer Kurumlarda Yaşanılan Sorunlar", *Öz-Veri Dergisi*, 2010, <http://www.eyh.gov.tr/upload/ozurluveyasli.gov.tr/mce/eski_site/ozveri/ozveri_7.2.pdf> (10.12.2013).

[74] Ö. Karabulut, F. İz Başaran, "Yaşlılarda Yaşam Kalitesi", *Hemşirelik Forumu*, Cilt: 5, Sayı: 6, 2002, s. 51-53.

Yaşlılıkta bakım sosyal ve toplumsal bir sorundur. Bakımın sadece aileye bırakma düşüncesi o ülkede sosyal adaletsizlik, sosyal güvencesizlik yaşanıldığına işaret etmektedir. Aile, toplum, siyasi otoriteler birlikte hareket ederek, planlama, destek, hizmet birimleri ile ortak paydada buluşan, yaşlı bakım sorunlarının önüne geçebilecek iradeye sahip aktörler olarak görevlerini tam anlamıyla yerine getirmek sorumluluğu taşımalıdır. "Geleneksel aile yapısı ve ilişkilerinin gelişip yaygınlaşan endüstrileşme ile birlikte çözülmeye başlaması, yaşlıları gerek kırsal gerekse kentsel kesimde desteksiz bırakmakta, bu kişiler daha yoğun bicimde bakım ve gözetim gereksinimi duymaktadır."[75]

Ev temizliği, kişisel temizlik, günlük ihtiyaçların karşılanması, yemek ihtiyacının giderilmesi, tıbbi destek ve rehabilitasyon hizmetleri, yaşlının takip edilmesi, yaşadığı ortamın gerektirdiği bakım onarım işlerinin giderilmesi, psikolojik, sosyal ve kültürel anlamda yaşamın iyileştirilmesi ve toplumla uyumlaştırılması planlamaları ile daha yaşanır hayat standartları oluşturulmalıdır.

Bakım hizmetlerinde iyileştirme çalışmalarının yapısal ve kurumsal işlerliğinin geliştirilmesi ile yaşanılan sorunlara çözüm odaklı yaklaşılarak yaşlı refahına ortak olacak yenilikçi düzenlemelere gidilmelidir. Kısaca "… daha geniş ve bütüncül bir yaklaşımla yaşlı bakımı ele alınmalı ve planlamadan önce gereksinim belirlerken sağlığın bireysel, toplumsal ve çevresel belirleyiciler göz ardı edilmemelidir."[76]

Bu doğrultuda yaşlı bakım hizmetlerinde bireye özel oluşturulacak stratejik planlamalar, bakım sorunlarının en az seviyede yaşanmasını sağlayarak, yaşlı refahını arttıracak uygulamalar olacaktır. Bütün bu uygulamalardaki ortak düşünce, ihtiyaç sahibi yaşlı bireylerin hayata tutundurulması, bakım veren ya da verecek kişilerin / kurumların desteklenmesi, yaşlının yaşam çıtasının yukarıya çekilmesi hedefleridir.

---

[75] Altan Ömer Zühtü, Şişman Yener, "Yaşlılara Yönelik…", s. 2.
[76] Reyhan Uçku, (vd.), Yaşlı ve Hasta…, s. 17.

Bakım sorunlarını gidermeye yönelik siyasi iradeler, yaşlı bakım hizmetlerinde hemşire, sosyal hizmet uzmanı, psikolog, sosyal çalışmacı, doktor gibi hayatla uyumlaştırıcı birimlerin birbiriyle etkileşimli, yapısal bütünlük içinde olmalarını sağlayacak istikrarlı politikalar geliştirmelidir. Genç-yaşlı kuşak ayrımı olmaksızın negatif ayrımcılıklara maruz kalan yaşlılara, uygulamada her türlü olanaklar sağlayacak, evde bakım, kurumsal bakım, aile içi bakım, istihdam fırsatları, etkin kapsamlı ve süreklilik göstermelidir. Böylelikle yaşlılık döneminin insanca sürdürülebilirliği evrensel boyutlarda sağlanmış olacaktır.

1.3.12.1. KURUMSAL BAKIM SORUNLARI

Kurumsal bakım özel / siyasi otoritelerin bireyin yaşam şartlarını iyileştirmek, yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla oluşturduğu sosyal koruma modelleridir. Kurumsal bakım hizmetleri, muhtaçlık riski taşıyan bireylerin sosyal ve toplumsal risk oluşturmasını önleyecek koruma politikaları geliştirir. Terk edilmiş ve yahut önemli derecede engelli olup ailesi tarafından bakım gösterilmeyen yaşlılara hayatlarının devamlılığını sağlayacak hizmetler verir.

Kurumsal bakım hizmetlerinde hizmet veren kurumun sorunlara ne kadar indiği, sunulan hizmetin uzman kişilerce verilip verilmediği ve yaşlının bu hizmetlerden ne kadar memnun olduğu aslında sorunların özünü oluşturan ve ne yazık ki üzeri örtülen gerçeklerdir. Yaşlı bakım hizmetlerinde öncelikle ihtiyaçlara cevap verebilecek yeterlilikte yaşam kalitesini modernize eden, analitik yaklaşımlarla sorunlara çözüm üreten, uzman kadrolar oluşturulması gerekmektedir.

Yaşlılara yönelik "Kurumsal bakım 'korunmaya muhtaç yaşlıların sağlığının, sosyoekonomik ve psikolojik gereksinimlerinin, yetişmiş kişilerce karşılandığı, onların refah ve mutluluklarını temel alan bir hizmet türü' olarak bilinmektedir."[77]

Küresel anlamda kurumsal bakım hizmetleri sorgulandığında karşılaşılan sorunlar olarak yaşlı istismarı, ihmali ve şiddet sorunları ile denetimsiz yapının varlığı gözlemlenmektedir. Yapısal ve işlevsel sorunlar olarak;

[77] Ömer, Z. Altan, *Sosyal Politika*, s. 277.

- Alternatif bakım modellerinin yetersizliği, yerel yönetimlerin kurumsal bakım hizmetleri konusuna duyarsız yaklaşımları,

- Akıl sağlığı olmayan yaşlılarla olanların aynı kurum çatısı altında bakım hizmeti almasından kaynaklanan sorunlar,

- Yaşlının çevresinden uzaklaşmanın getirdiği kuruma uyum sağlayamama sorunları,

- Ailesi tarafından kuruma yerleştirilen yaşlının istenilmediğini düşünmesi,

- Yaşlıların statü kaybı, rol değişimi, ihmal gibi nedenlerle izole olması, kendini yaşamdan soyutlaması, kabuğuna çekilerek hayattan zevk almaması,

- Yaşlıların psikolojik sorunlar yaşaması,

- Yapay ortamların yaşam kalitesini arttırmakta yetersizlikleri gösterilebilir.

"Yaşlıların hastane ortamında uzun süre bakılmasının ülkelere getirdiği maddi yük, günümüzde hızla artan nüfus, kişi başına düşen hastane yatak sayısında azalma, hastada hastaneye yatış ile ilgili birçok fiziksel, psikolojik ve sosyal sorunlara neden olabilmektedir.[78]

Sosyal risk teşkil eden yaşlılıkta kurumsal bakım hizmetlerinin bireye özel, ihtiyaçlara cevap verebilir, uzman kadrolarca devlet-sivil toplum güvencesini de arkasına alarak yeniden modernize edilmesi gerekmektedir. Dünya ülkelerinde kurumsal bakım hizmetleri ekonomik göstergelerin unsuru olmaktan çıkartılarak küresel adalet sağlayacak yaşlı bakım stratejileri geliştirilmelidir.

1.3.12.2. EVDE BAKIM SORUNLARI

Evde Bakım, bireye yaşadığı ortamda farklı meslek üyelerinin işbirliği ve eşgüdümü ile sürekli, kapsamlı ve organize bir şekilde sunulan koruyucu ve tedavi edici hizmetlerdir.

Bir başka tanımlamada "Evde bakım; kendi ev ortamında bakım almayı isteyen fakat yakınları tarafından verilemeyen sağlık, ekonomik ve sosyal hizmetler gibi pek çok alan içeren ve bu alanlarda çalışan meslek grupları tarafından sunulan hizmetlerdir."[79]

---

[78] Azize Karahan, Seval Güven, "Yaşlılıkta Evde Bakım", *Geriatri 2002*, Cilt: 5, Sayı: 4, 2002, s. 155-159.
[79] Ibid, s. 155.

Evde bakım hizmet modeli ile evden çıkmakta zorluk yaşayan ya da hiçbir şekilde evinden çıkamayan, yatağa bağımlı yaşlılara yönelik ilk basamak sağlık kuruluşları, aile hekimleri aracılığıyla iyileştirici, tedavi edici ve takip edici hizmetler sunulmaktadır.

"Evde bakım 19. yüzyılda yaşlının evde hemşirelik bakımı olarak başlamıştır."[80] "Günümüzde modern anlamdaki evde bakım hizmetleri çeşitli disiplinlerin üyelerinin katılımıyla interdisipliner ekip yaklaşımıyla yürütülüyorsa da, temel olarak hemşirelik odaklıdır."[81] "Yaşlı nüfusun artmış olduğu gelişmiş ülkelerde yaşlıların kaliteli bakım alabilmeleri için hemşirelik eğitimine ve hizmetlerine yönelik düzenlemeler yapılmaktadır."[82]

"Evde bakımın yaşlılıkta; fiziksel sağlık, psikolojik durum, bağımsızlık düzeyi, sosyal katılım, kişilerarası ilişkiler, kendi potansiyelini gerçekleştirme ve entelektüel gelişim süreçleri üzerinde olumlu etkileri söz konusudur."[83] "Evde bakım hizmetleri, sosyal ve sağlık hizmetlerinin geniş bir bölümünü kapsamaktadır."[84] "Yaşlının evde bakım hizmetlerinde, hekim, hemşire, ev ekonomisti, eczacı, tıbbi sosyal çalışmacı, psikolog, fizyoterapist, diyetisyen, konuşma ve mesleki terapist gibi farklı meslek üyeleri rol alır."[85]

Günümüzde "Yaşlı bakımını geliştirmeye yönelik interdisipliner ekip, bakım yönetimi, kronik hastalık yönetimi, akılcı ilaç kullanımı, evde bakım, rehabilitasyon, yaşlı bakım eğitimi gibi yaklaşımlar önem kazanmıştır."[86]

---

[80] Erdil, Fethiye; Ş. Çelik Sevilay. "Yaşlının Evde Bakımı", H. Ü. Cerrahi Hastalıkları Ana Bilim Dalı Hemşireliği, GEBAM, 18. Bölüm, <http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/yaslilikta_kaliteli_yasam_son.pdf> (15.08.2013)

[81] Fethiye Erdil, Nurhan Bayraktar, "Yaşlılık Tsunamisi ve Hemşirelik", H.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, GEBAM Bülteni, 2010. s. 5
<http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/bultenler/gebam2010.pdf> (12.01.2014)

[82] Ibid

[83] M.Z.Danış, "Toplum Temelli Bakım Anlayışı", *Özveri Dergisi*, 2006.
<http://www.ozide.gov.tr/ozveri/ov3/ov3ttrbakim.html> (13.01.2010).

[84] Azize Karahan, Seval Güven, "Yaşlılıkta Evde Bakım", s. 155.

[85] Erdil, Fethiye; Ş. Çelik Sevilay. "Yaşlının Evde…", s. 18. Bölüm.

[86] Fethiye Erdil, Nurhan Bayraktar, "Yaşlılık Tsunamisi…", s. 5.

Doğuşta beklenen yaşam süresinin uzamasına paralel olarak yaşlı nüfusun hızla artması, fiziksel fonksiyon bozuklukları ve süreğen hastalıkları olan yaşlı insanların bakımında sunulan hizmetlerde, disiplinler arası uyumun üst seviyelerde çalışmasını gerektirir. "Bakım verenlerin bakım verme konusunda bilgilerinin yetersiz olması evde bakılan kişilerin ömründe kısalmaya neden olmaktadır."[87]

Yaşlılara yönelik yapılan araştırmalarda, "Özellikle 85 yaş ve üzeri yaşlıların %40' ının günlük yaşam aktivitelerinde yardım ve gereksinim duyduğu belirtilmektedir."[88] Evde bakım hizmetleri kapsamında devlet desteği ile yaşlının yaşamsal ihtiyaçlarına cevap veren sağlık kontrolü, ilaç kullanımı, yemek, ev işlerinde yardımcı olmak, yaşanılan ortamın yaşlıya uygun hale getirilmesi şeklinde müdahale edici uygulamalar yer almaktadır.

Günlük bakım yaşlı hayatını sürdürülebilirliğini sağlayan önemli bir hizmettir. Yaşlılara yönelik evde bakım modeline göre bakım hizmeti verecek kişi en az dört saat bakıma muhtaç kişiye hizmet vermektedir. Kişileri yaşadığı ortamdan uzaklaştırmadan evinde bakım imkanı sunulması alıştığı ortamın rahatlığı ve ailesi tarafından desteklenmesi evde bakım hizmetlerinin temel unsurlarını oluşturmaktadır.

Dünya üzerinde evde bakım uygulamaları ülkeler arası farklılıklar göstermektedir. "Avrupa ülkelerinde, bakıma muhtaç bireylerin yaşamlarını mümkün olduğunca evinde ya da ailesinin yanında sürdürebilmesi amacıyla evde bakım devlet güvencesine alınmıştır."[89] "ABD'de aileler evde tüm bakımın %80'inin sağlamakta, yaklaşık olarak 15-25 milyon yetişkin, ev ortamında (informal) bakım sunmakta ve 12.8 milyon Amerikalı uzun dönem bakım veren yardımcılara gereksinim duymaktadır."[90]

> "Japonya'da yaşlıların büyük bir bölümü geleneksel yapılarına bağlı olarak aileleri ve aile içinde de kadınlar tarafından bakılırken sadece %39,3'ü yalnız ya da eşleriyle birlikte yaşamaktadır. İspanya'da evde bakım hizmetlerinden 14 milyon insan yaralanmaktadır. İngiltere'de ise yaşlıların 1/6'sı uzun dönem bakım hizmetlerinden yararlanabilmektedir."[91].

---

[87] N. Subaşı, Z. Öztek, "Türkiye' de Karşılanamayan Bir Gereksinim: Evde Bakım Hizmeti", *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni,* Cilt: 5, Sayı: 1, 2006, s. 19-31.
[88] Ç. Fadıloğlu, Y. Tokem, "Geriatrik Rehabilitasyonda Hemşirenin Rolü", *Türk Geriatri Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 4, 2004, s. 241-246.
[89] M.Z. Danış, "Toplum Temelli Bakım…",
[90] F. H. Feldman, M.N. Waliser, D.A Gowld, C. Levine, "When The Caregivers Needs Care: The Plight of Vulnerable Caregivers", *Amerikan Journal of Public Health,* Washington 2002.
[91] HomeCare <http://www.ind-homecare.org/pages/about_home_care.html.htm> (05.10.2013).

"Ülkemizde birkaç özel kurum dışında evde bakım hizmeti sunan resmi bir kurum bulunmamaktadır."[92] Ülkemizde Akdeniz Üniversitesi Yaşlı Bakım Bölümü, yaşlı sağlık ve sosyal bakım gereksinimlerini sağlama programlarıyla; hastaneler, huzurevleri, evde bakım merkezleri, rehabilitasyon merkezleri gibi kurumlarla Türkiye'de yaşlılık sorunlarının çözümlenmesi için uzman kişiler yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

Ülkemizde, 2007 yılından itibaren yaşlılara yönelik evde bakım, destek, yardım programları çalışmalarıyla yaşlıların güçlendirilmesine yönelik düzenlemelere gidilmiştir. Yaşlıların yaşam kalitesini iyileştirmeyi hedefleyen gündüzlü bakım hizmetleri ise geç de olsa umut veren gelişmelerdir.

İlerleyen yıllarda uzayan insan ömrü ile birlikte önem kazanan evde bakım hizmetleri, sağlık harcamaları ve bakım verecek personel maliyetlerinde büyük ölçüde artışa neden olarak ekonomik sorunlara yol açacaktır. Bu yaşamsal gerçek göz ardı edilmeksizin, sağlıklı yaşlanma modelleri üzerinde önemle durulması, bakım modellerinin toplumsal ve kurumsal öncelikler arasında mutlak yer edindirilmesi, yaşlı bakımı sorunlarına alternatif çözüm uygulamaları oluşturulması gerekmektedir.

Sonuç olarak "Yaşlı bireyin, Toptan ve genel değil, kişisel ve özel hizmet alabilmesi, Yaşadığı ortamda hizmet alabilmesi, Birey ve hasta haklarına saygı çerçevesinde hizmet alabilmesi…"[93] en çok rahat ederek yaşamak istediği ev ortamları oluşturarak yaşlı hayatına pozitif anlamda yön verilmelidir.

1.3.12.3. AİLE İÇİ BAKIM SORUNLARI

Aile içi bakım yaşlıların kendilerini güvenli hissettikleri ev ortamından uzaklaştırılmadan aile bireyleri tarafından bakım görmesidir. Genellikle de bakım sorumluluğu kadınılar tarafından yürütülmektedir. Günümüzde, kadınların aile içi rollerinden başka farklı statüler kazanmaları, yaşlılara yönelik aile içi bakım hizmetlerinin yeniden yapılandırılmasını gündeme getirmiştir.

---

[92] C.M., Yılmaz. Miyokard Enfarktüsü Tanısı Konan Hastaların Taburculuk Planlaması ve Evde Bakım Gereksinimleri Yönünden İncelenmesi, (Yayımlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi), 2001, Hacettepe Ünv. Sağlık Bil. Enst. Ankara.

[93] Nuran Akdemir, "Yaşlılarımızın Bakım Sorunları Kesinlikle Çözümlenmelidir", *Geriatri 2000*, Cilt: 3, Sayı: 4, 2000, s. 169.

"Gelişmekte olan ülkelerde, çoğunlukla, gereksinimi olanlara bakım aileler ya da toplum tarafından sağlanmaktadır."[94] Ekonomik ve sosyal güvenceye sahip olan, geçmişte yaşam biriktiren yaşlılar daha az bakım sorunu yaşamakta, yoksul, korumasız ve birikimi olmayan yaşlılar ise daha erken hayata veda etmektedir.

"Bireylere kendi yakınları tarafından bakım verilmesi fiziksel ve psikolojik olarak yaşlıların iyilik halini olumlu etkilemesine rağmen, yapılan çalışmalar bakım verenlerin bazı sorunlarla karşılaştıklarını göstermektedir."[95] Aile ortamının yaşlı için sosyal, duygusal, fiziksel iyiliğin ve ihtiyaçların en iyi karşılandığı, en sağlıklı ortam olduğu bilinmekle beraber, çağımızın hızlı ve karmaşık yaşamında, aile ortamı içinde ihtiyaçlarının karşılanamadığı göze çarpmaktadır."[96]

Günümüz teknolojisine sahip dünya ülkelerinde ailesi ile birlikte yaşam sürdüren yaşlılar için bakım veren aileyi destekleyen koruma mekanizması oluşturulamaması büyük bir eksikliktir. Sosyal devlet acil müdahale merkezleri oluşturarak ailenin her zaman yanında olduğunu hissettirecek desteklerle devlet korumasını hissettirmelidir.

Profesyonel bakım hizmeti çalışanları tarafından yaşlıyı güçlendirerek, yaşlılık eğitimi verecek, gerekli gördüğü hallerde önleyici müdahalelerle sorunların yaşanmasını önleyecek, maddi ve manevi yardım sunacak disiplinler arası çalışma gerektiren kurumsal alt yapı modellerin geliştirilmesi ayrıca çözümler beklemektedir.

"Sosyal bakım sigortası, bu yenilikleri devreye sokabilecek iyi bir alternatif olarak görülmelidir. Hedefi aileyi bakım hizmetlerinden dışlamak değil, aksine onu destekleyerek, bakıma muhtaç yaşlıların, mümkün olabilen en uzun süre, evde bakılmalarını sağlamaktır."[97]

---

[94] Nazmi Bilgili, Yaşlı Bireye Bakım Veren Ailelerin Yaşadıkları Sorunların Belirlenmesi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2000, H.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
[95] A. Bahar, S. Parlar, Haluk A. Savaş, "Yaşlılık ve Evde Bakım", *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 4, 2007, s. 32-39.
[96] G. Sezgin, "Yaşlılık ve Yaşlanmaya Hazırlık", *Sosyal Hizmetler Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 10, 1999, s. 21-26.
[97] İsmail Tufan, Yaşlılıkta Bakıma Muhtaçlık ve Yeni Bir Bakım Kültürü, s.103.
<http://www.itgevakif.com/pdfs/sosbaksigorta_itufan_sicher.pdf> (15.12.2013).

Uzayan insan ömrü, sağlıklı yaşlanma politikaları, yaşam beklentilerinin değişmesi, eğitim seviyesinin yükselmesi ve yaşlanan dünya gerçeği beraberinde sürüklediği yaşlılık ve bakıma muhtaçlık sorunlarının da yön değiştirmesine neden olmuştur. Günümüzde teknolojik gelişmeler yaşlıyı bulunduğu ortamdan uzaklaştırmadan ihtiyaç duyduğu hizmetlerin verilmesini olanaklı kılabilirken, etkin ve sürekli hizmet birimlerinin oluşturulamaması toplumsal kayıtsızlık, acı veren bir göz ardı etme gerçeğidir. Oysa yaşlılık dünya üzerindeki bütün insanların bir gün karşılaşmak zorunda olduğu ertelenemez bir dönemeçtir ve yaşamsal iyileştirici müdahaleler beklemektedir.

1.3.13. MUHTAÇLIK

Muhtaçlık bireylerin yaşamsal fonksiyonlarını sürdürebilecek yeterlilikte gelir ve kazanca sahip olamaması ya da fiziksel veya biyolojik rahatsızlıkları nedeniyle bir başkasına bağımlı olması olarak ifade edilebilir. "Sebepleri, ortaya çıkış şekli ve tezahürleri farklı olsa da herkes, bakıma muhtaç hale gelebilmektedir."[98] Muhtaçlık, büyük oranlarda yaşlılık döneminde ortaya çıkan sorunlar olarak gözlemlenmektedir. Tek başına ihtiyaçlarını gideremeyecek durumda olan yaşlılara yönelik uygulamalar muhtaçlık probleminin temelini oluşturmaktadır.

"Bu boyutuyla bakıma muhtaçlık, bireysel anlamda bir sosyal risk türüdür."[99] Bakıma muhtaç kişilerin ruhsal durumları, sadece kendilerini ilgilendiren mental bozukluk değil, başta ailesi olmak üzere tüm sosyal çevresini de olumsuz yönde etkileyen toplumsal bir mesele olarak görülmelidir.

Ekonomik sebeplerin neden olduğu muhtaçlık, bağımlı olma durumu, kısa vadeli programlarla iyileştirilebilmekte iken, biyolojik, psikolojik yetersizlikler nedeniyle gelişen muhtaç olma hali, uzun süreli kaynaklar isteyen iyileştirme süreci gerektirmektedir. Sosyal devlet, birinci durumda yaşayan insanların hayatlarını sürdürülebilir aktif istihdam politikaları ile, ikinci durumda bulunan insanlara ise hayata dahil etme, sağlık sorunlarını giderme, bakımını üstlenme gibi sürekli ve denetlenebilir uygulamalarla, muhtaçlıklarını yok edecek önlemler almalıdır.

---

[98] W. Hans Wahl, "Pfle gebedirftigkeit im Alter", Nr.22/5.11.1995, p. 720-723.
[99] Ibid

"Eğer bakıma ve yardıma muhtaçlık yaratan fonksiyonel kısıtlamaları ortadan kaldıran koşullar yaratılmazsa, birey sosyal çevrenin yarattığı bariyerlerden ötürü engelli konumuna gelmektedir."[100] Bu anlamda muhtaçlık sorunlarına, refah seviyesi ve ekonomisi yüksek olan ülkeler devlet güvencesi getirerek sosyal güvenlik sistemine dahil eden bakım modelleri ile yaşanılması muhtemel risklerin en aza indirilmesini sağlamaktadır. Örneğin; "Batı dünyası, bundan 20-30 yıl önce demografik değişimle birlikte yaşlı ve bakıma muhtaçlık sorununa teorik ve akademik bir açılım getirmek maksadıyla bakım konusunu sosyal bilimler kapsamına almış ve 'sosyal bakım' ismi adı altında bir disiplin oluşturmuştur."[101]

Ülkemizdeki uygulamalar incelendiğinde genel olarak muhtaç yaşlılar, ailesi tarafından ya da toplumun sağduyusuna istinaden zor şartlarda hayat sürdürmektedir. Devletin sağladığı güvence ise ihtiyaçlara tam anlamıyla karşılık verecek düzeyde değildir. Muhtaçlık sınırı 2014 yılı ilk altı ayı için 255,22 TL, ikinci altı ay için 270,23 TL olarak belirlenmiştir. 2022 Sayılı Kanunda düzenlemelere gidilerek muhtaç yaşlılara ödenen aylıklar ise 01.01.2014 tarihi itibariyle üç ayda bir 424,69 TL olarak belirlenmiştir. Aylık gelir 141,56 TL' ye karşılık gelmektedir.

Devletin belirlediği bu gösterge rakamlar ne yazık ki yaşlı yoksulluğu ve muhtaçlığını önleyecek düzeylerde değildir. Avrupa ülkeleri ile karşılaştırma yapıldığında muhtaçlık sorunu ülkemizde güven duygusu veremeyen bir korumasızlık gerçeğidir.

Teknoloji, eğitim, sağlık ve kültürel etkileşimin en üst seviyelere ulaştığı günümüzde dünya genelinde muhtaçlığın yaşanıyor olması, küresel anlamda sosyal güvencesizlik sorunlarına acil müdahaleler gerektirmektedir. Yaşlıyı bağımlı olmaktan kurtararak, engellerinden dolayı istihdam edilmek istenmeyen ya da çalışamayan yaşlıları çalışma hayatı ve sosyal yaşamın içine çekerek, aktif yaşlanma istihdam stratejileri ile devlet güvencesi sağlayarak kişiye özel koruma modelleri geliştirilmelidir. Özetle yaşlı muhtaçlığını önlemede devlet, birey, aile, kurumsal birimler, sosyal hizmet uzmanları entegre hareket ederek yapacakları risk hesaplamaları ile hayatın sürdürebilirliğini sağlayacak dinamik reform uygulamaları geliştirmelidir.

---

[100] İsmail Tufan, "Yaşlılıkta Bakıma…", s. 19.
[101] Seyyar Ali, "Sosyal Bakım Hizmetleri ve Kalite", *Standart Dergisi*, Sayı: 451, Temmuz 1999.

1.3.14. ŞİDDET

Şiddet, psikolojik ve ekonomik boyutlarıyla özellikle yaşlılık dönemini işkenceye dönüştüren evrensel boyutlarda yaşanan bir tehdit unsurudur. Yaşlının ekonomik yetersizlikler sonucu bağımlı yaşam sürdürmek zorunda olması, bakım hizmeti veren kişinin psikolojik durumu, bakım sorumluluğunu yalnız başına üstlenmesi, bakım işlerinde yardım edecek kimsenin yokluğu, şiddeti tetikleyen başlıca faktörler olarak görülmektedir.

Şiddet görenin maruz kaldığı durumu dillendirememesi, yaşanılan trajedinin büyüklüğünü ve üzerini örtmektedir. Genellikle aile içi ya da yakın akrabalar tarafından şiddete maruz kalmış yaşlılar rahatsızlıklarını ifade etmekten çekindikleri için psikolojik ve ruhsal sorunlar yaşamaktadırlar. Yaşlının maruz kaldığı bu durumu saklamak istemesi ise ne yazık ki tedavi sürecini geciktirmektedir.

DSÖ'ne göre*; "*Hastane, bakımevi gibi kumlarda kalan, evinde tek başına yaşayan, yoksul, bakıcı tarafından bakılanların yüksek risk altında, dul yaşlı kadınların ve de zengin dul erkek-kadınlar malların elinden alınması açısından yüksek risk altında" [102] olduğu ifade edilmektedir.

Engellerinden dolayı şiddete maruz kalan yaşlılara yönelik uygulamalar küresel dünyanın büyük ayıbı olarak değerlendirilmelidir. İnsani hak olan onurlu yaşam standartlarını topluma yansıtmak ise sosyal devletlerin öncelikleri arasında yer almalıdır. Görmezden gelmek, ihmal etmek, dışlamak bu dezavantajlı insanların yaşam mücadelesi verdiği gerçeğini değiştirmeyeceğinden, yaraları iyileştirme çalışmaları için hızlı ve sürekli hizmet veren karar mekanizmaları oluşturulmalıdır.

"Yaşlıya yöneltilen fiziksel, cinsel, sözel-duygusal, ekonomik ve sosyal acı ve ızdırap veren ya da verme olasılığı bulunan tüm ihmal ve istismar eylemleri şiddettir."[103] Şiddetin nedenlerin giderilmesi ve sorunların ortadan kaldırılması yönünde geliştirilecek uygulamaların hareket noktası insanca ve adaletli yaşam mücadeleleri olmalıdır. Bu amaçla şiddeti uygulayan ve gören için tedavi açılımları gerçekleştirilmelidir.

---

[102] Şadiye Dönümcü, Yaşlıya Şiddet ve Yaşlı İstismarına Karşı Farkındalık, 2010. <sosyal.hizmetuzmanı.org.> (15.10.2013).

[103] Biamag, Yaşlıya yönelik şiddet: ihmal ve istismar. <http://www2.bianet.org/biamag/insan-haklari/130660-yasliya-siddet-ve-yasli-istismarina-karsi-farkindalik> (11.06.2011).

Ülkemizde ŞİDAM Şiddet ve Suçla Mücadele Uygulama ve Araştırma Merkezi şiddet, ihmal, istismar gibi zorbalıklara maruz kalan yaşlıları destekleyerek, güçlendiren ve yeniden topluma kazandıran hizmetler vermektedir. Merkezde sapkın davranışların rehabilite edilmesi, psiko-sosyal hizmetlerle yurtiçi ve uluslararası ölçülerle modeller geliştirerek sosyal sorumluluk projeleri gerçekleştirmektedir. Bu amaçla ülkemizde 2007 yılı itibariyle "183 Alo Şiddet Hattı" şiddete maruz kalmış insanlara yirmi dört saat hizmet vererek çözüm üretmektedir. Uygulamada geç kalınmış olunsa bile şiddeti önleyici çözüm olanaklarının sağlanması sevindirici müdahalelerdir.

Evrensel anlamda şiddetinin önüne geçecek müdahale politikaları, ekonominin iyileştirilmesi, yaşlı bakımında ailenin yalnız bırakılmayarak kurumsal destek verilmesi, yaşlıyı koruma altına alarak kendi hayatını istediği gibi yaşama olanakları sunulmasını gerektirir. Ayrıca yaşlı şiddetini önleyici sivil toplum bilinci oluşturarak, aile, toplum ve devlet üçgeninde zaten zor olan hayat koşullarını iyileştirecek duyarlı birey, duyarlı toplum, duyarlı ülke modelleri ile insani ve vicdani bir sorumluluk üstlenilmelidir.

1.3.15. YAŞAM MEMNUNİYETSİZLİĞİ

Yaşam memnuniyetsizliği yaşam kalitesiyle doğrudan ilişkili olup ülkede sağlık, sosyo-kültürel, ekonomik çözülmelerin yaşanıldığına işaret etmektedir. Memnuniyetsizlik psikolojik ve sosyal gereksinim olup giderilmediği takdirde yaşlıya ızdırap ve acı vererek yalnızlığa sürüklemektedir. Yaşlı bireyin içinde bulunduğu ortama uyum sağlayamaması memnuniyetsizliğe yol açmaktadır. "Yaşlıların yaşam memnuniyeti durumları literatürde özellikle beş elzeme bakılarak tespit edilmektedir."[104]

- Fiziksel Sağlık
- Ruhsal Sağlık
- Sosyal ilişki kurma imkanı
- Çevre durumu
- Sosyo-demografik ve sosyoekonomik değişkenler sayılmaktadır."[105]

[104] DİE 2011 "Yaşam Memnuniyeti Araştırması" (26.12.2012)
[105] Ö. Arun, "Yaşlı Bireyin Türkiye Serüveni; Kaliteli Yaşlanma İmkanı Üzerine Senaryolar", *Gaziantep Ünv. Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 2, 2008, s. 30-313.

Yaşam memnuniyetsizliği, disiplinler arası stratejik politikalar sürekli ve sürdürülebilir uzman ekip çalışmaları ile pozitif yönde değiştirilebilir. Bu anlamda, "İnsan hakları çerçevesinde kurumsal yapıların"[106] toplumsal algılamaların, insan onuruna yakışır standartlarda birleştirilebilmesi çabaları, yaşlılıkta memnuniyet çıtasını yükselterek yaşama değer katacak uygulamalar olarak yer edindirilmelidir. Bu doğrultuda refah seviyesi yüksek dünya ülkeleri, sosyal güvenlik ve koruma politikaları tüm yaşlıları içine alan yaşam memnuniyet araştırmaları gerçekleştirerek, ülkeler arası transfer borçlanmalarla geçiş dönemi yaşayan ülkelere yaşlılık ve sorunlarında uluslararası işbirliği sağlayacak çözümler oluşturmalıdır.

1.3.16. SOSYAL VE TOPLUMSAL İZOLASYON DIŞLANMA

Dışlanma, hor görülme, bir gruba topluluğa dahil edilememe, mahrumiyet, engellenme, kavramlarına karşılık gelmektedir. Sosyal dışlanma toplumun dengesiz refah düzeninin oturtulamaması gibi adaletsiz bir yapılanmanın karşılığı olarak da görülebilir.

"Sosyal dışlanma kavramı, sosyal politika alanında henüz yeni ortaya çıkmış bir kavramdır."[107] Korumasız, savunmasız dezavantajlı yaşlı insanların ihtiyaçlarını gideremez durumda hayat sürdürmesi, sosyal rahatsızlığın varlığının da belirtisidir. Bu anlamda "Sosyal dışlanma eşitsizlik, güvencesizlik ve öğretiliğe yönelik yeni ve bütünsel bir yaklaşımdır."[108]

Sosyal dışlanma kavramı küreselleşmenin ortaya çıkardığı sorunlar çerçevesinde, sosyal politika literatürüne 1990'lı yılların sonundan itibaren hızlı bir giriş yaptığı görülmektedir. Bu gün hala dışlanmanın var olması, korumasızlığın da varlığının göstergesidir. Dünya üzerinde dışlanma sorununun yaşanmasında en büyük etkenin ekonomik yetersizlik, yoksulluk olduğu ifade edilmekle birlikte, dışlanma sorununu çok boyutlu yaklaşımlar ile ele almak gerekir. Sosyal, siyasal, politik, kültürel etkenler, sosyal güvencesizlik, işsizlik de göz ardı edilmemesi gereken dışlanma yaratan gerçeklerdir.

---

[106] Aylin Görgün Baran, Hacettepe Üniversitesi, *Yaşlı Sorunlarını Araştırma Dergisi*, Sayı: 2, 2008, s. 95.
[107] Tijen Şahin, Sosyal Yardımlaşma ve Yoksulluk İlişkisi, (Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi), 2009, s.15.
[108] Faruk Sapancalı, "AB'de Sosyal Dışlanma…", s. 53-55.

Sosyal dışlanma, "Ekonomik, sosyal, siyasal, hukuki, kültürel ve davranışsal boyutları olan; nesnel olduğu kadar öznel değerlendirmelere de açık; gerekçe, biçim ve sonuçları itibariyle girift bir süreç bütününü anlatmaktadır."[109]

"Bu kavramın anlaşılması, hem çok boyutlu sosyal dezavantajlılık durumunun anlaşılması açısından önemlidir; hem de sosyal politikaların belirlenmesi açısından önem teşkil etmektedir."[110] Yaşamın tüm dönemleri için eğitimin sürekliliğini vurgulayan istikrarlı politikalarla birlikte dışlanma ve tecrit sorunlarının ortadan kaldırılmasını gerektirir. "Yaşlıların toplumdan soyutlanmasına eşlik eden üretimden kopma eğilimi, yalnızlık, hastalık, güçsüzlük, dışlanma ve terk edilme durumlarının yarattığı döngüyle yıkıcı etkiler yaratabilir."[111] Sosyal devlet, bireyin dışlanmasını engelleyecek içerme politikaları ile toplum ve birey arasında denge unsuru oluşturarak dışlanma risklerini ortadan kaldırabilir. Bu yaklaşımla "2010 yılında Avrupa Birliği yılın temasını 'Yoksulluk ve sosyal dışlanma ile mücadele' olarak ilan etmiş ve tümüyle ülkelerde yoksulluğa karşı etkinlikler, kampanyalar ve projeler düzenlenmesini planlamıştır."[112]

Bir başka örnekte ise dünya üzerinde en fazla nüfusa sahip Çin Hükümetinin, yaşlılıkta dışlanma sorunun önlemek için küresel huzura örnek teşkil edecek bir uygulama oluşturarak, yaklaşık 180 milyon insan için aldığı önlem, insan hayatına verilmesi gereken değere uluslararası arenada dikkat çekmektedir.

"Çin hükümeti yaşlı nüfusun toplumdan izole edilmesine karşı bazı hukuki çalışmalar yapmaya başlamış ve bu çerçevede 2013 yılında çıkartılan bir yasayla aile bireylerinin yaşlıları ziyaret etmesi ve onların ruhsal ihtiyaçlarını karşılamaları ön görülmüştür."[113]

Görünen o ki yaşlılar korunmaya ve sosyal politikalar aracılığıyla desteklenmeye ihtiyaç duymaktadır. Bu doğrultuda yaşlıların istihdam edilmesi, iş koşullarının yaşlılara göre düzenlenmesi, çevre planlamalarının yeniden yapılandırılması, cinsiyet eşitliği, yaşam boyu öğrenme, aktif yaşlanma politikaları ve en önemlisi de toplumların yaşlılık eğitimi alması gerekmektedir.

---

[109] Faruk Sapancalı, "AB'de Sosyal Dışlanma…", s. 53-55.
[110] Tijen Şahin, Sosyal Yardımlaşma…, s. 15.
[111] Yaşlılarda Öğrenme Sağlık Kitabı 2011, <www.saglikkitabi.org> (15.10.2013).
[112] TPD. "Dünya Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma ile Mücadele Yılı", TPD Basın Bülteni, 2010.
[113] Ç.Üstün, N. Demirci, "Yaşlı İnsanların Sosyal Dışlanmasına Karşı Hukuki Çalışmalar", Ege Tıp Dergisi, Cilt: 52, Sayı: 4, 2013, s. 230.

2. YAŞLILIK VE ÜRETKENLİK SORUNLARI

Yaşlılık, üretkenliğin önüne geçecek engel olarak görülmemelidir, aksine yılların yaşama kattığı anlamı, en üst düzeyde, gelecek nesillere aktaracak uygulamalara gereksinim vardır. Bu doğrultuda atılacak adımlar yaşlı refahı ve aktif yaşlanma politikalarını destekleyerek küresel refaha şekil verecek stratejik öneme sahiptir.

1982 BM' ler Dünya Yaşlılar Asamblesi, 2002 Madrid Uluslararası Eylem Planında yaşlıların "refah düzeylerini doğrudan etkileyecek politikaların hazırlanması ve uygulanması aşamalarına aktif bir biçimde katılımda bulunmaları, bilgi ve becerilerini genç kuşaklar ile paylaşmaları"[114] kapasitelerine bağlı olarak toplumsal hayata katılımlarını sağlayacak fırsat eşitliği politikalarına yer verilmiştir.

Ülkemizde ise Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı ile yaşlıların hayatlarını devam ettirebilmeleri, sosyal hayatta aktif rol alabilmelerini sağlayacak negatif sürece yön verecek eylemler ifade edilmiştir. Yaşlılık üretmemenin önünde engel değildir önemli olan bu sürecin nasıl değerlendirebilineceğinin eğitimle yeniden kazandırılması eylemleridir.

Yaşlılık döneminde bireylerin fiziksel ve biyolojik yetersizlikleri olmasına karşılık, bilgi birikimi ve akılcı zekasıyla problem çözebilme yetenekleri, doğru karar almada efektif üstünlükleri söz konusudur. Birçok sanat, felsefe, bilim eserlerini yaşamlarının yaşlılık sürecinde oluşturmaları bunun en önemli göstergesidir. Örneğin; Müzik dehası Guiseppe Verdi'nin 80 yaşında yazdığı "Falstaff Operası", Igor Stravinski'nin 84 yaşında yazdığı "Dini Mersiyeler", fizikçi MaxBorn' un 83 yaşında yazdığı "Doğa Bilimcilerin Sorumluluğu" gibi daha birçok örnek verilebilir. Özetle yaşlılık yaşamın kıyısına itilmek, vazgeçmek kavramlarına karşılık gelmemelidir. Aksine yılların değer kattığı bilgi birikimleriyle hayata farklı anlamlar yüklenmelidir.

3. YAŞLI-GENÇ KUŞAKLARARASI UYUM SORUNLARI

Kuşaklararası uyum sorunları, dünya genelinde yaşanılan sosyolojik bir olgudur. Küreselleşme sürecinde sosyal, kültürel, teknolojik, ekonomik, toplumsal değişmeler kuşaklararası uyumsuzluğu yoğunlaştırmaktadır.

---

[114] Şadiye Dönümcü, Yaşlılıkta Üretmek: Kendini..., s. 1.

Kuşaklararası uyum sorunlarının yaşanmasının özünü genç kuşaktaki bağımsızlık düşüncesi oluşturmaktadır. Yaşlı-genç kuşaklararası çatışma yaşanılması toplumsal dengeyi negatif yönde etkilemesi toplumsal çözülmenin varlığının belirtisi olarak da kendini göstermektedir.

Toplumsal huzur oluşması açısından çatışma yaşanması doğal bir süreç görülerek, yarattığı/yaratacağı değişimlerin, ekonomik, kültürel, eşitlik, barış ve özgürlük kavramlarını güncelleyerek dengelediği bir dinamik geçiş süreci olarak görülmelidir. Yaşlıların, hızlı değişime karşı gelenekçi otoriter tutumları, gençlerin değişimi özgürlük, yenilik olarak kabullenmeleri, önemli bir çatışma nedeni olarak görülmektedir. Bu anlamda uzayan insan ömrü çatışma nedeni, birden fazla kuşağın bir arada yaşam sürdürmesinin yarattığı negatif evrim sürecidir.

Kuşaklararası farklılıklar çekirdek aile yapısını, toplumsal çözülmelerle yaşlı rollerini değiştirerek, bağımlı yaşam sürdürülmesine, statü kaybına, işlevsel ve ruhsal sorunların yaşamasına neden olmaktadır. Kuşaklararası uyumsuzluk aynı zamanda yaşlıların sosyal hayattan tecrit edilmelerine ve yaşamlarının zor dönemlerinde yalnız başlarına mücadele etmek zorunda kalmalarına da yol açmaktadır. Bu nedenle uyumlaştırma planlamalarında, sosyal, siyasal ekonomi, aile yapısı gibi farklılıkların araştırılmasını gerektirmektedir.

Kuşaklararası farklılıkları anlama, nesiller arası birbirini tanıma, etkili iletişim kurma, beklentilere cevap vererek, birlikte hareket edebilme ve yaşam kalitesini yükseltme çabalarını da gerektirir.

Refah seviyesi yüksek ekonomisi oturmuş ülkelerde kuşaklararası uyum sorunlarının görülmemesi ya da daha az hissedilmesinin nedeni, yaşlıları bağımlı olarak yaşamaktan kurtaran, kendi ihtiyaçlarını gideren sosyal güvence modellerinin yerleştirmiş olmalarıdır. Gelişmiş ülkelerde yaşlılar bağımlı genç kuşak üzerinde yük olarak yaşamaktan kurtarılarak hayat standartları modernize edilmiş, çatışma yaratacak konumlardan soyutlandırılmış bir hayat sürdürmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde tam aksi durum yaşanarak toplumsal uyumsuzluğa ve huzursuzluğa neden olmaktadır.

"Sonuç olarak; bütün yaş gruplarının toplumsal yaşama ve toplumsallaşmanın sürdürülmesine karşılıklı olarak katkıları vardır ve hiçbiri ihmal edilebilir değildir."[115] Yaşlılar, gençler için geçmiş deneyimlerinden faydalanılacak bilgi anahtarlarıdır. Genç kuşak bu anahtarı kullanarak geleceğe yön verecek yol haritasına, bilgi ve deneyime kavuşacaktır. Çatışma yerine, istifade etme ve yaşama ilave etme, uyumsuzluğa son verecek uygulamalardır. Dünyaya aynı pencereden bakabilen evrim süreci oluşturarak, geçmişi göz ardı etmeden yaşamayı öğrenmek, yaşlı-genç kuşak uyum sorunlarına son verecektir. Gençliğin kaybedilmeden, yaşlılığa da geç kalınmadan yapılacak müdahaleler, kuşaklararası aktarıma sahip çıkarak yaşam kalitesini pozitif yönde yukarıya çekecektir.

4. YAŞLILIKTA PASİF YAŞAM

Dünya ülkelerinde, gelişen teknoloji ile uyumlu, yaşlılara yönelik istihdam olanakları yaratılması, yaşlıları yaşamın içine çekecek aktif yaşlanma, hayata dahil etme politikaları, ülke ekonomisine atıl iş gücünü geri kazandıracak, küresel refaha artı değer katacak uygulamalara gereksinim vardır. Yaşlılıkta "Pasiflik, istenmeyen ve bireyleri toplumdan soyutlayan, işe yaramazlık duygusunu körükleyen olumsuz bir yaşantılar zinciri oluşturur."[116]

"Bu nedenle yaşlılıkta pasif olma durumu, bireyi mutsuzluğa götüreceği için mutlaka engellenmesi gerekmektedir."[117] "Bireylerin yaşlılık sürecine adaptasyonunun sağlanması ve yaşlıların topluma katılımlarının arttırılması, yaşam memnuniyeti duygusunu da yükseltecek olan çeşitli aktiviteler ile mümkün olabilmektedir."[118] "Bu özel ilgi grubunun ihtiyaçları topluma yansıtılmalı, ulusal ve uluslararası platformlarda ülke ve dünya örgütleriyle iş birliği yapılmalıdır."[119] Aktif yaşlanma stratejileri ile "Uluslararası bağlamda geliştirilen sosyal politikaların ve standartların uygulanması için çalışma yapılmalıdır."[120] Yaşlanmanın neden olduğu negatif algıyı fırsata çevirecek sahip oldukları birikimlerden genç kuşağın yararlanacağı pasifliği engelleyecek 2012 Aktif Yaşlanma politikalarıyla ile uyumlu çalıştaylar oluşturulmalıdır.

---

[115] A. Canatan, "Toplumsal Değerler ve Yaşlılar", *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, Sayı: 1, 2008, s. 62-71.
[116] İsmail Tufan, *Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık, Sosyolojik Yaşlanma*, Aykırı Yayıncılık, İstanbul 2002, s. 139
[117] Ibid
[118] Robert C. Peck, "Pstchological Developments in the Second Half of Life", p. 88-92.
[119] Oya Hazer, Özge Aslan, "Yaşlılıkta Sosyal İlişki…".
[120] Ibid

5. YAŞLILIK VE EMEKLİLİK SORUNLARI

Dünya nüfus artış hızının düşüşü, yaş yapısını değiştirerek iş gücünün orta yaşa doğru kaymasına yol açmakta, küresel ortalamalara göre ise yaklaşık 60-65 yaşında bir insanın emekli edilerek çalışma hakkının elinden alınması, aktif yaşlanma politikalarıyla örtüşmemektedir. Zorunlu emekli edilen insanların istihdam edilmeyerek atıl hale getirilmesi ekonomik yönlerden sıkıntı yaşamalarına yol açmaktadır. "Emeklilik, global olarak sosyal güvenlik sistemi açısından bakıldığında önemli ölçüde gelir kaybı anlamına gelmektedir."[121]

"Emeklilikte geliri azalan, toplumsal statüsü değişen, fiziksel etkinliği azalan, yaşamı boyunca çalışmayı, iş yapmayı yaşamın anlamı olarak kabul eden ve yaptığı işe bağımlı durumda iken rol ve fonksiyon kaybına uğrayan birey için bu değişikliği kabullenmek kolay değildir."[122]

Emeklilik ile boş vakitlerin değerlendirilmesi sorunu yaşlılarda psikolojik travmalara neden olmaktadır. Yaşlıların toplumdan uzaklaşması, hastalık hastası olmalarını, daha da kötüsü kendi iç dünyalarına çekilerek yaşamdan zevk alamamalarına yol açmaktadır.

Günümüz teknolojisi ve sağlık imkanları ile doğru orantılı olarak uzayan insan ömrü emeklilik yaşının da kademeli olarak arttırılmasını 60'lı yaşlardan 70'li yaşlara doğru çekilmesi gerektirmektedir. Aktif emeklilik politikalarına ilaveten, geleceğe yönelik güvence sağlayacak bireysel sigorta sistemlerinin devlet güvencesi ile yaygınlaştırılması, fizyolojik kayıpların hissedilir boyutlarda olduğu yaşlarda çalışma zorunluluğunun ortadan kaldırılarak 60'lı yaşlardan sonra yaşlıya güvence sağlayacak alternatif çözümler olarak görülmelidir.

---

[121] Mehtap Tatar, "Yaşlılara Yönelik Politikalar Türkiye", *Hacettepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Sağ. İdaresi Bölümü, H. Ü. Gebam ve Hüsem Yayınları*, 2010, s. 37-41.
[122] Şadiye Dönümcü, Yaşlılıkta Üretmek: Kendini…, s. 1.

Dünya ülkeleri emeklilik uygulamaları incelendiğinde ülkeler arasındaki farklılıklar göze çarpmaktadır. Güney Kore'de resmi emeklilik yaşı erkekler de 60, kadınlar 60; Japonya'da erkekler 63, kadınlar 61; İzlanda'da erkekler 67 kadınlar 65,3; İsveç'de erkekler 65,7 kadınlar 64; İsviçre'de erkekler 65 kadınlar 64; ABD'de erkekler 65-67, Kadınlar 63,9; Avustralya'da erkekler 65, kadınlar 63; Kanada'da erkekler 65, kadınlar 65; İngiltere'de erkekler 65, kadınlar 60; Almanya'da erkekler 65, kadınlar 58; İtalya'da erkekler 57, kadınlar 57; Fransa'da erkekler 60 kadınlar 60 yaşında emekli olmaktadır.[123]

Emeklilik oranlarında hızlı artış sonucu sadece tüketici olarak konumlandırılan yaşlılar aktif iş gücü yükünü daha da arttırmaktadır. Geçmişin devamı niteliğinde ve uzun dönemli ihtiyaçlarını karşılayabilir bir yaşam biriktiren emekliler, aktivitesi olmayan yaşıtları gibi hayal kırıklığına uğramayarak yalnızlık hissine kapılmazlar. Aksi durumdakiler için ise emeklilik dönemi ekonomik nedenlerle çileye dönüşebilmektedir.

Küresel ölçeklerde alınacak önlemlerde; emeklilik yükünün dünya ülkelerini tehdit eden unsurlarının ortadan kaldırılması, aktif yaşlanma politikaları geliştirmesi, bireyleri yaşlılıkları için birikim yapmaya teşvik edilmesi, emeklilik yaşının kademeli olarak yükseltilmesi, ekonomik ve sosyal değişimin neden olduğu tehdit unsurlarını ortadan kaldıracak çözüm sağlayıcı politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu anlamda yaşlılık sorunlarının gelecek yüzyılda, aktif-pasif dengesinin bozarak, iş gücü bağımlılık oranlarını etkileyeceği ve yaşlılık krizlerine yol açacağı üzerinde önemle durulması gereken tehditlerdir.

6. DÜNYA'DA YAŞLILIKLA MÜCADELEDE SOSYAL POLİTİKALAR

Dünya Sağlık Örgütünün 21.y.y.'da 'Herkese Sağlık Genel Politikası'[124] kapsamında refah seviyesi düşük ve yüksek olan ülkeler arasındaki dengelerin sağlanması, sosyal, kültürel yönlerden fırsat eşitliğinin yaratılması, sağlıklı uzun bir yaşam beklentisi hedeflenmektedir.

[123] Sabah Gazetesi, Hangi Ülke Kaç Yaşında Emekli Oluyor? <www.sabah.com.tr> (30.01.2013).
[124] Nuran Akdemir, "Yaşlılarımızın Bakım Sorunları…", s. 169.

"Dünya ölçeğinde gözle görülen bir şekilde yaşlıların sayısındaki artış, yaşlılara yönelik sosyal politikalara daha önem vermeye yol açmaktadır[125]." "Sosyal Politikaların değiştirilemez temel gerçeği insani gerekliliğin göstergesi olan sosyal devlet ilkesidir."[126]

"Yaşlılara yönelik sosyal politikalar geliştirmenin temelinde, demografik nedenler, ekonomik faktörler, sosyal nedenler olarak aile yapısındaki dönüşümler, siyasi ve hukuki bir zemin olarak 'sosyal devlet' ilkesi ve insani gerekçeler zikredilebilir."[127] Dünya ülkeleri sosyal politikalarında güvenlik, koruma ve yardım sistemleri düzenleme ve yeniden yapılandırma çalışmaları öncelik taşımaktadır.

Yaşlılıkla mücadelede;

- Aktif yaşlanma çalışmaları
- Emeklilik yaşının kademeli olarak yükseltilerek yaşlıların yaşamın içine çekilmesi
- Sağlıkta dönüşüm programlarıyla önleyici sağlık hizmet maliyetlerinin azaltılması
- Ülkeler arası göç transferleriyle doğum oranlarındaki düşüşün önüne geçilmesi
- Sağlıklı yaşlanma politikaları ile sağlık harcama maliyetlerinin aşağıya çekilmesi,
- Yaşlı istihdamını arttıracak çalışmaların yapılması
- Bağımsız ve özgür yaşam hakkına sahip yaşlılık döneminin kazanılması
- Yaşlı bakımında aileyi destekleyici politikaların oluşturulması
- Yaşlıların toplumsal ekonomik ve sosyal yaşamındaki eşitsizliklerinin giderilmesi
- Yaşlıların günlük yaşamlarının kolaylaştırılması
- Sağlık hizmetlerine ulaşılabilirlilik, bakım elemanı vb. alternatiflerin sağlanması
- Yaşlılıkta ayrımcılığı, dışlanmışlığı, istismarını önleyecek içerme politikalarının oluşturulması, yaşlılık döneminde yaşam kalitesini yükselterek yaşlılık olgusuna karşı sosyal duyarlılık, toplumsal bilinç oluşturulmasını sağlayacak ortamlar hazırlayacaktır.

---

[125] "Faruk Taşçı, "Yaşlılara Yönelik Sosyal…", s. 175.
[126] Ibid, s. 175-202.
[127] Ibid, s. 177.

"Gelişmiş ülkeler sosyal politikaları İsveç'te sosyal hizmetler, sosyal yardımlar, Almanya'da bakıma muhtaçlık, emeklilik, İngiltere'de emeklilik, sosyal hizmetler, İtalya'da emeklilik sigortası, bakım hizmeti, sosyal yardım hizmetleri olarak farklılık göstermektedir[128].

"Yaşlılara yönelik olarak üretilen / üretilmesi düşünülen politikalar, sosyal politika alanındaki en önemli konulardan biri olarak bilinmektedir."[129] Sosyal politika oluşturmada aile, devlet, toplum, STK'lar farklı yaklaşımlarla da olsa yaşlılara yönelik sosyal politikaların merkezi olarak görevler üstlenmelidir. Oluşturulacak sosyal politikalar ile disiplinler arası uyumlu, yaşlılara pozitif ayrımcılıklar sağlayan düzenleyici çalışmalar yapılmalıdır.

6.1. YAŞLI TAKİP HİZMETLERİ

Sosyal hizmetler kapsamında yaşlıya yönelik sunulacak her türlü hizmet sosyal uzmanlar tarafından sağlanmalıdır. Yaşlılara yönelik sosyal hizmetler yaşlı bakım evleri, huzurevleri, gündüzlü yaşlı kuruluşları, yaşlı dayanışma merkezleri, kendi evleri, ailelerinin yanında yaşamaları halinde ise bulundukları, yaşamlarını sürdürdükleri ortamlarda verilmektedir.

Yaşlının sağlık, ekonomik, biyolojik, psikolojik ve benzeri konularda profesyonel hizmet alması ve ihtiyaçların giderilmesini sağlamak sosyal uzmanların yerine getirmesi gereken görevlerdendir. Sosyal hizmetler alanında destek verecek bu uzmanlar yaşlının her türlü soruna cevap verebilir yeterlilikte ve donanımda olmalıdır. Yaşlıların biyolojik ve psikolojik sorunlarına ortak olarak, yaşamın içine çeken, zevk alan, aktif yaşlılar olmalarını mümkün kılmak, yaşlı hayatına değer katacak önemde uygulamalardır.

---

[128] Faruk Taşçı, "Yaşlılara Yönelik Sosyal…", s. 175-202.
[129] Ibid

Hizmetlerde takipsizlik, denetimsizlik küresel ölçekte tüm dünya ülkelerinin ortak sorunu olmakla birlikte, hizmetlerin dolayısıyla koruma modellerinin etkinliğini değiştirmektedir. Bu amaçla dünya ülkeleri oluşturulacak yaşlı profillerinden hareket ederek yaşlı takip birimleri geliştirmesi dezavantajlı gruba sahip çıkacak ortak standardize modeller gerekmektedir. Oluşturulacak modeller ile yaşlı insanların, bakım, istihdam, koruma, destek, yardım, sosyal güvence, kronik hastalıklar, yaşamsal ihtiyaçlar, tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerine gereken ilgi gösterilmelidir. Küresel ölçeklerde sağlıklı yaşlanma, kaliteli yaşam olanakları sunma, evde sağlıklı yaşam projeleri ile yaşlı bakımı, kurumsal bakım ve sosyal-kültürel faaliyetler ışığında aktif ve mutlu yaşlılar hedeflemelidir.

6.2. AKTİF YAŞLANMA POLİTİKALARI

Aktif Yaşlanma Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından 1990'lı yıllarda ülkelerin gündemine girmiş olan bir kavramdır. Aktif yaşlanma süreci, yaşlıların günlük yaşamlarında sosyal, ekonomik, kültürel aktivitelere katılımını esas alır. Bireyin sağlıklı olması aktif olmasıyla yakından ilişkilidir. Dünya'da özellikle yaşlı nüfusa sahip ülkelerde "Aktif Yaşlılık Politikaları" uygulamaları devri yaşanmaktadır.

"Yaşlılık döneminin istenilen yönde olmasını toplumdaki ekonomik, sosyal, çevresel, bireysel, davranışsal şartlar belirlemektedir."[130] Avrupa ülkelerinde genel olarak yaşlıların çalışmasına gençlerin önünü kestiği düşüncesi ile hoş bakılmamakta ve yaşlı istihdamına karşı çıkılmaktadır. Yaşlılık ve yoksullukla mücadele eden yaşlıların bir de istihdam yolunun kesilmesi, giderilmesi gereken önemli sorunlara yol açmaktadır. Oluşturulacak istihdam politikalarının yaşlılar lehinde yeniden yapılandırılarak, esnek zamanlı iş kolları ile yaşlıların üretim sürecine ilave edilmeleri, aktif yaşam şartları oluşturulmasını mümkün kılacaktır.

[130] Dilek Aslan, Aktif Yaşlanma Kavramı.
<http://www.geriatri.org/sorulariniza_yanitlar.php?pg=aktif#content> (14.01.2014)

"Yaşlı bireylerin toplumun olumsuz bakış açısını benimsemeleri ve bağımsızlıklarını kaybederek temel ihtiyaçlarını karşılamada başka birilerine bağımlı olma korkuları yaşam kalitelerini olumsuz yönde etkilemektedir."[131] Manevi destek, gönüllülük esasıyla sivil toplum örgütleri tarafından yaşlıyı destekleyerek aktif hayata katılımı sağlayacak organizasyonlar hayati öneme sahip olup, yalnızlık, muhtaçlık, bağımlılık vb. sorunlardan yaşlıyı soyutlayarak hayata tutundurmayı hedefler.

Yaşlıların ekonominin iyileştirilmesi sürecine dahil edilmesi ve hayata tutundurulmaları için pozitif ayrımcılıklara ihtiyaçları vardır. 21.yy. dünya ülkelerinin değiştirilemez gerçeği yaşlanma sorunu, aktif yaşlanma politikalarıyla dikkat çekilmeyi beklemektedir. Küresel farkındalık, sosyal içerme, sağlıklı yaşlanma politikaları, yeniden şekillendirilerek, dünya ülkelerinin birlikte hareket etmesiyle daha yaşanır hayat standartları oluşturulmasını sağlayarak, küresel refaha ortak olacak uygulamalardır. "Dünya'da ve Türkiye'de gün geçtikçe yaşlı nüfus artmakta ve bununla ilgili olarak yapılan düzenlemeler bazı noktalarda yetersiz kalmaktadır. Dünya'da bir gün gelip artık genç nüfusa olan ihtiyaç artacak ve belki de geç kalınmış olacaktır."[132]

[131] T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Tüketici Hizmetleri…, s. 1-35.
[132] Dünya Yaşlılık Derneği, Genç Büyüklerimize Yeni Bir Umut. <http://dunyayaslilikdernegi.org/?action=goster&id=1> (16.01.2014)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE YAŞLILARIN KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR VE ÇÖZÜM POLİTİKALARI

Yıllara dayanan süreçte genç nüfusa sahip olmakla övünen ülkemizde, yaşlıların sorunlarına geçmişte pek de fazla önem verilmemiştir. Buna istinaden sorunlar için uygulanması gereken çözüm politikaları da gelişmiş ülkeler ile karşılaştırıldığında biraz geri kalmıştır. Yaşlılığın insanlığın son evresi olduğu ve bir gün tüm genç nüfusun da yaşlanacağı son dönemlerde daha çok hatırlanmaya başlanmış ve bu anlamda çeşitli çözüm politikaları üretilmeye başlamıştır. Bu bağlamda çalışmanın bu bölümünde Türkiye özelinde yaşlıların karşılaştığı sorunlar ve üretilen çözüm politikaları üzerinde durulacaktır.

1. TÜRKİYE'DE YAŞLILIK SORUNLARI

21.y.y.'ın değişen değerleri, kültürü, aile ve toplumsal yapısı yaşlılık olgusunu, günümüzde ülkemizde de önemli konular arasına yerleştirmiştir. Türkiye henüz dünya üzerinde, genç nüfuslu ülkeler sıralamasında olmakla birlikte, hızlı demografik değişim gösteren bir ülkedir. Karşı koyulamaz bir süreç olan yaşlılık, ülkemiz demografik yapısını tehdit eder boyutlara yaklaşmaktadır. *"'Avrupa'nın delikanlısı', demografik geçiş safhasının aldatıcı parıltısından kendisini korumalıdır".*[1] Yaşlılık ve sürecinin getirdiği sorunlara yönelik oluşturulacak senaryolar gelecekte refah sağlayacak insan hayatı için en önemli yatırımlar olarak değerlendirilmelidir.

[1] İsmail Tufan, *Birinci Türkiye Yaşlılık Raporu*, 2007, s.36.

Tablo 3. 1: Doğuşta Beklenen Yaşam Süresi Türkiye 2000-2023

Yıllar	Toplam	Kadın	Erkek
2000	71.0	73.1	69.0
2013	76.9	79.2	74.7
2020	77.7	79.9	75.4
2023	78.0	80.2	75.8

Kaynak: TÜİK, İstatistiksel Tablolar ve Dinamik Sorgulama, Doğuşta Beklenen Yaşam Süresi (Yıl). <http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068> (25.02.2014)[2]

2012 ADNKS rakamlarına göre Türkiye'nin 5,6 milyon olan yaşlı nüfusunun 2023 yılında 28,6 milyon, 2050'de 19,5 milyon, 2075'de ise 24,7 milyon olacağı tahmin edilmektedir[3]. Türkiye Endonezya'dan sonra dünyanın en hızlı yaşlanan ülkesi olarak görülmektedir.

Türkiye'de yaşlılara yönelik sosyal koruma ağı Anayasanın 2828 Sayılı Kanunun, 9. maddesi J fıkrası, Yaşlı Dayanışma Merkezleri hakkındaki yönerge (07.05.2000) ile oluşturulmuştur. Yaşlı Dayanışma Merkezleri ile yaşlıların toplumla iç içe, izole olmadan, yaşamdan kopmadan, kaliteli hayat standartlarına sahip, aktif yaşlılık dönemi geçirmeleri hedeflemektedir. Yaşlı Dayanışma Merkezleri, yalnız ya da ailesiyle birlikte yaşayan yaşlıların, boş vakitlerini geçirebilecekleri, sosyal, psikolojik, sağlık, eğitim, teknolojik destek alabilecekleri hizmetleri vermek amacıyla kurulmuştur.

Ülkemizde yaşlılık sorunları, yaşlılık sürecinde uygulanması gereken politikalar, henüz yüzeysel olup sağlam temeller üzerine oturtulamamıştır. 2022 Sayılı Yasa ile 65 yaş ve üzeri yaşlılara sosyal güvenlik hizmeti ile birlikte sunulan ve 3 ayda bir verilen nakdi yardım miktarının, ekonomik koşullar göz önünde bulundurularak yeniden düzenlenmesi ve asgari yaşam standartları üzerinde tutulması gerekmektedir.

[2]TÜİK, İstatistiksel Tablolar ve Dinamik Sorgulama, Doğuşta Beklenen Yaşam Süresi (Yıl). <http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068> (25.02.2014)
[3]TÜİK, İstatistiklerle Yaşlılar, Haber Bülteni, 2012. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13466> (14.02.2013).

Türkiye gelişmekte olan bir ülke olmasına rağmen yaşlılık süreci iyileştirme çalışmalarında Avrupa'nın çok gerisinde kalmıştır. Ülkemizde yaşlı nüfus oranlarının kısa sürede katlanarak artacağı düşünüldüğünde, demografik yapının ekonomik, sosyal ve toplumsal boyutlarıyla mercek altına alınarak, yapılacak çalışmalara hız verilmesini gerektirmektedir. "Yaşlı nüfusun sosyal hizmet ve bakım ve özellikle de sosyal güvenlik ve sağlığa ilişkin gereksinimlerinin karşılanmasının maliyet boyutu Türkiye'nin yakın bir gelecekte karşılaşacağı en temel ekonomik ve sosyal sorunlardan birisi olacaktır."[4]

Yaşlı nüfus oranlarının ülke ekonomisi üzerindeki yükünü, azalan genç nüfus omuzlarına yüklediği ve hızlı evrimsel değişimin ekonomik krizlere yol açacağına dikkat çekilmelidir. "Bu durumda; Yaşlılığa ilişkin yeterli politikalarının bulunmadığı, sosyal hizmet alt yapısının yaşlı nüfusun ihtiyaçlarına göre düzenlenmediği bir tablonun hem yaşlılar hem de devletin işleyişi açısından zorlayıcı olacaktır."[5]

Yaşlılar, yılların biriktirdiği tecrübeyi bu günlere aktaran kültürümüzü, geleneklerimizi, ananelerimizi yarınlarda yaşamamızı sağlayacak olan değerlerimizdir. "Türkiye'de Yaşlıları Koruma Derneği tarafından önerilerek 1982 yılında, her yılın 18-24 Mart tarihlerinin "Yaşlı Haftası" olarak kutlanması kabul edilmiştir."[6]

Büyük önder Atatürk, "Bir milletin yaşlı vatandaşlarına ve emeklilerine karşı tutumu; o milletin yaşama kudretinin en önemli kıstasıdır. Geçmişte çok güçlüyken, tüm gücüyle çalışmış olanlara karşı minnet hissi duymayan bir milletin, geleceğe güvenle bakmaya hakkı yoktur"[7] sözüyle yaşlılara yönelik düşüncelerini açıkça ifade etmiştir.

Türkiye'de geçmişte sürdürülen geniş aile yapısı (dede-torun-evlat-torun) anlayışı değişerek, çekirdek aile yapısına dönüşüm kısaca dört kuşaklı toplum dengesinde zamanın getirdiği aşınmalar yaşanmaktadır. Nüfusun yaşlanması ise kuşaklararası ilişkilerin bozulmasına, bu ilişkiler ise toplumsal sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. İleriye dönük projeksiyonlarda *"yaşlanan dünyanın yaşlanan insanları"* için geleceğe yön verecek gençlere büyük sorumluluklar yüklemektedir.

---

[4] T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, "18-24 Mart Yaşlılara Saygı Haftası: Kuşaklararası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma Sempozyumu Bildirileri", 2012. s. 77. <http://www.eyh.gov.tr/upload/Node/8110/files/kusaklararasi_dayanisma_ve_aktif_yaslanma_sempozyumu_bildirileri.pdf> (16.01.2014)

[5] Ibid, s. 78.

[6] T.Çakır, A.Kuzu, "Türkiye' de ve Dünyada…".

[7] Mustafa Kemal ATATÜRK.

Yaşlılık sorunlarında bilimsel olarak disiplinler arası organize oluşturulacak politikalarla, acil çözüm yolları üreterek, alt yapısı sağlam, profesyonel uzman desteği sunan düzenlemelere ihtiyaç vardır. Türkiye'de oluşturulacak yaşlı sağlığı projeleri ile yaşlıların korunması, sosyal yardım ve hizmet politikalarının yeni doğan bebek uygulamalarındaki hassasiyeti yaşlı insanlar üzerinde de özendirmesi gerekmektedir.

Yaşlılara yönelik sorunlarının başka bir boyutu ise hizmetlerin ilgili sosyal uzmanları tarafından verilememesi oluşturmaktadır. Ülkemizde sosyal hizmetlerin uzman kişiler tarafından organize edilmesi ve yaşam kalitesini arttıracak stratejilere ihtiyaç duyulmaktadır.

Ülkemiz yaşlılarını kimseye bağımlı olmadan, yaşam kalitelerini yükselterek güvenli ve sağlıklı ortamlarda yaşamalarını sağlayacak, yalnızlık, dışlanmışlık hislerine kapılmadan toplumla iç içe hayata tutunduracak projeler geliştirilmelidir. Bu amaç ışığı altında yaşlıları ülke içinde sesini duyuran, sosyal yönlerden koruyup gözeten, sağlık ve refahını koruma altına alacak bakanlıklar oluşturulmalıdır. Avustralya ve Kanada yaşlılık bakanlığı modelleri örnek alınarak geçmişle gelecek arasında sağlam temeller üzerine oturtulmuş sıkı bir bağ kurulmalıdır. Yaşlı hizmet programları devlet, STK, yazılı ve görsel medya ve aile ile birleşerek yaşlıya sahip çıkma, koruma ve topluma geri kazandırma amaçlarını üstlenmelidir. Literatürde uygulamalar var olmakla birlikte, denetlenebilirliği ve sürekliliğinin ne derece etkili olduğu tartışmaya açıktır.

2. TÜRKİYE NÜFUSUNUN YAŞLANMA SEBEPLERİ

İnsan ömrünün uzamasına karşılık doğum oranlarının azalması nüfusun yaşlanması sorununu beraberinde sürüklemektedir. Bir ülkenin yaşlı nüfusunun genç nüfusa oranının yüksek oluşu, o ülkenin bilimsel ve eğitsel refahının başarı ölçütü olarak değerlendirilebilir. Türkiye henüz genç nüfuslu olmakla birlikte, yapılan araştırmalar yakın bir gelecekte yaşlanma sorunu ile karşılaşılacağının sinyalleri vermektedir.

"Türkiye'de hayatta kalma beklentisi 2005 yılı itibari ile 70,8 yıl iken, 2015 de 72,3 yıl, 2023 de ise 74,1 yıl olacağı ön görülmektedir. Böylesi bir durum hedeflenen ve yürütülen ulusal plan ve programlar açısından önem taşımaktadır."[8]

[8] Yeşim Gökçe Kutsal, *Türk Geriatri Dergisi*, Cilt: 12, 2009, s. 3.

DPT'e "Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlıların Ulusal Eylem Planı" sonuçları incelendiğinde 40 yıl sonra, yaşlı nüfus oranlarının 16 milyona ulaşması beklenmektedir. "Türkiye'de yaşlı nüfus oranları giderek artmaktadır. 1945'te genel nüfusa oranı %4,2 olan 65 yaş ve üzeri nüfus 2005'te %6,84 olmuştur. 2009 Aralık sonunda ise bu oran %6,8 olmuştur[9]." "Bu oranın 2045'te %16,5'u aşacağı düşünülmektedir."[10]

"Nüfusun yaş piramitleri ülkelerin nüfus yapısını gösterir. 1995-2050 yılları arasında Türkiye demografik geçiş dediğimiz bir süreç ile genç nüfuslu ülkeden yaşlı nüfuslu bir ülkeye dönüşecektir."[11] Bu da gösteriyor ki ülkemiz yaşlılık ve sorunlarıyla kısa bir gelecekte yüzleşmekten kaçamayacaktır. "Türkiye'de doğum oranlarının azalması (aile planlaması) yaşlı nüfusun hızla artmasına bunun sonucunda da Avrupa'nın iki katı kadar yaşlı nüfusumuzun olmasına neden olacaktır."[12]

"20.y.y.'da doğurganlık hızının dünya ortalaması 5 olarak tahmin edilmekteyken bu hızda meydana gelen düşüş nedeniyle 2000'li yıllarda 2,8'lere kadar gerilemiştir."[13] Türkiye'de ise doğum oranlarının azalması, toplam nüfus içinde yaşlı nüfusun hızla artışına neden olmuştur. Ekonomik yönden aileleri refaha kavuşturan doğum kontrolü uygulamaları, refah, eğitim seviyesinin yükselişine işaret ederken, ülkemizin de Avrupa ülkeleri refah düzeylerine ulaştığını göstermektedir.

Aile planlaması uygulamaları ile doğum kontrolü sağlanarak, çok çocuk yerine bir veya iki çocuk sahip olma bilincinin toplumda yer edindirilmesi yaşlı-genç nüfus dengesini bozan önemli bir etkendir. Devletimiz çocuk yapmayı destekleyen ve çok çocuk yapan ailelere asgari geçim indirimleri ve çocuk sayısıyla orantılı olarak artış gösteren gelir güvencesi stratejileriyle yaşlı-genç kuşak nüfus hareketliliğine yön vermeye çalışmaktadır. Türkiye henüz genç nüfuslu bir ülkedir fakat unutulmaması gereken konu kısa bir gelecekteki demografik değişimlerin neticelerini bu günden hesap ederek geç kalınmışlığın negatif sonuçlarını asgari seviyelere çekmektir.

---

[9] TÜİK 2010. Türkiye İstatistik Kurumu 2010, <http://www.tuik.gov.tr/> (12.03.2011).
[10] UN Raises "Low Population Projection for 2050", TÜİK 2010, BM, 2010. <http://www.world.watchorg./node/6038> (21.04.2010).
[11] "Gerontoloji Demografik Özellikler Epdomiyolojik Ölçütler", *İst.Tıp Fak. Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı*.
[12] DPT, "Türkiye'de Yaşlıların Durumu…", s.10.
[13] Ibid, s. 5.

3. TÜRKİYE'DE YAŞLI NÜFUS ORANLARI

Türkiye'de yaşlı nüfus oranları hızla artış göstermektedir. Nüfusun yaşlanması ise demografik yaşlanma sorunlarını gündeme getirmektedir. Demografik yapının yeniden şekillenmesi ekonomik, sosyal ve toplumsal olayları doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir. Demografik yaşlanma ise bağımlılık oranı, ortanca yaş, doğuşta beklenen yaşam süreleriyle etkileşim içindedir.

"TÜİK Nüfus Projeksiyonlarına sonuçlarına göre, 2013 yılında %0,112 olarak tahmin edilen nüfus artış hızının, 2023 yılında %0.84'e gerileyeceği tahmin edilmektedir."[14] 2012 ADNK verilerine göre 5,6 milyon olan 65 yaş üzeri yaşlı nüfus oranları 2023'te 8,6 milyon, 2050'de 19,5 milyon, 2075'de ise 24,7 milyon olacağı tahmin edilmektedir[15].

2013-2023 TÜİK Nüfus Projeksiyonlarına göre 2013 yılında erkeklerin doğuşta beklenen yaşam süresi 74,4 yıl kadınların ise 79,2 olarak tahmin edilmiş. 2023 yılına gelindiğinde bu rakamların erkekler için, 75,8 yıl kadınlar için 80,2 yıl olacağı tahmin edilmektedir.[16] 65 yaş üzeri nüfusun toplam nüfus içindeki oranı 2013 yılında %13,3 iken 2075 yılında % 27,7 [17] olacağı hesap edilmektedir.

Türkiye'de yaşlı nüfus mercek altına alındığında erkek ve kadınlar arasında eşitsizlikler çok açık olarak gözlemlenmektedir. Erkekler eşleri öldüğünde tekrar evlenmekte, kadınlar ise yalnız veya çocuklarıyla birlikte yaşamayı tercih etmektedir. Yalnız yaşayan kadınların büyük bir kısmı ise sosyal güvenceden yoksun ve sosyal koruma kapsamı dışında hayatlarını devam ettirmeye çalışmaktadır. Sosyal güvencesizlik, ekonomik yetersizlikler, işsizlik, barınma, güvenlik ve en önemlisi sağlık sorunlarıyla tek başına mücadele etmek zorunda bırakılmışlardır.

Ülkemizde aile kavramı, aile bağları henüz işlevini yitirmediğinden yaşlılarımız dünya ülkelerindeki yaşlılarla karşılaştırıldığında daha şanslı görülmektedir. Yaşlılarımız genellikle aile içinde yaşam sürdürmekte bu yaşam tarzı ise onları mutlu, güvende ve toplumla iç içe yaşam olanakları sağlamaktadır.

---

[14] TÜİK, İstatistiklerle Yaşlılar 2012..
[15] Ibid
[16] Ibid
[17] Ibid

Sağlıklı yaşlanma hedefleri doğrultusunda uzayan ömrün getirisi olan yaşlılığın, her geçen gün ülkemizde de kendini hissettirdiğinin açık göstergesi olan demografik göstergeler acil önlemler alınmasını gerektirmektedir. Ülkemizin hızlı yaşlanma süreci içinde olduğu ve bu dezavantajlı dönemi avantaja çevirecek politikaların gelecek yıllarda ülke refahını etkileyerek toplumsal refah oluşumuna da katkı sağlayacak ayrıcalıklı uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır.

4. TÜRKİYE'DE YAŞLILARA YÖNELİK POLİTİKALAR

Türkiye'de yaşlılara yönelik en eski kanun 1926 yılında çıkarılan, 743 Sayılı Medeni Kanun'dur. Bu yasanın 315, 316, 317, 356, 358, 359. maddeleri ailede yaşlı, çocuk ve sakatların korunmasını kapsayan güvenlik maddeleridir. 1930 yılında çıkarılan 1580 Sayılı "Belediyeler Kanunu" 15, 16 ve 34. maddeleri muhtaç yaşlıların korunması ile ilgili hükümleri içermektedir.

"Türkiye'de yaşlılara yönelik ilk politikalar ve kurumsal bakımın temelleri 1930 yılında yürürlüğe giren 1580 Sayılı Belediye Kanunu İçinde yer almıştır. 1959 yılında Sosyal Hizmetler Enstitüsü kurulmuş, 1961 Anayasasında sosyal hizmetler temel haklar arasına alınmıştır."[18]

"Kurum içinde kurulan Yaşlı Bakım Hizmetleri Daire Başkanlığına ise aşağıdaki görevler yüklenmiştir."[19]

- Sosyal Koruma kapsamında olmayan, muhtaç yaşlıların tespit edilerek her türlü yardım, hizmet ve güçlendirici destek sunumları için çalışmalar yapmak.

- Huzurevlerinin ülke genelinde yaşlıların barınmasını ve korunmasını sağlayacak şekilde dağılımını sağlamak.

- Huzur evleri açılması, yönetilmesi ve denetlenmesi faaliyetleri ile,

- Yaşlıları sosyal hayattan uzaklaştırmadan, koruma kapsamına alarak her türlü ihtiyacını karşılayabilecek politikalar geliştirmek sayılabilir.

[18] Yaşlı Bakım Hizmetleri, <http://www.shcek.gov.tr./yaşli-bakimhizmetleri.aspx.> (04.11.2012)
[19] Ibid

Türkiye yaşlılık platformunda öne çıkan sorunlarının en başında yaşlı bakımı, sosyal korumasızlık, işsizlik, dışlanma ve yoksulluk ilk sıralarda yer almakta iken sosyal devlet bu dezavantajlı gruba yeterli güvenceyi sağlayamamaktadır. Bu anlamda yaşlılıkla birlikte değişen yaşam şartlarını standardize eden, refah sağlayıcı politikalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Ülkemizde yaşlılık ve sorunlarına sosyal ve toplumsal duyarlılık oluşturulamaması, gelecekte yaşanması muhtemel sorunlarda geç kalınmışlığa neden olacaktır. 18-24 Mart Yaşlılar Haftası olarak ilan edilmesi gibi sadece sözle değil işlevsel sorumluluklarda da farkındalık, sosyal ve toplumsal yaraları saracak ülke sınırları içindeki tüm yaşlıları kapsayan sosyal koruma ağlarının oluşturulması gündeme taşınmalıdır.

Türkiye'de kurumsal bakım, evde bakım, gündüzlü bakım hizmetleri gibi yaşlıları sosyal ve ekonomik yönden güçlendirecek, bireysel ihtiyaçlara en kısa sürede cevap verebilecek, yeterli sayıda ve kalitede, denetlenilebilir, şeffaf politikalarla oluşturulmuş sosyal ve toplumsal koruma mekanizmaları, devlet güvencesiyle yeniden oluşturulmayı beklemektedir.

Oysa ülkemizde yaşlılık sorunları zamana karşı mücadele gerektiren, gecikme lüksü olmayan bir sorumluluk gerektirmektedir. Bu amaçla, "Toplumda ileri yaştaki insanlara karşı ilgi ve duyarlılık artırılarak, yaşlılık ve yaşlanma alanında politikalar geliştirilmelidir."[20]

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bu amaçla 2011 yılından itibaren ulusal bütünlük, sosyal refah, adil gelir dağılımı sağlayacak, başta aile yapısının güçlendirilmesi olmak üzere, özürlü, muhtaç, yaşlı, çocuk, genç ihtiyaç sahibi tüm vatandaşlarımızın yaşam çıtasını yükseltecek stratejik politikalar organize etmektedir. Bakanlık toplumun temelini oluşturan aile yapısını güçlendirerek, aile, toplum, devlet temelini sağlam tutacak aktüeryal hesaplamalar yapmaktadır. Bakanlık, 633 Sayılı KHK ile Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğünü oluşturarak, yaşlıların ayrımcılığa maruz kalmadan sosyal yaşama dahil olmaları, onurlu bir hayat sürdürmeleri ve en doğal insani haklardan yaralanabilmelerini sağlayacak planlamalarla yaşlı refahını yükseltmeyi hedeflemektedir.

[20] Oya Hazer, Özge Aslan, "Yaşlılıkta Sosyal İlişki…".

Bakanlığın yaşlıya yönelik uygulamalarında, "Yaşlıların huzurevlerine veya huzurevi yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezine yerleştirilmesi, yaşlılara bağlanan aylıklar, yapılan yardımlar, yaşlı dayanışma merkezleri tarafından yürütülen hizmetler, evsiz, sokakta kalan yaşlılarla ilgili talepler, ihbar ve şikayetler değerlendirilerek gerekli bilgilendirme yapılmaktadır."[21]

Bakanlık, Alo 183 Sosyal Hizmet Danışma Hattı ile toplumsal bütünlüğe risk oluşturan sorunlara karşı koruma, önleme hizmetleri vererek, çağrı yapılan ildeki ilgili birimlerle koordineli çalışmalar yürüterek, yardım isteyen vatandaşlara her türlü psiko-sosyal, ekonomik devlet desteği ve güvencesini sunmaktadır. Ayrıca, Alo 144 Sosyal Danışma Hattı ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından aile, çocuk, engelli, yaşlı, gazi, şehit yakınlarına yardım ve sosyal hizmet projelerinde rehberlik, danışmanlık hizmetleri verilmektedir. Bu uygulamalar dışında, "Bağışlar, yardımlar, gönüllü katkı-katılımlar ve gönüllü çalışmalarla ilgili bilgilendirme yapılarak başvuru için aranan ildeki Aile ve Sosyal Politikalar Müdürlüğümüze yönlendirilmektedir."[22]

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ülkemizde yaşlı dışlanması, yoksulluğu, yaşlı istihdamı, yaşlı işsizliği iyileştirme çalışmaları yeni gündem kazanmış olmasına karşılık, yaşlılık sorunlarını, bakış açısını yeniden şekillendirmesi, pozitif anlamda iyileşme sürecinin gelişimine işaret etmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesindeki bu tür radikal değişimlerin aile, toplum ve birey üzerindeki etkileri tartışılmaz değerdedir. Bireysel vatandaş memnuniyeti, ihtiyaçlara acil çözüm üretebilme, geri bildirimlerin hizmet kalitesi, adaletli yardım dağılımı, eşitliği, sürekliliği sağlayacak olması, toplumsal eşitliğin sağlanmasında üstünlük yaratacak uygulamalardır.

Ülkemizde yaşlılara yönelik oluşturulan politikalar;

T.C. Anayasası 61. md.

2828 Sayılı Kanun

- Sağlık Bakanlığı Yasası
- Özürlüler Yasası

[21] Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İletişim Merkezi. <http://www.aile.gov.tr/tr/html/2209/ALO+144+Sosyal+Yardim+Hatti> (15.12.2013)
[22] Ibid

Sosyal Güvenlik Yasası

2005 yılı 5378 ve 5579 Sayılı Kanunlar

- 2006 yılı 5444 Sayılı Kanun
- Evde bakım hizmetleri[23]

Türkiye 2007 Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı ile, "Yaşlılar ve Kalkınma", "Yaşlılıkta Sağlık ve Refahın Arttırılması", "Yaşlılıkta Olanaklar Sunan, Destekleyici Ortamların Sağlanması" alt başlıkları kapsamında Türkiye'deki yaşlıların yaşam kalitesini arttırmaya yönelik plan ve hizmet stratejileri belirlenmiştir.

4444 Sayılı, "Bu Kanun'un getirdiği düzenleme ile Türkiye' de sosyal gelirlerin, daha açık deyişle yaşlılık malüllük ve ölüm aylıklarının gerek ilk bağlanış, gerekse işleyişleri sırasında değişen iktisadi şartlara uyumu sağlanması bakımından tam dinamik bir sisteme geçilmesi düşünülmüştür."[24]

4444 Sayılı Kanun kapsamında gerçekleştirilen düzenlemeler, emeklilik, yaşlılık, muhtaç aylık ödemeleri, bireylerin ihtiyaçları ve yaşamsal döngüsüne cevap verir nitelikte rakamlar oluşturulamamıştır. Bu rakamlar, ülkemiz yaşlısının Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında fırsat eşitliği, istihdam edilebilirlik, sosyal dışlanmaya maruz kalma vb. sosyoekonomik ölçütlerde savunmasız, iyilik halini güçlendirecek yeterli maddi güvenceyi veremediği görülmektedir. Ülkemizde yeniden yapılandırılması gereken politikaların, yaşam kalitesini en üst seviyeye çekerek, yaşlısına sahip çıkan, sosyal uluslararası yaşam standartlarının sürekliliğini sağlayan güvenirlilikte ve güncellikte olması gerekmektedir.

4447 Sayılı Kanun ile getirilen "Sosyal Güvenlik Reformu" kapsamında

- "Kayıt dışı istihdamı önleyici çalışmalar,
- Sosyal güvenlik prim ödemelerinin miktarları,
- Emekli maaş ödemelerinde enflasyonla doğru orantılı artış,
- Emekli olabilme koşulları kademeli olarak geçiş süreci kabul edilmiştir.

---

[23] Turan Çakır, "Türkiye'de ve Dünyada Yaşlı Profili ve Yaşlı Bakım Hizmetleri", 30 Mayıs 2008 Gaziantep.
[24] Dilik Sait, "Yaşlılık Malüllük ve Ölüm Aylık ve Gelirlerinin Değişen İktisadi Şartlara Göre Ayarlanması Açısından 25.8.1999 gün ve 4447 Sayılı Yasanın Yorum ve Eleştirisi", Kamu-İş Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 2, Ocak 2000, s. 8.

- İşsizlik sigortası getirilmiştir."[25]

2022 Sayılı Kanun ile ülkemizde 65 yaşını doldurmuş hiçbir güvencesi olmayan, ihtiyaç sahibi vatandaşlarımız koruma altına alınarak maaş bağlanmıştır. 65 yaşının üzerinde ve yoksul kişilere bağlanacak muhtaçlık aylığı ile ilgili düzenleme 2 Ağustos 2013 tarih ve 6495 sayılı "Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"un Resmi Gazetede yayınlanması ile yürürlüğe girmiş ve muhtaçlık koşulları da belirtilerek muhtaçlık sınırı asgari ücretin 3'te 1'inden az olmamak üzere değiştirilmiştir. Bu kanuna gore 2013 yılının ikinci 6 ayı için muhtaçlık sınırı 243,43[26] TL olmuş ve belirlenen tutarın azlığı sosyal devlet yapısının yetersizliğini göstermesi açısından önemli bir gösterge olmuştur.

Ülkemizde yaşlılık dönemi, ekonomik krizler, enflasyon gibi nedenler zaten zor olan hayat şartlarını daha da ağırlaştırmaktadır. Yaşlı aylıklarına, memur maaş katsayısı ile artırım uygulanmasına rağmen yinede yaşam kalitesini iyileştirmede yetersiz kalınmaktadır. Asgari yaşam standardı sağlayamayan yaşlı aylıkları, yaşamın son evresindeki yılları daha da zorlaştırarak onurlu bir hayat sürdürülmesine engel olmaktadır.

2022 Sayılı Yasa ile 65 yaş ve üzeri yaşlılarımıza ödenen aylıkların yetersizliği, yaşam koşulları, ekonomik sorunları ve sosyal güvencesizlikleri, sosyal güvenlik kapsamında yeniden yapılandırılmasını gerektirmektedir. Ayrıca yaşlıların kimseye muhtaç olmadan yaşam sürdürmeleri için sosyal koruma harcamalarına ayrılacak transferlerin artırımı, daha kaliteli yaşam olanakları sağlayacaktır.

Yaşlılık dönemi oluşturulacak politikalarda toplumun ve devletin sağduyusuna ihtiyaç duyulmaktadır. "Bu özel ilgi grubunun ihtiyaçları topluma yansıtılmalı, ulusal ve uluslararası platformlarda ülke ve dünya örgütleriyle iş birliği yapılmalıdır."[27] 2022 Sayılı Kanun üzerinde yapılacak reformlarda, beklentiler, istekler ve olması gerekenler, disiplinler arası çalışmalar ile yeniden düzenlenerek, sosyal politikaların yönü değiştirilmelidir. Çünkü sorun insan odaklıdır ve insani ihtiyaçlar en üst düzeyde acil çözümler üretilmeyi beklemektedir.

---

[25] Nusret Ekin, Alper Yusuf; Akgeyik Tekin. *Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Arayışlar: Özelleştirme ve Yeniden Yapılanma*, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 69, 38 İstanbul 1999, s. 202-203.
[26] Sosyal Yardımlar, Torba Yasa ile 2022 Maaşlarında Artış Oldu Mu?
<http://www.sosyalyardimlar.net/torba-yasa-ile-2022-maaslarinda-artis-oldu-mu/#comments> (10.10.2013)
[27] Oya Hazer, Özge Aslan," Yaşlılıkta Sosyal İlişki…".

5. TÜRKİYE'DE YAŞLILARA YÖNELİK SOSYAL HİZMETLER

Sosyal hizmetler sosyal sorunların çözümüne yönelik oluşturulan hizmetlerdir. Ülkemizde sosyal hizmetler yaşlı hayatlarını sürdürebilirliğini sağlayan desteklerle kişinin sosyal çevresiyle, ailesiyle ve kendisiyle eşgüdümlü hareket ederek sorunların çözümüne yönelik hizmetler sunar. Sorun teşkil eden problemlere çözüm olanakları oluşturmak sosyal hizmetlerin öncelikli görevidir. "1982 Anayasası'nın 61. maddesi sosyal hizmetler alanına giren grupları açık bir şekilde belirlemiş; korunmaya, bakıma, yardıma ve rehabilitasyona muhtaç çocuk, sakat ve yaşlılara öncelik tanıyarak devletin bu alanda gerekli teşkilat ve tesisleri kurması veya kurdurması hükmünü getirmiştir."[28]

Ülke nüfusunun yaşlanması ile oluşan demografik değişim, genç nüfusun yaşlı nüfusa oranla hızla azalmasına, aile yapısındaki küçülmeler ile çekirdek aile yapısına dönüşüm, yaşlı bakım hizmetlerinin küresel boyutlarda önem kazanmasına neden olmuştur. Ülkemizde yaşlı bakım hizmetleri kapsamında, özel ve sivil toplum örgütleriyle, yaşlının her türlü ihtiyacını karşılayabilme yetisini kazandırma, sağlık, ekonomik, tedavi, ilaç kullanımı, kısacası yaşamın sürdürebilirliğine yönelik birimler öncelikli hizmetler arasında yer almalıdır.

"Yaşlılara sosyal hizmet, yaşlılar için sosyal hizmet yaşlının yaşamdan daha fazla zevk ve doyum almasını sağlayan hizmetlerdir. Toplumla bütünleşmesini sağlayan hizmetlerdir."[29] Yapılan düzenlemelerle aile içinde ya da yalnız yaşayan yaşlıların her türlü sağlık, sosyal, psikolojik ve ekonomik sorunlarının giderilmesi yaşam kalitelerini arttırılması, Gündüzlü Bakım Hizmetleri ile ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olup akıl sağlığı yerinde olan, yalnız yaşayan yaşlılara evde bakım hizmetleri verilmektedir. 10.02.2007 tarihinde 5579 SCHEK Kanunda değişiklik yapılması ile Gündüzlü Bakım ve Evde Bakım hizmetleri ile bu hizmetlerin yürütüleceği, Yaşlı Hizmet merkezi 2828 Sayılı Kanunda yer almıştır. 2009 yılında yürürlüğe giren Yaşlı Hizmetleri Merkezleri Gündüzlü Bakım, Evde Bakım Hizmetleri ile ilgili maddelerde de değişiklikler yapılmıştır.

---

[28] T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Tüketici Hizmetleri…, s.6.
[29] İlhan Tomambay, Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler. Ankara 2007, <http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/sosyal_boyut/yaslilara_yonelik_sosyal_hizmet.pdf> (20.01.2014).

Ülkemizde yaşlı nüfus oranlarının hızlı artışı, yaşlılık ve sorunlarına dikkat çekilerek yaşlı nüfusa yönelik sosyal politikaların oluşturmasını gerektirmektedir. Bu yaklaşımlara ilave olarak, "Milli Yaşlılar Politikasının temel esaslarını ve uygulamaya dönük özelliklerini belirlemek üzere, Özürlüler Şurası, Sosyal Hizmetler Şurası'ndan sonra en kısa zamanda Yaşlılar Şurasının da tertiplenmesidir."[30]

Ülkemizde 2012 yılı itibariyle kurumsal hizmet veren huzur evlerinin sayısı 294 olup 24.206 kişiye bakım verecek kapasitededir. 2012 yılı itibariyle Özel Huzurevi hizmeti veren kuruluşlarla Dernek ve Vakıflara ait huzurevi toplam sayısı 160 kapasitesi 9024, Azınlıklara ait huzurevleri sayısı 7 kapasitesi 961'dir.[31] Ülkemizde Yaşlı Hizmet Merkezlerinin ihtiyaçları karşılayamaması sayıca arttırılmasını, verdiği hizmet alanlarının genişletilmesini, korunmaya muhtaç olan grubun yaşam kalitesini yükselterek yaşam memnuniyeti sağlayacaktır.

"Yaşlılık hizmetleri içinde yaşlının eğitimi önemli bir konudur. Çağımızın yaşlı insanı için yaşlılığa uyum ve sosyal katılımı sağlama açısından sistemli serbest zaman etkinlikleri yapılmaktadır."[32] Ülkemizde, yaşlıların sosyal yaşamlarını sürdürmede özgüveninin korunmasını sağlamaya yönelik çalışmalar, günlük yaşam becerilerinin kazandırılması, özel ev ve egzersiz programlarının geliştirilmesi, hobi aktivitelerinin ve boş zamanların değerlendirilmesi, sosyal rehabilitasyon olanakları, yaşlılara yönelik temel ihtiyaçlarının karşılanması, her geçen gün daha da önem kazanmaktadır.

5.1. SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKFI

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu 14.06.1986 tarihinde 3294 Sayılı Kanunla kurulmuştur. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü sosyal koruma kapsamında kitlelere yardım götürebilen, etki alanı çok geniş devlet kurumu olarak hizmet vermektedir. SYDV'nin amacı yoksulluğu minimize ederek mutlak refah düzeyini yakalamaktır.

---

[30]Ali Seyyar, "Türkiye'de Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar, Yaşlılara Yönelik Sağlık ve Sosyal Hizmetlerin Planlanmasında Yerel Yönetimlerin Örgütlenmesi", 2005 İstanbul, s. 37-41.
[31] TÜİK, İstatistiklerle Yaşlılar 2012..
[32]Sosyal Hizmet Uzmanı, Türkiye'de Yaşlılık ve Yaşlılara Verilen Hizmetler.
<http://www.sosyalhizmetuzmani.org/turkiyedeyaslilar.htm> (04.08.2012)

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu; kimsesiz, yardıma muhtaç, ekonomik sıkıntılar içinde olan vatandaşları, bünyesinde oluşturduğu hizmet programları ile güçlendirmeyi amaçlamaktadır. SYDGM'ü Türkiye'de adil gelir dağılımları düzenini sağlama görevlerini üstlenmiştir.

08.06.2011 tarihli 633 Sayılı Kararname ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı olarak Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü adı altında yardıma muhtaç yoksun vatandaşların ihtiyaçlarına çözüm sunmayı amaçlamaktadır. SYDGM'nün öncelikli görevi yaşlı, yoksul, muhtaç, engelli vatandaşların hayattan koparılmadan, yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Vatandaşlara aktarılan kaynaklar doğrultusunda aktif, üretken, sürdürülebilir hayat standartları oluşturmak hedeflenmektedir. SYGM'ü dezavantajlı grupları istihdamı, mesleki eğitimi, işsizlik gibi konulara hassasiyet göstererek dezavantajlı dönemi pozitif yaklaşımlarla iyileştirmeyi hedeflemektedir.

SYGM'ü ülkemizde il ve ilçeler olmak üzere toplam 973 kurum ile illerde vali, ilçelerde ise kaymakam başkanlığında hizmet vermektedir. SYDGM'ü ihtiyaç sahibi vatandaşlarımıza ayni ve nakdi olarak yardım sağlamaktadır. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü çatısı altında, Aile Yardımları ve Süreli Yardımlar Daire Başkanlığı ile;

- Barınma Yardımları Birimi
- Şartlı Yardımlar Birimi
- Yakacak Yardımları Birimi
- Hak Temelli Yardımlar Birimi
- Eğitim Gıda ve Diğer Yardımlar Birimi

Sağlık ve Yaşlı Engelli Yardımları Daire Başkanlığı ile;

- Sağlık Yardımları Birimi
- Yaşlı Yardımları Birimi
- Engelli Yardımları Birimi ile ihtiyaç duyulan hizmetler verilmektedir.

Ülkemizde oluşturulan bu birimlerin, yaşlı insanlara yönelik uygulamalarında ne derece etkin olduğu ve hizmetin ne kadarının hak sahiplerine ulaştırılabildiği tartışmalara yol açmaktadır. Siyasi ve politik kaygılar sonucu gerçek ihtiyaç sahiplerinin bu uygulamalardan faydalanamaması ayrıca sorun yaratmaktadır. Sistemde oluşturulan bu birimlerin denetlenebilirliğinin sıklaştırılması, yapılan yardımların gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaşılabilirliği, kolay, hızlı, çözüm önerileri, uygulamada kolaylık sağlamakla birlikte sosyal refah oluşturacak şeffaf açılımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Sosyal yardımlaşma sisteminin fırsat eşitliği sağlayan politikaları ile adaletli dağılım, objektiflik, denetlenebilirlik ve en önemlisi sürekliliği sağlayacak şekilde yeniden yapılandırılması yapılan/yapılacak yardımların ihtiyaca en kısa sürede cevap verebilirliğini ve yerindeliğini kolaylaştıracaktır.

5.2. TÜRKİYE GÜÇSÜZLER VE KİMSESİZLER VAKFI

Türkiye Güçsüzler ve Kimsesizler Vakfı 1986 yılında kurularak, yardıma muhtaç, kimsesi olmayan yaşlılara "kurumsal ve kaliteli bir yönetim anlayışı çerçevesinde, uzman kadrosu ile 'Güçlüyken Yardım Et, Güçsüzken Yardım Al' sloganını ilke edinerek korumaya, yardıma ve bakıma muhtaç tüm sosyal gruplara hizmeti amaç edinmiştir."[33]

Vakıf aracılığı ile;

- Yaşlıların periyodik olarak sağlık kuruluşlarına götürerek kontrollerini yaptırmak, ilaçlarını almak ve düzenli olarak takip etmek,

- Yaşlıların ve güçsüzlerin konuk evlerinde kalan herkesin genel sağlık taramasını düzenli olarak yapmak,

- Vakfın yaşlılar köşelerinde çeşitli etkinlikler düzenlemek,

- Anneler günü, babalar günü, yılbaşı, yaşlılar haftası vb. özel günlerde yaşlıların güzel vakit geçirebilmesi için çeşitli illere geziler ve etkinlikler düzenlemek

- Yaşlıların ağırlandıkları yaşlı köşelerinde giyim, elektrik, ısınma, temizlik gibi tüm ihtiyaçlarını gidermek,

- Yaşlı konukların doğal ortamlarda ve doğal besinlerle beslenmelerini sağlamak,

[33] Türkiye Güçsüzler ve Kimsesizlere Yardım Vakfı, <http://turkiyegucsuzlervakfi.org/> (16.01.2014).

- Mağdur durumda olan ve evlerinde kalan birçok yaşlımıza maddi ve manevi güvenceler sağlamak,

- Yaşlıların vefatı durumunda ise vakıf yaşlıya son görevini yerine getirerek, vakıf çalışanları ve gönüllü insanlar birlikteliği ile kimsesiz vatandaşlarımızın yanında yer alarak, onların yaşamlarını anlamlı kılacak, hayati öneme sahip çalışmalar düzenlenmektedir.

5.3. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ YAŞLI HİZMET UYGULAMALARI

Sivil toplum kuruluşları (STK) kar amacı gütmeden bağışlarla ve gönüllük esasıyla faaliyet gösteren yerel ve merkezi yönetimlere katkı sağlayan sosyal yardım kuruluşlarıdır. Devlet kurumlarından bağımsız bireysel girişimlerle oluşturulmuş organizasyonlardır. Sosyal, toplumsal, kültürel, politik sorunlara sürdürülebilir insani ve barışçıl denge sağlamayı amaçlayan oluşumlardır.

Ülkemizdeki STK'lar dünya ülkeleri ile karşılaştırıldığında ne yazık ki gereken ilgi ve devlet desteğini görememektedir. Özellikle yaşlılara yönelik hizmet verecek STK'lara demografik yaşlanma sürecinde olan ülkemizde gerekli ilgi gösterilmemektedir. Ülkemizde "STÖ özellikle engellilere ve belli hastalık gruplarına yönelik çalışma yapan ve bu alanda duyarlı olan az sayıda dernek ve vakıf hedef kitlelerinin bakım ihtiyaçlarına yönelik projeler, hizmetler geliştirmektedir."[34] Tüm bu çabalara rağmen, ülkemizde yaşlılara yönelik hizmet veren Sivil Toplum Kuruluşlarının yaptırım ve ideolojik mücadele gücü, yaşlıların yaşam kalitesini yukarıya çekecek seviyelere getirilememiştir.

Planlanan ve uygulanan hizmetler, uzayan insan ömrüyle uyumlu sağlam temellerin atılacağını göstermektedir. Ülke nüfusu her geçen gün yaşlanmaktadır ve hızlı demografik değişim süreci radikal kararlarla evrensel standartlara ulaştırılmayı beklemektedir. Bu yaklaşımlar öncülüğünde DÜYADER, "Genç Büyüklerimize Bir Umut" sloganıyla yaşlılıkta yaşam kalitesini güçlendirecek ulusal ve uluslararası faaliyetler düzenlemektedir.

---

[34] Özgöbek Hatice Reyhan. Ülkemizde Bakım Modellerine Olan Gereksinim, ASPB Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, <ozurlu.oyhgm.gov.tr/.../reyhan_ozgobek_konusma_1530_1700.docx> (12.01.2014)

Türkiye'de var olan sivil toplum kuruluşlarının bazıları yaşlanma konusunda birtakım araştırmalar ve çalışmalar yapmakta; kongre ve toplantılar düzenlemektedir. Konu ile ilgili çalışmalarda bulunan sivil toplum kuruluşları arasında Türkiye Güçsüzler ve Kimsesizler Yardım Vakfı, Türkiye Yaşlılık Konseyi Derneği (TURYAK), Milli Eğitim Sağlık Eğitimi Vakfı(MESEV), Geriatri Fizyoterapistleri Derneği, Geriatri Vakfı, Geriatri ve Gerontoloji Derneği, Hacettepe Üniversitesi Geriatrik Bilimler Araştırma Merkezi (GEBAM) ve Türkiye Aile Planlaması Vakfı gibi kuruluşlar sayılabilir. Bunun yanında Türkiye İş Kurumu ile Türkiye Sakatlar Konfederasyonu işbirliğinde düzenlenen 'yaşlı-özürlü bakım elemanı yetiştirme sertifika programları' ile sözkonusu alanda hizmet verilmektedir.[35]

Yaşlı hizmet uygulamaları sivil toplum örgütlerine büyük sorumluluklar yüklemekte, "Küresel yaşlılık tüm ülkelerin artan ekonomik ve sosyal talepler ile yüzleşmesine neden olmuştur. Bu talepleri karşılayabilmek için kurumların ve üniversitelerin daha duyarlı olması gerekmektedir."[36] Ülkemizde STK uygulamalarının yaşlı hayatına müdahale noktasında gereken önem ve hassasiyeti yeterli düzeylerde topluma yansıtmadığı gözlemlenmektedir. "Bu nedenle toplumsalın ulusalcı, çağdaş ve sosyal devletçi bir çerçevede, yeniden yapılandırılmasında, sivil ve siyasal toplumun aktörlerine önemli görevler düşmektedir."[37]

5.4. DÜNYA YAŞLILIK DERNEĞİ (DÜYADER)

Dünya yaşlılık derneği yaşlılık ve sürecindeki yaşanılan / yaşanılacak sorunlara kayıtsız kalınmayarak sağlıklı, aktif ve mutlu yaşlılık kavramlarının toplumsal bilinçlerde yer edinmesini sağlamak amacıyla oluşturulmuş sivil toplum örgütüdür. Kuruluşun amacı kendine yetebilen, özgür düşünerek üreten aktif yaşlı portrelerini ulusal ve uluslar arası arenada geliştirilecek projelerle güçlendirmektir.

---

[35] T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Tüketici…, s. 6.
[36] T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, "18-24 Mart Yaşlılara…", s. 14-15.
[37] Gazanfer Kaya, Kamusal Hizmetler Gerçekleştiren Sivil Toplum Kuruluşlarının Neo-Liberal Politikalar Karşısındaki Konumları. <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/kamusalhizmetler.htm> (16.01.2014).

DÜYADER, uzayan yıllara kayıtsız kalınmaması gerçeğinden hareket ederek yaşlı insanların yaşam kalitesini güçlendirecek projeler üretmektedir. Yaşlı hayatını kolaylaştıracak sosyal sorumluluk projeleri ile yaşlı refahını hedefleyen sivil toplum örgütüdür. Yaşlı insanların ihtiyaçlarına dikkat çeken etkinlikler ve seminerler düzenleyerek yaşam kalitesinin iyileştirilmesini sağlayacak çalışmalar yapmaktadır. Yaşlılığı sorun olarak görmekten ziyade nasıl sağlıklı yaşlanabiliriz olgusunu zihinlere yerleştirmeyi hedeflemektedir. DÜYADER, "Genç olmak 'dinamik düşünmekle başlar' bakış açısıyla"[38] yaşlı hayatını kolaylaştıracak alternatif çözümler üretmektedir.

5.5. TÜRKİYE'DE YAŞLILARA YÖNELİK YEREL YÖNETİM HİZMETLERİ

Yerel yönetim birimleri kendilerine verilen yetkiler doğrultusunda ihtiyaç sahibi korumasız vatandaşlara yardım hizmetleri götürür. "Türkiye'de yerel yönetimler bir anayasal kurumdur. 1982 Anayasasına göre idarenin kuruluş ve görevleri merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır."[39] "Sosyal bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal politikalarının yerel açıdan uygulayıcıları vali, kaymakam ve belediye başkanlarıdır."[40]

Türkiye'de toplumsal ve ekonomik sorunlar büyüyerek günümüze kadar gelmiş ve artık acil çözümler bulunmasını ve etkin önlemler alınmasını gerektirecek boyuta ulaşmıştır. Bu sebepten yerel yönetimlere de konuyla ilgili görevler düşmektedir.[41] 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun 77. maddesi ile yaşlılara yönelik düzenlemelere gidilmiş; yine aynı kanunun 14. maddesinde ise hizmetlerin verilmesinde önceliğin belediyenin mali durumu ve hizmetin aciliyetinin dikkate alınmasıyla belirleneceğinin yanısıra belediye

---

[38] Dünya Yaşlılık Derneği, Genç Büyüklerimize Yeni…, s.1.
[39] Hakan Aydın, "Avrupa Birliğine Uyum Çabaları Ekseninde Yerel Yönetimler ve Sosyal Hizmet İlişkisi", *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 465, 2009.
[40] Ali Seyyar, "Yerel Kamu Yöneticileri Sosyal Devletin Görevlerini Ne Derece Yerine Getirebilmektedir?" *İdarecinin Sesi Dergisi*, Cilt: 19, 2005, s. 109.
[41] Hakan Aydın, Yerel Yönetimlerin Sosyal Hizmetler Ekseninde Değerlendirilmesi. 2010. <http://karakalem2023.blogcu.com/yerel-yonetimlerin-sosyal-hizmetler-ekseninde-degerlendirilmesi/7219328> (16.01.2014).

hizmetlerinin sunulmasında özürlü, yaşlı, dar gelirli ve düşkülerin durumlarına gore yöntemler kullanılacağına hükmedilmiştir.[42]

1930 yılında yürürlüğe giren 1580 Sayılı Yasa ile Belediyelerce bakıma muhtaç kişileri güvence altına almak amacıyla, yaşlı evleri, güçsüzler yurdu, aceze evleri ve huzur evleri, düşkünler evi gibi kuruluşlar açılmıştır. 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunun 65. maddesinde yapılan değişiklikler ile de yaşlılar için illerde oluşturulan hizmetlerde birlik ve beraberliğin sağlanarak toplumsal bütünlüğün korunması sağlanmıştır.

"Bu yönde yapılan düzenlemelerin Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ile getirilen ilkelere ve Maastricht Antlaşması'nın önemli bir yönünü oluşturan subsidiyarite (hizmette yerindenlik) ilkesiyle uyumlu olduğu ifade edilebilir."[43]

Ülkemizde yerel yönetimlere, çevresel düzenlemeler, yeterli aydınlatma, toplu taşıma araçlarında indirim, temizlik, bakım ihtiyaçlarında yardım, engellerinden dolayı sokağa çıkamayan yaşlılara yönelik uygulamalar, sosyo-kültürel etkinlikler, boş vakitlerin değerlendirilmesi gibi yaşlı hayatını iyileştirecek görevler yüklenmiştir.

Yerel yönetim birimlerinin yaşlılara yönelik uygulamalarında verilerin yetersizliği, uygun eğitim düzeyinde personelin bulunmaması, kaynakların etkin kullanılmaması, ekonomik sorunlar sosyal hizmetler ve sosyal yardımların standardize edilememesine neden olmaktadır. Sosyal hizmet ve yardımlarda uzman personelin yetiştirilmesi yaşlılara yönelik hizmetler de ortaya çıkacak sorunları en az şekilde hissedilmesini sağlayacaktır.

Ülkemizde yerel yönetimler arası norm birliğinin oluşturulamaması, hizmetlere çıkarlar doğrultusunda yön verilmesi, kurumsal işbirliğinin sağlanamaması, karmaşık yapılanma, adaletsiz dağılım, fırsat eşitsizliği Sosyal Koruma amaç, kapsam ve etkinliliğine gölge düşürerek toplumsal huzursuzluğa yol açmaktadır.

"Türkiye'de yerel yönetim sistemini yeniden oluşturan yasal düzenlemelerin 2003 yılından bugüne geçirdiği dönüşüm, yerinden yönetimci bir yapıyı oluşturulma sürecinin anlamlandırılması bakımından büyük önem taşımaktadır."[44]

---

[42] T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sıkça Sorulan Sorular. <http://www.eyh.gov.tr/tr/8104/Sikca-Sorulan-Sorular> (12.11.2013)
[43] Hakan Aydın, Yerel Yönetimlerin Sosyal…, s. 1.
[44] Ibid

Değişim sürecinde; "Türkiye'de yaşlılara yönelik hizmetlerin bu yaş grubunun dezavantajlarını giderecek ve ileri yıllarda yapılacak çalışmalara temel teşkil edecek şekilde yapılandırılması yerine popüler ve pragmatik çözümlerin tercih edildiği görülmektedir."[45]

Bu yaklaşımlarla sosyal demokratik devlet yaşlısına sahip çıkarak eğitimime önem veren, ihtiyaçlarını dile getiren, haklarını savunabilen, toplumsal farkındalık açılımları geliştirerek yerel düzeyde oluşturulacak politikalarda gereken hassasiyeti göstermektedir.

6. TÜRKİYE'DE YAŞLI HAKLARI

Ülkemizdeki yaşayan yaşlılara Anayasada yer alan Kanunlarla güvence sağlanarak koruma kapsamına alınmıştır. Anayasanın 61. maddesi 3. fıkrasında "Yaşlılar Devletçe korunur. Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir"[46] 61. madde iradesiyle yaşlı hak ve güvencelerinin devlet tarafından karşılanacağı hükmü açıkça ifade edilmiştir.

Ülkemizde Sosyal Yardım alanında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK), Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF), Milli Eğitim Bakanlığı, yaşlı hayatına müdahale eden kuruluşlardır. Bu kurumlar, Sağlık Bakanlığı, Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Kızılay Derneği, Belediyeler ve çok amaçlı toplum merkezleri gibi birçok kamu kurum ve kuruluşu sivil toplum örgütleri ile birlikte hareket ederek yaşlıları topluma kazandıracak faaliyetler yürütmektedir.

Ülkemizde Sosyal Güvenlik Kurumu bünyesinde, "Yaşlı Dayanışma Merkezleri" tarafından bakılan ya da aileleri yanında yaşayan yaşlıların yaşam kalitesini yükseltmeye yönelik hizmetler verilmektedir. Ayrıca Alzheimer hastası olan yaşlılar için "Gündüz Bakım Merkezleri" ile ülkemizde yaşayan yaşlılarımızı koruyucu, destekleyici, kaliteli hayat standartları oluşturmaya yönelik çalışmalar gerçekleştirilmektedir.

---

[45] Serkan Çınarlı, Özgür Ekin Aktaş, "Yaşlının Hukuki Hakları…", s.1632.
[46] TBMM 2010, <http://www.tbmm.gov.tr./anayasa.html> (24.04.2012)

506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununda 1981 yılında değişikliğe gidilerek yaşlılık, malüllük aylığı dışında da dezavantajlı dönemi iyileştirecek sosyal yardım sistemlerine yer verilmiştir. 2022 Sayılı Kanun ile 65 yaş ve üzeri kimsesiz yaşlıları ekonomik yönden koruma altına almak, refahını yükseltmek üzere yaşlılık maaşı bağlanmıştır.

1999 yılında yürürlüğe giren 4447 Sayılı Kanun kapsamında yaşlılık aylığı hak kazanma mevzuatına ilave düzenlemeler getirilerek, yaşlılık aylığı yaş unsuru kadın ise 58, erkek ise 65 yaşını doldurmuş olmak ve en az 7000 gün malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortası primi ödeme koşulu getirilmiştir.

Türkiye'de yaşlı haklarını duyurmak üzere "Türkiye'de 'Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı'na' dayanarak 2007 yılında devlet Planlama Teşkilatı tarafından 'Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı' yayınlanmıştır."[47]

- Ülkemizde yaşayan yaşlılara kanunlarla;

- Sosyal Koruma ve Güvenlik hakkı

- Sağlık hakkı

- Adil gelir hakkı

- Çalışma hakkı

- Eğitim hakkı

- Sosyal yardım ve hizmetlerden faydalanma hakkı

- Aile ve bakım hakkı güvenceleriyle yaşam kalitesine pozitif doğrultuda yön verilmeye çalışılmaktadır.

Ülkemizde yaşayan yaşlılar haklarının neler olduğunu tam olarak bilmeden yaşamaktadır. Bu amaçla yaşanan demografik yaşlanmanın hızlı değişimi dikkate alınarak yaşanan / yaşanılacak sorunlarda var olan hakların ihtiyaçlara cevap verebilirliği sorgulanmalıdır.

[47] DPT, "Türkiye'de Yaşlıların Durumu…", s. 1.

Sosyal güvenlik, koruma ve yardım sistemleri ile muhtaçlık, işsizlik, bakım, sağlık sorunlarında yaşlıların yaşam kalitelerinin iyileştirilmesi önündeki engeller ortadan kaldırılarak yaşlıların yanında yer alacak politik adımlar sağlamlaştırılmalıdır. "Türkiye, her ne kadar gelişmiş AB ülkelerine göre yaşlı bir nüfusa sahip olmasa da, sosyal devlet olmanın bir gereği olarak yaşlıların sosyal refahı (mutluluğu) için"[48] önlemler almak zorundadır.

Türkiye'de hızla yaşlanan nüfusun yani yaşlıların haklarının neler olduğunu bilmesi, haklara erişim, eğitim, istihdam, bakım, güvenlik, koruma, sağlıklı yaşam olanakları, sosyal ve toplumsal duyarlılığın ulusal boyutlarda oluşturularak yaşlı eylem planlarının gündemde kalmasını sağlayacak politik kararlara ihtiyaç duyulmaktadır.

7. TÜRKİYE'DE SOSYAL KORUMA KAPSAMINDA YAŞLI VE AİLELERİNE YAPILAN ÖDENEKLER

Türkiye'de sosyal korumasızlık gerçeği, kapsam ve kaynakların yetersizliği, yaşlı ve ailelerine yapılan ödenekleri olumsuz yönde etkilemektedir. Bu amaçla yapılan yardımlar hayat kalitesi ve onurlu bir yaşam standardı oluşturmaya yetmemektedir.

Ülkemizde sosyal koruma kapsamında yaşlı veya ailelerine;

- Muhtaçlık aylığı[49]
- Cenaze yardımı[50]

[48] Ali Seyyar, "Türkiye'de Yaşlılara Yönelik…", s. 37-41.

[49] 2022 Sayılı Kanun, 10.07.1976, sayı: 15642, tertip: 5, cilt: 15, s. 3254, ilave düzenlemelere gidilerek, 02.08.2013, 6495 Sayılı Kanun Sosyal güvenlik kuruluşlarının herhangi birisinden her ne nam altında olursa olsun bir gelir veya aylık hakkından yararlananlar ile uzun vadeli sigorta kolları açısından zorunlu olarak sigortalı olunması gereken bir işte çalışanlar veya nafaka bağlanmış veya nafaka bağlanması mümkün olanlar hariç olmak kaydıyla, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından muhtaç olduğuna karar verilen 65 yaşını doldurmuş Türk vatandaşlarına, muhtaçlık hâli devam ettiği müddetçe (1.620) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımından bulunacak tutarda aylık bağlanır.

[50] 5510 Sayılı Kanun, 9809 Genel Sağlık ve Sosyal Sigortala Genel Sağlık Sigortası kapsamında, 37. maddesi, İş kazası veya meslek hastalığı sonucu veya sürekli iş göremezlik geliri, malûllük, vazife malûllüğü veya yaşlılık aylığı almakta iken veya kendisi için en az 360 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortası primi bildirilmiş olup da ölen sigortalının hak sahiplerine Kurum Yönetim Kurulunca belirlenip Bakan tarafından onaylanan tarife üzerinden cenaze ödeneği ödenir. Cenaze ödeneği, sırasıyla sigortalının eşine, yoksa çocuklarına, o da yoksa ana babasına, o da yoksa kardeşlerine verilir.

- Ölüm aylığı[51] verilmektedir.

T.C Anayasası 2022 Sayılı Kanun ile 65 Yaş ve Üzeri Kimsesiz Muhtaç ve Bakıma İhtiyacı olan, sosyal güvencesi bulunmayan yaşlı Türk insanına aylık bağlanması öngörülmüştür. 65 yaş aylığı 2013 rakamları ile 391,86 TL (1 aylık miktar: 130,62 TL) olarak belirlenmiştir.

"2022 sayılı yasa ile 65 yaş üzeri yaşlılara sosyal güvenlik hizmetiyle birlikte sunulan ve üç ayda bir verilen nakdi yardım miktarının ekonomik koşullar göz önünde bulundurularak yeniden düzenlenmesi ve asgari yaşam standartları üzerinde tutulması gerekmektedir."[52]

2022 Sayılı Kanun'da düzenlemelere gidilerek kamuoyunda 65 yaş aylığı olarak bilinen maaş kriterlerinin 2013 Torba Yasası kapsamında ele alınarak asgari gelir düzeyinin 1/3'ne endekslenmesi, sayısal rakamların 119,62 liradan 243,43 liraya çekilerek muhtaçlık sınırının yükseltilmesi, daha fazla kişinin yaşlılık aylığı almasının sağlanması, önemli bir gelişme olarak ifade edilmekle birlikte, hiçbir güvencesi, evi, işi, çalışma gücü olmayan insanların bu rakamlarla hayatlarının iyileştirilebileceğinin öngörülmesi ekonomik refah göstergeleri ve yaşam kalitesi yükseltme hedefleri ile örtüşmemektedir. Muhtaçlık aylığının asgari yaşam standardı sağlama boyutunu bırakın, yaşamsal ihtiyaçları bile karşılayamayacak düzeylerde olması AB üyelik sürecindeki ülkemizin büyük bir eksikliğidir. Ülkemiz yaşlısına ekonomik güvence sağlayamayan devlet koruması ise uzayan yaşam evresini sürdürülemez boyutlara taşımaktadır.

---

[51] 5510 Sayılı Kanun, 9806-1 Genel Sağlık ve Sosyal Sigortala Genel Sağlık Sigortası, Madde 32 a) En az 1800 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş veya 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılanlar için, her türlü borçlanma süreleri hariç en az 5 yıldan beri sigortalı bulunup, toplam 900 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş, b) 47 nci maddede yazılı sebeplerle kazaya uğramış, malûllük, vazife malûllüğü veya yaşlılık aylığı almakta iken veya malûllük, vazife malûllüğü veya yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazanmış olup henüz işlemi tamamlanmamış, c) Bağlanmış bulunan malûllük, vazife malûllüğü veya yaşlılık aylığı, sigortalı olarak çalışmaya başlamaları sebebiyle kesilmiş, durumda iken ölen sigortalının hak sahiplerine, yazılı istekte bulunmaları halinde bağlanır. Ancak, 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (b) bendine göre sigortalı sayılanların hak sahiplerine aylık bağlanabilmesi için ölen sigortalının genel sağlık sigortası primi dahil kendi sigortalılığından dolayı prim ve prime ilişkin her türlü borcunun olmaması veya ödenmesi şarttır.

[52] Yaşlı Sorunları Araştırma Derneği. Sosyal ve Psikolojik Yönleri ile Yaşlılık. <http://www.yasad.net/index.php?pid=25> (10.01.2014)

8. TÜRKİYE'DE EMEKLİLİK

Türkiye'deki emekli sayısı dünya üzerindeki 131 ülkenin nüfusundan daha fazladır. Bu söz konusu durum ülkenin aktif-pasif dengesini negatif yönde etkilemektedir. Pasif dönem yaşam şartlarının yaşlıyı ekonomik yönden zora sokması, erken emeklilik, sosyal hayata dahil olma, üretme, rol alma istekleri yaşlıların yeniden çalışma isteğini etkilemektedir. "Özellikle emekli aylıklarının düşük olması ve erken emeklilik uygulamaları emeklileri yeniden çalışmaya iten başlıca sosyoekonomik nedenlerdir."[53]

TÜİK verileri dikkate alındığında, ülkemizde emeklilik sorunlarının gün geçtikçe önem kazandığı, işsizlik boyutlarının çok kısa zaman sürecinde artış gösterdiği, özellikle güvencesiz ve korumasız olan yaşlı grubu yakından ilgilendirmektedir. Yaşlılığın verdiği dezavantaj, zaten sorun teşkil eden iş bulma konusunda, korumasız grubun yaşam şartlarını daha da zorlaştırmaktadır.

Tablo 3. 2: Türkiye'de Yaş Grubuna Göre İş Gücü Durumu 2010

Cinsiyet	Yaş	Kurumsal Olmayan Çalışma Çağındaki Nüfus	İş Gücü	İstihdam Edilenler	İşsiz	İş Gücüne Dahil Olmayan Nüfus
KADIN	55- 59	1537	294	289	5	124
	60- 64	1204	181	179	2	1023
	65+	2827	166	166	0	2661
ERKEK	55- 59	1511	765	699	66	746
	60- 64	1103	441	416	25	66
	65+	2179	433	424	9	1746

Kaynak: TÜİK. Türkiye Yaş Grubuna Göre İş Gücü Durumu, İstatistiklerle Kadın, 2010. <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=kategorist> (12.03.2011)[54]

[53] A. İlhan Oral, "Emeklilerin Yeniden Çalışmaya Başlaması ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar Üzerine Düşünceler", *Çalışma ve Toplum*, 2008, s. 136. <http://www.calismatoplum.org/sayi19/ilhan.pdf> (11.12.2013).

[54] TÜİK. Türkiye Yaş Grubuna Göre İş Gücü Durumu, İstatistiklerle Kadın, 2010. <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=kategorist> (12.03.2011)

TÜİK Nüfus Projeksiyonlarına göre 2011 yılında 65 ve daha yukarı yaştaki bireylerin işgücüne katılma oranı %12,8; 2012 yılında %12,4'tür. 2012 yılında 65 ve daha yukarı yaştaki erkeklerin işgücüne katılma oranı %20,2 iken aynı yaşlardaki kadınların işgücüne katılma oranı %6,4'tür.[55]

2013-2075 TÜİK nüfus araştırmalarına göre 2013 yılında %0,6 olarak tahmin edilen 85 ve üzeri yaş nüfus oranlarının 2075 yılında %5,2 olacağı tahmin edilmektedir.[56] Bu durum ise yaşlıların bakımını üstlenecek aktif nüfus sayısını azaltacak, yaşlanmakta olan kişilerin ilgilenmek durumunda olacağı yaşlı sayısı daha da arttıracaktır.

Türkiye'de, "aktüeryal denge problemi, sosyal güvenlik kapsamı dahilindeki nüfus içi eşitsizlikler, emeklilik sisteminin etkinlik sorunu ve bu sistemin yeni toplumsal dönüşümlere uyum sağlayamaması"[57] aktif emeklilik politikalarının oluşturulamamasına yol açarak emeklilik paradigması yaşanmasına neden olmaktadır. "Benzeri görülmemiş bir popülizm örneği olarak emekliliğe hak kazanmanın yaştan bağımsız hale getirilmesi ortalama yaşam beklentisinin çok düşük olduğu en yoksul Afrika ülkelerinde bile örneği bulunmayan bir uygulamayla Türkiye'yi karşı karşıya getirmiştir."[58]

Emeklilerin yeniden çalışmaya başlaması halinde aylıklarından kesinti yapılmakta, bu vatandaşlardan sağlık ve prime esas kazançları üzerinden genel sağlık sigortası primi alınmaktadır. SSK emeklilerinin prim ödemesi koşuluyla, yeniden çalıştırılmaları, destek primi ödemesinin dörtte üç gibi oranın işveren tarafından karşılanması, işverenin yaşlı işçi çalıştırma isteğini bastıran bir uygulamadır. Maaşın dörtte birlik kısmının kesinti yapılması ise yaşlıların hayatını kolaylaştırmak yerine daha da zora sokan bir dayatmadır.

Yüksek oranlardaki işsizlik sorunlarına, yaşlılık boyutu eklendiğinde yaşam koşullarının nasıl şekilleneceğini tahmin etmek çok da zor değildir. Bununla birlikte emekli olduktan sonra yeniden çalışmak zorunda bırakılan yaşlılar genç işgücüne engel oluşturduğu düşünülerek toplumun dışına ötelenmektedir.

---

[55] TÜİK, İstatistiklerle Yaşlılar 2012..
[56] Ibid
[57] Anıl Üstünel, Volkan Yılmaz, "Türkiye'de Demografik Dönüşüm: Yaşlanan Bir Toplumun Karşı Karşıya Olduğu Sorunlar Üzerine Birlikte Düşünmek", *Konferans Sonuç Raporu*, İstanbul 2009.
[58] Serdar Sayan, "Türk Emeklilik Sisteminde Reform: Nedenler ve Beklentiler", *ASO Medya*, Temmuz-2006, s. 56.

Ülkemizde emeklilere yönelik alınacak radikal kararlar ile maaş oranlarının asgari yaşam standartları üzerinde tutulması, emekli istihdamı önünün açılması, yaşlıların kayıt dışı, vasıfsız işlerde çalışmaktan alıkoyacak sosyal koruma ağlarının oluşturulması, işsizlik ve yoksulluk sorunlarının önlenmesini sağlayacak stratejilere ihtiyaç duyulmaktadır. Büyük emekler ve hizmetler sonucunda emekliliğe hak kazanmış vatandaşlarımızın, yeniden çalışması yoluna engeller koymak yerine, hayatlarını sürdürülebilir kılacak aktif yaşlanma politikaları oluşturulmalıdır.

"Özellikle artan işsiz sayısı, mevcut emekli kitlesi, bozulan aktüeryal dengeler, bütçeden sosyal programlara ayrılan payların çok üst sınıra ulaşması, daha uzun yaşam süreleri ve aile yapısında meydana gelen değişiklikler sosyal güvenlik alanında yeni düzenlemelerin yapılmasını zorunlu hale getirmektedir."[59]

Aktif yaşlılık, biyolojik, fizyolojik, psikolojik ve sosyal iyilik kavramlarına karşılık gelmektedir. Ruh ve beden sağlığı emeklilikten sonra yaşam kalitesini etkileyen belirleyicilerdir. Aktif emeklilik politikaları ile yaşlılara;

- Emeklilik sonrası istihdam olanakları sağlanması,

- Gelişen teknoloji, internet ve iletişim hizmetlerinde yaşlıların faydalanabilecekleri bilgilendirme sistemleri geliştirerek teknoloji uyumlaştırma çabaları,

- Yaşlıyı bağımlı olmaktan kurtaracak üreten yaşlı profillerinin teşvik edilmesi,

- Yaş ayrımcılığının engellenerek yaşlıların işe alımlarının desteklenmesi,

- Yaşlıları sadece tüketen sıfatından çıkararak aktif iş gücü yükünün hafifletilmesi,

- Yaşlılıkta kayıt dışı istihdamı önleyecek tedbirlerin alınması,

- Yaşam boyu eğitim stratejisi ile yaşlıların atıl olmaktan kurtarılması hedeflenmelidir.

[59] Nusret Ekin, Yusuf Alper, Tekin Akgeyik, Türk Sosyal Güvenlik…, s. 202-203.

9. TÜRKİYE'DE YAŞLI KADIN OLMAK

Türkiye nüfus yapısı ile ilgili grafikler incelendiğinde yaşlı kadın nüfusunun hızla arttığı gözlemlenmekte, yaşlı nüfus içindeki kadın-erkek oranları karşılaştırıldığında ise kadınların erkeklerden daha uzun yaşam sürdürdüğü görülmektedir. "Ayrıca kadınlar bazı tıbbi durum ya da hastalıklara erkeklere oranla daha fazla yatkınlık göstermekte ve yaşamları boyunca bu nedenlerden dolayı sağlık merkezlerine daha sık başvurmaktadır."[60]

"Yoksulluğun bir kadın sorunu olması kadınların toplumsal cinsiyetlerinden dolayı, alt sıralı olmaları ile ilgilidir ve bu toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri biçiminde onların yaşamına, hayatın her evresinde yansır."[61] Ülkemizde, yaşam süresinin uzaması avantajına rağmen, yaşlı kadının ekonomik, sağlık, bağımlılık, korumasızlık, yoksulluk gibi yaşam kalitesini etkileyen sorunlar yaşanmasının önüne geçilememektedir.

Ülkemizde yaşlı kadın yoksulluğu yoğun bir şekilde hissedilmektedir. Dulluk maaşlarının düşük olması, sosyal güvence yoksunluğu, sosyal korumasızlık gibi ekonomik nedenlerle yaşlı kadınların zor şartlarda hayatlarını devam ettirmelerine neden olmaktadır.

Kadın-erkek yaşlı karşılaştırılmasında kadınların çalışma koşullarının zorluğu, istihdam olanaklarının kısıtlılığı da göze çarpmaktadır. Ülkemizde, "Yaşı 75'in üzerinde olan dul kadınların %67'sinin hiçbir geliri yoktur. Bu kadınlar, çocukları, akrabaları ve komşuları tarafından bakılmakta ve desteklenmektedir."[62] Bu durum Uluslararası platformda öne çıkan aktif yaşlanma, sağlıklı yaşlanma politikalarına ters düşerek sosyal koruma stratejileriyle örtüşmemektedir.

---

[60] Yeşim Gökçe Kutsal, "Yaşlanan Kadının Sağlık…".
[61] Nazmi Bilir, "Yaşlılara Verilen Hizmetler", *Yaşlanan Kadın Sempozyum Gazetesi.* 2005.
[62] B. Tufan, 2009. "Sosyal Bir Hak Olarak Sosyal Hizmet", *Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu*, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

Özetle ülkemizde yaşlı kadınların, güvenliği, sağlığı, bakımı, istihdamı, eğitimi, göz ardı edilmekte, gereken ilgi ve hassasiyet tam anlamıyla gösterilmemektedir. Bu dezavantajlı zamanı kadın olarak yaşamak uzayan ömrü daha da çileye dönüştürmektedir. Yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, yaşlılıkta kadın-erkek ayrımı yapılmaksızın refah sağlanması sosyal devletin görevi olarak yeniden güncellenmelidir. "Ülkelerin kadın-erkek ayrımcılığı yapmadan, bu potansiyel gruba hakkaniyetle haklarını vermesi, hükümetlerin görevi, almak ise onların insan haklarıdır."[63]

9.1. YAŞLI KADINLAR VE İŞSİZLİK SORUNU

Ülkemizde yaşlı kadınların çalışma sahası, yaşlı erkeklere oranla daha dar bir alanı kapsamakta, kadınlar genellikle emek yoğun, günü birlik, gelip geçici, kısaca kayıt dışı işlerde istihdam edilmektedir. Ülkemizde TÜİK 2012 yılı verilerine göre 65 ve daha yukarı yaştaki kadınların iş gücüne katılım oranları %6,4'tür.

Yaşlı kadınlara istihdam olanakları yaratmak, onları toplumdan soyutlamadan kendilerine yakışır iş ortamlarında çalışmalarını sağlamak, bu yönde sosyal politikalar oluşturmak, toplumun ve devletin asıl görevi olmalıdır. Bu amaçla yapılan istatistiklerin 2011 yılı 65 yaş ve üzeri işsizlik oranları rakamlarının %1,2'den 2012 yılında %0,9'lara gerilediğini göstermesi yaşlılık dönemi için önemli bir gelişme olarak düşünülmelidir.[64]

Ülkemizde yaşlı kadınların yaşam kalitelerini etkileyen, üstlendikleri sorumluluklar, çalışma durumları, çalışma koşulları, sosyal koruma ve sosyal güvenlik sorunları, bakmakla yükümlü oldukları kişiler, gelir düzeyleri ile bağlantılı olarak hastalıkla mücadele edebilme güçleri, medeni durumlarının getirdiği sıkıntılar, emeklilik ve sağlık sorunlarının çözümüne yönelik uluslararası ölçütlerde dönüşümler gerektirmektedir.

Yaşlı kadınların çalışma yaşamından dışlanması sorunu ise kayıt dışı ve risk taşıyan işlerde çalıştırılmalarına neden olmaktadır. Tarım sektörü, torun bakma gibi aile içi hizmetlere zorunlu itilen kadınlar, sosyal hayattan koparılarak, ekonomik, psikolojik, sosyal sorunlar yaşamakta ve yalnız bırakılmaktadır. Ülkemizde yaşlı kadınların büyük çoğunluğu hayatla uyumlaştıran istihdam yaratan politikalara kayıtsız kalındığı için yaşamın güçlükleri karşısında çaresiz ve savunmasız yaşam sürdürmektedir.

---

[63] Ayşe Akın, "Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısıyla Yaşlanan Kadın", *Yaşlanan Kadın Sempozyum Gazetesi*, 7 Mart 2005

[64] TÜİK, İstatistiklerle Yaşlılar 2012…

Yaşlı kadınlara yönelik uygulamalarda "kadın istihdamının ve işsizliğinin azaltılması için işgücü piyasalarındaki cinsiyetçi uygulamalara son verilmeli, ev içi bakım hizmetleri devletin gereken nitelikli, yaygın ve ücretsiz bakım hizmetlerini sağlaması ile kadının üzerinden alınmalıdır."[65]

Ülkemizde yaşayan kadınlara değişen teknoloji, bilim ve gelişmelere uyum sağlayabilmeleri için, mesleki eğitim programları, teknolojiyle uyumlaştırma desteği verilmelidir. Eğitim ve yaşam boyu öğrenme stratejileri ile bu fırsatları geçmişte yakalayamayan yaşlı kadınlara yeni bilgi ve beceriler kazandırmak, onların yaşlılık dönemlerinde yalnız olmadıklarını hissettirmek gerekmektedir.

9.2. YAŞLI KADINLARIN ÇALIŞMA KOŞULLARI

Ülkemizde kadınlar, çalışma hayatında cinsiyetinden dolayı ayrımcılık yaşamaktadırlar. İkinci sınıf vatandaş olarak görülen kadınların yeterli eğitim alamamaları, üstlenmek zorunda olduğu rollerin (anne, ev hanımı) ağırlığı nedeniyle iş hayatında istedikleri konuma gelememeleri, ülkemizin gelişmişlik düzeyiyle, çalışma hayatında kadın-erkek eşitsizliğinin yaşanmasıyla yakından ilgilidir.

Ancak: "Toplumlar kadın ve erkeği birbirine rakip olarak değil, birbirini bütünleyen, tamamlayan unsurlar olarak görmeli ve bu paralelde stratejiler geliştirilmelidir."[66]

Ülkemizde yaşlı kadının çalışma hayatında karşılaştıkları sorunlar olarak;

- Kadının üstlenmek zorunda olduğu kalıplaşmış roller
- Kayıt dışı istihdam edilme
- Aile işçisi olarak ücretsiz çalıştırılma
- Emek yoğun işlerde çalıştırılma
- Düşük ücret uygulamaları
- Eşitsizlik
- Sosyal hayatta kadınları destekleyen uygulamaların eksikliği

---

[65] Türkiye'de işsizlik genç ve kadın. <http://www.disk.org.tr/2013/10/turkiyede-issizlik-genc-ve-kadin/> (10.01.2014)

[66] Bennur Koca," Çalışma Hayatı ve Kadın", *İnönü Ünv. Sağ.Hiz. Mes. Yüksekokulu Dergisi, 2011* Malatya, s.33-53.

- İstihdam olanaklarının sınırlı olması gibi kısıtlamalar, çalışma hayatının her alanında yer almalarını zorlaştırmaktadır.

"Eğitim seviyesinin düşük olması kadınların toplumsal yaşamdan dışlanmalarının en önemli nedenlerinden birisidir."[67] Ülkemizde yaşlı kadının eğitim düzeyinin geliştirilmesi, yaşam boyu öğrenme ideolojisinden hareketle, mesleki eğitim uygulamalarında yer almaları sağlanmalıdır. Kadın ve erkeği dengeleyen fırsat eşitliği yaklaşımları ile yaşlı kadının ekonomik sorunlar yaşamasının önüne geçilerek, eşgüdümlü çalışmalar ve iş olanakları oluşturulmalıdır.

Devlet kadını Anayasada Kanunlarla destekleyerek güçlendirecek, geleneksel görevleri dışında rol kazandıracak, ekonomik refahını ve toplumda saygınlığını oluşturacak, istidam olanakları sağlayarak, omuzlarındaki yüke ortak olacak politikalar geliştirmelidir. Günümüzde özellikle yaşlı kadınların emek yoğun işlerde düşük ücretle çalışmak zorunda bırakılması, devletin ivedilikle üzerinde durması gereken sosyal ve toplumsal meselesidir.

9.3. YAŞLI KADINLAR VE ÜRETKENLİK

Yaşlılıkta üretmek, boş vakitlerin değerlendirilerek kazanca dönüştürülmesi, aynı zamanda yaşam kalitesini yükseltilmesine yardımcı olacak girişimlerdir. Ülkemizde yaşlı kadınlara yönelik bu tarz devlet girişimlere rastlamak henüz mümkün gibi görülmemektedir.

"Yaşlılık döneminde yoksulluğun güçlü bir toplumsal cinsiyet boyutu vardır."[68] Ekonomik yükün altında ezilen yaşlı kadınların, kendi imkanları ile üretkenlik mücadeleleri, devlet güvencesinin dezavantajlı insanlar için pozitif ayrımcılıklarla yeniden şekillendirilmesini gerektirmektedir. "Yerleşmiş olan önyargılar, yaşlılığı, artık ölümü bekleyen, hasta, dolayısıyla aktif hayatın dışında kalanların oluşturduğu bir kategori olarak görmektedir."[69] Oysa yaşlılık üretmeye engel değildir. Nitekim birçok yaşlı sanatçı ve bilim adamı en önemli eserlerini yaşlılık döneminde gerçekleştirmiştir.

---

[67] Özlem Çakır, "Türkiye'de Kadının Çalışma…", s. 25-47.
[68] ILO, Haklar, işler ve sosyal güvenlik: Yaşlı erkekler ve kadınlar için yeni vizyonlar. <http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/areas/woman/brosurler/bro04.pdf> (12.05.2013)
[69] P.Higgs, M. Hyde, R. Wiggins, D.Blane, "Researching Quality of Life in Early Old Age: The Importance of the Sociological Dimension", *Social Policy & Administration*, Vol: 37, No: 3, 2003, p. 230-250.

Dünya ülkelerindeki örneklerine bakılacak olursa; "100 yaşındaki İtalyan nörolog ve senatör 1986 Nobel tıp ödülü sahibi Rita Levi Montalcini hala çalışıyor. Sanat tarihçiler heykeltraş bayan Louise Bougeois'in kariyerindeki en önemli eserleri 90 yaşından sonra verdiğini söylüyor. 80 yaşını geçmiş olan Yıldız Kenter tiyatro çalışmalarını aktif olarak sürdürüyor."[70]

Diğer ülkelerle mukayese edildiğinde ülkemiz örneklerinin sayıca az olmasına karşılık yaşlılığın üretkenlik önünde engel teşkil etmediği açıkça görülmelidir. Bu amaç doğrultusunda ülkemiz yaşlılarının, kendine özgü yeteneklerini keşfederek üreten, yaşam doyumu sağlayan aktif ve mutlu olmaları sağlanmalıdır. Ülkemizde yaşlı kadınlara yakıştırılan bakıcı, bunak, ihtiyar, işe yaramaz kalıpları ortadan kaldırılarak, onları insan onuruna yakışır, çalışan, okuyan, eğlenen, gelecek korkusu olmayan, bilgi birikimlerinden faydalanılan, kuşaklararası uyumlu, çağdaş bireyler olmalarını sağlayacak portreler çizilmelidir.

Yaşlılara yönelik yapılacak çalışmalar toplumsal refahı, huzuru ve mutluluğu arttırarak, ülkemiz barışına katkıda bulunacak sonuçlar doğuracaktır. Yaşlılık dönemlerinde kadınları dışlamadan, aktif yaşama katılımlarını mümkün kılacak istihdam politikaları oluşturarak, yaşlıları önce kendilerine, sonra devlet ekonomisine katkı sağlayan, toplumsal ve sosyal roller üstlenen stratejik planlamalar üzerinde önemle durulmalıdır.

9.4. YAŞLI KADINLAR VE ÇEVRESEL SORUNLAR

Günümüzde kültürel yapının hızlı değişimi, geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına geçiş, sosyo-kültürel çözülmeler, aile kavramının küçülmesi toplumun yaşlılara bakış açısını değiştirerek kadını farklı konumlara yerleştirmektedir. Toplum tarafından kazandırılmış bu roller ve statüler kadına geçen zamanla birlikte farklı sorumluluklar da yüklemektedir. Yaşlı kadınlar ise bu sorumlulukların altında ezilmektedir.

---

[70] Yaşlanma Sanatı, Yaşlı Olduğunuzu mu Düşünüyorsunuz? <http://www.yaslanmasanati.com/2012/01/ileri-yaslarda-uretkenlik.html> (10.01.2014)

Kısaca ülkemizde yaşlı kadınların hayat şartları incelendiğinde günden güne düşüş yaşandığı açıkça görülmektedir. Yaşlılığın ilave olarak bakım, sağlık, beslenme, güvenlik, yoksulluk, terk edilme ve psikolojik sorunlarda eklenmektedir.

"'Kadın ve Çevre', Dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadını değişimin yaşamsal önemi olarak değerlendirir."[71] Türkiye'de yaşlı kadınların, yaşadıkları çevreye uyum sağlayabilmeleri için oluşturulacak şehir planlamaları, kent projeleri, çevre düzenlemeleri, kadınların sosyal ve toplumsal hayattan tecrit edilmeyerek aktif hayat sürdürmelerini sağlanmalıdır. 21.y.y. dünyasında kadınların yaşam kalitesinin yükseltilerek doğumdan itibaren oluşan ayrımcılığın, sona erdirilmesi ülkelerin ve devletimizin öncelikleri arasında yer almalıdır.

"Dünya'da şu anda artan yaşlı nüfusun ihtiyaçlarını karşılama konusunda en çok tartışılan konulardan birisi, ' Yaşlı Dostu Şehirler' projesidir."[72] Ülkemizde dezavantajlı dönemi iyileştirme çabalarında yeni yeni düzenlemelere gidilmektedir. Bırakın kadınları, çevre düzenleme eksiklikleri yüzünden dışarıya çıkamayarak toplumdan soyutlanan engelli sayısı azımsanamayacak çokluktadır.

Yerel düzeyde oluşturulacak altyapılarla, toplumsal sorun olan kadın yaşlılara yönelik çevresel sorunların önlenmesi çabaları, kaynakların doğru ve ihtiyaca uygun kitlelere aktarılmasını sağlayacaktır. Ülkemizde dezavantajlı grubu güçlendirecek yapılanmanın eksikliği kır-kent çevre planlamaları, yeterli aydınlatma, özürlü yaşlılara yönelik uygun kulübe, kaldırım, toplu taşıma aracı düzenlemeleri ile fırsat eşitliği sunacak pozitif değişimlere ihtiyaç duyulmaktadır.

---

[71] Nurhan Meydan Acımış, "Çevre ve Kadın Konusuna Uluslararası Bir Bakış", *Kadın ve Çevre Sempozyumu,* 4 Eylül 2010.

[72] Baran Dural, Gülçin Con, "Türkiye' de Sosyal Devlet ve Yaşlı Hakları Üzerine Bir İnceleme", *Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu*, s. 489, Ankara 2007.

9.5. YAŞLI KADINLAR VE SAĞLIK SORUNLARI

Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen "*Herkese Sağlık*" ilkesi çerçevesinde, Dünya Sağlık Örgütü, geliştirdiği Stratejik Eylem Planlamaları ile *"sağlıklı yaşlanma ve yaşlı bakımı "* konularının önemini vurgulayarak toplumsal cinsiyet eşitliği planlamaları ile yapılacak çalışmalar için stratejiler hedeflemektedir. "Toplumsal cinsiyet analizlerine sağlık perspektifinden bakıldığında yaşlanan kadının sağlığını etkileyen en önemli faktörün; sağlığa ulaşmadaki sınırlamalar ve bu sınırlamalar ile baş edebilme yollarının yetersizliği olduğu görülmektedir."[73]

Ülkemizde sağlık alanındaki radikal dönüşüm sonucunda bakım, rehabilitasyon hizmetleri, uygulamalara ulaşılabilirlik kolaylaşmakla birlikte, alınan kararların uygun alt yapı hazırlanmadan gündemde yer alması, alınan / alınacak faydanın kalitesini ve zamanını olumsuz etkilemektedir. "Yaşlı kadınların toplumda sürdürdükleri etkinlikler göz önüne alındığında sağlık ve sosyal bakım politikalarının onların gereksinimlerini de düşürerek planlanması gerekmektedir."[74]

Ülkemizde yaşayan yaşlı kadınlar gündelik ihtiyaçlarını ne yazık ki toplumun sağduyu ve duyarlılığına paralel olarak karşılayabilmekte, devletin koruma ağı ise olması gereken yeterli yaşamsal düzey ve güvenceyi sağlayamamaktadır. Ülkemizdeki yaşlı kadınlara yönelik oluşturulacak pozitif ayrımcılıklarla sosyal koruma alanı genişletilerek sosyal güvenlik hizmetlerinden yararlanma, ekonomik ve sosyal refahlarının sağlanması için öncelikli stratejilerin devlet eliyle gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

9.6. YAŞLILIKTA KADIN-ERKEK AYRIMCILIĞI

Ülkemiz demokrasisi kadın ve erkek eşitliğini temel bir hak, vazgeçilemez bir değer olarak kabul edilmektedir. Genel kabul gören yargı ve erkek egemen toplum anlayışı ise yaşlı kadınları hem kadın olmaları hem de yaşları dolayısıyla çifte ayrımcılıkla karşılaştırmaktadır.

---

[73] Yeşim Gökçe Kutsal, "Yaşlanan Kadının Sağlık…".
[74] Ayşe Akın, Çiğdem Esin, Kezban Çelik, "Kadının İnsan ve Sağlık Hakkı", *Kadın Sağlık Hakkı ve Dünya Sağlık Örgütünün Avrupa da Kadın Sağlığının İyileştirilmesine Yönelik Eylem Planı.*

"Yaşamları boyunca kadınların karşılaştıkları dezavantajlı durumlar yaşlılık dönemlerin de alabildiğine birikmektedir. Yaş ilerledikçe, ikili veya üçlü ayrımcılık daha da katlanmaktadır. Kadınları güç durumda bırakan etmenlerden biri de, ücretsiz, düşük ücretli, yarı zamanlı, sık sık kesintiye uğrayan veya kayıt dışı işlerde sayıca çok olmalarıdır."[75]

"Toplumlarda uygulanan cinsiyet temelli ayırımcılık sonucu kadın, yaşam hakkını elde etmekten, eğitimden, çalışma yaşamından, eşit işe eşit ücret almaktan, karar mekanizmalarında yer almakta, özetle 'insan haklarını kullanmaktan' dışlanmaktadır."[76] Bu doğrultuda oluşturulacak politikalar kadın ve erkeği sosyal yaşamın tüm alanlarında fırsat eşitliği sağlayarak ülke refahının gelişimine katkıda bulunmalıdır.

Ülkemizde kadınların erkeklere oranla daha uzun hayatta kaldığı, yaşlı kadın yoksulluğu ve yaşlı kadın istihdam olanaklarının sağlanamadığı, yaşlılığın yanında cinsiyetin de istihdamı etkileyen faktörler olarak yaşandığına kayıtsız kalınmayarak sosyal içerme senaryoları oluşturulmalıdır.

Ülkemizi erkek egemen toplum görüntüsünden soyutlayarak, kadını, eğitim ve ekonomik yönden güçlendirecek çalışmalar planlayarak, bağımsız kendi kendine yetebilen, aktif hayat sürdürebilen yaşam standartları oluşturulmalıdır. Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ile (ÇEDAW) bu konuya dikkat çekmiştir. Sözleşmeyle, toplumsal yaşamın her alanında kadın-erkek eşitliğini sağlayarak, ayrımcılık içeren tüm uygulamaları ortadan kaldırmak hedeflenmektedir.

Türkiye'de kadın-erkek eşitliği politikaları, güçlü, bağımsız, aktif, üretken kadın modelleri ile yaşlılık dönemi sorunlarını önleyici tedbirler alınması, geleceği yeniden şekillendirerek hayata yön verecek uygulamalardır. Kadınların erkeklerle birlikte yaşamın merkezine çekilerek, sosyal, siyasal, ekonomik, eğitim gibi hayatın her alanında eşit muamele görmeleri, pozitif ayrımcılıklarla desteklenerek özel ve kamusal alanda eşitlik politikalarının hayata geçirilmesi gerekmektedir.

---

[75] ILO, İnsana Yakışır İşin Merkezindeki Konu: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği
[76] Ayşe Akın, "Sosyal Dışlanma ve Kadın Sağlığı", 2009.

10. TÜRKİYE'DE ENGELLİ YAŞLILAR

Türkiye'de engelliler, sosyal devlet, insani haklar, toplumsal sorumluluk kapsamında Engelliler İdaresi Başkanlığı tarafından koruma altına alınmaktadır. Engelliler İdaresi Başkanlığı, Çocuk Esirgeme Kurumu, Özel Eğitim Kamu Kurumları, Türk İş Kurumu, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Türkiye Sakatlar Konfederasyonu, İşçi Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü, Sivil Toplum Kuruluşları, birlikte koordine çalışmalarla, engelli hayatlarını kolaylaştıran, kuruluşlar olarak görev yapmaktadır.

"Tüm dünyada özürlülük konusu evrensel normlara oturtulmuş ve devletlere bu alanda önemli sorumluluklar yüklenmiştir. Türkiye'de nüfusun %12,9'unu oluşturan 8,5 milyon engelli vatandaşımızın hakları, başta Anayasada olmak üzere çeşitli yasalar ve uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmıştır."[77]

2012 TÜİK rakamlarına göre ülkemizde Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı 101 merkezde 5557 kişiye, özel bakım ve rehabilitasyon merkezlerinde ise 149 birimde 9328 yaşlı vatandaşımıza bakım hizmeti verilmektedir.[78]

"Ülkemizde hemen hemen tüm kurum ve kuruluşların görev alanına giren özürlülerle ilgili çeşitli düzenlemelerin Anayasa başta olmak üzere mevzuatımızda yer almasına karşın uygulamada çeşitli aksaklıklar yaşandığı bilinmektedir."[79] Türkiye'de engellilere yönelik çevre düzenlemelerine bakıldığında, çalışma koşulları, dışarıya çıkıp hayati ihtiyaçlarını karşılayabilme eylemleri için hiçbir yapılanma oluşturulmamış ya da yok denecek kadar azdır. Geliştirilecek disiplinler arası uygulamalar, engelli ve yaşlı vatandaşları topluma yeniden kazandırma, asgari yaşam standartları oluşturma, hayata tutundurma çabaları hayati öneme sahiptir.

---

[77] Nimet Çubukçu, T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları, Yayın No: 43. 3. Baskı, Ankara 2008.
[78] Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ÖYHGM, Aralık 2012.
[79] T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, "Özürlü Kişilere Yönelik Sağlık Hizmetlerinin Sunumu", Genelge, 2008/43, s.463.

"Engellerle dolu dünyamızda ve ülkemizde; okuryazarlığı olmayan, eğitim seviyesi düşük, okuyamadığı için istihdam edilemeyen (çalışamayan) sosyal güvencesi olmayan ve yoksul bir engelli profili görülmektedir."[80] Ülkemizde yaşayan engellileri yük olarak görerek, onlara acımak ya da onları toplumdan soyutlayarak, dışlamak yerine; üreten, çalışan, kimseye muhtaç olmadan sosyal, ekonomik ve psikolojik yönlerden güçlendirici, toplumsal stratejiler ve toplumsal duyarlılık açılımları yani hayata dahil etme çalışmaları gerçekleştirilmelidir.

Öncelikli olarak engellilerin sosyal hayatla, toplumla iç içe yaşamalarını kolaylaştıracak çevresel koşulları iyileştirici çözüm politikaları oluşturularak en kısa sürede hayata geçirilmelidir. Engellilerin, bağımsız, kimseye muhtaç olmadan ihtiyaçlarını karşılayabilecek, sosyal, mutlu olarak hayatlarını sürdürebilecekleri çevresel ve fiziksel düzenlemeler yapılmalıdır. Bir sonraki aşamada ise kırsal kesimlerde imkansızlıklar içinde hayatlarını sürdürmekte olan engellilerin çalışıp, üretebilecekleri, ekonomik, sosyal ve psikolojik yönden refaha kavuşacakları projeler geliştirerek, yaşamlarını kolaylaştıracak mesleki istihdam koşulları oluşturulmalıdır.

Ülkemizde engellilere yönelik uygulamaların mevzuatlarda kalması, kentsel, çevresel dönüşüm politikalarının işlerliğinin zayıf olması, yaşamlarını daha da çaresiz kılmaktadır. Kamusal alanlarda engellilere yönelik iyileştirme politikaları da yeterli seviyelerde değildir. Engelliler sırf bu sebeplerden dolayı kendilerini sosyal hayattan soyutlayarak yalnız yaşama yolunu tercih etmektedir. Ülkemizde engellilik ve yaşlılığın beraberinde getirdiği psikolojik ve biyolojik sorunlar nedeniyle geleceğe umutsuz bakan, insan onuruna yakışmayan bir hayat süren engelli yaşlılar unutulmamalıdır.

[80] Mustafa Öztürk, Türkiye'de Engelli Gerçeği, MÜSİAD Cep Kitapları: 30, İstanbul 2011. s.17-37,

10.1. TÜRKİYE'DE ENGELLİ YAŞLILARA YÖNELİK UYGULAMALAR

Yaşlı ve engelli vatandaşların sosyal güvenlikleri 01.07.1976 tarih ve 2022 sayılı 65 yaşını doldurmuş, muhtaç, güçsüz ve kimsesiz Türk vatandaşlarına aylık bağlanması hakkında kanunla düzenlenmiştir. Anayasanın 61. maddesinde "…Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır, Yaşlılar Devletçe korunur, Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar Kanunla düzenlenir…"[81] denilmektedir.

Yaşlı ve engelli olmak, devletin sağladığı imkanlardan faydalanabilmek için yeterli değildir. Bunun için bazı sınırlamalar getirilmiştir. Sınırlamalarla yardımın gerçekte ihtiyacı olan kişiler tarafından kullanılması hedeflenmektedir. 2022 sayılı kanuna göre, herhangi bir sosyal güvenlik kurumunun kapsamında bulunan engelli ve yaşlılar yardımlardan yararlanamamaktadır. Yardım alabilmek için muhtaç olmak, herhangi bir geliri olmamak, üzerine kayıtlı menkul veya gayrimenkul bulunmamak, Türk vatandaşı olmak vb. koşullar aranmaktadır. 2022 sayılı kanuna engelli yaşlı aylığı *261,24* TL'dir[82].

Engelli kişinin özür oranı %40 ile %69 arasında olması 18 yaşını doldurmuş olması ve 65 yaşını geçmemiş olması gerekmektedir. Ülkemizde bakıma muhtaç engelli aylığı *391,86* TL'dir. Engellinin özrünün %70'in altında olmaması şartı aranmaktadır. Engellinin aylık alabilmesi için 18 yaşını doldurmuş olması gerekmektedir.

"Eğitilerek topluma kazandırılan engelli, özelde aile ekonomisine, genelde de ülke ekonomisine katkıda bulunur. Bu, toplumsal barış adına da sağlıklı bir katılımdır."[83] "Engelliler adına alınan kararlarda, 'engelliler hakkında, ama engelliler olmadan asla' mottosuyla ortaya çıkan sosyal modelin dünya genelinde daha ağır basan bir yaklaşım olduğu ortadadır."[84]

---

[81] Mehmet Zülfi Cankurt, *2022 Sayılı Kanun Uygulamasında Aylık Bağlamada Usul ve Esaslar*, s. 247. Eylül- Ekim 2010.
[82] Engellliler, 2013 2. Dönem 2022 Engelli maaşları belli oldu. <http://www.engelliler.web.tr/2013/08/2013-2.donem-2022-engelli-maaslari-belli-oldu.html> (13.12.2012).
[83] Mustafa Öztürk, Türkiye'de Engelli Gerçeği…, s. 37.
[84] Serhat Özgökçeler, Yusuf Alper, "Özürlüler Kanunun Sosyal Model Açısından Değerlendirilmesi", İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, 2010, s. 3.

Bu amaçla yaşlı engellilere yönelik uygulamalarda "Sivil toplum kuruluşlarının yanında, meslek kuruluşları, üniversiteler ve özellikle de yerel yönetimlerin katkısı ve işbirliğinin sağlanması gerekmektedir."[85]

Ülkemizde ise engellerinden dolayı izole hayat sürdüren, sosyal hayattan koparılmış, muhtaç, yalnız ve en önemlisi de korumasız yaşlı sayısı azımsanmayacak çokluktadır. Özürlerinden dolayı istihdam, sağlık ve eğitim sorunları yaşayan engelli vatandaşları hayata döndürecek hukuki reformlar, uygulamada refah sağlayacak yeterlilikte değildir. Ülkemizde yaşayan engelli vatandaşlara pozitif yaklaşımlarla fırsat eşitliği sağlanarak, sosyal, toplumsal, adaletli bir dünya kurmaları için her türlü engelin ortadan kaldırılması gerekmektedir.

10.2. TÜRKİYE'DE ENGELLİ YAŞLILARIN İSTİHDAMI

Türkiye'de engellilere yönelik çalışma koşulları, 22 Mayıs 2003 tarihli 4857 sayılı İş Kanunu'nun 30. maddesinde 2009 yılında yapılan değişiklikle 50 ve üzeri işçi çalıştıran özel sektör işletmelerinde özürlü çalıştırma oranı %3'e düşürülmüştür. 4857 Sayılı Kanuna göre, daha fazla engelli çalıştıran iş yerlerine ise 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'na göre çalıştırdığı engellinin prim ödemesinin %50'si devlet tarafından karşılanarak, engelli çalıştırma oranlarının yükseltilmesi için prim desteği sağlanmıştır.

Ülkemizde, İl özel idareleri, belediyeler, döner sermayeli kuruluşlar, sermayesinin yarısından fazlası devlete ait olan bankalar, genel ve katma bütçeli daireler, kanunlarla kurulmuş işletmeler, İş Kanununda 2009 yılında yapılan değişiklik ile %4 oranında engelli çalıştırmak zorundadırlar.

4857 Sayılı İş Kanununa göre 50 işçiden fazla işçi çalıştıran işverenlerin engelli çalıştırması gerektiği halde bu kurala uyulmadığının ilgili tespitine cezai yaptırımlar getirilerek, engelli işçi çalıştırmaya yönelik istihdam yaratmak amaçlanmıştır.

---

[85] G. Kurt, Türkiye'de Yaşlılık Olgusuna Sosyolojik Bir Bakış-Sivas İl Örneği, (Yayınlanamamış Yüksek Lisans Tezi), 2008, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Sivas.

Ülkemizde engelli işçi çalıştırılması, koşuların iyileştirilmesi, kanun ile düzenlenmiş ve zorunluluk esası getirilerek oluşturulmuş bir sistemdir. "Bu yöntemlerden başka, bir iş yerinde çalışamayacak derecede ağır özürleri olanlar için 'korumalı işyerleri' ile 'evde çalıştırma' gibi sistemlerde geliştirilmiş olup başarıyla uygulanmaktadır."[86]

Ülkemizde; "Özürlülerin istihdam oranını yükseltmek için genel mesleki eğitim imkânlarının farklı düzey ve türde özürlülüğü bulunan insanlar için çeşitlendirilmesi ve özürlülere yeni eğitim programları ve istihdam yaratılmasının da buna paralel olarak çeşitlendirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır."[87]

Engelli, yaşlı, güvencesiz, bakıma muhtaç, yaşlıların koruma kapsamlarının genişletilmesi, denetlenmesi ve iyileştirilme önlemlerinin alınması dezavantajlı grubun hayatını pozitif değerlerde yükseltecektir. "Ülkemizde özürlerinden dolayı ayrımcılığa uğrayan, dışlanan, yaşlılara yönelik fırsat eşitliği sağlayan uygulamaların devlet eliyle yeniden düzenlenmesi, sosyal devletin, özürlü yaşlılara bağımsız yaşam koşullarını oluşturulması ile gerçekleşecektir."[88]

11. TÜRKİYE'DE YAŞLI BAKIMI SORUNLARI

Ülkemizde yaşlıların bakımında aile, devlet, kurumlar ve toplum birlikte hareket ederek bakım sorunlarının yaşanmadan önlenmesi, bakım kalitesinin yükseltilmesi, bireyin onurlu bir yaşam sürdürmesi için yaşlılıkta bakım güvencesi sağlamak sorumluğu taşımaktadır. Bu amaç ışığında "Ülkemizde toplum temelli bakım anlayışı ulusal sosyal hizmet politikalarından başlayarak tüm sosyal hizmet kuruluşlarını ve uygulamalarını içine alacak yeni oluşumlara kapılarını açmıştır."[89] "Yaşlılar devletçe korunur, yaşlılara devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir" ifadesiyle de Anayasanın 61. maddesinde yaşlı bakımında devletin konumu belirginleştirilmiştir.

---

[86] Y. Aydın, Sakatların İstihdamı Hakkında Tüzük Uygulaması Açısından Sakatların Çalışma Sorunlarının İncelenmesi ve Zonguldak Örneği, (Yüksek Lisans Tezi), 1991, Ankara.
[87] Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi, s. 39.
[88] Serhat Özgökçeler, Yusuf Alper, "Özürlüler Kanunun Sosyal…", s. 3.
[89] Sevim Yazıcıoğlu, Ege Yaşlı Hizmet Merkezinde Verilecek Sosyal Hizmetin Kuramsal ve Yasal Dayanağı. 2010, s.139.<http://www.akademikgeriatri.org/geriatri_konusmaci_metinleri/12.pdf> (15.12.2013)

Anayasada, '"Hizmet sunumunda özürlü, yaşlı, düşkün ve dar gelirlilerin durumuna uygun yöntemler uygulanır' şeklinde genel bir hüküm yer almıştır."[90] Sosyal güvenlik kapsamındaki yaşlılar yönetmeliği 62.madde gereğince ücretli, hiçbir geliri bulunmayan yaşlılara ise ücretsiz statüsünde bakım hizmeti verilmektedir. 65 yaş üzeri yaşlılar 2022 Sayılı Kanundan yararlanmakta iken, 60-65 yaş arasındaki hiçbir geliri olmayan ücretsiz bakım gören yaşlılara kurum tarafından 2022 ile eşdeğerde harçlık verilmektedir. Bütün bu uğraşlara rağmen ülkemizde, bireysel yaşlı refahını olanaklı kılacak uygulamaların geliştirilememesi, yaşamsal öneme sahip bakım hizmetlerinde büyük sorunlar yaşanmasının yanı sıra, yaşamın son evresinin kötü şartlarda geçirilmesine engel olunamamaktadır. "Bu maksatla yaşlı vatandaşlarımızın toplumsal hayata aktif olarak katılabilmeleri için sağlık ve bakım hizmetleri düzenlenmesi gereken ilk alandır."[91]

"Toplum yoksul ve kimsesiz yaşlıya bakmayı külfet olarak görmekte ve bunu devletten beklemektedir."[92] Ülkemizde yaşlılar için özel bakım hizmeti veren kuruluşlar yok denecek kadar az olup var olanlar ise kamu ve özel sektörlere ait hizmet eden kuruluşlarıdır. Bu kamu ve özel kuruluşların sayısı ise ülkemiz yaşlı nüfusu dikkate alındığında yok denecek kadar az olup ihtiyaca yeterli cevap verememektedir.

Ülkemizde Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı 294 huzur evinde toplamda 19.653 kişiye bakım hizmeti verilmektedir[93]. "Kurum bakımının pahalı olması, uzun süreli kurumsal bakımın yeni stres faktörü olabilmesi, depresif semptomların artışına yol açması ve bakıma gereksinim duyan bireyi toplumsal hayattan soyutlaması gibi nedenler[94], ülkemizde bakım hizmetlerinin aile tarafından verilmesini teşvik eden toplum temelli bakım anlayışını gündeme getirmiştir.

Yaşlı nüfus grafiğinin sürekli artış gösterdiği ülkemizde, artışla doğru orantılı olarak sağlık harcamaları ve sağlık sorunları da artmaktadır. Ülkemizde yaşanılan sağlık sorunları, evde bakım, aile hekimliği, evde tedavi yöntemleri, kurumsal bakım, gündüzlü bakım merkezlerinin uygulamalarda yetersiz kalması, devletimizi öncelikle sağlam bir altyapı oluşturarak radikal değişimlere imza atmasını gerektirmektedir.

---

[90] Ibid, s. 137-140.
[91] AB Bakanlığı/Sosyal, Bölgesel ve Yenilikçi Politikalar Başkanlığı, 2012 Avrupa Aktif Yaşlanma..., s. 7.
[92] K. Ş. Gitmez, Yaşlıların Farklı Kentsel Koşullarda Yaşam Uyumları, Eğilimleri ve Tutum ve Davranışları, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2000, Ankara Ünv., Ankara.
[93] Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ÖYHGM, Aralık 2012.
[94] TÜİK, İstatistiklerle Yaşlılar 2012…

Sağlık hizmeti veren birimlerin genelinde geriatri bölümü yokluğu yanında yaşlılar için hizmet verecek nitelikli sağlık personel eksikliği de ülkemizde açık vermektedir. "Türkiye'de yaşlı nüfus oranında görülen artış, refah düzeyinin artması neticesinde sağlık hizmetinden daha fazla faydalanma gereksiniminin doğuşu ve sağlığa erişimin genişletilmesine yönelik yapılan planlar da önümüzdeki yıllarda Türkiye'nin sağlık harcamalarının artmaya devam edeceği beklentisini desteklemektedir."[95]

Ülkemizde 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfusun psikolojik ve ruhsal durumlarının göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Günlük rutin işlevlerini yerine getirebilerek, kimseye muhtaç olmadan yaşamlarını sürdürebilecek desteği sağlamak, toplumsal boyutlarda çözümlenmesi gereken önemli bir insani sorumluluktur. Yapılan araştırmalar, hastanede tedavi gören, huzur evlerinde yalnızlığa terk edilmiş yaşlıların hayatlarından memnun olmayarak psikolojik sorunlar yaşadıklarını göstermekte, psikiyatrik ve sosyolojik disiplinler arası yaklaşımlarla, gerekli eğitim ve toplumsal bilinçlenme programları oluşturulmasının insan hayatındaki önemine dikkat çekmektedir. Bu anlamda geriatri hemşireliği, sosyal hizmet uzmanı, sosyal çalışmacı vb. hizmetlerde 65 yaş ve üzeri yalnız yaşayan kadın ve erkek yaşlılara yönelik evde bakım modelleri geliştirilmesi, yaygınlaştırılması dezavantajlı grubun yaşam kalitesini yükseltecek hedeflerdir.

"Özel gereksinim grubu olarak yaşlı kesimin beklenti ve gereksinimlerini karşılayacak toplumsal hizmetlerin üretilmesi çözüm bekleyen bir sorun alanına dönüşmüştür."[96] Ülkemizde yaşlı bakım hizmetlerinde dönüşümün yaşanılması kaçınılamaz bir gerekçedir. Yapısal, kurumsal, toplumsal, dönüşüm ve yenilikçi yapılanma sürecinde teknolojiyle uyumlu oluşturulacak sosyal iyileştirme politikaları bakım sorunlarına son verecek evrim sürecini geliştirmeyi beklemektedir.

11.1. EVDE BAKIM SORUNLARI

Evde bakım yaşlının kendi ev ortamında ortamda bakılmasıdır. Evde bakım yaşlıyı yaşadığı, kendini güvende hissettiği ortamdan koparmadan aile, uzman sağlık personeli kontrolünde bakım, rehabilitasyon, fizyoterapi, psikolojik ve günlük ihtiyaçlarının karşılanması hizmetlerini kapsamaktadır.

---

[95] Türkiye Sağlık Sektörü Raporu, "Sürdürülebilir ve Kaliteli Bir Sağlık Sektörü İçin Genel Bakış ve Potansiyel İyileştirme Alanları", s. 15, Haziran 2012. (21.01.2014)
[96] G. Kurt, Türkiye'de Yaşlılık Olgusuna…, 2008.

Evde bakım organizasyonları, "Kişinin kendi evinde ve çevresinde kendi sağlık problemleriyle, mümkün olduğunca bağımsız ve en iyi şekilde yaşamasını sağlayan hizmetler grubudur."[97] Evde bakım hizmetlerinde disiplinler arası uyum, eşgüdümlü çalışmaları, organizasyonlardaki hizmetin kalitesini etkilemektedir. "Evde bakım hizmetleri, birey ve ailesinin fiziksel, duygusal, sosyal, ekonomik ve çevresel tüm boyutları ile dikkate alınması gerektiğinden ekip çalışmasını zorunlu kılmaktadır".[98]

Ülkemizde kadının çalışma hayatına katılımı, aile yapısının giderek küçülmesi, toplumsal ve kültürel evrim, yaşlının evde bakımında dramatik sorunlar yaşamasının en önemli nedeni olarak görülmektedir. Evde bakım hizmetlerinin, sağlık, ekonomik, psikolojik yönlerden sağlamaları yapıldığında daha etkin, daha verimli ve uzun vadede daha kaliteli hayat şartları sunmanın yaşamsal etkileri üzerinde önemle durulması gerekmektedir.

Ülkemizde Dokuzuncu Kalkınma Planı Kapsamında bakıma muhtaç yaşlıların genel bakım sorunlarını gidermeye yönelik çözüm önerileri getirilerek "yaşlılara yönelik evde bakım hizmetlerinin destekleneceği"[99] ifadesine yer verilmiştir. Bireyin evinde, alıştığı ortamdan koparılmadan yaşam sürdürmesini olanaklı kılacak uygulamalar yalnızca ailesi tarafından değil, devlet-aile-toplum destek programları ile güçlendirilerek bu alanda hizmet verecek eğitimli uzman kadroların bir an önce yetiştirilmesini gerektirmektedir.

Evde bakım hizmetleri, kişisel ihtiyaçlar, sağlık, ev işi yardımları konularında yaşlıyı destekleyici çabalar gerektirmektedir. Disiplinler arası koordine yaklaşımlarla ihtiyaçlara cevap verir modellerin oluşturulması, yaşam kalitesini ve insan hayatını daha yaşanır hale getirecektir.

> Ekip çalışması olarak nitelendirilen bu anlayış dünyada çok yaygın olmakla birlikte, son yıllarda ülkemizde de özellikle Hacettepe, Ankara, GATA, İstanbul (Cerrahpaşa Tıp F. - İstanbul Tıp F.) ve Ege üniversiteleri başta olmak üzere, üniversite hastaneleri bünyesinde verilen geriatrik hizmetin de temel anlayışı ve prensibidir[100].

---

[97] How to Care, <http://www.howtocare.com/home-care.htm> (05.10.2013)
[98] *1. Ulusal Evde Bakım Kongresi Özet Kitabı,* Giriş Bölümü, 1998.
[99] Dokuzuncu Kalkınma Planı 2006. Sayı: 26215, 01.07.2006. <http:ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9pdf.> (2012)
[100] Önal Dönek Bilge, "Evde ve Kurumda Uzun Dönemli Bakım", *Klinik Gelişim*, Cilt: 25, Sayı: 3, 2012, 97-99.

2012 yılı rakamlarına göre ülkemizde evde bakım hizmetlerinden yararlanan kişi sayısı 398.335, bakım harcama tutarı ise 2.944.115 TL'dir.[101] Bu rakamlar dikkate alınarak ülkemizde evde bakım veren hizmet birimlerinin, uyum içinde, alt yapı sorunlarının giderilerek 224 Sayılı "Sağlık Hizmetleri'nin Sosyalleştirilmesi Hakkındaki" Kanun kapsamında yeniden yapılandırılarak, üniversiteler, bakanlıklar, sivil toplum örgütleri, ortak çalışmaları ile yeniden inşa edilmelidir. Gün geçtikçe yaşlanan ülkemizde evde bakım hizmetinin sosyal güvenlik kapsamına dahil edilerek, yaşlılıkta devlet güvencesi sağlayan, yaşlılık bilinci ve toplumsal duyarlılık oluşturulmalıdır.

Yaşlının bakım yükünün aile bireylerinin omuzlarından alınarak, iş ve sosyal yaşantılarında kısıtlanmışlığın önüne geçecek yardımcı programlar ile hem yaşlının hem de bakıcısının yaşam kalitesini arttıracak verimli hizmet modelleri geliştirilmelidir. "Yaygınlaştırılacak bu hizmetler sayesinde kurum bakımına karşılık yaşadığı ortamdan ayrılmak istemeyen yaşlıya ve ailesine dönük cankurtaran niteliğinde alternatif hizmet üretilmiş olacaktır."[102]

"Yaşlıların hastane ortamında uzun süre bakılmasının ülkelere getirdiği maddi yük, günümüzde hızla artan nüfus, kişi başına düşen hastane yatak sayısında azalma, hastada hastaneye yatış ile ilgili birçok fiziksel, psikolojik ve sosyal sorunlara neden olabilmektedir."[103]

Yapılan araştırmalar, "gelişmiş ülkelerde olduğu gibi engellilik, kronik hastalık ve yaşlılık gibi durumlarda bireyin çevresi ile olan ilişkisini kuvvetlendirmek ve desteklemek, kendi yaşamını özgürce alıştığı ortamda devam ettirmesini"[104] sağlamayı gerektirmektedir. "Evde bakımın yanı sıra uzun dönemli bakım hizmetlerinde çok önemli olan ve acil yaygınlaştırılması gereken bir diğer hizmet modeli de gündüz bakım hastaneleri ile yaşlı kreşleridir."[105] Ülkemizde bu ve benzeri nedenlerle evde bakım profillerinin geliştirilmesi, etkin rollere sahip aile bireylerinin maddi manevi desteklenmesi, bakım hizmetinin evde verilmesini mümkün kılacak stratejik planlar oluşturulması gerekmektedir.

---

[101] Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ÖYHGM (Aralık 2012 tarihi itibariyle)
[102] Önal Dönek, Bilge, "Evde ve Kurumda…", s. 97-99.
[103] Ibid
[104] TÜİK, İstatistiklerle Yaşlılar 2012...
[105] Önal Dönek, Bilge, "Evde ve Kurumda…", s. 98.

Özetleyecek olursak ülkemizde evde bakım hizmeti veren kurumların yetersizliği, var olanlarında kontrolsüzlüğü, profesyonel uzman kadrolar tarafından hizmet verilmemesinin sorgulanması gerekmektedir.

11.2. AİLE İÇİ BAKIM SORUNLARI

Yaşlının yaşadığı ortamda ailesi tarafından bakım ve ihtiyaçlarının karşılanması aile içi bakım kavramına karşılık gelmektedir. Aile içi bakım yaşlının ailesiyle birlikte, kendini güvende hissettiği ortamda, maddi, manevi, sağlık ve psikolojik açılardan daha iyi yaşam olanaklarına sahip olduğu bakım modelidir. Aile içi bakımda kişinin yaşadığı ortamdan ayrılmaması, ailesi tarafından bakım alması yaşlıyı güçlü kılarken, ekonomik yetersizlikler, bakım verme hizmetinin genelde aile içinde kadın tarafından üstlenilmesi, kadınların çalışma hayatına katılmaları, sosyo-kültürel çözülmeler, yaşlının aile içi rollerini yitirmesi, bakım verenlerin sorunlar yaşanmasına yol açmaktadır.

Ülkemizde 65 yaş ve üzeri nüfusun %7.2'lik bir orana sahip olduğu düşünüldüğünde, yaşlıların yaşadıkları evler ve bulunduğu çevreden ayrılmadan kaliteli hayat sağlamak için sosyoekonomik yönden güçlendirilerek aile içi bakım konusunda toplumsal duyarlılık oluşturulması için gerekli ön koşullar oluşturulmalıdır. "Yaşlı ihtiyaçlarının giderilmesinde sadece aile değil, toplum, ve devletin de sorumluluğu olduğu unutulmamalıdır."[106] Ailesi tarafından bakım gören yaşlı, istismar, ihmal, dışlanma, dayak, yalnızlık gibi sorunlar yaşayabilmektedir. Bakım verenin yalnız bırakılması maddi ve manevi destek sağlanamaması bu sorunların yaşanmasında en etkili faktörlerdir. Bu anlamda, "İnsanın ihtiyaçlarına karşılık vermeyen bir aile yapısı, o insanın, dolayısıyla o toplumun temel yapı ve özelliğini de kısa veya uzun vadede derinden etkiler."[107]

---

[106] Bahar Aynur, Bahar Güven, Savaş Haluk, A., 2009. Yaşlılık ve Yaşlılara Sunulan Sosyal Hizmetler, *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, cilt: 4, sayı: 12, s. 95.

[107] Psikolojik Danışma <psikolojikdanisma.net/aile_ici_problem.htm> (02.02.2013)

Sosyal devlet ise bakım alan ve veren kimseleri devlet korumasına alarak, güvence veren modeller, denetim mekanizmaları sağlayarak güçlü bağ oluşturmak sorumluluğundadır. Sorun insanidir ve yaklaşımların en üst düzeyde olmasını gerektirir. Hızla yaşlanmakta olan ülkemizde, ailesi ile birlikte yaşayıp bakım hizmeti alacak kişilerin tespiti, yaşlıya yaşadığı ortamda bakım hizmeti verecek birimler ve nitelikli personel eksikliği, üzerinde ihtiyatlılıkla durulması, ihtiyaçlara cevap verir standartlara getirilmesi gerekmektedir.

Türkiye'de aile içi bakım hizmeti veren kuruluşların sayısı yok denecek kadar az olmasına karşılık özel sektör çabaları ile gündemde yer edindirilmeye çalışılmaktadır. Bütün bu yaklaşımlar doğrultusunda yaşlı insanlara yönelik "bakım hizmetlerini yaygın ve etkin bir şekilde yürütebilmek için, bakıcı aile fertlerinin eğitimi sağlanmalı ve dışarıdan profesyonel mobil bakım hizmetleri ile desteklenmelidir."[108]

"Ülkemizde mevcut durumda yaşlı ya da hasta bakıcısı adı altında çok çeşitli düzeylerde, çok farklı kurumlar tarafından ara insan gücü yetiştirilmektedir."[109] Yeterli eğitimden yoksun bu kişilerin hasta bakım elemanı olarak görev yapması hizmetin kalitesini ve yaşlıların bu hizmetlerden ne derece memnun kaldığı gerçeğini gözler önüne sergilemektedir. Bu amaçla, "evde bakım hizmetlerin de aile fertlerinin yanında komşular ve gönüllüler de dahil edilmelidir. Evde ve aile ortamında bakıma muhtaç yaşlılarına bakan amatör bakıcılar, maddi ve sosyo-kültürel yönden de desteklenmelidir."[110]

Ülkemizde sosyal koruma politikalarının devlet tarafından aileye ve yaşlıya sahip çıkacak destek ve güvence verecek uygulamalara ihtiyacı vardır. Yaşlılara yönelik aile içi bakım modelleri oluşturamamanın, alt yapısızlığın getirdiği sonuçlar acı veren sorunlara yol açmaktadır. Aile içi istismar, ihmal, dayak gibi şiddet içeren uygulamalar sosyal devletin önüne geçemediği ya da kayıtsız kaldığı büyük ayıbı olarak zaman zaman gün yüzüne çıkmakta ve sorunun en hızlı şekilde giderilmesinin gerekliliğini açıkça ortaya koymaktadır.

---

[108] Ali Seyyar, "Türkiye'de Yaşlılara Yönelik…", s. 37-41

[109] "Türkiye'de Evde Bakımda Mevcut Durum", Yedi Tepe Ünv. Sağlık Bil. Fak, Yeditepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik ve Sağlık Hizmetleri Bölümü KKTC 2010, 155, <www.akademikgeriatri.org/geriatri_konuşmacı_metinleri/16pdf.> (10.01.2014).

[110] Ali Seyyar, "Türkiye'de Yaşlılara Yönelik…", s. 37-41

11.3. KURUMSAL BAKIM SORUNLARI

Yaşlılara yönelik korunma, barınma, sosyal, psikolojik, sağlık benzeri türlü ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayan örgütlü sosyal hizmetler, kurumsal bakım olarak ifade edilmektedir. "Kurumsal bakım hizmetleri, bakmakla yükümlü kimsesi olmayan veya ileri düzeyde sağlık ve bakım gereksinimi olan bireylere farklı disiplinlerden sağlık ve bakım uzmanlarının gündüzlü veya yatılı olarak hizmet verdiği birimlerdir."[111] Kurumsal bakım modelleri, yaşlının sadece yaşamsal günlük ihtiyaçlarını karşılamak olarak görülmeyerek sosyal, psikolojik, kültürel ihtiyaçlarına da cevap verir nitelikler taşımalıdır.

İleri yaş dönemi, yalnızlık, bağımlı olma, kendi başına yaşam sürdürecek yeterlilikte olamama gibi sorunlar, yaşlıların bakım riski altında olduğu ve kurumsal bakımın ehemmiyetini gündeme getirmektedir. Kurumsal bakım hizmetleri süreli, belirli süreli ve süresiz olarak ihtiyaç sahibi yaşlılara bakım hizmeti vermektedir.

Ülkemizde, yaşlıların huzur evlerine kabul edilme koşulları, her türlü ihtiyacını (yeme, içme, temizlik) karşılayabilme, ruh ve beden sağlığı, şartları aranması, kurumsal bakım hizmetlerinin sosyal devlet koruması ile çelişki yaratmaktadır ve ihtiyaçlarını karşılayamaz durumda olan yaşlıları kurumsal bakımın dışına ötelemektedir.

"Geleneksel değerlerimizden dolayı her ne kadar sıcak bakılmasa da son çare olarak düşünülen kurum bakımı hizmetlerinin çeşitlendirilmesi gerekmektedir."[112] Kurumsal bakımın yaşlıyı ailesinden uzaklaştırılarak farklı insan kalıplarıyla yaşamak zorunda bıraktığı uygulama olarak düşündüğümüzde, yaşlı tarafından tercih edilen bakım modeli olarak görülmemektedir. Bakıma muhtaç, bağımlı, kimsesi olmayan yaşlıların, kurumsal bakım tercihlerini belirlemede seçme şansının olmaması, bakım hizmetlerinin en büyük eksikliğidir. Kurumsal bakım hizmetlerini iyileştirici, tedavi edici, ihtiyaca cevap verebilir standartlara kavuşturulması sosyal devletin en öncelikli vazifesi olmalıdır.

---

[111] Mehmet Yanardağ, (vd.) Yetişkin ve Yaşlı Özel Gereksinimli Bireyler ve Bakımları, Anadolu Ünv. Yayını No: 2530, Açık Öğretim fakültesi Yayını No: 1501, Ünite 7, Eskişehir 2013, 143.
[112] G. Kurt, Türkiye'de Yaşlılık Olgusuna…, 2008.

Türkiye'de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı huzurevi sayısı 106, Dernek ve Vakıflara ait huzurevi sayısı 32, Azınlıklara ait huzur evi sayısı 7, Özel Sektörler tarafından işletilen huzurevi sayısı 128, Bakanlıklara bağlı huzurevi sayısı 2, Belediyeler tarafından hizmet veren huzurevi sayısı 20, toplamda 24.296 kişiye kurumsal bakım hizmeti verecek kapasitededir. Ülkenin hızlı yaşlanma profili dikkate alındığında bu rakamlar hiç de iç açıcı gözükmemektedir. Geleceğe yönelik oluşturulacak stratejik planlamalarda kurumsal yapılanmaların katlanarak çoğaltılması, yaşam kalitesinin yükseltilmesine de değer katacak pozitif uygulamalardır. Disiplinler arası uzman kadrolarca koordine hareket ederek oluşturulacak kurumsal bakım hizmetleri, yaşlı bakımı ve sorunlarını en aza indirgeyerek uzayan ömrün insanca yaşanmasını olanaklı kılacaktır. Kurumsal bakım hizmetlerinde yaşanılmakta olan sorunlara çok boyutlu yaklaşımlar ise verilen hizmetlerin niteliğini, dolayısıyla da yaşlının yaşam kalitesini iyileştirecektir.

11.3.1. GÜNDÜZ BAKIM HİZMETLERİ

Gündüz bakım merkezlerinde yaşlıya eğitim, kültür, aktivite, sağlığı korumaya yönelik uygulamalar, kişisel bakım, temizlik, fizik tedavi gibi yaşlıları güçlendirmeye yönelik hizmetler verilmektedir. Gündüz bakım evlerinde daha çok engelli, kısıtlı, bakıma muhtaç olan yaşlılarımıza kısmi süreli destek sağlanmaktadır.

"Gündüz bakım evleri bireylerin sağlıklı yaşam sürdürmelerini amaçlayan planlı etkinliklerin düzenlenmesini kapsayan, topluma dayalı bir bakım modelidir."[113] Evlerde fizyoterapistler, hemşireler ve sosyal çalıma uzmanları organize hareket ederek yaşlının bakım ve ihtiyaçlarının en iyi şekilde gidermeye yönelik çalışmalarda bulunurlar. Gündüz bakım evleri ayrıca, "Yaşlının sosyal yönden desteklenmesini ve başkalarına bağımlı olmadan evinde yaşamasını hedefleyen süreli bakım hizmetlerini içerir. Gündüzlü merkezler, genellikle fonksiyonel kısıtlılıkları olan yaşlı bireylere tıbbi ve psiko-sosyal bakım, serbest zaman aktiviteleri gibi geniş bir yelpazede hizmet eder."[114]

[113] Sumru Savaş, "Akademik Geriatri", Ege Ünv. Tıp Fak. İç Hastalıkları Ana Bilim Dalı, Geriatri Bölümü, 2010, 133.
[114] Ibid

Ülkemizde gündüz bakım hizmetleri anlamında henüz istenilen yapılanma oluşturulamamış olup ihtiyaçlara cevap verememektedir. Ülkemiz bu açıdan geçiş aşaması yaşamaktadır. Gelişmiş ülkelerde GBM'de verilen hizmetler ülkemizde hastaneler tarafından karşılanmaktadır. Refah seviyesiyle doğrudan etkileşimli olan bu süreç ülkemiz yaşlılarının hayat şartlarını daha da ağırlaştırmaktadır. Batı ülkelerinde durumun tam tersi yaşanmakta, devlet yaşlılarını gündüz bakım evlerinde takip altına alarak, günlük yaşamsal aktivitelerini en iyi şekilde karşılayabilmeleri için hizmetler sunmaktadır. "Gündüzlü bakım merkezleri, gelişmiş ülkelerde yaygın bir hizmet olup kendi evlerinde tek başlarına ya da çocuklarıyla yaşayan gündüz kendisine bakacak kimsesi olmayan yaşlılara, gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik gündüz saatleri içerisinde bakım ve destek hizmetleri sunmaktadır."[115]

Yaşlı sağlık harcamalarının, güvenliğinin yakın takip altında tutulması, bu alanda yapılan veya yapılacak harcamaların üst seviyelerde olması, yaşlılarının en iyi şartlarda yaşam sürdürmesini sağlamaktadır. ABD, Hollanda, Norveç, İngiltere ve İskandinav ülkelerinde gündüzlü bakım hizmetleri, yaşlı bakımı oldukça gelişmiş düzeylerdedir.

Bu ülkelerin yaşlı nüfus oranlarının fazlalığı, eğitim olanaklarının ileri seviyelerde olması, sosyal koruma harcamalarına aktarılan kaynaklarının fazlalığı, yaşlılarının yaşam kalitesini yukarıya çekmektedir.

Ülkemizde yaşlılık ve sorunları henüz yeni algılanmakta olup, bu anlamda çeşitli sivil toplum kuruluşları aracılığı ile yaşlanma olgusuna dikkat çekilmeye başlanmıştır. Ülkemizde sosyal koruma alanında gelişmiş ülkeleri model kabul ederek, hızla yaşlanma sürecine girmekte olan genç yaşlılara yönelik çalıştaylar oluşturulmalıdır. Yaşlılığın önlenilmez bir süreç ve bu gerçeği görmezden gelmenin önüne geçilerek, ülke genelinde tüm bireylerin gereken sorumluluğu üstlenmesi ve bilinçlendirilmesi ile toplumsal duyarlılık bilinci yerleştirilmelidir. Yaşlıların her türlü yaşamsal sorunlarında yalnız olmadıkları, devlet, sivil toplum kuruluşları, medya ve ülke vatandaşları ile birlikte hareket ederek yalnız muhtaç, güvencesiz bırakılmadıklarını hissettirecek gündüz bakım uygulamalarına gereksinim duyulmaktadır.

---

[115] M. Z Danış, "Home Care in the World and Turkey", *Ist International Care Congress*, İstanbul 2005.

11.3.2. REHABİLİTASYON HİZMETLERİ

Rehabilitasyon hizmetleri, fiziksel, psikolojik, kronik hastalıklarından dolayı yaşlılara yönelik çevreyle ile olan ilişkiyi kuvvetlendirme, destekleme, kendi yaşamını özgürce alıştığı ortamda devam ettirebilmeyi mümkün kılan hizmetlerdir. Fizik tedavi uzmanı, fizyoterapist, psikolog, sosyal hizmet uzmanı, sosyal çalışmacı, hemşire gibi uzman ekip çalışmasını gerektirir.

Bir başka tanımlamada: "Rehabilitasyon, kişinin doğuştan veya sonradan, herhangi bir nedenle oluşan kalıcı veya geçici yetersizliklerinin, kaybedilmiş bazen de limitlenmiş olan fonksiyonel kapasitesinin belirlenerek tedavi edilmesi, psikolojik sosyal ve mesleki açıdan da desteklenerek günlük yaşamda bağımsız duruma gelmesini sağlamaktır."[116]

"…genel sağlık sistemine entegre bir evde bakım hizmetinin bulunmaması, evde bakım hizmetlerinin maliyetinin sağlık güvencesi sağlayan kurumlar tarafından karşılanmaması bakım gerektiren kişiler için evde bakılabileceği halde hastaneye yada rehabilitasyon merkezlerine başvurulmasına neden olmaktadır."[117] Ülkemizde Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı rehabilitasyon merkezlerinde bakım görenlerin sayısı 101 merkezde 5557 kişi, Özel Bakım ve Rehabilitasyon Merkezlerinde ise 149 merkezde 9328 kişiye hizmet verilmektedir.[118] Ülkemizde yaşlı nüfus olarak tanımlanan 65 yaş ve üzeri nüfus, 2000 yılında toplam nüfusun %5,6'sını, 2008 yılında %6,8'ini oluştururken, bu oran 2010 yılında %7,2'lere ulaşmıştır[119]. Ülkemizdeki yaşlı nüfus oranları ile rehabilitasyon hizmetlerinden yaralananlar arasındaki uçurumsal farklar yaşanılan sorunların önemini gözler önüne sermektedir. Ülkemizde rehabilitasyon merkezlerinin eksikliği kadar rehabilitasyon merkezlerinde hizmet veren uzman personel sayısının yetersizliği de sorunlara yol açmaktadır. Rehabilitasyon merkezlerinin günlük ihtiyaçlara cevap verebilecek sayıya ve şekle kavuşturulması yaşlılara daha kaliteli hizmet olanakları sağlayacaktır.

---

[116] Rehabilitasyon Türkiye <www.rehabilitasyonturkiye.com/Rehabilitasyon.aspx.> (11.12.2013)
[117] Güven Bahar, Aynur Bahar, H. A. Savaş, "Yaşlılık ve Yaşlılara Sunulan…", s. 95.
[118] Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ÖYHGM, Aralık 2012.
[119] ADNK 2010. "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2010 Nüfus Sayım Sonuçları", TÜİK 2010. <http://www.tuik.gov.tr> (16.05.2012).

Ülkemiz hızlı bir şekilde demografik yaşlanma sürecine girmektedir. Küresel etkileşim ve yaşam koşulları aile yapısını küçülterek çekirdek aile yapısına doğru yöneltmektedir. Bu durum ise bakıma muhtaç olan yaşlı bireylerin ihtiyaçlarının karışlanmasında geleneksel yöntemleri yetersiz konuma getirerek kurumsal bakımın önemini arttırmaktadır.

12. TÜRKİYE'DE YAŞLILIKTA DIŞLANMA

Dışlanma hor görülme, istenmeme, toplum tarafından kabul edilmeme kavramlarına karşılık gelmektedir. Yaşlılıkta sosyal tecrit ise, yaş dolayısıyla kişilerin toplumdan koparak yalnız başlarına hayat sürdürmesi anlamına da gelen negatif yönlü bir değişim sürecidir.

Türkiye, genç ve dinamik bir ülke görüntüsü vermekle birlikte, hızlı demografik değişim süreci geçirmektedir. "Türkiye nüfusunda yaşlı nüfus oranı 2023 yılında %10,2'ye yükselecektir. Demografik göstergelerdeki mevcut eğilimler devam ettiği takdirde Türkiye nüfusu yaşlanmaya devam edecektir."[120] 2013 yılı Türkiye nüfusu ADNK araştırmaları sonucunda 76.481.847 olarak tespit edilmiştir. "2020 yılında Türkiye'de 65 yaş ve üstü yaş grubunu toplam nüfus içindeki oranı %7,9 ile AB'nin en düşük düzeyinde olması beklenmektedir."[121]

"Türkiye nüfusu 2023 yılında 84.247.088 kişi olacaktır. Nüfus 2050 yılına kadar yavaş bir artış göstererek en yüksek değerini 93.475.575 kişi ile bu yılda alacaktır. 2050 yılından itibaren düşmeye başlayan nüfusun 2075 yılında 89.172.088 kişi olması beklenmektedir."[122]

[120] TÜİK, Nüfus Projeksiyonları, 2013-2075. Haber Bülteni.
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15844> (14.02.2013)
[121] OECD, "Taxing Wage"s, 2003-2004.
<http://emlab.berkeley.edu/users/webfac/saez/e230b_s07/oecd_taxingwages_04_05.pdf> (01.01.2014)
[122] TÜİK, Nüfus Projeksiyonları, 2013-2075.

Tablo 3. 3: Türkiye Medyan Yaş Projeksiyonları 2008-2013

Yıl	Medyan Yaş
2008	28.5
2009	28.8
2010	29.2
2011	29.7
2012	30.1
2013	30.4

Kaynak: TÜİK, İstatistiksel Tablolar ve Dinamik Sorgulama, Medyan Yaş. <http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068> (25.02.2014)[123]

"2023 yılında Türkiye nüfusunun yarısı 34 yaşın üzerinde olacaktır. Türkiye nüfusunun ortanca yaşı 2013'de 30,4 iken 2023'te ise 34'e çıkacaktır. 2013 yılında erkeklerde 29,8 olan ortanca yaş, 2023 yılında 33,3'e ulaşacaktır. Kadınlarda ise 2013 yılında 31,0 olan ortanca yaş, 2023'te 34,6 olacaktır."[124] Tablo 3.3 TÜİK yaş projeksiyonları ise bunu en açık şekilde göstermektedir.

Yapılan araştırmalar önümüzdeki yüzyılda Türkiye'nin en önemli sorununu yaşlılık, ihmal edilmişlik ile birlikte yaşlılık strateji ve politikalarının oluşturulmaması gerçeğiyle yüzleşmemek oluşturacaktır. 2013 yılı 65 yaş ve üzeri rakamları ise yaşlanan ülke vatandaşlarının geleceğini şekillendirecek düzenleyici politikalar üretilmesinin önemine dikkat çekmektedir.

Bu amaçla oluşturulacak "Yaşlılık politikaları toplumdan soyutlanmayı önleyebilmeli, bunun koşullarını yaratmalıdır. Yaşlıların yaşam koşulları, ihtiyaçları, bedensel özellikleri, aktiviteleri, sosyal ilişkileri yaşlılık politikalarında göz önünde bulundurulmalıdır."[125]

[123]TÜİK, İstatistiksel Tablolar ve Dinamik Sorgulama, Medyan Yaş. <http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068> (25.02.2014)
[124] TÜİK, Nüfus Projeksiyonları, 2013-2075.
[125] İsmail Tufan, *Birinci Türkiye Yaşlılık...,* s. 29.

Türkiye'de adaletsiz gelir dağılımı, işsizlik, göç, yoksulluk, yaş ve cinsiyet ayrımcılığı, sosyal koruma sistemlerindeki yetersizlikler dışlanma riskini maksimize eden faktörlerdir. "Araştırmalar sosyal dışlanmayı ortaya çıkaran faktörlerin sosyal koruma önlemlerinin yetersizliğinden kaynaklandığını ortaya koymaktadır."[126]

Dışlanma sorunun birincil nedeni olarak görülen aile bağlarının zayıflaması, yaşlıların yalnızlığa terk edilmesi, kadınların çalışma hayatına katılımı, ekonomik dengesizlikler, göçler, ülkemizde yaşlılıkta dışlanma gerçeğine kayıtsız kalındığı göstermektedir. Doğum oranlarının azalması, gelişen tıp ve teknoloji bilimi, insan ömrünün uzaması, kültürel etkileşim ve ekonomik nedenler devlet koruma sistemlerinin işleyişini ve yaşlılık olgusuna bakış açısının yeniden şekillendirilmesini gerektirmektedir.

Öncelikli olarak yaşlılıkta dışlanma sorunu ve dışlanmışlığın tespit edilmesi, kısa vadeli çözüm üreten uzun soluklu uygulamalarla yaşlıları kendi haklarını savunabilir konuma getirerek, kabuğuna çekilen, nekahat dönemi içinde yaşam sürdüren yaşlı profillerine tezat, üreten, ürettiren, aktif, yaşama dahil, dışlanmışlığın önüne geçecek hayata tutundurma politikaları hayata geçirilmelidir. İleride oluşabilecek negatif senaryolara bu günden acil önlemler alınarak, Türkiye nüfusunun hızla yaşlanmakta olduğu gerçeğine dikkat çekilmelidir.

Engelli, yaşlı, bakıma muhtaç yaşlılar koruma altına alınarak, hizmet ve yardımların denetlenebilirliği, dezavantajlı grubun dışlanmasını önleyecek dinamik iradeler geliştirilmelidir. Bunun dışında bakım hizmetlerini sosyal güvence kapsamına dahil eden aktif koruma modelleri ile aile-toplum-devlet bütünlüğünün sağlaması yapılmalıdır.

Ülkemizde yok denecek kadar az sayıda hizmet veren yaşlı merkezleri, kültür evleri, mesleki eğitim merkezleri dışlanmışlığı önleyecek kuruluşların yeterlilik düzeyleri ve koruma kapsamları geliştirilmesi gereken refah belirleyicileridir. Bu kurumların ortak paydada buluşarak, ihtiyaca cevap verir seviyelere getirilmesi, kır-kent ayrımı yapılmaksızın hizmeti herkesime eşit şekilde ulaştırılabilmesi ayrıca çözüm üretilmesi gereken dışlanma nedenleridir.

---

[126] Betül Bölükbaşı, Türkiye' de Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk, (Yüksek Lisans Tezi), 2008, Marmara Ünv., İstanbul.

12.1. TÜRKİYE'DE DIŞLANMAYI OLUŞTURAN DİNAMİKLER

Ülkemizde yaşlılıkta dışlanmayı oluşturan dinamikler;

- Sosyal Korumasızlık

- Yoksulluk

- İşsizlik

- Adaletsiz gelir dağılımı

- Göç

- Eşitsizlik, dışlanmanın derecelerini ve biçimlerini etkilemektedir. Sosyal güvencesizlik sosyal sorumluluk duygusunun yitirilmesi, ekonomik ve toplumsal dışlanma sosyal zayıflık belirtisi olup, toplumsal huzursuzluğu açığa çıkaran en etkili nedenlerdir.

"Sosyal dışlanma, toplumsal, ekonomik ve siyasal bunalım sürecinde oluşan çelişkilere bağlı sorunların bir doğurgusudur. Sosyal dışlanmanın dinamiğini bunalımın nedensellik analizi içinde değerlendirmek gerekir."[127] "Tüm diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de artık yaşlılık olgusunun ve yaşlılık politikalarının yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir."[128]

12.1.1. TÜRKİYE'DE YAŞLILARIN SOSYAL DIŞLANMASI

Nedeni her ne olursa olsun sosyal dışlanma, dünya üzerinde ortak bir sorun oluşturmakla birlikte, sosyal zayıflığın göstergesidir. Dışlamanın boyutları, gelişmişlik düzeyi, kültürel kompozisyonu, ekonomik yapısı, eğitim seviyesiyle ters orantılı olmakla birlikte, genel olarak ilişkilerde çözülmelerin yaşanıldığına ve bireyselliğin ön plana çıktığına işaret etmektedir. "Dışlanmanın çeşitli biçimleri, neden olacağı sosyal patlama ve sosyal huzursuzluk tehlikesi, ona neden olan mekanizmaların karmaşıklığı ve çözüm bulmanın zorluğu 'sosyal dışlama'yı günümüzün en önemli sorunlarından biri haline getirmiştir."[129]

---

[127] İbrahim Cılga, Sosyal Dışlanmanın Dinamiği, Bilimin, Mesleğin Dışlanması ve Öngörüler. 2013. <ttp://www.radikalsosyalhizmet.com/oku/sosyal-dislanmanin-dinamigi-bilimin-meslegin-dislanmasi-ve-ongoruler.html> (10.01.2014)
[128] DPT, "Türkiye'de Yaşlıların Durumu…", s. 1.
[129] Isabel Yepez Del Castillo, "A Comparative Approachto…", p. 614.

"Sosyal dışlanma, genel anlamda en temel insan haklarına erişim ve bu hakkı kullanma anlamında yaşanan olumsuz sonucu, bireyin dışında yapısal bir takım faktörlere bağlı olarak ifade eden bir kavramdır."[130] "Sosyal Bütünleşmenin Karşıtı olarak ele alındığında sosyal dışlanma, sivil, politik ve ekonomik ve sosyal vatandaşlık haklarından mahrum olma-edilme durumu olarak tanımlanmaktadır."[131] "Sosyal dışlanmayı ortaya çıkaran unsurlar, ekonomik dışlanma, sosyal ilişkilerin zayıflaması ve sosyal destek yoksunluğu ile kurumsal dışlanma, kurumsal destek yoksunluğu şeklinde ele alınmaktadır."[132] "Yoksulluk, sosyal dışlanma ve sağlık ilişkilerinin araştırıldığı bir çalışmada, sosyal dışlanmanın, stres, kınama duygusu, güçsüzlük, umutsuzluk ve kadercilik gibi sonuçlara yol açtığı, bu durumun sosyal bağları zayıflatarak suç oranlarının artmasına ve sağlık sorunlarına neden olduğu saptanmıştır."[133]

Türkiye'de yaşlı nüfusun sosyal hayata katılımını sağlayacak uygulamaların yetersizliği, asgari yaşam standardı oluşturulamaması, yaşlı istihdamı sağlayacak düzenlemelerinin yapılandırılamaması, yaşlı işsizliği ve yoksulluğu yaşanmasına, yaşlıyı sosyal hayattan koparak yalnızlığa sürüklemektedir. Dışlanmışlığa dikkat çeken 2-8 Mayıs 2005 tarihinde gerçekleştirilen "1. Uluslararası Bakım Kongresi" yaşlılık politikalarının temelini oluşturacak uluslararası işbirliği anlamı taşıyan önemli bir girişimdir. "Türkiye'nin yoksulluk ve sosyal dışlanmayla mücadelede ulusal bir strateji geliştirmesi çok önemlidir."[134] Hızlı bir demografik değişim sürecin ile birlikte gelecekte yaşlı nüfus artışının sosyal refahı tehdit edecek boyutlarda huzursuzluklara yol açacağı hesaplanarak toplumun tamamını kapsayacak içerme politikaları oluşturulmalıdır.

Ülkemizde yaşanan başka bir dışlanma senaryosu ise, ailesi ile birlikte hayat sürdüren yaşlıyı, bağımlı kılarak, yaşlının yük olarak görülmesini, ihmal, istismar, şiddet gibi psikolojik sorunlar yaşamasını gündeme taşımaktadır.

---

[130] Şenay Gökbayrak, "Sosyal Dışlanma Sorunsalına Türkiye Düzleminde Geliştirilen Model Uygulamalar: Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar", Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Faaliyetleri, İstanbul 2005.
[131] A. Walker, C. Walker, "Britain Divided: The Growth of Social Exclusion in The 1980 s and 1990 s", Child Poverty Action Group, London 1997, p. 8.
[132] Özlem Çakır, 9 Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 3, 2002, s. 83.
[133] Cattel Vraky, Poor People, Poor Places and Poor Health:the Mediating Role of Social Networks and Social Capital, Social Scence and Networks and Social Capital, Social Science and Medicine, Vol. 52, 2001, p. 1514-1515.
[134] Nurhan Yentürk, *STK'lar İçin Sosyal*..., s. 43.

Sosyal devlet, ülkemiz yaşlısını ne yazık ki bu anlamda tam anlamıyla koruyamamaktadır. Bu durum hem hayatı, hem de uzayan ömrü çekilemez hale getirerek, gelişmiş ülkelerin aktif yaşlanma politikalarıyla uyuşmamaktadır.

12.1.2. TÜRKİYE'DE YAŞLILARIN EKONOMİK DIŞLANMASI

Günlük hayatını sürdürebilmek için çalışmak zorunda olan yaşlıların istihdam edilmemesi ülkemizde çözülmesi gereken en etkili dışlanma sebebidir. Ülkemizde dışlanmanın farklı bir boyutu olan ekonomik dışlanma da en önemli sorun işsizlik olarak görülmektedir. Bu amaçla devlet, gelir dağılımı adaletsizliğini önleyen uygulamalarıyla yaşlıların istihdamını arttıracak stratejiler geliştirerek toplumsal bütünlüğü sağlamakla yükümlüdür.

Ülkemizde, "Toplumda gelir dağılımı açısından eşitsiz gruplara (kadınlar, çocuklar, yaşlılar, engelliler) pozitif ayrımcılık yapılmalı…"[135] bu dezavantajlı korumasız insanların hayata ve geleceğe güvenle bakmaları sağlanmalıdır. Ülkemizde potansiyel dışlanma riski taşıyan engelli, işsiz, yoksul, muhtaç yaşlılara yönelik ampirik çalışmalar yapılarak dezavantajlı dönemin iyileştirilmesinin üzerinde önemle durulmalıdır.

"Görüldüğü üzere bireyleri ve sosyal bünyeyi tahrip eden işsizliğin, sosyal dışlanmışlık açısından derin etkileri söz konusudur."[136] Yaşlılıkta işsizlik sorununu, devlet güvencesine alarak, yaşlıları kendi kaderlerine bırakmayan, üretken, aktif yaşlılar olarak hayatlarını sürdürmelerini sağlayacak politikalar oluşturulmalıdır.

Yaşlılara hak ettiği hayat standartları oluşturarak koruma kapsamı ile refahını arttırmak, onları vasıfsız işlerde çalışmak zorunluluğundan uzaklaştırarak yaşam kalitesini yükseltmek öncelikli ekonomik içerme nedenleridir.

Ülkemizde yaşlı ekonomisini oluşturan rakamlar incelendiğinde ise;

2013'ün ilk 6 aylık Ocak ve Haziran dönemi için 2022 aylıkları:

65 yaş ve üzeri yaşlılık aylığı: 125,59 TL (üç aylık 376,77 TL)

%40 – 69 oranında özürlü aylığı: 251,18 TL (üç aylık 753,54 TL)

---

[135] TPD. "Dünya Yoksulluk…".
[136] Sevgi Işık Erol, "İşsizliğin Sosyal Dışlanma Üzerindeki Etkisi", *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 3-4-5, Ağustos Kasım 2012/ Şubat 2013, s. 64.

%70 ve üzeri oranda özürlü aylığı: 376,77 TL' dir. (üç aylık 1130,31 TL) [137]

Bu rakamlarla yaşlı yoksulluğu ve ekonomik dışlanmışlığın önüne geçecek asgari yaşam standartları oluşturmak mümkün değildir. Ülkemizde yaşlıyı ekonomik yönden koruma altına alacak, beraberinde aktif yaşlanma, sağlıklı yaşlanma politikalarını da sürükleyecek, yaşam süresini ve kalitesini arttıracak dinamik ve süratli kararlara ihtiyaç duyulmaktadır.

12.1.3. TÜRKİYE'DE YAŞLILARIN TOPLUMSAL DIŞLANMASI

Toplumsal dışlanma yaşlıyı sosyal çevresinden uzaklaştırarak yalnızlığa itmektedir. Eşitsizlik, sosyal korumasızlık, bölgeler arası gelir dağılımı dengesizliği, yoksulluk, işsizlik, eğitim seviyesinin düşüklüğü, göç, sosyal risk teşkil eden toplumsal dışlanmayı tetikleyen faktörlerdir. "Kapsayıcı bir toplum, herkesin eşit fırsatlar ve düzgün yaşam standartlarına sahip olduğu çeşitliliğin bölücü değil bir güç kaynağı kabul edildiği, karşılıklı saygı ve yardımlaşmaya dayalı bir toplumdur."[138]

"Toplumsal dışlanmada çeşitli etkinliklerden yararlanılamaması durumu söz konusudur. Bu durum sosyal devletin ve sosyal kurumların güçsüzleşmesi ve sorgulanmasına neden olmaktadır."[139]

Ülkemizde toplumsal dışlanmanın yaşanması, adaletsizliğin, bölünmüşlüğün, eşitsizliğin yanında, sosyal sorumluluk, aile bağları, toplumsal bütünlüğün de çözülme noktasına ulaştığını göstermektedir. Dışlanmanın varlığı, ülkenin sahip olduğu değerlerin yok olmasına neden olabilecek büyüklükte bir tehlike olarak görülmelidir. Toplumların sosyal hayattan dışlanması ile;

"Sosyal sorumluluğun ve değerlerin kaybedilmesi sosyal alandaki düzenlemelerin ve toplumdaki kurum ve kuralların anlamının sorgulanması ve isyan duygularının ortaya çıkması neticesinde, yabancılaşma ve toplumsal patlamalar ortaya çıkabilecektir."[140]

---

[137] Sosyal Yardımlar, 2022 Özürlü ve Yaşlı Maaşları 2013. <http://www.sosyalyardimlar.net/2022-ozurlu-ve-yasli-maaslari-2013-tutarlari/> (05.07.2013)
[138] Europa <http://europa.eu/youth/article/sosyal-i%C3%A7erme-nedir_tr> (10.12.2013)
[139] Çakır Özlem, 2002. "Sosyal Dışlanma", *Dokuz Eylül Ünv. Sosyal Bil. Enst. Derg.,* Sayı: 4, No: 3, s. 100.
[140] Ibid

Türkiye'de geniş aile yapısının çekirdek yapıya dönüşmesiyle büyüklere gösterilen saygı ve tutumların her geçen gün zayıfladığı görülmektedir. Ekonomik sebepler, kadının çalışması, işsizlik, göç, eğitimsizlik, Türkiye'de aile yapısını yeniden şekillendirerek, yaşlıları yalnız bırakmaktadır. Dışlanmışlığın verdiği yalnızlık duygusu, yaşlıların yaşam kalitesi ve hayata bağlılığını etkilemektedir. Statü ve rolleri evrim geçiren yaşlılar, kendilerini yaşamın kıyısına itilmiş olarak görmektedir.

Ülkemizde Devletin yürüteceği sosyo-kültürel ve güvenlik politikalarının kapsamının geniş tutulması, alınacak faydanın hizmetlere ulaşılabilirliği arttırılarak, dışlanmışlığın önüne geçebilecek uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü gerekli tedbirler alınmadığı takdirde oluşacak toplumsal sorun kültürel çöküşü hızlandırarak, sahip olunan normları yok edecek enerjiye sahip olup geleceği tehdit edecek büyüklüktedir.

Bu amaçla ülkemizde toplumsal dışlanmaya maruz kalarak ihtiyaç duyduğu sosyal, güvenlik, sağlık, eğitim, teknolojik desteği alamayan yaşlılara, devlet elinin varlığı ve gücünü hissettirecek politikalar oluşturmak öncelikli hedefler arasında yer almalıdır.

12.1.4. TÜRKİYE'DE YAŞLILARIN AİLEVİ DIŞLANMASI

Ailevi dışlanma yaşlının birlikte yaşadığı ya da yaşamak zorunda olduğu ailesi tarafından ihmal edilmesi, yalnız bırakılması şeklinde tanımlanmaktadır. Ülkemizde ise aile kavramı ve bağları güçlü olup, halen korunmaya çalışılmaktadır. "Türkiye'de aile bağlarının yaşlı bireyi yaşlanmanın dezavantajlarından koruduğuna inanılmaktadır."[141]

Ülkemizde teknolojik gelişmeler, kitle iletişim araçları, çekirdek aile yapısına dönüşüm, aile bağlarının gün geçtikçe daha da zayıflaması, kuşaklararası birbirinden uzak yaşam sürecini gündeme getirmektedir. Bu geçiş süreci geniş aile yapısının düzenini bozarak yaşlıyı yalnız yaşamak zorunda bırakmaktadır.

[141] Işıl Ergin, Anton Kunst, "Yaşlandıkça Sağlık Eşitsizlikleri Derinleşiyor mu? Türkiye'ye Dair Bir Değerlendirme", 2012.

"Küresel ölçekte ruh sağlığına öncelik vermek, ruh sağlığını geliştirmek, ruh sağlığı hizmetlerini yaygınlaştırmak, ulaşılabilir kılmak, sağlıklı bir gelecek için gereken öncelikli süreçlerdir."[142] Yaşlıların ailesi tarafından geri plana atılması, hor görülmesi, istenmemesi, dışlanması tedavisi güç psikolojik sorunlara yol açmaktadır. Aile içi bakım verilmediği durumlarda yaşlının yanında yer alarak, yardım ve destek sistemleri ile yaşlıyı hayata tutundurmak sosyal devletin öncelikli görevidir.

Ülkemizde yaşlı bakımında aileyi maddi ve manevi yönlerden destekleyen koruma politikaları ve yaşlının bakım hizmetlerinde yaşam kalitesini denetleyen mekanizmaların oluşturulamaması büyük bir eksikliktir. Aile içi dışlanma sorununa yönelik aile bağlarının çözülmesine neden olan unsurların ortadan kaldırılması için oluşturulacak alternatif planlamalar, dışlanmışlığın önüne geçecek stratejik adımlar gerektirmektedir. Ülkemiz hızla yaşlanmaktadır ve yaşlılık süreci acil önlemler beklemektedir. Bu sorunlar karşısında daha kararlı, sağlam ve hızlı adımlarla yaşlıların en çok ihtiyaç duyduğu ve birlikte yaşamak istediği ailesiyle olan bağlarını kuvvetlendirecek devlet tarafından desteklenen aile içi bakımı modelleri oluşturulmalıdır.

12.1.5. TÜRKİYE'DE YAŞLILARIN COĞRAFİ DIŞLANMASI

Dışlanmanın önündeki engellerin en tehlikelisi manevi destek olan aile bağlarının giderek zayıflaması, çekirdek aile yapısına dönüşüm, köy ve kentlerde yaşayan yaşlıları çevresel sorunlarla yalnız mücadeleye zorlamaktadır. Şehir ve kasabalarda yaşayan yaşlıların farklı yaşam standartları, dışlanmanın boyutlarını ve sorunlarını da farklılaştırmaktadır.

Şehirlerde yaşayan yaşlılar, sosyal çözülme nedeniyle yalnızlığı daha derinden hissederken, köy ve kasabalarda yaşayanlarda toplumsal baskı ve değerler nedeniyle durum değişmektedir. Ülkemizin kırsal kesimlerinde, toplumsal baskı dışlanmanın önünde set oluşturarak (akrabalık, komşuluk ilişkileri) yaşlıların daha iyi şartlarda yaşam sürdürmelerini sağlamakta, kentlerde oturanlarda ise durum bireyselliğe geçiş süreci nedeniyle tam aksi koşullar oluşmaktadır.

---

[142]Ayşe Devrim Başterzi, Halis Ulaş, Burhanettin Kaya, *Türkiye Psikiyatri Derneği Bülteni*, Cilt: 13, Sayı: 3, 2010, s. 46.

"Temel ihtiyaçlarda fazla bir fark olmamakla birlikte, kentsel ve kırsal kesimde yaşayanların ihtiyaçları karşılama biçimi ve yardımlaşma öğesinin kırsal kesimde kendini daha çok hissettirmesi, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğun sosyal dışlamaya dönüşüp, dönüşmemesinde önemli etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır."[143]

Kentlerde yaşlılar dışlanmanın yanında, yalnızlık, yoksulluk, ekonomik yetersizliği de en ağır şekilde hissetmektedir."…zayıflayan sosyal ilişkiler insanların toplumsal yaşamla bütünleşmesini"[144] hissedilir derecede etkilemektedir. Kent–köy karşılaştırmasında köylerde yaşayan yaşlıların kentlerde yaşayanlara göre aynı imkan ve olanaklara sahip olamaması, dışlanmışlığın farklı boyutlarda yaşandığını ve iddia edilen yaşam kalitelerinin tamamen birbiriyle tezat oluşturduğunu göstermektedir.

12.1.6. TÜRKİYE'DE YAŞLILARIN PSİKOLOJİK DIŞLANMASI

Yaşlılıkta döneminde psikolojik sorunlar, yalnızlık, itilmişlik ve benzeri duygularla mücadele, dezavantajlı insanların hayat şartlarını daha da zorlaştırmaktadır. Bu alanda yapılan araştırmalar değerlendirildiğinde ise ekonomik göstergeler, sosyal güvenlik sistemleri, yaşam standartları, eğitim seviyesi ve kültürel etkileşimler yaşlılığın psikolojik boyutu ile yakından ilişkilidir.

Yaşlılara yönelik psikolojik dışlanma, hayattan koparılma soyutlanma ile eş değerdedir. Dışlanma ile birlikte yoksulluğunda yaşanması, yaşlıların psikolojilerinin daha da bozulmasına, toplumdan izole bir yaşam sürdürmelerine neden olmaktadır.

Ülkemizde sosyal güvenlik sistemlerinin daha yaygın olarak işlediği şehirlerde yaşayan yaşlılar için dışlanma psikolojisi dezavantajı yanında, hizmetlere erişim sosyal güvenlik sistemlerine ulaşılabilirlik ve imkanlardan faydalanma avantajını birlikte yaşamaktadırlar. "Örneğin, daha yaygın sosyal güvenlik sistemleriyle yaşlılık güvencesi için alternatif kaynaklar oluşmakta ve yaşlılar yaşamlarını sürdürebilmek için çocuklarının bakımına muhtaç olmaktan kurtulmaktadır."[145]

---

[143] Özlem Çakır, "Sosyal Dışlanma", *Dokuz Eylül Ünv. Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 3, 2002, 83-100.

[144] Ignace Glorıeux, Poul Littlewood, *Paid Work:A Crucial Linlk Between Individuals and Society, Social Exclusion In Europe*, *Ashgate Publishing*, Aldershot 1999, p. 68.

[145] Ç. Kağıtçıbaşı, *İnsan- Aile- Kültür,* Remzi Kitapevi Yayını, İstanbul 1990, s. 43.

"İlker Belek tarafından ülkemizde yapılan ve 2000 yılında yayımlanan bir araştırmada ise, ruhsal sıkıntının sosyal sınıf, eğitim, gelir ve yaşanılan bölgenin gelişmişlik düzeyi ile ters ilişkili olduğu saptanmıştır."[146] Sağlıklı yaşlanma politikalarıyla örtüşmeyen psikolojik dışlanma mental sağlığa zarar vererek yaşam kalitesin negatif yönde etkilemektedir. Ülkemizde yaşlılara yönelik oluşturulacak sağlık açılımlarının en başında fiziksel ve ruhsal sağlığı iyileştirmeye yönelik önlemler yer almalıdır.

12.2. TÜRKİYE'DE DIŞLANMA SORUNLARINA YÖNELİK ÇÖZÜM POLİTİKALARI

Türkiye'de, gelir dağılımda yaşanan adaletsizlik, yoksulluk, ekonomik sebepler, göç, kadınların çalışma hayatına dahil olmaları, teknolojik ve kültürel çözülmeler, yaşlıların dışlanma sorunları yaşanmasına neden olmaktadır. Bunun yanı sıra "2010-2015 dünya nüfus beklentileri projeksiyonlarına bakıldığında Türkiye'de doğuşta beklenen yaşam süresinin 74,6"[147] olarak belirtilmesi Türkiye'de uzayan insan ömrüyle birlikte, yaşanılacak sıkıntılarda da artış göstereceğinin belirtisidir.

"…2000'li yıllarda gelişmekte olan ülkeler kategorisinde, Avrupa Birliği'ne aday bir ülke olarak, yaşlı nüfusun sayısının gelişmiş ülkelerden iki kat daha fazla olacağı tahmin edilmekte ve yaşlılık toplumun büyük bir sorunu olmadan önlemlerin alınmasını gerektirmektedir."[148]

"Türkiye'de yaşlılık sorunu demografik, ekonomik ve sosyo-kültürel yapıdan kaynaklanan nedenlerle, endüstrileşmiş batı toplumlarının gerisinden gelmektedir. Ancak bu durum sorunun olmadığı anlamını taşımaz."[149] "Yaşlıların sosyoekonomik ve demografik özellikleri hakkında bilgi sahibi olmak bu grubun ihtiyaçlarının ve beklentilerinin karşılanmasının yanı sıra nüfusun tüm gruplarına sunulan hizmetlerin planlanması noktasında da önemlidir."[150] Türkiye 65 yaş üzeri 2011 yaşlı nüfus rakamları incelendiğinde, gelecek projeksiyonlarda, ülkemizin yaşlılık kıskacı ve hızlı yaşlanma sürecine girdiği gerçeği dikkate alınarak, acil önleyici planlamalar gerçekleştirilmelidir.

---

[146] TPD. "Dünya Yoksulluk…".
[147] TÜİK, Türkiye'nin Demografik Yapısı ve Geleceği, 2010-2050. Birleşmiş Milletler, Dünya Nüfus Beklentileri 2010. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13140> (05.12.2012)
[148] DPT, "Türkiye'de Yaşlıların Durumu…", s. 10.
[149] Ibid
[150] Ibid, s. 9.

Türkiye'de yaşlılara yönelik yapısal, çevresel, sağlık, kültürel değişimler göz ardı edilmiş ve halen de edilmektedir. Dezavantajlı grupların barınma, yiyecek, giyecek, sağlık, sosyal güvenlik, eğitim, istihdam vb. sorunlarının giderilmesi, sosyal hayata kazandırılması, koruma altına alınması, öncelikli hedefler arasına alınmalıdır.

Hedeflerde, dışlanmışlığın tespiti, ihtiyaçlarının karşılanması yönünde kısa vadeli çözümler sunarken, uzun vadeli uygulamalarda ise gelecekte yaşlıları kendi haklarını savunabilir duruma getiren, kabuğuna çekilmişlikten, yalnızlıktan, dışlanmışlıktan kurtaran aktif, üreten, mutlu, sağlıklı, yaşlılık politikaları gerçekleştirilmelidir.

Ülkemizde dışlanmanın başka boyutu olan bakım hizmetlerinin sosyal güvenlik sistemi içinde toplum-devlet-aile işbirliği ile yeniden yapılandırılması ve toplumsal bütünlüğün sağlanması gerekmektedir. Yaşlı merkezleri, kültür evleri, mesleki eğitim birimleri gibi kuruluşların sayısı arttırılarak nesiller arası uyum ve sorunlarının giderilmesi yönünde kaynak yaratılmalıdır. Ülkemizde kır-kent ayrımı yapılmaksızın eşit şartlarda eşit olanaklara sahip yaşlılar, insanca ve onurlu yaşam standartlarına kavuşturulacak adaletli çalışmaları hak etmektedir. Bu haklara sahip çıkarak korumak ise sosyal devlet ve insanlığın en büyük toplumsal görevidir.

12.2.1. SOSYAL İÇERME POLİTİKALARI

Sosyal içerme politikaları toplumun bilinçlendirilmesi ve eğitilmesiyle paralel olarak gelişim gösteren dışlanmayı önleyici planlamalar bütünüdür. "Sosyal içerme kavramı, yoksulluğu marjinalleşmeyi ve diğer yoksunluk biçimlerini azaltmakla ilgilidir."[151] İçerme politikaları ile fırsat eşitliği, farkındalık, aktif rol politikaları oluşturularak, negatif ayrımcılıklara maruz kalan yaşlıları çembere dahil etmek önemli bir hedeftir. Sosyal içerme politikalarıyla; "Değişen toplumsal koşullar nedeni ile sosyal güvenlik sistemi içerisine alınan yaşlıların maddi risklere karşı korunmaları gerektiği, yaşlılara aylık gelir, sağlık yardımları ve bakmakla yükümlü olduğu kişilere sağlık yardımı yapılması sağlanmıştır."[152]

---

[151] Helen Clark, "Sosyal İçerme Gücü Olarak Gönüllülük", *Dünya Gönüllüğün Durumu Raporu*, s.51-61. 2011.<http://www.unv.org/fileadmin/docdb/pdf/2011/SWVR/Turkish/SWVR2011_%5BTur%5D_full_%5B08%5D_ch5.pdf> (12.12.2011).

[152] DPT, "Türkiye'de Yaşlıların Durumu…", s. 10.

Ülkemizde, "Yaşlıların korunmasına ilişkin maddeleri ile birlikte sosyal güvenliğin herkes için temel hak olduğu 1982 Anayasası'nda belirtilmiştir."[153] "Toplumsal içerme, politika oluşturmanın merkezine insanı yerleştirir. Nihai hedefi, insanların fırsatları fark ederek kendi yaşamlarını iyileştirebilmeleridir."[154]

Sosyal içerme politikaları ile dezavantajlı grupların iyileştirilmesi, hayata katılımı, toplumsal ve sosyal uyumun sağlanması önceliğe sahiptir.

Ülkemizde içerme politikaları, yaşlılıkta dışlanma, yoksulluk, yalnızlık, ayrımcılık şiddet, ihmal, istismar gibi sosyal risklere karşı geniş bir yelpazede destek sağlayarak, sosyal koruma ve hizmetlere erişebilirlik, yaşam boyu eğitim uygulamalarıyla asgari yaşam standartları oluşturulması ve yaşama dahil olma çabaları öngörülmektedir.

İçerme uygulamaları ile engelli, yaşlı, yoksul bireylerin topluma kazandırılmasının yanında "gönüllülük temelli bu inisiyatifler, kamusal desteği seferber etmeye ve değişim yaratmaya yardım etmenin yanı sıra, gezegenin her köşesinde bulunması ve katılım yoluyla daha kapsayıcı bir dünyanın parçası olması için fırsat sağlar."[155] Fırsat eşitliği, yaşlıların anlayışını değiştirerek hayata farklı pencerelerden bakmayı olanaklı kılar.

Bu amaç doğrultusunda Avrupa'da ve Dünya ülkelerinde sosyal adaleti sağlamak amacıyla SOLİDER adlı sivil toplum ağı oluşturulmuştur. Toplamda elli dokuz ülke, (yirmi AB ülkesi) yirmi beş ülke merkezinde, sosyal adalet, eşitlik, dayanışma sağlamak amaçlı faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu ağda, fikirler, kavramlar, stratejiler, organizasyonlar ile sosyal ihtiyaçların karşılanmasını sağlayacak politikalar geliştirilmektedir.

SOLİDER, sosyal koruma kapsamı ile tüm dünyada erişilebilirlik, ekonomiklik, sağlık ve sosyal hizmetlerden yararlanma, bakım, yatırım, çalışma koşulları, kaliteli yaşam; kısaca temel insani haklara saygı gösterilmesini ve göz ardı edilemeyecek sorumlulukları içermektedir. SOLİDER, 2020 yılı gelecek stratejilerinde hizmetlere ve sosyal ihtiyaçlara cevap vermede daha süratli ulaşılabilirliğin önemine dikkat çekmektedir.

---

[153] DPT, "Türkiye'de Yaşlıların Durumu…", s. 18.
[154] Helen Clark, "Sosyal İçerme Gücü…", s. 51-61.
[155] Ibid

Türkiye' deki yaşlılara yönelik içerme politikalarıyla;

- Yaşlılara fırsat eşitliği sağlanması
- Pozitif ayrımcılıklarla güçlendirilmesi
- İstihdam olanakları yaratılması
- Ekonomik refah sağlanması
- Aktif hayata katılımların sağlanması
- Sosyal güvenlik, koruma ve bakım hizmetlerinin yeniden organize edilmesi
- Nesiller arası uyum stratejileri geliştirilmesi
- Sağlıklı yaşlanma ve geriatri bilimi çalışmalarına hız verilmesi
- Yaşlı eğitimine önem verilmesi
- Kısa ve uzun vadeli politikalarla sosyal ve psikolojik yönlerden yaşlı yaşam kalitesini arttıracak alternatif uygulamalar planlanmaktadır.

Ülkemizde sosyal dışlama maruz kalan insanlar eğitim, sağlık, sosyal güvence gibi yaşamsal haklardan mahrum bırakılmaktadır. Sosyal içerme uygulamaları ise toplumsal entegrasyonu sağlayacak dışlanmışlığı önleyecek planlamalar gerektirmektedir. Bu anlamda ülkemizde oluşturulacak sosyal içerme uygulamalarında birey, sivil toplum kuruluşları, medya, devlet yaşam kalitesini yükseltecek dinamik aktörlerdir.

12.2.2. MESLEKİ EĞİTİM VE İSTİHDAM UYGULAMALARI

Mesleki eğitim, sosyal yaşamın getirdiği ihtiyaçlar doğrultusunda teknik bilgi ve beceri sağlamayı amaçlayan eğitim şeklidir. Yaşlılıkta mesleki eğitim, emekli olmuş, zamanla problemi olmayan bireylere toplumsal hayatta aktif rol alma yetisi kazandırmaya yönelik uyarıcı çalışmaları içerir.

Yaşlıların ihtiyaçları, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yaygınlaştırılacak mesleki eğitim programları ile bağımlılık oranları azalacak, aktif iş gücü üzerindeki yük hafifleyecek, aynı zamanda da yaşlıları işe yaramaz, muhtaç gibi kalıplardan kurtararak yaşamlarına değer katacak adımlar atılmış olacaktır. Ancak bu programların kısa vadeli değil, uzun vadede tüm ülkeyi kapsayarak eşit ve adil gelir dağılımını sağlayacak niteliklere sahip olması gerekmektedir.

Ne yazık ki ülkemizde şehir ve kırsal kesimlerde yaşayan yaşlılar, uygulamada eşit olanaklara sahip olamamaktadır. "Türkiye'deki yaşlı nüfusun %57'si okuryazardır. Yaşla birlikte azalan okuryazarlık seviyesi 85 ve üstündeki yaşlarda bulunan yaşlılarda %42 seviyesine gerilemektedir."[156]

Okuryazar oranlarının bu kadar düşük olduğu ülkemizdeki mesleki eğitim uygulamalarının yaşam kalitesi üzerindeki etkinliği farklı tartışma konularını da gündeme taşımalıdır. Ülkemizde uygulamayı teşvik edici, geniş kapsamlı eğitim programlarının oluşturulamaması adil düzenin eksikliği olarak karşımıza çıkmakta ve radikal düzenlemeler gerektirmektedir. Yaşam boyu eğitimin sürekliliği ile yaşlılık dönemine hazırlanmak, gelecek kaygılarının yok edilerek aktif, üretken, üçüncü boyut yaşam koşulları sunmaya hazırlıklı olmak, küresel anlamda ve ülkemizde eğitim sistemlerine büyük sorumluluklar yüklemektedir.

12.2.3. İDEAL SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI

Sosyal devlet, yaşlısına sosyal güvenlik çemberinde koruma sağlamakla yükümlüdür. Sosyal hizmet uygulamaları ise yaşam kalitesini yükseltmeye yöneliktir. Hizmetlerin, "Yaşlılara yapılan yardım biçimlerinin toplumların toplumsal ve kültürel yapılarına ve inançlarına göre kalıplaştığı görülmektedir."[157]

Yaşlı hizmet uygulamalarında önemli olan yaşlının istekleri olmalıdır. Sosyal, kültürel, ekonomik, sağlık, bakım ihtiyaçlarını karşılama önceliği ise ülkemizde devletin görevidir. Devlet her türlü tedbiri alarak yoksul-zengin ayrımı yapmaksızın, yaşlıyı güçlendiren, yaşam kalitesini yükselten önlemleri almak sorumluluğundadır. Bu anlamda,

- Huzurevleri
- Yaşlı evleri
- Yaşlı rehabilitasyon merkezleri
- Mesleki eğitim kursları
- Teknoloji ile uyumlaştırıcı birimler

---

[156] Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2008, İleri Analiz Çalışması, Türkiye'de Doğurganlık, Üreme Sağlığı ve Yaşlılık. s.256.
<http://www.hips.hacettepe.edu.tr/turkiyede_dogurganlik_ureme_sagligi_yaslilik_160910.pdf> (16.01.2014).
[157] Fatma Arpacı, *Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık*…, s.125

- Kültür, hobi, sanat merkezleri

- Bakım evleri gibi, ülkemizde yaşlılara yönelik oluşturulacak hizmet birimleri, makro boyutlarda yaygınlaştırılarak gönüllük esası ile çalışan aktörleri de yanına alıp, ihtiyaçlara çözüm üretecek şeffaf politik uygulamalarla geleceğe bu günden yön verecek seviyelere getirilmelidir. 1963 yılından başlayarak beş yıllık kalkınma planlamalarının hemen hepsinde yer alan yaşlılık süreci ve sorunlarına yasal olarak bakım sağlama çizgisi dışında da eğilerek, statü ve kaybedilen rollerin geri kazandırılmasını ön plana çıkaracak toplumsal ve sosyal bütünleşme politikaları oluşturulmalıdır.

12.2.4. MANEVİ VE SOSYAL DESTEK HİZMETLERİ

Manevi destek, yaşlıları güçlendiren, hayatlarını sürdürülebilir kılan sivil toplum örgütleri tarafından gönüllülük esasına dayalı olarak oluşturulmuş uygulamalardır. Manevi ve sosyal hizmetlerde amaç; yalnız, muhtaç, bağımlı, yoksul yaşlıyı hayata tutundurarak yaşamın içine çekme hedefidir. Manevi destek hizmetleri, geçmişe sahip çıkarak, geleceğin de bir gün geçmiş olacağını hesap eden akılcı ve bütüncül adımlar atmayı öngörür. "Gerek sosyal hizmetlerde, gerekse sağlık hizmetlerinde bütüncül bakım, insanın fiziksel, psikolojik ve manevî ihtiyaçlarının giderilmesini içermektedir. Terim olarak manevî bakım, insan deneyimlerinde anlam ve deneyimin geniş boyutunu kapsayan bir alandır."[158]

Manevi ve sosyal destek hizmetleri "…beklenen yaşam süresinin uzamasıyla birlikte hayatlarımıza eklenmiş gibi olan bu 'fazladan' yılların olabilecek en yüksek nitelikte yaşanabilmesidir."[159] Bu noktada sosyal devlet, toplum temelli bakım anlayışını benimseyerek yaşlıları yaşama dahil edecek önlemler almak zorundadır. Yaşlıların sorumluğunu sadece aile ya da devlet omzuna yüklemek yerine, bütüncül yaklaşımlarla aile-toplum-devlet üçgeninde yaşlıyı hayata bağlayacak ulusal düzeyde planlamalar, sağlıklı yaşlanma, toplumla iç içe, yerinde yaşlanma, aktif yaşlanma isteğinin bireysel insani hakların kullanılmasına fırsat verecek radikal değişimlerin altına imza atmalıdır.

---

[158] Ali Seyyar, "Dünya ve Türkiye Uygulamaları Açısından Manevi Bakım",*Özürlüler İdaresi Raporu* 2009.
[159]A. Lievre, F. Jusot, T. Barnayı, C. Sermet, N. Broud, J..M. Robine, M. A. Brieus, F. Forette, "Healthy Working Life Expectancies at Age 50 in Europe: A New İndicator", *The J Nutr Health Aging*, Vol: 11, No: 6, 2007, p. 508-513.

"Geniş perspektifiyle manevî bakım, bakıma muhtaç kişilerin maneviyatını (kişisel gelişimlerini, morallerini) güçlendirmeyi, hayata bağlılıklarını artırmayı, iç (manevî) dünyalarıyla barışık olmalarını, manevî sapmaları ve korkuları gidermeyi amaçlayan sosyal nitelikli ve insan odaklı bakım hizmetleridir."[160]

Ne yazık ki ülkemizde gerçek ihtiyaç sahiplerinin uygulamaların dışında bırakılması, uzayan ömürleri işkenceye dönüştürmekte, yaşlıların zor şartlarda yaşam sürdürmesine neden olmaktadır. Ayrıca, "Yaşlı bireylerin toplumun olumsuz bakış açısını benimsemeleri ve bağımsızlıklarını kaybederek temel ihtiyaçlarını karşılamada başka birilerine bağlı olma korkuları yaşam kalitelerini olumsuz yönde etkilemektedir."[161] Ülkemizde, özellikle yoksul, yalnız, muhtaç, bedensel engelleri olan yaşlıların, ihtiyaçlarının giderilmesine olanak sağlayacak, içerme, manevi destek, sosyal sorumluluk proje çalışmalarını hızlandırarak yaşlıyı hayatın içine çekecek toplumsal duyarlılık fikrinin zihinlere yerleştirilmesi gerekmektedir. Uzayan yıllara ancak yaşlılık eğitimi ile meydan okunabilir.

[160] Ali Seyyar, *Bakım Terimleri Sözlüğü*, Şefkatli Eller Yayınları, Ankara 2007.
[161] T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Tüketici Hizmetleri…, s. 1-35.

SONUÇ

Bu çalışmada yaşlılık kavramı dünyada ve Türkiye'de derinlemesine incelenmiş, yaşlılıkta karşılaşılan sorunlar belirlenmiş ve gelecekte yaşlılıktan ötürü negatif yönde oluşabilecek sosyoekonomik dar boğazlara dikkat çekilmiştir. Bu anlamda çalışmanın bu bölümünde araştırma özetlenecektir ve bulgularla ilintili çözüm önerileri sunulacaktır.

Sonuçlar göstermiştir ki gelişmiş ülkeler yüksek oranda yaşlı nüfusa sahiptir ve bu bağlamda yaşlıların sağlık, sosyal ve ekonomik beklenti ve ihtiyaçlarıyla ilgili sorunların büyük bir kısmını çözmeyi başarmışlardır. Bunun yanında nüfusun yaşlanma hızının çok yüksek olduğu gelişmekte olan ülkelerde yaşlılık konusunda yeterli çalışmalar yapılmadığı için ileriki yıllarda büyük problemler yaşanması beklenmektedir. Bu nedenle gelecek yıllarda yaşanması beklenen sorunlar için bugünden hazırlık yapılması ve yaşlılarla ilgili sağlık politikalarının ve sosyal politikaların yenilenmesi ve yeni düzenlemelerin yapılması zorunlu olarak görülmektedir.

Gerçekten de ülkelerin öncelikli koruma stratejileri, sosyal koruma politikalarıyla örtüşerek, yaşlı refahı ve yaşam kalitesini uluslararası normlarda standardize etmeye yönlendirilmelidir. Sağlıklı yaşlanma stratejileri ile yaşlıların insan onuruna yakışır hayat sürdürmeleri sağlanarak, sosyoekonomik kararlarda aktif, kendisiyle barışık, toplumla iç içe yaşayan, geleceğe güvenle bakan, sosyal yaşlı modelleri hedeflenmelidir.

Yine, ülkeler geliştirecekleri sosyal koruma politikalarıyla yaşlısına sahip çıkarak, uzayan yaşam önündeki engelleri ortadan kaldıracak, aktif, sağlıklı, mutlu ve hayatla barışık alternatif senaryolar üretmelidir. Bu günün gençleri yarının yaşlıları olacak genç nesiller üzerine düşen en önemli görev ise nesiller arası uyum sorunlarına kayıtsız kalmayarak, teknolojiyle uyumlu, yaşam boyu eğitim stratejileriyle barışık, dün ve bugün arasında köprü vazifesi görecek koruma ağı oluşturarak yaşamın kenarındaki yaşlıların elini sıkı sıkıya tutmaktır. Sosyal koruma sistemleri ise içeriği ve alt yapısıyla bu önlenemez süreci tam olarak karşılayabilecek güçte ve sorumlulukta olmalıdır.

Yaşlılara yönelik sosyal koruma, sosyal yardım sistemlerinin önündeki engellerin ortadan kaldırılarak, sosyal hayatı daha yaşanabilir kılacak tedbirler almak, sosyal, ekonomik ve toplumsal huzuru dengeleyecek dinamiklerdir. Ekonomik anlamda oluşabilecek sorunlara yönelik ise yaşlı bakımını sorun olarak görmek yerine, yaşamın son evresini fırsata çevirecek istihdam stratejileri oluşturulmalıdır.

Yaşlı istihdam sorunlarının giderilmesi için esnek zamanlı iş kolları oluşturularak, yaşlıların bu alanlarda çalışmalarını teşvik edecek modeller üretilmelidir. Yaşlıların aktif olarak yaşamın içine çekilmesi, küresel dünya ile uyum içinde olması, eşit şartlarda hayat sürdürebilmeleri için sosyal farkındalık senaryolarının toplumsal bilinçte yer edindirilmesi gerekmektedir.

Ülkemizde ise sosyal koruma yardım ve hizmetleri, asıl ihtiyaç sahiplerine ulaştıracak adil ve güvenilir yardım sistemleri oluşturulmalıdır. Bu amaçla yerel yönetimler, belediye, muhtarlar, STK'ların denetimindeki sosyal yardım hizmetlerinin gerçek ihtiyaç sahibi yaşlılara ulaştırılabilmesi için il-ilçe-köy bazında muhtaç yaşlı nüfusu tespit edecek ön araştırmalar yapılmalıdır. Oluşturulacak yerel yönetim hizmet ve destek birimleriyle 24 saat hizmet verecek yeterliliğe ve donanıma sahip online yardım sistemleri aracılığıyla yalnız, kimsesiz, muhtaç dezavantajlı insanların her türlü sorunlarına en hızlı şekilde çözüm üretilmelidir.

Yine belirlenmiştir ki, Türkiye'de huzurevi kavramı yaşlılar için yaşamlarını ailelerinden uzakta geçirecekleri sığınacakları bir yer anlamına gelmekte ve toplumda olumsuz bir anlam içermektedir. Oluşan bu olumsuz imajın giderilmesi; huzurevlerinin yaşlılığın kaliteli ve güzel bir şekilde geçirmeye yönelik kurumlar olduğunun toplumda kabul görebilmesi için öncelikle nitelikli bakım elemanı ihtiyacının karşılanması gerekmektedir. Kurumda yaşamlarını sürdüren yaşlılara bakım hizmeti, eğitimsiz ve yetersiz yardımcı elemanlar tarafından verilmektedir. Bu durumun önlenmesi için yaşlıların bakımı için eğitimli personelin istihdam edilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Yukarıda belirtilenlerden farklı olarak, ülkemizde yaşlı eğitimi konusunda hizmet veren kuruluşların verimliliği, yapısal ve toplumsal uyum eksiklikleri yeniden değerlendirilerek, çözüm odaklı önlemler alınmalıdır denilebilir. Bu doğrultuda yaşlılara yönelik uygulamalarda yazılı ve sözlü medyaya büyük görevler düşmektedir. Yazılı ve görsel basın, sürekli eğitim ve mesleki istihdam açılımlarıyla, zihinlerde sosyal ve toplumsal duyarlılık oluşturarak, uzayan insan ömrüne eğitimle yeniden anlam kazandırmalıdır. Kuşaklararası uyum sürecinde köprü vazifesi görecek bu stratejik hesaplamalar, gelecekte toplumsal huzura ve ekonomiye yön verecek adımlardır.

Yaşlıların ihtiyaçlarının belirlenmesi, toplumsal hayata dahil olması, ekonomiye katkı sağlamalarının desteklenmesi, yaşlı haklarının saygıyla karşılanması ve aynı zamanda yaşlılık nedeniyle yaşadıkları psikolojik sorunların teşhis ve tedavisine olanak sağlanması yaşlılar için verilmesi gereken hizmetler arasındadır. Günümüzde yaşam süresinin uzaması ile yaşlılıkta da kaliteli bir yaşam sürdürülebilmesi adına kendilerine uygun sosyal tesislerin ve kültürel faaliyetlerde bulunabilecekleri mekanların açılması, fiziksel ihtiyaçlarının giderilmesi, gelirlerinin geçimlerini sağlayacak seviyeye getirilmesi, destek hizmetlerinin arttırılması gibi yaşlılara yönelik hizmetlerin geliştirilmesi sağlanmalıdır.

Türkiye'de yaşlılarla ilgili bakım hizmetleri genel olarak kurumlarda yapılmaktadır. Söz konusu bakım hizmetlerinin kurumların yanı sıra evde bakıma doğru yönlendirilmesi, ailede bakıma destek verilmesi neticesinde evdeki yaşantının ve bakımın kolaylaştırılmasına yönelik tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bu durumun sağlanabilmesi için ailelere sosyal yardımlar yapılmalı ve ekonomik olarak destek verilmelidir. Gerçekten de, ülkemizde evde bakımı destekleyerek yaşlısına sahip çıkan devlet bakım güvencesine ihtiyaç duyulmaktadır. Evde bakım hizmet modelleri dünya ülkeleri ile kıyaslandığında, uygulamalarının yok denecek kadar az düzeylerde olması, yaşlı refahını negatif yönde etkilemektedir. Geliştirilecek evde bakım hizmet modelleri ile ülkemizde işsizlik sorunları yaşayan vatandaşlarımıza iş sahası oluşturarak istihdam yaratmak, yaşlı bakımını üstlenen kişilerin de bir nebze nefes almasını sağlayacaktır.

Huzurevlerinde yaşamlarını sürdüren yaşlıların sosyalleşmelerini sağlamak adına sosyal ve kültürel etkinliklerin düzenlenmesi ve yaşlıların bu organizasyonlara katılmalarının sağlanması gerekmektedir. Türkiye'deki yaşlı nüfus sayısına ve yaşlı nüfusun artış hızına bakıldığında hizmet vermekte olan huzurevi ve diğer yaşlı bakım evlerinin sayısının yetersiz olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra faaliyette olan bu kurumların da personel ve hizmet bakımından ihtiyacı karşılamakta zorlandığı bilinmektedir. Bu sebeplerle yaşlıların evde bakım hizmetinin yaygın bir hale gelmesi ve yaşlıların birlikte zaman geçirebilecekleri mekanların sayıca arttırılması gerekmektedir.

Gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye'de yaşlı nüfus giderek artmaktadır. Bu nedenle epidemiyolojik araştırmalara olan ihtiyacın artması da kaçınılmaz bir durumdur. Yaşlıların ihtiyaçlarını karşılama konusunda aileye düşen görevlerin yanı sıra toplumun da eğitim ve sosyal destek noktasında görev ve sorumluluklarının olduğu bir gerçek olarak kabul edilmelidir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Abay, Ali Rıza. *Yaşlılık Olgusuna Nasıl Bakmalı?* Editör Mustafa Kemal Şen, Sosyoloji Yazıları, Sakarya Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Ortak Çalışması, Kızıl Elma Yayıncılık, s. 269- 281, İstanbul 2007.

Ahmet Burçin Yereli; Oğuz Karadeniz, *Kayıt Dışı İstihdam*, Odak Yayınevi, 2004.

Akarçay, Gürbüz Ayça; Ulus Mustafa. "İstihdam ve Sosyal Koruma Politikaları", *Ulusal İstihdam Stratejisi*, 2. Toplantı, 14 Şubat 2010.

Akçay, Şule; Aslan Dilek; Aydos T. R.; Erden-Aki Özden; Kutsal Y.G.; Gülekon Ayla; Hızel Kenan; Kunt Mehmet M.; Kutsal Ali.; Oğuz Dilek; Ordu-Gökkaya N. K., Birinci Basamak İçin Temel Geriatri. Ankara 2012. <http://www.geriatri.org.tr/pdf/sempozyum_kitabi.pdf>(14.01.2014)

Akyıldız, Hüseyin. *Sosyal Güvenlik Hukuku*, S. D. Ü. Basımevi, S. D. Ü.Yayın No: 43, Isparta 2004, 14,

Altan, Ömer Z. *Sosyal Politika,* Anadolu Ünv. Yayınları, Eskişehir 2006, 277-278.

Arıoğul, Servet. Akademik 2011 Geriatri Kongre Kitabı. Antalya 2011. <http://akademikgeriatri.org/geriatriKitap2011.pdf> (15.12.2013).

Arpacı, Fatma. *Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık,* Türkiye İşçi Emeklileri Derneği, Türkiye İşçi Emeklileri Derneği Eğitim ve Kültür Yayınları, Ankara 2005.

Aydoğmuş, Ümit. *Uluslararası STK'lar ve İnsani Müdahale: Deniz Feneri Örneği, III. Uluslar Arası STK'lar Kongresi, STK-Özel Sektör-Devlet Etkileşimi (Bildiriler Kitabı),* Çanakkale, 18 Mart Ünv. Yay., 2006, 499-503.

Bilir, Nazmi; N. Paksoy. *Değişen Dünyada ve Türkiye'de Yaşlılık Kavramı,* Temel Geriatri, Güneş Kitapevi, Ankara 2007.

Canatan, Ayşe. *Sosyal Yönleriyle Yaşlılık*, Palme Yayıncılık, 18, 2008 Ankara.

Cankurt, Mehmet Zülfi. *2022 Sayılı Kanun Uygulamasında Aylık Bağlamada Usul ve Esaslar,* 247, Eylül- Ekim 2010.

Cattel, Vraky. *Poor people, poor places and poor health:the mediating role of social Networks and social capital*, Social scence and networks and social capital, Social science and medicine, Vol:52, 1514-1515, 2001.

Çayır, Kenan; Ceyhan Ayan Müge. *Ayrımcılık, Çok Boyutlu Yaklaşımlar*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2012, 165.

Ekin, Nusret; Alper Yusuf; Akgeyik Tekin. *Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Arayışlar: Özelleştirme ve Yeniden Yapılanma*, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 69, 38 İstanbul 1999, 202-203.

Engel, J. R. "Characteristic of Persistently Poor Elderly People", *Social Work Research and Abstracts, NASW*, Vol. 26, No. 4, 1990, 25-31.

Erdemir, F. *Sağlıklı Yaşlı ve Yaşlılıkta Yaşam Kalitesinin Önemi, 1. Ulusal Geriatri Kongresi Kongre Kitabı*, Türk Geriatri Vakfı, Antalya 2002, 112-115.

Fadıllıoğlu, Ç. *Yaşlılığın Toplumsal Boyutu, İleri Geriatri Hemşireliği*, Meta Basım, İzmir 2006.

Glorieux, Ignace; Littlewood Poul. *Paid Work: A Crucial Linlk Between Individuals and Society*, *Social Exclusion In Europe*, *Ashgate Publishing, Aldershot*, 1999, 68.

Gülağız, Z.G., (vd.) *Huzurevinde Yaşayan Yaşlıların Yaşam Kalitesine İlişkin Görüşlerinin ve Yaşam Memnuniyetlerinin İncelenmesi,* III. Ulusal Yaşlılık Kongresi Bildiriler Kitabı, 2005, 372.

Gülmez, Mesut. *Birleşmiş Milletler Sisteminde İnsan Haklarının Korunması,* Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara 2004, 227-250.

Güzel, Ali; Okur Rıza. *Sosyal Güvenlik Hukuku*, Beta Basım Yayın, İstanbul, 1990, 8.

Harward, Jake. *Understanding Communication an Aging, Developing Knowledge and Awereness,* Sage Publications, California 2007.

Huebner S. S.; Black K. *Life Insurance*, Jr Meredith Publishing Company, The United States of America 2004.

Kağıtçıbaşı Ç., İnsan- Aile- Kültür, *Remzi Kitapevi Yayını*, İstanbul 1990, 43.

Kutal, Sabah. *Sosyal Yardımlar*, 2004, 563-564.

Kutsal, Yeşim G. *Başarılı ve Üretken Yaşlanma İçin: Önce Sağlık*, Bilim Matbaası, Ankara 2006, 15.

Kutsal, Yeşim G. *Yaşlanan Dünyanın Yaşlanan İnsanları, 65 Yaş Üzeri Yaşam Rehberi*, 1. Basım, Meditime Ltd. Şti. Yayını, İstanbul 2006, 6-42.

Kutsal, Yeşim Gökçe. *Geriatri,* TTB Yayını, Ankara 2007, 13-19.

Öztürk, Mustafa. *Türkiye'de Engelli Gerçeği,* MÜSİAD Cep Kitapları: 30, AJANSVISTA Matbaacılık, 2011 İstanbul, 37.

Seyyar, Ali. *Bakım Terimleri Sözlüğü*, Şefkatli Eller Yayınları, Ankara 2007.

Seyyar, Ali. *Değişen Dünya'da ve Türkiye'de Sosyal Politikalar*, Değişim Yayınları, İstanbul 2006.

Sözer, Ali Nazım. *Sosyal Sigorta İlişkisi*, 9 Eylül Ünv., İzmir 1991.

Tufan, İsmail. *Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık, Sosyolojik Yaşlanma*, Aykırı Yayıncılık, İstanbul, 2002, 139.

Türkkkaya, Ataöv. *Çatışmaların Kaynağı Olarak Ayrımcılık*, A.Ü.S.B.F. İnsan Hakları Merkezi Yayınları No:20, İHM, Ankara 1996, 79.

Uçku, Reyhan (vd.), *Yaşlı ve Hasta Bakım Hizmetleri*, T.C. Anadolu Ünv. Yayını, No: 2491, Eskişehir 2013. <http://eogrenme.anadolu.edu.tr/eKitap/SHZ203U.pdf> (10.12.2013)

Uhlenburg, Peter; HamilLuker Jenifer. *Age Discrimination, Encyclopedia of Aging*, (Vol.1), Eds. David J. Ekerdt et.al., Thomson and Gale, USA 2002, 28-32.

Yanardağ, Mehmet. (vd.) *Yetişkin ve Yaşlı Özel Gereksinimli Bireyler ve Bakımları*, Anadolu Ünv. Yayını No: 2530, Açık Öğretim fakültesi Yayını No: 1501, Ünite 7, Eskişehir 2013, 143.

Yentürk, Nurhan. *STK'lar İçin Sosyal Koruma Harcamalarını İzleme Klavuzu*, 1. Basım, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Eylül 2012, 38-45.

MAKALELER

Acartürk, Ertuğrul; Bayri Osman. "Türkiye'de Sosyal Güvenlik Adaleti: Finansal Bir Analiz", 2006, 1-18.

Akdemir, Nuran. "Yaşlılarımızın Bakım Sorunları Kesinlikle Çözümlenmelidir", *Geriatri 2000*, Cilt: 3, Sayı: 4, 2000, 169.

Akdemir, Nuran; Çınar Fatma İlknur; Görgülü Ülkü; "Yaşlılığın Algılanması ve Yaşlı Ayrımcılığı", *Türk Geriatri Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 4, 2007, 215-222.

Akın, Ayşe. Sosyal Dışlanma ve Kadın Sağlığı. 2009. <http://bukcam.baskent.edu.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=100%3Asosyaldislanmave-kadinsagligi&lang=tr&Itemid=57> (10.01.2014).

Alptekin, Duygu. "Gerontososyoloji Ekseninde Yaşlılık Sürecinin Sosyoekonomik Boyutları", *Yardım ve Dayanışma Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 3, 2011, 8-14.

Altan, Ömer Zühtü; Şişman Yener. "Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar", *Kamu-İş Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 7, 2003, 2-36.

Apan, Ahmet. "Türkiye'de Kalkınma Planları ve Sosyal Güvenlik Reformu", *Türk İdare Dergisi*, Eylül 2007, 194-214.

Apan, Ahmet. AB ve Ülkemizde Sosyal Hizmetler ve Yardımlar. 2009. <http://sosyalhizmetler.blogcu.com/ab-ve-ulkemizde-sosyal-hizmetler-ve-sosyal-yardimlar/6436959 > (15.12.2013)

Arun, Ö. "Yaşlı Bireyin Türkiye Serüveni; Kaliteli Yaşlanma İmkanı Üzerine Senaryolar", *Gaziantep Ünv. Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 2, 2008, 30-313.

Aslan, Dilek. Aktif Yaşlanma Kavramı. <http://www.geriatri.org/sorulariniza_yanitlar.php?pg=aktif#content> (14.01.2014)

Aydın, Hakan. "Avrupa Birliğine Uyum Çabaları Ekseninde Yerel Yönetimler ve Sosyal Hizmet İlişkisi", *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 465, 2009.

Aydın, Hakan. Yerel Yönetimlerin Sosyal Hizmetler Ekseninde Değerlendirilmesi. 2010. <http://karakalem2023.blogcu.com/yerel-yonetimlerin-sosyal-hizmetler-ekseninde-degerlendirilmesi/7219328> (16.01.2014).

Ayhan, A. "Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Güvenlik İlkeleri", *SOSYAL Güvenlik Dergisi*, 1, 2012, 41-55.

Bacak, Bünyamin. "Sosyal Güvenlik Yönüyle Bireysel Emeklilik", *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı: 49, 2005, 160-161.

Bahar, A.; Parlar S. "Yaşlılık ve Evde Bakım"*, Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 4, 2007, 32-39.

Bahar, Aynur; Bahar Güven; Savaş Haluk A."Yaşlılık ve Yaşlılara Sunulan Sosyal Hizmetler"*, Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi,* Cilt: 4, Sayı: 12, 2009, 93-95.

Baran, Görgün Aylin. Hacettepe Üniversitesi, *Yaşlı Sorunlarını Araştırma Dergisi*, Sayı: 2, 2008, 95.

Batman, Ayşe. "Yaşlı Popülasyonun Özellikleri ve Sunulan Hizmetler", *Türk Geriatri Dergisi*, Sayı: 3, Cilt: 5, 2002, 123.

Beğer, Tanju, Yavuzer Hakan. "Yaşlılık ve Yaşlılık Epidemiyolojisi", *Klinik Gelişim*, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi İç Hastalıkları Anabilim Dalı Geriatri Bilim Dalı, 2012, 1-3.

Bernice Leum Neugarten, *Middle Age And Aging:* A Reader in Social Psychology Üniversity of Chicago Pres, 88-92. <http://books.google.com.tr/books?id=nAJqQ7meAIMC&pg=PA88&lpg=PA88&dq=psychological+development+in+the+second+half+of+life&source=bl&ots=imxYB2Xh4N&sig=M-rJA9nnj4ylCZLxlUHkW_LeAjM&hl=tr&sa=X&ei=MzDmUty3BefX0QW4t4G4CQ&ved=0CCsQ6AEwAA#v=onepage&q=psychological%20development%20in%20the%20second%20half%20of%20life&f=false> (15.12.2013)

Bilir, Nazmi. "Yaşlanan Toplum", H.Ü Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı, Ankara, <http://turkgeriatri.org/pdfler/YaslananToplum.pdf> (15.12.2013)

Canatan, A. "Toplumsal Değerler ve Yaşlılar"*, Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, Sayı: 1, 2008, 62-71.

Cangöz, Banu. Yaşlılığın Psikolojik Boyutu Yaşlıların Nöropsikolojik ve Psikolojik Açıdan Değerlendirilmesi. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji

Bölümü, 2008. <http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/oneri/psikolojik_boyut_160210.pdf> (13.01.2014).

Cılga, İbrahim. Sosyal Dışlanmanın Dinamiği, Bilimin, Mesleğin Dışlanması ve Öngörüler. 2013. <ttp://www.radikalsosyalhizmet.com/oku/sosyal-dislanmanin-dinamigi-bilimin-meslegin-dislanmasi-ve-ongoruler.html> (10.01.2014)

Çakır, Özlem. "Sosyal Dışlanma", *Dokuz Eylül Ünv. Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 3, 2002, 83-100.

Çakır, Özlem. "Türkiye'de Kadının Çalışma Yaşamından Dışlanması", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 31, Temmuz-Aralık 2008, 25-26.

Çakır, T.; Kuzu A. "Türkiye' de ve Dünya' da Yaşlı Profili ve Yaşlı Bakım Hizmetleri", 2008. <www.gaztep.edu.tr> (01.05.2013).

Çelik, Şerif. Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi, Sosyal Güvenlik Kavramı, Dünyada ve Ülkemizde Tarihsel Gelişimi. 2008. <http://www.hinisinsesi.com> (10.12.2013).

Çınarlı, Serkan; Aktaş Ekin Özgür. "Yaşlının Hukuki Hakları, Yerel Yönetimler ve Diğer Kurumlarda Yaşanılan Sorunlar", *Öz-Veri Dergisi*, 2010, 1632. <http://www.eyh.gov.tr/upload/ozurluveyasli.gov.tr/mce/eski_site/ozveri/ozveri_7.2.pdf> (10.12.2013).

Çilingiroğlu, N.; Demirel S. "Yaşlılık ve Yaşlı Ayrımcılığı", *Geriatri*, Cilt: 7, Sayı: 4, 2004, 225-230.

Danış, M.Z., "Toplum Temelli Bakım Anlayışı", *Özveri Dergisi,* 2006. <http://www.ozide.gov.tr/ozveri/ov3/ov3ttrbakim.html> (13.01.2010).

Dilik, Sait. "Sosyal Yardımlar-İki Anlamlı Bir Terim", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilgiler Fak. Dergisi*, Cilt: 35, 1980, 1-10.

Dönümcü, Şadiye. Yaşlıya Şiddet ve Yaşlı İstismarına Karşı Farkındalık, 2010. <sosyal.hizmetuzmanı.org.> (15.10.2013).

Duru, Güler, Özdemir Leyla. (der.) "Yaşlı İntiharları Nedenleri ve Önleyici Uygulamalar", *Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, 2009, 34–41.

Dülger, İlhan. *"*Aktif Yaşlanma ve Kuşakla Arası Dayanışma", *LLP_Grudtuing İzleme,* Gaziantep 29 Kasım 2012.

Erden, Aki Özlem. "Yaşlılıkta Sık Görülen Pskiyatrik Sorunlar", *Hacettepe Üniversitesi, Gebam ve Hüsem Yayını,* Ankara 2010, 28-31.

Erdil, Fethiye; Bayraktar Nurhan. "Yaşlılık Tsunamisi ve Hemşirelik", H.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, GEBAM Bülteni, 2010. s. 5 <http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/bultenler/gebam2010.pdf> (12.01.2014)

Erdil, Fethiye; Ş. Çelik Sevilay. "Yaşlının Evde Bakımı", H. Ü. Cerrahi Hastalıkları Ana Bilim Dalı Hemşireliği, GEBAM, 18. Bölüm, <http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/yaslilikta_kaliteli_yasam_son.pdf>(15.08.2013)

Ergin, Işıl; Kunst Anton. Yaşlandıkça Sağlık Eşitsizlikleri Derinleşiyor mu? Türkiye' ye Dair Bir Değerlendirme. 2012. <kongre. hosuder.org.tr./index.php/uhsk15/paper/view/362> (13.11.2013)

Erikson, E. *The Life Cycle Completed*, Norton, New York 1982.

Erol, Sevgi Işık. "İşsizliğin Sosyal Dışlanma Üzerindeki Etkisi", *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 3-4-5, Ağustos Kasım 2012/ Şubat 2013, s. 64.

Fadıloğlu, Ç.; Tokem Y. "Geriatrik Rehabilitasyonda Hemşirenin Rolü"*, Türk Geriatri Dergisi,* Cilt: 7, Sayı: 4, 2004, 241-246.

Feldman, F. H.; Waliser M. N.; Gowld D.A.; Levine C. "When The Caregivers Needs Care: The Plight of Vulnerable Caregivers", *Amerikan Journal of Public Health*, Washington 2002.

Genç, Yusuf. "Yerel Yönetimler ve Sosyal Hizmet Uygulamaları, Kamuda Sosyal Politika", Cilt: 3, Sayı: 9, 2009, 2.

Gönencan, Zahit. "Sosyal Güvenlik- 506 Sosyal Sigortalar Kanunu ve Değerlendirilmesi", *Öz İplik- İş*, *91 Yılı Eğitim Semineri*, Ankara 1992, 359.

Gülseren, L. "Yaşlılık Döneminde Görülen Majör Psikiyatrik Bozukluklar", *3P Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 3, 1195, 185-192.

Güneş, İsmail. "Avrupa Birliği Sürecinde Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Reorganizasyon Çalışmaları", *Selçuk Ünv. Karaman İ.İ.B.F. Dergisi*, 2004. <http://www.idari.cu.edu.tr/igunes/kamu/dosya10htm> (15.12.2013).

Hazer, Oya; Aslan Özge. "Yaşlılıkta Sosyal İlişki ve Toplumsal Hayata Katılım", *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Aile ve Tüketici Bilimleri Bölümü*, Ankara 2009.

Hickey, A.; Barker M.;McGee H.; O'Boyle C. "Measuring Healthrelated Quality of Life in Older Patient Populations: a Review of Current Approaches*", Pharmaeconomics,* Vol. 23, 2005, 971-993.

Higgs, P.; Hyde M.;Wiggins R.; Blane D. "Researching Quality of Life in Early Old Age: The Importance of the Sociological Dimension", *Social Policy & Administration*, Vol. 37, No. 3, 2003, 230-250.

Jasper, B.M. "Gerontologie- Leherbuch Altenpflege", Hannover : Vincentz, 2002, p.11-15.

Jylha, M., "Old Age and Loneliness: Cross-Sectional and Longitudinal a Analyses in the Tempore Longitudinal Study on Aging (on) 2004", Vol: 23, No: 2, 2000, 185-192.

Kapar, Recep. "Sosyal Korumanın Yaygınlaştırılması", *S. B. E. Dergisi,* Cilt: 5, Sayı: 4, 2003, 56-67.

Karahan, Azize; Güven Seval. "Yaşlılıkta Evde Bakım", *Geriatri 2002*, Cilt: 5, Sayı: 4, 2002, 155-159.

Kharsid, L.; Eşeri A.; Zaybak Ü.; Yapucu G.; Arslan G.; Çınar Ş. "Huzur Evinde Kalan Yaşlıların Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi", *Türk Geriatri Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 1, 2004, 45-50.

Koca, Bennur. "Çalışma Hayatı ve Kadın"*, İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi,* Sayı: 3, Malatya 2011, 33-53.

Koştu, N.; Görgülü Ülkü; Çınar Fatma İlknur. Yaşlı İstismarı ve İhmali, Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi, 2008, 68–75. <http://www.hacettepehemsirelikdergisi.org/pdf/pdf_HHD_48.pdf> (15.10.2013).

Köse, Ömer H., "Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü", *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 49, 2003, 3-41.

Kulaksızoğlu, Baral Işın. Yaşlılıkta Depresyon Nedir? Nasıl Tedavi Edilir?. <http://www.isinbaral.com/yaslilikta-depresyon.html> (15.12.2013).

Kutsal, Gökçe Y. *Türk Geriatri Dergisi*, 2002, 5.

Kutsal, Gökçe Y. *Türk Geriatri Dergisi*, Cilt: 12, 2009, 3.

Lawton M. P.; Winter L.; Ruckdeschel K. "Affect and Qality of Life: Objective and Subjective", *K./J Aging Healthy*, Vol: 11, 1999, 98-169.

Lee, Kelley; Gill Walt; Andy Haines. "The Challenge to İmprove Global Health. Financing the Millenium Development Goals", *JAMA*, Vol. 291, No. 21, 2004, 2636-2638. <http://jama.jamanetwork.com/article.aspx?articleid=198823> (10.12.2013).

Lievre, A.: Jusot F.; Barnayı T.; Sermet C.; Broud N., Robine J.M.; Brieus M.A.; Forette F. "Healthy Working Life Expectancies at Age 50 in Europe: A New İndicator", *The J Nutr Health Aging* , Cilt: 11, Sayı: 6, 2007, 508-513.

Mandıracıoğlu, A., "Dünyada ve Türkiye'de Yaşlıların Demografik Özellikleri", *Ege Tıp Dergisi*, Cilt: 49, Sayı: 3, 2010, 39-45.

Naçar, Melis. "Yaşlı ve Hasta Bakım Hizmetleri", *T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2491*, *Açık Öğretim Fakültesi Yayını No: 1462*, Sayı: 147, Eskişehir 2012, 148-161.

Nazmi Bilir, "Yaşlılara Verilen Hizmetler", *Yaşlanan Kadın Sempozyum Gazetesi*, 2005.

Nelson, D. "Violence Against Elderly People; a Neclected Problem", *The Lancet*, Vol: 360, No: 5, 2002, 1094.

Oral, A. İlhan. "Emeklilerin Yeniden Çalışmaya Başlaması ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar Üzerine Düşünceler", *Çalışma ve Toplum*, 2008, 136. <http://www.calismatoplum.org/sayi19/ilhan.pdf> (11.12.2013).

Öğünç, Pınar, "Türkiye Nüfusunun Yaşlanması", *Öz- Gıda İş Sendikası*, 2012.

Önal, Ayşe Emel. "Gerontoloji Demografik Özellikler Epdomiyolojik Ölçütler", *İst.Tıp Fak. Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı*.

Önal, Dönek Bilge. "Evde ve Kurumda Uzun Dönemli Bakım", *Klinik Gelişim*, Cilt: 25, Sayı: 3, 2012, 97-99.

Öz, F. "Yaşamın Son Evresi: Yaşlılık Psiko-Sosyal Açıdan Gözden Geçirme", *Kriz Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 2, 2002, 17-28.

Özdemir, Leyla; Akdemir Nuran; Akyar Imatullah. "Hemşireler İçin Geliştirilen Yaşlı Değerlendirme Formu ve Geriatrik Sorunlar", *Türk Geriatri Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 2, 2005, 94-100.

Özgöbek, Hatice Reyhan. Ülkemizde Bakım Modellerine Olan Gereksinim, ASPB Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, <ozurlu.oyhgm.gov.tr/.../reyhan_ozgobek_konusma_1530_1700.docx> (12.01.2014)

Özgökçeler, Serhat; Alper Yusuf. "Özürlüler Kanunun Sosyal Model Açısından Değerlendirilmesi", *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, 2010.

Özkaran, Nuray. "Ankara Büyükşehir Belediyesi ile Çankaya Belediyesinde Sosyal Hizmet Uygulamaları", *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 1993, 76.

Özkul, Osman. "Modern Batı Medeniyetinin İflas Göstergesi: Küresel Köyde Küresel Fakirlik", *Köprü Dergisi*, Sayı: 88, 2004.

Pasha Hafiz A.; Palanivel T. "Pro-poor Growth and Policies: The Asian Experience", 2004, s.16 <http://www.policyinnovations.org/ideas/policy_library/data/01103/_res/id=sa_File1 /> (10.12.2013)

Peck, Robert C. "Pstchological Developments in the Second Half of Life", p. 88-92.

Rane Szostak; D. Hert. "A New Perspective on Loneliness in Later Life", *Issues in Mental Health Nursing*, Vol: 16, 1995, 583-592.

Sallan, Gül; Hüseyin Gül. "Sosyal Devletten Çalışma Refahına Geçişte Sosyal Haklar ve Yoksullar", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 40, Sayı: 3, 2007, 7.

Sapancalı, Faruk. "AB'de Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri", *Çalışma ve Toplum,* 2005, 53-55.

Savaş, Sumru. "Akademik Geriatri", *Ege Ünv. Tıp Fak. İç Hastalıkları Ana Bilim Dalı, Geriatri Bölümü*, 2010, 133.

Sayan, Ayşe; Durat Gülgün. "Yaşlı İstismarı Ve İhmali: Önleyici Girişimler", *Atatürk Üniv. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 3, 2004, 105.

Sayan, Serdar. "Türk Emeklilik Sisteminde Reform: Nedenler ve Beklentiler", *ASO Medya*, Temmuz-2006, 56.

Seyyar, Ali. "Sosyal Bakım Hizmetleri ve Kalite", *Standart Dergisi*, Sayı: 451, Temmuz 1999.

Seyyar, Ali. "Türkiye' de Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar, Yaşlılara Yönelik Sağlık ve Sosyal Hizmetlerin Planlanmasında Yerel Yönetimlerin Örgütlenmesi", 2005 İstanbul, 37-41.

Seyyar, Ali. "Yerel Kamu Yöneticileri Sosyal Devletin Görevlerini Ne Derece Yerine Getirebilmektedir?", *İdarecinin Sesi Dergisi*, Cilt: 19, Mart- Nisan 2005, 109.

Seyyar, Ali. "Yoksullukla Mücadelede Vatandaşlık Geliri Modeli Tartışmaları Tarihi Perspektiften Günümüze Bir Yolculuk", *Türk-İş Dergisi*, Sayı: 399, Mayıs-Haziran 2010, 54-55.

Seyyar, Ali. Sosyal Hizmetler Nedir?, 2006. <http://www.sosyalsiyaset.net/documents/sh.htm> (10.12.2013).

Seyyar, Ali. Yaşlılığa Bağlı Bakım Sorunlarına Çözüm Olarak Sosyal Politikalar, 2006. <http://www.sosyalsiyaset.net/documents/yasliliga_bagli_bakim_s.htm> (15.01.2014).

Sezgin, G. "Yaşlılık ve Yaşlanmaya Hazırlık", *Sosyal Hizmetler Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 10, 1999, 21-26.

Soyuer, Ferhan; Soyuer Ali. "Yaşlılık ve Fiziksel Aktivite", Erciyes Üniversitesi Halil Bayraktar Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu, Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Nöroloji A.B.D., *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 3, 2008, 219-224.

Subaşı, N.; Z. Öztek. "Türkiye'de Karşılanamayan Bir Gereksinim: Evde Bakım Hizmeti", *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, Cilt: 5, Sayı: 1, 2006, s. 19-31.

Şahin, Ali. Yönetim Kuramları ve Motivasyon İlişkisi, 2004, 525. <http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/Ali%20%C5%9EAH%C4%B0N/motivasyon%20y%C3%B6netim%20makale.pdf> (12.12.2013).

Taşçı, Faruk. "Sosyal Yardım Yapma(ma) Gerekçeleri Üzerine Yaklaşımlar", *Kamu-İş Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 4, 2008, 1-17.

Taşçı, Faruk. "Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri", *Çalışma ve Toplum*, 2010/1, 175-202.

Tatar, Mehtap. "Yaşlılara Yönelik Politikalar Türkiye", *Hacettepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Sağ. İdaresi Bölümü, H. Ü. Gebam ve Hüsem Yayınları,* 2010, 37-41.

Terzioğlu, Günsel (vd.), "Yaşlılıkta Sosyal ve Ekonomik Yaşam, Yaşlılık Gerçeği", *H.Ü. GEBAM*, Ankara 2004, 115-128.

Tezcan, M., "Toplumsal Değişme ve Yaşlılık", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 2, 1982, 173.

Tomambay, İlhan. Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler. Ankara 2007, <http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/sosyal_boyut/yaslilara_yonelik_sosyal_hizmet.pdf> (20.01.2014).

Topuz, S.K. "Türkiye'de Sosyal Devlet Harcamalarının Genel Eğilimi: 2001–2009 Yılları Arasında Yapılan Eğitim, Sağlık Ve Sosyal Koruma Harcamaları", *Alternatif Politika*, Cilt. 1, Sayı: 1, 2009, 115-136.

Tufan, İsmail. Yaşlılıkta Bakıma Muhtaçlık ve Yeni Bir Bakım Kültürü. <http://www.itgevakif.com/pdfs/sosbaksigorta_itufan_sicher.pdf> (15.12.2013).

Turla, A.; Yılmaz E. M. "Yaşlılıkta İstismar ve İhmal", *Adli Psikiyatri Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 4, 2007, 27-35.

Uğur, Suat. "Sosyal Güvenliğimizdeki Son Gelişmelerin Değerlendirilmesi", *Dokuz Eylül Ünv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, 2002, 140.

Ulusoy, Kudret. Dünyanın ve Ülkemizin Nüfus Artış Hızındaki Gelişmeler. 2007. <http://www.turkhukuksitesi.com/makale_461.htm> (15.02.2013).

Uysal, A. O. "Dünyada Yaygın Bir Sorun; Yaşlı İstismarı ve İhmali", *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, 2002, 43-49.

Üstün, Ç.; Demirci N. "Yaşlı İnsanların Sosyal Dışlanmasına Karşı Hukuki Çalışmalar", *Ege Tıp Dergisi*, Cilt: 52, Sayı: 4, 2013, 230.

Wahl, Hans W. "Pfle Gebedirftigkeit im Alter", Nr.22/5.11, 1995, 720-723.

Yağcı, İlker. Geriatrik Rehabilitasyon ve 5N-1K. <http://www.geriatri.org/sorulariniza_yanitlar.php?pg=geriatrikrehabilitasyonve5N-1K> (10.01.2014).

Yazıcıoğlu, Sevim. Ege Yaşlı Hizmet Merkezinde Verilecek Sosyal Hizmetin Kuramsal ve Yasal Dayanağı. 2010. <http://www.akademikgeriatri.org/geriatri_konusmaci_metinleri/12.pdf> (15.12.2013)

Yepez, Del Castillo Isabel. "A Comparative Approach to Social Exdusion", *International Labour Review*, Vol. 133, No: 5-6, 1994, 614.

Yüksel, N., "Demans ve Depresyon: Klinik ve Nöropsikolojik Özellikler", *Türk Nöroloji Dergisi,* Cilt: 8, 2002, 71-84.

YAYIMLANMIŞ BİLİMSEL BİLDİRİLER

1 Ekim Uluslar Arası Yaşlılar Günü Basın Bildirisi, Türk Geriatri Derneği, (2012)

1.Ulusal Evde Bakım Kongresi Özet Kitabı Giriş Bölümü, 1998.

1580 Sayılı Belediyeler Kanunu, (07.12.2013)

2022 Sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği*, Kanun-a*, (05.03.2013)

5216 Sayılı Büyükşehir Kanunu, 2010.

5510 Sayılı Kanun 28. Madde, 9. Fıkrası, s. 7, <http:// bddk.org.tr.> (10.12.2012)

65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz Ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun, (16.05.2012)

743 Sayılı Medeni Kanun, (07.12.2013)

AB Bakanlığı/Sosyal, Bölgesel ve Yenilikçi Politikalar Başkanlığı, 2012 Avrupa Aktif Yaşlanma ve Nesiller Arası Dayanışma Yılı Hakkında Bilgi Notu, 2011. <http://www.abgs.gov.tr/files/SBYPB/Sosyal%20Politika%20ve%20%C4%B0stihdam/aktif_yaslanma_bilgi_notu.pdf.> (15.12.2013).

ADNK 2010. *"Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2010 Nüfus Sayım Sonuçları"*, TÜİK 2010. <http://www.tuik.gov.tr> (16.05.2012).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ÖYHGM, Aralık 2012.

Akdemir, Nuran. 2012. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, "*I. Ulusal Hemşirelikte Yenilikler Kongresi"*, Ankara 12 Ekim 2012.

Akın, Ayşe; Esin Çiğdem; Çelik Kezban. Kadının İnsan ve Sağlık Hakkı, Kadın Sağlık Hakkı ve Dünya Sağlık Örgütünün Avrupa da Kadın Sağlığının İyileştirilmesine Yönelik Eylem Planı. 2008. <http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/kadinin_saglik_hakki.pdf > (15.12.2013)

Akpaş, Gülşen; Apar Altan. "Avrupa 2020 Stratejisi: Akıllı, Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Büyüme İçin Avrupa Stratejisi Özet Bilgi Notu", Ankara 14 Eylül 2010.

Alkancı N.; Fincancı S. "Aile İçi Şiddette Adli Tıp'ın İşlevi", *Ulusal Aile Hizmetleri Sempozyumu", T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bilim Serisi*, Sayı: 117, Ankara 2001, 149-153.

Başterzi, Ayşe Devrim; Ulaş Halis; Kaya Burhanettin. *Türkiye Psikiyatri Derneği Bülteni*, Cilt: 13, Sayı: 3, 2010, s. 46.

Bilir, Nazmi. "Yaşlılıkta Sağlığın Korunması, Sağlıklı Yaşam", Gebam Bülteni, 2008, s. 6.

Birinci Basamak İçin Temel Geriatri 2012. <http://www.geriatri.org.tr/pdf/sempozyum_kitabi.pdf > (08.12.2013)

BM 2010. *Un Population Projections 2010 World Population Prospects: The 2008 Revision*,UN <http:/ea.un.org/unnpp/index.asp?panel=2> (16.05.2012).

Buğra, Ayşe; Keyder Çağlar. "Sosyal Yardım Uygulamaları ve Topluma Yaralı Faaliyetler Karşılığında Asgari Gelir Desteği Uygulaması"*, Sosyal Politika Forumu,* 16.05.2006

CIA World Factbook, Age Structure. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2010.html> (26.02.2014)

CIA World Factbook, Death Rate. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2066rank.html#wfbtop> (23.02.2014)

CIA World Factbook, Life Expectancy at Birth. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2102rank.html> (26.02.2014)

CIA World Factbook, Median Age.<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2177.html> (25.02.2014)

CIA World Factbook, Population. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2119.html> (23.02.2014)

CIA World Factbook, Total Fertility Rate. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2127rank.html> (23.02.2014)

Çubukçu, Nimet. *Özürlüler Kanunu ve İlgili Mevzuat,* T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları, Yayın No: 43, 3. Baskı, 2008 Ankara. <http://www.erisilebiliristanbul.org/BilgiBankasi/Documents/%C3%96Z%C3%9CRL%C3%9CLER%20KANUNU%20VE%20%C4%B0LG%C4%B0L%C4%B0%20MEVZUAT.pdf> (10.12.2013).

Danış, M. Z. "Home Care in the World and Turkey", *1st International Care Congress*, Princess Hotel, İstanbul 2-8 May 2005.

Davies, Elizabeth; Higginson Irene J. (eds), "Better Palliative Care for Older People", *Europe World Health Organization*, 2004.

DİE 2011 "*Yaşam Memnuniyeti Araştırması"* (26.12.2012)

Dilik, Sait. "Türkiye'deki Sosyal Güvenlik Sistemi, Konrad Adenaur Vakfı Türkiye Temsilciliği, Sosyal Güvenlik Sosyal Piyasa Ekonomisinin Vazgeçilmez Bir Parçasıdır", *8. Sosyal Piyasa Ekonomisi Sempozyumu*, Ankara 1992.

Dilik, Sait. "Yaşlılık Malüllük ve Ölüm Aylık ve Gelirlerinin Değişen İktisadi Şartlara Göre Ayarlanması Açısından 25.8.1999 gün ve 4447 Sayılı Yasanın Yorum ve Eleştirisi", *Kamu-İş Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, Ocak 2000, 8.

Dokuzuncu Kalkınma Planı 2006. Sayı: 26215, 01. 07. 2006. <http:ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9pdf.> (2012)

Dönümcü, Şadiye. Yaşlılıkta Üretmek: Kendini Sürekli Yeniden Yaratmak. 2007. <www.sosyalhizmetuzmani.org/yasliureten.htm> (10.01.2014).

DPT, "Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı", Sosyal Sektörler Koordinasyon Genel Müdürlüğü, 2007, Yayın No: 2741,

<http://www.eyh.gov.tr/upload/Node/8638/files/Yaslanma_Ulusal_Eylem_Plani.pdf > (23.08.2012)

DSÖ, WHO Dünya Yaşlılar Günü, 2010. <www.who.int/ageing/events/idop_rationale/en/index.html> (25.04.2010)

Dural, Baran; Con, Gülçin. "Türkiye' de Sosyal Devlet ve Yaşlı Hakları Üzerine Bir İnceleme", *Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu*, s. 489, Ankara 2007.

Ergan, Güngör Nevin. Yaşlılıkta Sosyal Uyum, I. Ulusal Yaşlılık Konseyi Kongresi. 2007.<http://www.turyak.org/files/2007YaslilikKongresi_13c1l0lr.pdf> (10.01.2014).

Gebam, Gebam Bülteni 2008. <http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/bultenler/gebambulten2008.pdf> (05.08.2012)

Gökbayrak, Şenay. "Sosyal Dışlanma Sorunsalına Türkiye Düzleminde Geliştirilen Model Uygulamalar", *Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakıf Faaliyetleri*, İstanbul 2005.

Gutman, G. "Global Aging", *1st International Care Congress*, 2-8 May 2005, İstanbul.

Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi, 2009, s. 39. <http://mesbil.meb.gov.tr/genel/hayat%20boyu%20%C3%B6%C4%9Frenme%20dokuman.pdf> (23.08.2013).

Helen Clark, "Sosyal İçerme Gücü Olarak Gönüllülük", Dünya Gönüllüğün Durumu Raporu, s.51-61. 2011. <http://www.unv.org/fileadmin/docdb/pdf/2011/SWVR/Turkish/SWVR2011_%5BTur%5D_full_%5B08%5D_ch5.pdf> (12.12.2011)

Huebner, S. S.; Black K. *Life Insurance, Jr Meredith Publishing Company Printed In The United States of America,* 2004.

ILO, *Global Employment Agenda*, Discussion Paper, International Labour Office, Genava. 2002.

ILO, World Labour Report 2000: Income Security and Social Protection in Changing World, International Labour Office, Geneva, 2000.

<http://www.ilo.org/public/english/standards/relm/gb/docs/gb279/pdf/esp-7.pdf> (03.01.2013).

İLO 2001. "*Social Security: Issues, Challenges and Prospects"*, Report VI, International Labour Conference 89.*Session 2001*, International Labour Office, Geneva, 27-28, (03.01.2013).

İLO 2008. *"1. Global Employment Trends For Women"*, March 2008, İnternational Labour Office, Geneva, (21.10.2013).

Karabulut, Ö., Başaran İz F., "Yaşlılarda Yaşam Kalitesi", *Hemşirelik Forumu*, Cilt: 5, Sayı: 6, 2002, 51-53.

Kaya, Gazanfer. Kamusal Hizmetler Gerçekleştiren Sivil Toplum Kuruluşlarının Neo-Liberal Politikalar Karşısındaki Konumları. <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/kamusalhizmetler.htm> (16.01.2014).

Kırdı, Nuray. Yaşlılık ve Yaşam Kalitesi. <www.yaslilikrehberi.org > (15.12.2012).

Kutsal, Y. Gökçe, "Yaşlanan Kadının Sağlık Sorunları", *Hacettepe Üniversitesi, Tıp Fakültesi, GEBAM Yaşlanan Kadın Sempozyumu*, 2005.

Kutsal, Y. Gökçe. Yaşlanma Uluslar Arası Eylem Planı. 2002. <http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/eylem.pdf > (15.10.2013).

Maggi, S.; Steel K. "Planning Home Care Services: Which Data do We Need?", *Archives of Gerontology and Geriatrics*, Vol. 22-23, No. 8, 1996, 493-498.

Maningham, Manningham Balanca of City and Country. 2010. <http://www.manningham.vic.gov.au/live/aged_care.html> (22.04.2010).

MEGEP Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi. Yaşlı ve Hasta Hizmetleri, Sağlıklı Yaşlanma. Ankara 2008. <http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Sa%C4%9Fl%C4%B1kl%C4%B1%20Ya%C5%9Flanma.pdf> (16.05.2013)

Meydan, Acımış Nurhan. "Çevre ve Kadın Konusuna Uluslararası Bir Bakış", *Kadın ve Çevre Sempozyumu,* 4 Eylül 2010. (United Nations Environment Programme UNEP Raporundan alıntıdır.)

OECD, *"Taxing Wage"s*, 2003-2004. <http://emlab.berkeley.edu/users/webfac/saez/e230b_s07/oecd_taxingwages_04_05.pdf> (01.01.2014)

Pınar, Rukiye. "Türkiye'de Evde Bakımda Mevcut Durum", Yedi Tepe Ünv. Sağlık Bil. Fak, Yeditepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik ve Sağlık Hizmetleri Bölümü KKTC 2010, 155. <www.akademikgeriatri.org/geriatri_konuşmacı_metinleri/16pdf.> (10.01.2014).

Quadagno, T. "Aging and the Life Course: An Introduction to Social Gerontology", *The Mc-Graw Hill Companies,* 1999,129-39.

Ramírez, Mario Munguía. "Social Protection for Indigenous and Native Populations New Strategies to Extendhealth Protection, International Social Security Association", *Regional Conference for the Americas*, Belize City, Belize, 29-31 May 2006, 1.

Rokach, A., "Loneliness and the Life Cycle", *Psychological Reports*, Vol: 86, No: 2, 2000, 629-642.

Rust, John. *Main Points From World Bank Report On: Averting The Old Age Crisis*, Econ 698s, Fall 2002, 1-2. <http://gemini.econ.umd.edu/jrust/econ698s/avert_lec.pdf> (10.01.2014).

Sabates, Rachel; Wheeler Naila Kabeer. "Gender Equality and the Extension of Social Protection, Social Security Policy and Development Branch", *International labour Office*, ESS Paper No:16, Geneva 2003, 2.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001. Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyon Raporu, (01.01.2013)

Seyyar, Ali. "Dünya ve Türkiye Uygulamaları Açısından Manevi Bakım", *Özürlüler İdaresi Raporu,* 2009. <http://www.manevibakim.com/bilim_alanlari/manevi_bakim/makale_07.asp.> (10.01.2014).

SGK Haziran Ayı İstatistik Bülteni. Tablo 552, (03.10.2013)

Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu 20.05.2006. Sayı: 26173, Tertip 5, Cilt: 45, s. 9756, (2013).

Sosyal Güvenlik Sisteminin Yeniden Yapılandırılması Tartışmaları ve Çözüm Önerileri, <www.tcmb.gow.tr/yeni/evds/teblig/97/ayse.pdf> (12.10.2013)

Sosyal Hizmet Uzmanı, Türkiye'de Yaşlılık ve Yaşlılara Verilen Hizmetler. <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/turkiyedeyaslilar.htm> (04.08.2012)

Şenerci, Ülker. "Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları", *TEPAV Politika Notu*, Şubat 2010.

T.C Resmi Gazete. "*Evde Bakım Hizmetleri Sunumu Hakkındaki Yönetmelik"*, Sayı: 25751. 10 Mart 2005.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, "18-24 Mart Yaşlılara Saygı Haftası: Kuşaklararası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma Sempozyumu Bildirileri", 2012. <http://www.eyh.gov.tr/upload/Node/8110/files/kusaklararasi_dayanisma_ve_aktif_yaslanma_sempozyumu_bildirileri.pdf> (16.01.2014)

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Tüketici Hizmetleri: Yaşlı Bireylere Sosyal Destek Hizmeti Veren Kurum ve Kuruluşlar. 762SHD019, Ankara 2011. <http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Ya%C5%9Fl%C4%B1%20Bireylere%20Sosyal%20Destek%20Hizmeti%20Veren%20Kurum%20Ve%20Kurulu%C5%9Flar.pdf> (05.02.2012)

T.C. Sağlık Bakanlığı, Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, *"Özürlü Kişilere Yönelik Sağlık Hizmetlerinin Sunumu",* , Genelge, 2008/43, 463, (05.07.2012)

TBMM 2010, <http://www.tbmm.gov.tr./anayasa.html> (24.04.2012).

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. 203-208. <http://tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf> (08.01.2013)

TİSK 1994. *"Dünyada Sosyal Güvenlik Alanında Gelişmeler ve Türkiye"*, TİSK Yayınları, No:11, Ankara. (05.12.2013)

TPD. "Dünya Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma ile Mücadele Yılı*", TPD Basın Bülteni,* 2010.

Tufan, B. "Sosyal Bir Hak Olarak Sosyal Hizmet", *Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu,* Akdeniz Üniversitesi, Antalya 2009.

Tufan, B., (b.t), *8. Beş Yıllık Kalkınma Planı.*

Tufan, İsmail. *Birinci Türkiye Yaşlılık Raporu*, 2007, 29-36.

TÜİK 2010. Türkiye İstatistik Kurumu 2010, <http://www.tuik.gov.tr/> (12.03.2011)

TÜİK 2011. *"Ülkemizde Yaşlılar"*, Sayı: 47, (12.03.2011)

TÜİK, İstatistiklerle Yaşlılar, Haber Bülteni, 2012. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13466> (14.02.2013)

TÜİK, İstatistiksel Tablolar ve Dinamik Sorgulama, Doğuşta Beklenen Yaşam Süresi (Yıl). <http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068> (25.02.2014

TÜİK, İstatistiksel Tablolar ve Dinamik Sorgulama, Medyan Yaş. <http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068> (25.02.2014)

TÜİK, Nüfus Projeksiyonları, 2013-2075. Haber Bülteni. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15844> (14.02.2013)

TÜİK, Türkiye'nin Demografik Yapısı ve Geleceği, 2010-2050. Birleşmiş Milletler, Dünya Nüfus Beklentileri 2010. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13140> (05.12.2012)

TÜİK. Türkiye Yaş Grubuna Göre İş Gücü Durumu, İstatistiklerle Kadın, 2010. <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=kategorist> (12.03.2011)

Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2008, İleri Analiz Çalışması, Türkiye'de Doğurganlık, Üreme Sağlığı ve Yaşlılık. s. 256. <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/turkiyede_dogurganlik_ureme_sagligi_yaslilik_160910.pdf> (16.01.2014).

Türkiye Sağlık Sektörü Raporu, "Sürdürülebilir ve Kaliteli Bir Sağlık Sektörü İçin Genel Bakış ve Potansiyel İyileştirme Alanları", s. 15, Haziran 2012. (21.01.2014)

UN Raises *"Low Population Projection for 2050"*, TÜİK 2010, BM, 2010. http:// <www.world.watchorg./node/6038> (21.04.2010).

UN, *In an Open World The Rale of the United Nations*, *The International Forum for Social Development UN Social Justice 2006*, Department of Economic and Social Affairs Division for Social Policy and Development (ST/ESA/305), NewYork 2006. <http://www.un.org/esa/socdev/documents/ifsd/SocialJustice.pdf> (16.05.2012)

Üstünel, Anıl;Yılmaz Volkan."Türkiye'de Demografik Dönüşüm: Yaşlanan Bir Toplumun Karşı Karşıya Olduğu Sorunlar Üzerine Birlikte Düşünmek", *Konferans Sonuç Raporu*, Boğaziçi Ünv., İstanbul 2009.

Walker, A.; Walker C. "Britain Divided: The Growth of Social Exclusionin The 1980s and 1990s", London, *Child Poverty Action Group*, 1997, 8.

Yanık, Celalettin. *"Birikim Dergisi Yazarları Ömer Laçiner, Murat Belge, Tanıl Bora, Ahmet İnsel'in Yaklaşımlarıyla Küreselleşme Karşısında Türk Toplumu*", *51. Sosyoloji Konferansları* No: 46, 2012-2, 45-63.

Yaşlı Sorunları Araştırma Derneği. *Sosyal ve Psikolojik Yönleri ile Yaşlılık.* <http://www.yasad.net/index.php?pid=25> (10.01.2014)

Yaşlılarda Öğrenme Sağlık Kitabı 2011, <www.saglikkitabi.org> (15.10.2013)

GAZETELER

Akın, Ayşe. "Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısıyla Yaşlanan Kadın*"*, Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (HÜKSAM), *Yaşlanan Kadın Sempozyum Gazetesi*, 7 Mart 2005.

Atauz, Sevil. "Yalnızlık, Yoksulluk, Yaşlılık", Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu, *Sempozyum Gazetesi*, 7 Mart 2005.

Aydın, Kemal. "Küresel Yaşlılık Artıyor", *Özgün Duruş Gazetesi*, 23.10.2009.

Bayraktar, Rüveyda. "Yaşlılıkta Üretkenlik"*, Yaşlanan Kadın Sempozyumu Gazetesi*, 7 Mart 2005.

Canbolat, Uğur İlyas. "Yaşlılarda Yalnızlık Korkusu", *Hürriyet Gazetesi,* 07.08.2009. <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=12235914> (12.12.2013).

Kurtulmuş, Sevgi. "Cumhuriyetin 75. Yılına Girerken Sosyal Güvenlik Sistemimiz", *Yeni Türkiye Gazetesi*, 1998, 23-24.

Aştı, Nesrin. Medimagazin Gazetesi. 06.09.2004. <http://www.medimagazin.com.tr/authors/nesrin-astI/tr-yaslilik-ve-geleneksel-rollerde-degisim-72-37-408.html> (10.12.2013).

TEZLER

Aydın Y., Sakatların İstihdamı Hakkında Tüzük Uygulaması Açısından Sakatların Çalışma Sorunlarının İncelenmesi ve Zonguldak Örneği, (Yüksek Lisans Tezi), 1991, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Biçer Ersin, Yoksullukla Mücadelede Proje Destekleri ve Proje Desteklerinin Zaman Servisi Olarak Modellenmesi, (Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi), 2009, Ankara.

Bilgili Nazmi, Yaşlı Bireye Bakım Veren Ailelerin Yaşadıkları Sorunların Belirlenmesi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2000, H.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Bölükbaşı Betül, Türkiye'de Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk, (Yüksek Lisans Tezi), 2008, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Dinçoflaz Janset, Kentteki Kadının Yoksulluğu ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü' nün Kadın Yoksulluğuyla Mücadele Politikaları, (Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi), 2009, Ankara.

Gitmez K.Ş., Yaşlıların Farklı Kentsel Koşullarda Yaşam Uyumları, Eğilimleri, Tutum ve Davranışları", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2000, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Kaya Ersin, Yoksullukla Mücadelede Avrupa'nın ve Türkiye'nin Sosyal Avrupa'nın ve Türkiye'nin Sosyal Yardım Modeli, (Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi), 2009, Ankara.

Kurt G., Türkiye'de Yaşlılık Olgusuna Sosyolojik Bir Bakış-Sivas İl Örneği, (Yayınlanamamış Yüksek Lisans Tezi), 2008, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Sivas.

Mehmet Tunç, "Kayıt Dışı İstihdamla Mücadelede Geliştirilen Stratejiler Uygulanan Politikalar ve Gelişmiş Ülke Örnekleri", (Uzmanlık Tezi), 2007, Ankara.

Şahin Tijen, Sosyal Yardımlaşma ve Yoksulluk İlişkisi, (Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi), 2009, s.15.

Yılmaz C. M., Miyokard Enfarktüsü Tanısı Konan Hastaların Taburculuk Planlaması ve Evde Bakım Gereksinimleri Yönünden İncelenmesi, (Yayımlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi), 2001, Hacettepe Ünv. Sağlık Bil. Enstitüsü, Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://europa.eu/youth/article/sosyal-i%C3%A7erme-nedir_tr> (10.12.2013)

<http://gundem.milliyet.com.tr/65-yasalti-ayligina-ne-kdar-oldu-/gundem/detay/1742749/default.htm> (23.08.2013)

<http://mesbil.meb.gov.tr/genel/hayat%20boyu%20%C3%B6%C4%9Frenme%20dokuman.pdf> (15.10.2012)

<http://themecraft.net/www/rehabilitasyonturkiye.com> (05.11.2013)

<http://uzem.okan.edu.tr/userfiles/beykon_bildiri.pdf> (05.10.2013)

<http://ww.academia.edu/342726/Ozurluler_Kanununun_Sosyal_Model_Acisindan_Degerlendirilmesi>(12.11.2013)

<http://www.ergoterapi.hacettepe.edu.tr/ergoterapi.shtml>(10.10.2013)

<http://www.eurofound.europa.eu/surveys/> (2013)

<http://www.ezberim.biz/bilim-kuram-ve-teori/185277-gerontoloji-yaslilik-bilimi/> (23.10.1012)

<http://www.howtocare.com/home-care.htm> (05.10.2013)

<http://www.idealhukuk.com.tr> (12.10.2013)

<http://www.nationmanster.com/graph/peo_age_stre_65_yea_and_over&ei> 08.11.2012)

<http://www.ozide.gov.tr/ozveri/ov3/ov3ttrbakim.html> (13.01.2010)

2013 2. Dönem 2022 Engelli maaşları belli oldu. <http://www.engelliler.web.tr/2013/08/2013-2.donem-2022-engelli-maaslari-belli-oldu.html> (13.12.2012).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İletişim Merkezi. <http://www.aile.gov.tr/tr/html/2209/ALO+144+Sosyal+Yardim+Hatti> (15.12.2013)

Biamag, Yaşlıya yönelik şiddet: ihmal ve istismar. <http://www2.bianet.org/biamag/insan-haklari/130660-yasliya-siddet-ve-yasli-istismarina-karsi-farkindalik> (11.06.2011).

Bilim ve Sağlık, Geriatrik Rehabilitasyon, Yaşlılık Sorunlarının Çözümü <http://www.bilimvesaglik.com/ic-hastaliklari/geriatrik-rehabilitasyon-yaslilik-sorunlarinin-cozumu.html> (12.02.2013).

Dünya Yaşlılık Derneği, Genç Büyüklerimize Yeni Bir Umut. <http://dunyayaslilikdernegi.org/?action=goster&id=1> (16.01.2014).

Eurofound (Avrupa Yaşam ve Çalışma Koşullarını İyileştirme Vakfı). Yaşlanmakta olan işgücünün çalışma koşulları. <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2008/57/tr/1/EF0857TR.pdf> (15.07.2013)

Grup Florence Nightingale, Geriatri | Çok Yönlü Geriatrik Değerlendirme. <http://www.florence.com.tr/saglik-rehberi/geriatri.html> (10.12.2013)

HomeCare <http://www.ind-homecare.org/pages/about_home_care.html.htm> (05.10.2013).

ILO, Haklar, işler ve sosyal güvenlik: Yaşlı erkekler ve kadınlar için yeni vizyonlar. <http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/areas/woman/brosurler/bro04.pdf> (12.05.2013)

Psikolojik Danışma <psikolojikdanisma.net/aile_ici_problem.htm> (02.02.2013)

Rehabilitasyon Türkiye <www.rehabilitasyonturkiye.com/Rehabilitasyon.aspx.> (11.12.2013)

Sabah Gazetesi, Hangi Ülke Kaç Yaşında Emekli Oluyor? <www.sabah.com.tr> (30.01.2013).

Sağlık Üzerine, Sağlıklı Yaşamak ve Sağlıklı Yaşlanmak. 2010. <http://www.saglikuzerine.net/saglikli-yasamak-ve-saglikli-yaslanmak.html> (05.08.2013).

Selenoğlu, Murat. Sosyal Güvencesizlik Haftası. 2012. <http://emekdunyasi.net/en/ed/17813-sosyal-guvencesizlik-haftasi> (05.05.2013).

Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, Kurumsal/Kurumumuz. <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/kurumumuz> (12.11.2013).

Sosyal Hizmet Uzmanı, Sosyal ve Psikolojik Yönleriyle Yaşlılık. <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/yaslilikyonleri.htm> (15.03.2012).

Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, 2006. <http://www.sosyalyardimlar.gov.tr/tr> (10.10.2013)

Sosyal Yardımlar, 2022 Özürlü ve Yaşlı Maaşları 2013. <http://www.sosyalyardimlar.net/2022-ozurlu-ve-yasli-maaslari-2013-tutarlari/> (05.07.2013)

Sosyal Yardımlar, Torba Yasa ile 2022 Maaşlarında Artış Oldu Mu? <http://www.sosyalyardimlar.net/torba-yasa-ile-2022-maaslarinda-artis-oldu-mu/#comments> (10.10.2013)

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sıkça Sorulan Sorular. <http://www.eyh.gov.tr/tr/8104/Sikca-Sorulan-Sorular> (12.11.2013)

Türkiye Güçsüzler Ve Kimsesizlere Yardım Vakfı, <http://turkiyegucsuzlervakfi.org/> (16.01.2014).

Türkiye'de işsizlik genç ve kadın. <http://www.disk.org.tr/2013/10/turkiyede-issizlik-genc-ve-kadin/> (10.01.2014)

Yaşlanma Sanatı, Yaşlı Olduğunuzu mu Düşünüyorsunuz? <http://www.yaslanmasanati.com/2012/01/ileri-yaslarda-uretkenlik.html> (10.01.2014)

Yaşlı Bakım Hizmetleri, <http://www.shcek.gov.tr./yaşli-bakimhizmetleri.aspx.> (04.11.2012)

Yeni Hayat, Yaşlılıkta yoksulluk, 2012. <http://www.yenihayat.de/ekonomi/yaslilikta-yoksulluk> (05.05.2013).